

СЕКЦІЯ 1
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ
ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

*Тетяна Біла, викладач економіки,
ВСП Львівський фаховий коледж транспортної
інфраструктури Національного університету «Львівська політехніка», м. Львів*

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ
ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Останніми десятиліттями віртуальний фінансовий світ у рази перевищив реальний за рахунок інтенсифікації використання іпотеки, похідних інструментів, зростання ролі та масштабів спекулятивних операцій на фінансових (передусім, фондових) ринках, поширення фінансових інновацій, тобто, по суті креативізації фінансової системи. Фінансові продуктивні інновації стали явищем, яке потребувало креативності як умови розвитку фінансової системи. Основна риса креативного продукту — можливість зростання його цінності внаслідок посилення нематеріальної складової — почала виступати передумовою реалізації ефективних операцій на фінансовому ринку [1].

Поняття «фінансономіка» найкраще характеризує усе різноманіття явищ, які породжує фінансіалізація, підживлена креативізацією та інформатизацією. Фінансова діяльність трансформувалася у віртуальну сферу, яка функціонує без матеріальної основи [2]. Існує думка, що макроекономічний рівень прояву фінансономіки, до характеристик якого належить «вплив капіталу з реального сектору у фінансовий, що й призводить до зростання частки фінансового сектору у валовому внутрішньому продукті; розширення сфери застосування електронних грошей та відповідних платіжних засобів; зростання обсягів тіншових фінансових операцій, особливо із застосуванням похідних фінансових інструментів» [3].

Виділяють також мікроекономічний рівень, на якому відбуваються: посилення фінансового контролю в підприємницьких структурах; зростання частки фінансових активів у балансах нефінансових корпорацій; урахування тенденцій фінансового ринку як визначального чинника при формуванні підприємницьких стратегій; зростання частки фіктивної складової в капіталі підприємств; підвищення темпів зростання доходів фінансових установ порівняно з іншими сферами підприємництва; забезпечення вищого рівня матеріального стимулювання керівників і менеджерів установ фінансового сектору порівняно з нефінансовими корпораціями [4].

Варто зазначити, що на макрорівні Перша стадія охоплювала період між 1880 і 1900-ми рр. та була обумовлена потребою у фінансуванні залізниць та галузей важкої промисловості. Друге велике збільшення масштабів фінансового ринку відбулось між 1918 та 1933-ми рр. у зв'язку з фінансуванням розвитку електроенергетики, а також автомобільної та фармацевтичної галузей [5]. Спостерігається явище невидимого «перетину» кордонів грошима, що робить фінансономіку майже позбавленою національних особливостей, виводить фінанси з-під контролю держави, послаблює дію практично усіх інструментів і заходів державного регулювання економіки. За умов панування фінансономіки світ грошей стає все більш могутнім, захоплює дедалі більше країн, де зменшується роль держави, її вплив на економіку, натомість домінує регулювання з боку наднаціональних інституцій. Реальна ж економіка стає більш слабкою та територіально (географічно) обмеженою.

Отже, змінюються ринки, продукти, соціум, характер бізнес-процесів, виробничої, інвестиційної та управлінської діяльності, відбуваються помітні зрушення у глобалізаційному аспекті. До найбільш актуальних напрацьованих документів щодо

встановлення регуляторних та інституційних засад цифрової економіки в контексті економічного розвитку належать підсумкові матеріали саміту країн G-20 у м. Осака (Японія) у 2019 р. Зокрема у окремому документі Декларації з питань цифрової економіки (Osaka Declaration on Digital Economy) [6] наголошується на потребах ширшого діалогу стосовно використання потенціалу цифрової економіки для інновацій і забезпечення швидких темпів розвитку за умов максимізації користі від цифрових технологій.

Список використаних джерел:

1. Kotlyarevsky Ya. V., Melnychenko A. A., Ivanytska O. I., Semenyuk E. P., Kniaziev S. I., Melnikov A. V. New Economy: Evolution of Forms and Research Methodology. Science and innovation. 2020. Vol. 16, No1. P. 15–30.
2. Халина О. В. Финансомика как современная форма хозяйственного развития. Бизнес Информ. 2012. № 1. С. 169–173.
3. Пшик Б. Фінансомика як новітній напрям економічної науки: Сутність, передумови виникнення, особливості прояву. Вісник НБУ. 2013. № 7. С. 55–61.
4. Краус К. М., Краус Н. М., Голобородько О. П. Цифрова економіка: Тренди та перспективи авангардного характеру розвитку. Ефективна економіка. 2018. № 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/8.pdf (дата звернення: 23.11.2022).
5. OECD Reviews of Digital Transformation: Going Digital in Sweden / OECD (2018). URL: <http://www.oecd.org/sweden/oecd-reviews-of-digital-transformation-going-digital-in-sweden-9789264302259-en.htm> (дата звернення: 23.11.2022).
6. Osaka Declaration On Digital Economy / G20 (2019). URL: https://www.g20.org/pdf/special_event/en/special_event_01.pdf (дата звернення: 23.11.2022).

*Анна Бортник, студентка групи ФіК-22 факультету економіки та управління
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк
Науковий керівник: Теслюк С. А., к.е.н., доцент кафедри фінансів.*

ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА НБУ В УМОВАХ ВІЙНИ

24 лютого 2022 року всі суб'єкти української економіки зіткнулися з непередбачуваними викликами, спричиненими повномасштабним вторгненням російських військ в Україну. Слід зазначити, що фінансовий сектор добре підготувався до цих подій, багато в чому завдяки продуктивній роботі гравців ринку та системній роботі регуляторів у попередні роки, включно з умовами роботи під час пандемії карантинних обмежень, пов'язаних з COVID-19. Банківська галузь вижила та продовжувала розвиватися завдяки балансуванню регуляторів, оскільки заплановані регулятивні та наглядові зміни стали неминучими на тлі прискореної європейської інтеграції.

У березні більшість українських банків були змушені закрити відділення в районах інтенсивних бойових дій, значна частина яких залишається окупованою. Причинами цих обов'язкових заходів є високий рівень імміграції та зниження ділової активності, що призвело до зниження попиту на банківські послуги в деяких регіонах. Крім того, банки змушені проводити оптимізацію задля скорочення своїх витрат. До того ж, на певних територіях, які знаходяться під тимчасовою окупацією, неможливо було працювати.

Від початку дії воєнного стану на всій території України Національний банк України запровадив тимчасові обмеження, зокрема щодо валютного регулювання, що значною мірою ускладнило діяльність як українського бізнесу, так і населення [1].

З початком війни НБУ адаптував правила роботи банківської системи в умовах воєнного стану. Регулятор передбачив, що відділення банків мали продовжити безперебійну роботу,

де це було безпечно, забезпечити клієнтам доступ до сейфів та підкріплення банкоматів готівкою. На безготівкові платежі не було запроваджено жодних обмежень.

Водночас діяли заборони: на зняття клієнтами готівки обсягом понад 100 тис. грн на день, а також повна заборона на зняття готівкової валюти в Україні (згодом послаблена – див. нижче), ці обмеження не стосувалися підприємств, які діяли за дорученням уряду або виконували мобілізаційні плани, а також мешканців територій, яким загрожувала окупація: вони можуть знімати кошти без обмежень як в національній, так і в іноземній валюті за умови їх наявності у відділенні банку; банки-емітенти цифрових грошей мали припинити їх випуск і розповсюдження; на розподіл капіталу, крім спрямування прибутку на збільшення статутного капіталу, формування загальних резервів і фондів основного капіталу та покриття збитків; на виплати дивідендів, окрім як за привілейованими акціями; на надання та продовження кредитів пов'язаним особам банку та дострокове повернення таким особам депозитів; на дострокове погашення банками кредитів, які вони отримали від нерезидентів; на переказ коштів за кордон, окрім власних операцій банків та видачі кредитів іноземним фінансовим установам; надавати юрособам кредити у гривні для погашення кредитів в іноземній валюті; змінювати валюту кредиту з іноземної на гривню для юросіб, крім банків.

В цей же час НБУ запровадив такі послаблення для банків:

- скасування заходів впливу за порушення низки нормативів: капіталу, ліквідності, кредитного ризику, лімітів відкритої валютної позиції, строків подання статистичної звітності, якщо такі порушення виникли після 24 лютого 2022 року;
- дозвіл ідентифікації військових за військовим квитком для відкриття рахунку;
- проведення зовнішньої оцінки стійкості для банків перенесене на 2023 рік;
- скасування заходів впливу за невчасне оприлюднення фінансової та консолідованої фінансової звітності.
- скасування заходів впливу за порушення формування та зберігання обов'язкових резервів.
- дозвіл використання хмарних сервісів, які розміщуються на території ЄС, Великої Британії, США та Канади для підвищення стабільності роботи банківської системи [2].

Постановою Правління Національного банку України від 5 серпня 2022 року № 172 «Внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18» поновлено дію ліцензії на продаж банківських металів для фізичної доставки у відділення клієнта. Банки можуть здійснювати цей продаж у межах залишку металу банку в касі банку. Банкам також дозволено продавати іноземну валюту юридичним особам та фізичним особам-підприємцям-резидентам України, а також зараховувати на поточний рахунок клієнта в іноземній валюті для подальших розрахунків за кордоном за допомогою платіжних карток підприємства у відповідній валюті. Зокрема, витрати на відрядження працівників за кордон використовуються лише для покриття щоденних витрат у розмірі 80 євро (в еквіваленті) на одного працівника на день, витрат на проживання та транспорт (з підтверджуючими документами для розрахунку зазначених витрат на одну особу).

Модернізація банківської системи країни триває, незважаючи на військові дії. Згідно з повідомленням регулятора, перехід на СЕП (Систему електронних платежів) нового покоління запланований на 1 квітня 2023 року. СЕП НБУ базуватиметься на міжнародному стандарті ISO 24/7 work 20022, який закладе технічну основу для приєднання України до єдиної системи платежів у єврозоні (SEPA) та впровадження в Україні сервісів миттєвих платежів. Міжнародний стандарт ISO 20022 є загальним способом взаємодії різних автоматизованих систем учасників світового фінансового та торговельного ринку. Він є основою для функціонування європейської платіжної системи. Також варто згадати деякі обмеження НБУ, які спрощено для підтримки діяльності волонтерів. Постановою регулятор дозволяє банкам не встановлювати обмеження на розрахунок фізичних осіб, які

використовують іноземні гривневі платіжні картки для закупівлі військових товарів - волонтерів, за умови дотримання також певних вимог [3].

Таким чином, початок повномасштабного вторгнення РФ на територію України став початком великого випробування для українських банків, яке вони склали на відмінно. Спільно з НБУ заздалегідь готували плани роботи за різними сценаріями, хоча й не розраховували на їх реалізацію. Таким чином, навіть у цій ситуації банк продовжує працювати, своєчасно виконує взяті на себе зобов'язання, обслуговує юридичних та фізичних осіб, кредитує комерційні структури, надає послуги на всій території України, навіть у містах, де ведуться бойові дії. Банки продовжують готувати нові плани і зрозуміло, що безперервність їх роботи буде точно гарантована.

Список використаних джерел:

1. Бурдейна В. Понад пів року війни: стан та перспективи банківського сектору. Юридична газета. 2022. URL: <https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/ponad-piv-roku-viyni-standa-perspektivi-bankivskogo-sektoru-.html>
2. Доронцева Є. Державне регулювання під час війни: як НБУ адаптував фінансову систему України до нових умов впродовж ста днів воєнного стану. URL: <https://voxukraine.org/derzhavne-regulyuvannya-pid-chas-vijny-yak-nbu-adaptuvav-finansovu-systemu-ukrayiny-do-novyh-umov-vprodovzh-sta-dniv-voennogo-stanu/>
3. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного стану в Україні. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoyi-stiykosti-v-umovakh-voennoho-4>
4. Фінансова система України в умовах війни: чи готові банки кредитувати? URL: <https://case-ukraine.com.ua/publications/finansova-systema-ukrayiny-v-umovah-vijny-chy-gotovi-banky-kredytuvaty/>
5. Постанова Правління НБУ від 5 серпня 2022 р. № 172 «Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18»

Каріна Вага, студентка 4 курсу
Віталіна Жукова, студентка 4 курсу
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ
Науковий керівник: Комаха В.О., к.т.н., доцент

«РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОЇ БІРЖОВОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ»

Історія розвитку електронної біржової торгівлі налічує понад 40 років. Це новий підхід до процесу ведення біржового торгу. Комп'ютерні технології застосовувалися в біржовій торгівлі ще до появи першої електронної біржі, тоді вони виконували лише додаткові функції (ті, що сприяли функціонуванню товарних бірж, забезпечуючи доступ до інформації).

Електронна біржа – це електронна платформа, на якій дистанційно здійснюються операції з цінними паперами та іншими активами. 21-е століття - це активна фаза розвитку електронної біржі, даний період обумовлений появою валютних та фінансових ботів. Боти-трейдери допомагають аналізувати та ставити ціни на ринку, також ставлять запитання користувачам для визначення цілі інвестування.

Зараз активно створюються єдині біржові електронні майданчики, сферою діяльності яких є охоплення всього світу. Торги все частіше проводяться електронно та в онлайн-режимі. Це спрощує роботу всіх учасників біржової торгівлі. [1]

Сьогодні налічується 27 товарних бірж, які використовують участь системи електронної торгівлі, із їх 21 біржа є повністю автоматизованою, тобто торгівля на цих біржах ведеться тільки електронним способом. Такими біржами є: Бельгійська ф'ючерсна та опціонна біржа,

Данський фонд ф'ючерсів та опціонів, Опціонний ринок Фінляндії, Німецька товарна біржа, Ірландська ф'ючерсна та опціонна біржа, Новозеландська ф'ючерсна та опціонна біржа, Опціонний ринок Швеції та Великобританії, Італійський ф'ючерсний ринок, два Іспанські ринки фінансових ф'ючерсів, Зернова біржа в Осаці, Підрозділ біржі цінних паперів в Осаці, Біржа цукру в Осаці, Австрійська ф'ючерсна та опціонна біржа, Асоціація каучуку Сінгапурської товарної біржі, Швейцарська біржа опціонів та фінансових ф'ючерсів, Токійська товарна біржа, Токійська зернова біржа, Міжнародна токійська біржа фінансових ф'ючерсів, Токійська фондова біржа, Токійська біржа цукру. [2]

Слід зазначити, що предметами електронної біржової торгівлі переважно є фінансові контракти, тобто ф'ючерси та опціони на валюти, фондові індекси, відсоткові ставки тощо. У Японії електронні біржові системи використовують у торгівлі сировинними товарами. А щодо ринків Європи та США, то торгівля здійснюється традиційними біржовими товарами (сільськогосподарськими продуктами, металами, нафтою і нафтопродуктами).

На електронних біржах європейських та американських ринках торгують різного роду індексами, державними облігаціями, казначейськими зобов'язаннями, банківськими векселями, процентними ставками за депозитами, валютами тощо.

За новими тенденціями, переважна кількість систем електронної торгівлі запроваджують для підбору покупців та продавців алгоритм «ціна/час». Це означає команди, які мають найкращу ціну, тобто найвищу ціну покупця і найнижчу ціну продавця мають так звану пріоритетну позицію. Якщо будуть представлені однакові ціни, тоді пріоритет віддається тій, яка була введена в систему раніше. Цей алгоритм є прийнятим на 21 із 27 бірж перерахованих вище. Досить популярним є електронна система «CTS», застосування її полягає, у тому, що для ф'ючерсів ("CTS-1") використовується метод електронного аукціону (тобто всі угоди за день проходять за «ціною дня»), а для опціонів ("CTS-2") - алгоритм «ціна/час». Її застосовують у таких біржах Токійської зернової, Токійській біржі цукру.

У таблиці 1 представлені найбільші електронні біржі світу, які постійно впроваджують нові технології.

На українському біржовому ринку помітні великі позитивні зрушення стосовно освоєння новітніх інформаційних технологій, які благотворно впливають на ринок торгівлі акціями, облігаціями, деривативам та іншими цінними паперами.

«Українська біржа» – є основним в країні ринком акцій, Інтернет-трейдингу та першою біржою, яка започаткувала електронну торгівлю цінними паперами. «Українська біржа» запустила ринок заявок, онлайн-трейдинг, онлайн-розрахунків індексів та механізм торгівлі цінними паперами через центрального контрагента, а саме створенням ТОВ «Український центральний контрагент». Термінал – клієнтська частина програмного забезпечення, яка встановлюється та працює на персональному комп'ютері клієнта, що забезпечує інтерактивний обмін інформацією про котирування та операції з цінними паперами. На даній біржі прийом заявок можливий не тільки з робочих інстанцій, які встановлені трейдерами професійних учасників ринку, а й через термінали торгових систем за допомогою мережевого шлюзу. [4]

Загалом в Україні діє 11 біржових майданчиків з головними офісами в Києві, Миколаєві та Дніпрі. Проте слід зазначити, що лише на три біржі припадає 99,9% від усього обсягу угод з цінними паперами. Це фондова біржа, про яку згадувалось вище «Українська біржа», також фондова біржа «Перспектива» та «Перша фондова торгова система». [10] Саме ці біржі є лідерами у сфері використання електронних технологій торгівлі цінними паперами. На їх сайтах створено зрозумілий та простий інтерфейс та введено режим демо-торгів. Слід зазначити, що в Україні використовуються сертифіковані програми для доступу на фондові біржі, серед таких є: QUIK, SmartTrade та WEB2L. Онлайн-брокери підключають до системи інтернет-трейдингу та забезпечують програмним продуктом користувачів, в Україні таких

брокерів налічується близько 21, серед яких є ТОВ «Сіті Брок», ТОВ «Спеціаліст цінні папери» та ТОВ «Гайнсфорт-онлайн». [1]

Таблиця 1

Характеристика найбільших електронних бірж світу

Назва біржі	Територіальне розташування біржі	Напрямок діяльності	Об'єкти торгів
Nasdaq	Нью-Йорк, США	Глобальний електронний ринок для купівлі та продажу цінних паперів.	Спеціалізується на акціях високотехнологічних компаній (виробництво електроніки, програмного забезпечення тощо)
Чиказька товарна біржа GLOBEX	Чикаго, США	Чиказькій біржі притаманний високий рівень диверсифікації: різноманітність видів інструментів торгівлі велика.	Ф'ючерси на валюти: австралійський долар, англійський фунт стерлінгів, німецька марка, японська єна, швейцарський франк, крос-курс німецька марка/японська єна. Ф'ючерси та опціони на процентні ставки: 3-місячні американські казначейські векселі, 3-місячні євродоларові депозити.
Лондонська міжнародна фінансова ф'ючерсна біржа (LIFFE) Automated Pit Trading (APT)	Лондон, Британія	Лондонська міжнародна біржа фінансових ф'ючерсів та опціонів Лондонська біржа металів. LIFFE є однією з бірж, контрольованих міжконтинентальним Exchange.	Англійські довгострокові першокласні, а також німецькі та італійські державні облигації, японські державні облигації, стерлінгова процентна ставка за 3-місячними депозитами в євромарках та єврошвейцарських франках, індекс акцій "FT-SE 100"
Binance	Гонконг, Мальта	Сервіс обміну криптовалют.	Криптові біржа (NFT)
Нью-Йоркська товарна біржа (ACCESS)	Нью-Йорк, США	Глобальний електронний ринок різних видів інвестицій, включаючи акції, опціони та іноземну валюту.	Парафінова малосірчана нафта, високо-сірчиста нафта, нестильований бензин з октановим числом не менше 82, пальне другої категорії, платина.

Складено на основі [6, 7, 8, 9].

Отже, підсумовуючи слід зазначити, що використання електронних бірж робить великий позитивний вплив на розвиток фінансового ринку, саме через віддалений доступ до торгівлі цінними паперами, розширюючи коло суб'єктів та операцій, сприяє формуванню фінансової грамотності людства, підвищує інвестиційний попит, цим самим збільшується розміщення коштів на біржах. Електронні біржі розвиваються в усьому світі, конкуренція зростає, також електронна торгівля значно полегшує роботу бірж та дає можливість проведенню торгових операцій в будь-який час, що є зручним для брокерів. Розвиток електронних бірж, в подальшому, залежить від розробки нових програмних продуктів та органів регулювання.

Список використаних джерел:

1. Науменко Н.С., Хірова В.Ю. Сучасні тренди електронної біржової торгівлі: перспективи та вектори розвитку автоматизації. Вісник Світове господарство і міжнародні економічні відносини. Випуск 48-1. 2019. С 41-45. URL: http://bses.in.ua/journals/2019/48_1_2019/9.pdf

2. Studwod, Електронна біржова торгівля та її розвиток URL: https://studwood.net/708413/ekonomika/elektronnaya_birzhevaya_torgovlya_razvitie
3. Вілл Кентон Investopedia Better Alternative Trading System (BATS), 2022 URL: <https://www.investopedia.com/terms/b/better-alternative-trading-system-bats.asp>
4. Українська біржа Українська Біржа, 2022 URL: <http://www.ux.ua/s204>
5. Хомюк Н. Збірник тез "Проблеми раціонального використання соціально-економічного, еколого-енергетичного, нормативно-правового потенціалу України та її регіонів" Сучасні тенденції розвитку ринку цінних паперів в Україні, м.Луцьк, 2022. С 152-153
6. Хейз Адам Investopedia What Nasdaq Is, History, and Financial Performance, 05.03.2022 URL: <https://www.investopedia.com/terms/n/nasdaq.asp>
7. Wikipedia, Binance, 2022 URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Binance>
8. Хасбулатов Р.В. Міжнародні економічні відносини, розділ IV. Міжнародна фінансова система: валютно-фінансові відносини, Лондонська міжнародна біржа фінансових ф'ючерсів, 2014.
9. Nina.az, Чиказька товарна біржа, 01.10.2021 URL: https://www.wiki.uk-ua.nina.az/Чиказька_товарна_біржа.html
10. Інститут економічних та екологічних досліджень, Сучасні тенденції розвитку ринку цінних паперів в Україні, 2022 URL: https://er.ucu.edu.ua/bitstream/handle/1/3203/%20%20%20%20%20%20%20%20_%20%20%20%20%20.pdf?sequence=1#page=153

*Володимир Височанський, к.е.н., доцент,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород*

ЕКОНОМІЧНІ ІНСТИТУТИ: НЕСВІДОМА ЕВОЛЮЦІЯ ТА ПОЛІТИЧНІ ВПЛИВИ

Глобальне зростання цін на товари і послуги, що спостерігається останнім часом, нагадує про недоліки та обмежені можливості грошово-кредитного регулювання. Стрімке знецінення грошей разом з іншими кризовими явищами в економіці посилюють актуальність проблеми низької ефективності заходів економічної політики та актуалізують питання чи в принципі можливо досягнути гармонійного розвитку економічних відносин шляхом виключно свідомого впливу на них.

Теоретично обґрунтовану відповідь на дане питання запропонував К. Менгер у фундаментальному доробку «Дослідження про методи соціальних наук і особливо політичної економії», вперше опублікованому в 1883 році. Він зауважує, що в суспільстві має місце стихійний еволюційний процес, що складається з великої кількості дій, в авангарді якого завжди знаходиться відносно невелика група людей, котрі в особливих історичних і географічних обставинах першими виявляють те, що певні шаблони поведінки допомагають їм більш ефективно досягати своїх цілей [1]. Це відкриття запускає децентралізований процес проб і помилок, що охоплює багато поколінь, в ході якого найбільш ефективні зразки поведінки поступово отримують розповсюдження, оскільки успішно протистоять соціальній неузгодженості [2, 3]. Таким чином, існує несвідомий соціальний процес навчання шляхом наслідування, котрий пояснює, яким чином новаторська поведінка найбільш успішних і творчих індивідів завойовує популярність і в кінцевому рахунку розповсюджується на решту суспільства. До того ж дякуючи цьому еволюційному процесу суспільства, котрі перші приймають успішні принципи та інститути, мають тенденцію розширюватися і домінувати над іншими соціальними групами. Обґрунтовуючи, таким чином, походження інститутів Менгер наголошує на несвідомій природі формування найкращих практик, в тому числі, виключно в сфері економічних відносин та відповідних шаблонів поведінки, які дозволяють досягати індивідуальних цілей. Подібна гармонізація особистих взаємодій не є свідомим

творінням людини через відсутність в неї необхідної інтелектуальної мощі для засвоєння обширної маси безладної інформації, яка генерується в процесі формування інститутів. Напроти, інститути неминуче та стихійно виникають із соціальних процесів взаємодії людей [1, 4].

Керована індивідуальними цілями еволюція інститутів носить перманентний характер. Оскільки заздалегідь є невідомими її напрямки та темпи, то, застосування політичних впливів, зокрема заборон, кількісних стимулів та обмежень, лише пригнічуватимуть її та створюватимуть передумови для майбутніх кризових процесів. Напроти, законодавче обрамлення інституційних практик по мірі їх прийняття в суспільстві посилює стійкість інститутів та сприяє гармонізації економічних відносин.

Список використаних джерел:

1. C. Menger. Investigations Into Method of the Social Sciences with Special Reference to Economics. New York University Press, New York and London, 1985. – pp 139 – 159.
2. Huerta de Soto, Jesus. Money, Bank Credit, and Economic Cycles. 3rd English ed. Ludwig von Mises Institute, Auburn, 2012, p. 23
3. Mises, L. von. Human Action. A Treatise on Economics. 4th rev. ed. Fox & Wilkes, San Francisco, 1996, p. 293.
4. Hayek, F. A. Individualism and Economic Order. The University of Chicago Press, 1948. – pp. 77-91.

Олександр Галабурда, студент 4 курсу

Марія Племенник, студентка 4 курсу

Державний торговельно- економічний університет, м. Київ

Науковий керівник: Ганечко І.Г., канд. екон. наук, доцент кафедри економіки

РИНОК НЕРУХОМОСТІ: ЦИКЛІЧНІСТЬ РОЗВИТКУ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ

Ринок нерухомості посідає важливе місце в економіці, його темпи розвитку впливають на розвиток економіки країни. Нерухомість є товаром та капіталом у речовій формі, виступає в якості об'єкта іпотечного кредитування, формуючи взаємозв'язок між реальною економікою та фінансовим ринком.

Взаємозв'язок між розвитком як ринку нерухомості, так і економіки в цілому носить досить суперечливий характер. Емпіричні дані показують, що цикли розвитку ринку нерухомості не збігаються у часі з циклами розвитку інших галузей економіки. Спад на ринку нерухомості передують спади в економіці в цілому, а етап розвитку ринку нерухомості настає раніше, ніж піднесення економіки. Тобто динаміка розвитку ринку нерухомості свідчить про наступ чергової фази економічного циклу з випередженням [4, ст. 75]. Ринок нерухомості є інвестиційним ринком, суб'єкти якого прагнуть отримати фінансові вигоди. Проте зміни на ринку нерухомості не збігаються з циклами фінансових активів.

Існує залежність між фінансовою політикою та зниженням попиту на ринку нерухомості, і полягає вона у тому, що при зростанні ставки відсотка та зменшенні грошової маси, споживачі можуть відмовлятися від капітальних витрат. Через високу тривалість створення об'єктів нерухомості, пропозиція на цьому ринку робиться не еластичною та не здатною до швидкого зменшення. Виникає надлишок пропозиції над попитом, що надалі впливає на ситуацію у суміжних галузях. Спрацьовує «принцип доміно» та хвиля перевищення пропозиції над попитом прокочується за низкою галузей економіки. У нижній точці циклу відбувається «перебудова» ринку нерухомості: змінюються технології, розвиток [2, ст. 71].

З ростом маси грошей у обігу, накопиченням доходів суб'єктів економічних відносин та відповідних потреб та очікувань, зростає попит на ринку нерухомості. В такий момент ринок

нерухомості каталізує ріст попиту на ринках, що могли б дотично відноситися до ринків нерухомості, тим самим економіка країни виходить з кризового стану (рис.1).

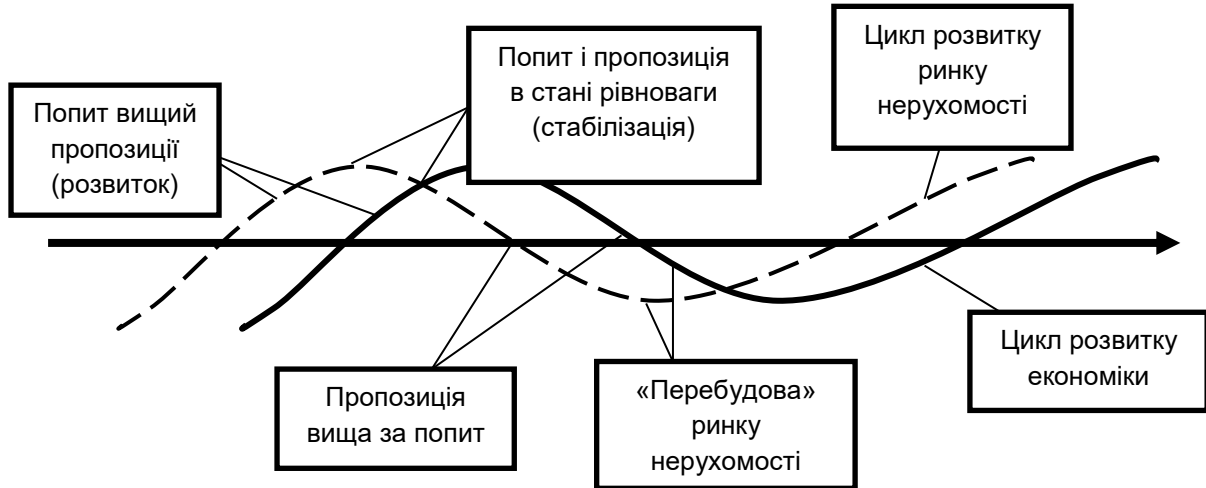

Рис. 1. Схема взаємозв'язку циклу розвитку економіки й ринку нерухомості
 Джерело: розроблено авторами за [4, ст. 70]

Розвиток ринку нерухомості може попереджувати про настання чергової фази економічного циклу. Попри те, що сфера нерухомості має визначальний вплив на стан економіки, вона має пряму залежність від фінансового ринку. В короткострокових періодах ціна на ринках нерухомості визначається ставкою капіталізації. У довгострокових періодах вона вже визначається будівельними витратами. Тим не менше, пропозиція в короткостроковому періоді буде визначатися будівельною потужністю та рівнем фактичної рентабельності, а у довгостроковому навпаки – ринком капіталу. У короткостроковому періоді попит визначатиметься рівнем доходів, а довгостроковому – загальноекономічною кон'юнктурою [3, ст. 135].

Збільшення частки зовнішнього інвестування дозволяє підвищити активність на ринку нерухомості, однак це веде до вищої залежності темпів розвитку ринку нерухомості та фінансового ринку [5, ст. 61].

Зниження доступності кредитів внаслідок зростання ставки відсотка, зменшує можливості споживача у придбанні нерухомості ($Q1 \rightarrow Q0$). Тобто це веде до зниження попиту ($D \rightarrow D^*$) і стимулює затримку будівництва, що призводить до зменшення на ринку пропозиції (тобто крива пропозиції зміщається вліво: $S \rightarrow S^*$) (рис.2).

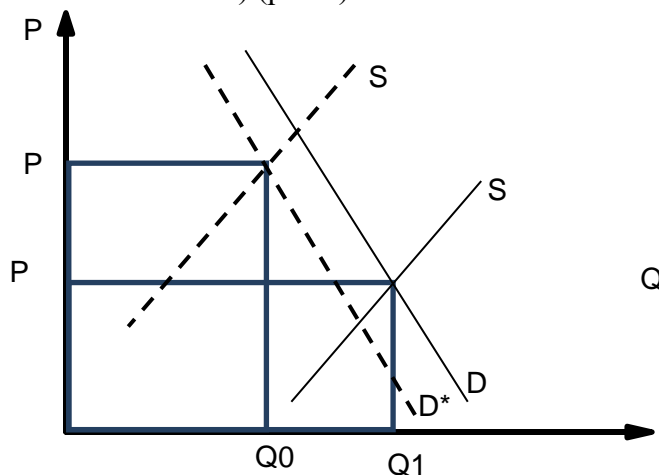

Рис. 2. Вплив росту відсоткової ставки на пропозицію на ринку нерухомості
 Джерело: розроблено автором за [1]

Остаточний вплив цих процесів на ціну P передбачити досить складно. Так, зміщення лише однієї кривої пропозиції мало б викликати зростання ціни, а зміщення іншої кривої попиту – її зменшення; при одночасному русі, зміщення кривих певною мірою компенсують один одного і в результаті може встановитися нова ціна рівноваги на ринку нерухомості, що відрізнятиметься від початкової [1, ст. 572].

Якщо говорити про фактори, котрі впливають на динаміку та стан ринку нерухомості, то слід виділити наступні групи:

– економічні. До таких чинників ми віднесемо рівень доходів населення, а також їх динаміку; рівень розвитку бізнесу та господарської діяльності: ріст або спад ділової активності, зміна прибутковості бізнесу; економічне становище країни загалом; доступність фінансових ресурсів загалом та кредитних, зокрема; соціально-економічні заходи, що приймає уряд країни; стан альтернативних та суміжних ринків; ймовірність появи ризиків у інвестуванні в нерухомість; ціни на будівництво; ціни та тарифи на комунальні послуги, енергоресурси;

– соціальні. До таких чинників відносяться демографічний стан країни, його освітній рівень; тенденції зміни структури населення; рівень соціальної безпеки;

– адміністративні: податковий режим держави, його регулювання та контроль;

– навколишнього середовища. Сюди можна віднести інфраструктурне забезпечення країни або регіону, а також екологічний стан.

Зазначені чинники одночасно впливають, як на попит, так і на пропозицію на ринку нерухомості, тому загальна динаміка ринку визначається їх сукупним та суперечливим впливом.

Список використаних джерел:

1. Козак С. В. Статистичне оцінювання ринку житлової нерухомості в Україні. Економічний вісник. 2018. №6. 571–578 с.
2. Оцінка та управління нерухомістю: навчальний посібник / [В. Р. Кучеренко, М. А. Заєць, О. В. Захарченко, Н. В. Сментина, В. О. Улибіна]. Одеса. Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2013. 272 с.
3. Петрищенко Н. А., Андріянов В. С., Рижова Г. Р. Дослідження ринку нерухомості в Україні. Економіка та управління національним господарством. 2018. № 25. С. 135–139.
4. Хавар Ю. С., Сай В. М. Сучасний стан формування ринку нерухомості в Україні. Економічні науки. 2016. № 4. С. 73–78.
5. Циклічність розвитку ринку нерухомості: сучасний контекст: монографія / О. В. Шкурупій, Т. О. Білоброва. Полтава : ПУЕТ, 2012. 190 с.

*Алла Гірман, к.політ.н, доцент
Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро*

ВПЛИВ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ

Глибокі сутнісні суперечності нинішнього цивілізаційного процесу висувають особливі вимоги щодо довгострокової соціально-економічної стратегії в Україні. Необхідно скоригувати загальну спрямованість трансформаційного процесу, надати йому сучасних цивілізованих форм, знайти такі шляхи та механізми входження у світову економіку, які дали б змогу максимально скористатися позитивними наслідками глобального розвитку і водночас мінімізувати економічні та соціальні труднощі, пов'язані з адаптацією національної економіки до закономірностей розвитку світової господарської системи [1].

Головним наслідком глобалізації є поступове руйнування суверенітету національних економік, замкненості фінансових систем під тиском світового капіталу та діяльності міжнародних фінансових інститутів [2].

За результатами свого вияву феномен глобалізації є неоднозначним для різних країн. Слід визнати, що найзначніші переваги від глобалізації економічного життя мають найбільш потужні та розвинуті країни.

На сьогодні існують безліч різних тлумачень глобалізації, відсутній консенсус розуміння сутності самої глобалізації та її викликів національним спільнотам, включаючи також і прогнозування наслідків, до яких вона може призвести.

Спираючись на дослідження розвитку постсоціалістичних країн, можна стверджувати, що глобалізація має низку негативних тенденцій. Найперше те, що економіка країни виходить зі сфери контролю незалежних урядів. В цьому випадку вона може контролюватися владою іншої держави або монопольними ТНК. Держава не здатна проводити економічну політику, орієнтовану на розвиток через обмеження, підвищення рівня приватного контролю у всесвітньому масштабі над ключовими галузями промисловості, сільського господарства, енергетики та сировинних матеріалів, і навіть за діяльністю урядів (від контролю над військовими матеріально-технічними структурами, до охорони здоров'я і транспортних мереж). Нестабільність фінансової сфери безпосередньо впливає із взаємозалежності національних економік на світовому рівні. Від цього найбільше страждають не найрозвиненіші держави. Одне розхитана ланка в цілісній системі призводить до її дестабілізації в цілому [3].

Чим менший потенціал розвитку економіки країни, тим більше коло проблем, пов'язаних з глобалізацією: технологічне відставання зростає, процеси маргіналізації поглиблюються, відбувається зубожіння населення, зовнішній борг збільшується і перешкоджає розвитку прогресу.

На жаль, на сьогодні глобалізаційні процеси стали «прикриттям» для кримінальної міжнародної економіки. Оборот зброї, торгівля наркотиками, людьми, внутрішніми органами загострилися при активній лібералізації зовнішньої торгівлі. Незворотні процеси відбуваються у трьох основних напрямки: ринок товарів і послуг, фінансовий ринок, ринок факторів виробництва. При цьому в якості основних видів впливу процесів глобалізації в регіонах доцільно розглядати експансію, адаптацію, уніфікацію, стандартизацію й інтеграцію [3].

Спираючись на викладене, головною метою країни, яка знаходиться в умовах глобалізації, повинна бути стратегія динамічної стабільності країни з формуванням сприятливих для соціально-економічного розвитку умов, за яких безпечно почувається як сама держава так і суспільство.

Список використаних джерел:

1. Мельник М.І., Залуцький І.Р. Виокремлення глобалізаційних чинників соціально-економічного розвитку: концепт ендогенізації. Регіональна економіка. 2022, №1. С 14-30
2. Плахотнік О.О., Павленко А.А. Вплив глобалізації на розвиток світової економіки та економіки України. Економіка та держава. 2022. № 5. С. 62–67. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=5179&i=8>
3. Собкевич О. В., Шевченко А. В., Русан В. М. та ін. Реальний сектор економіки України в умовах системних викликів: аналіт. доп. Київ: НІСД, 2021. 83 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-09/analytrep_14_2021.pdf

*Тетяна Гірченко, к.е.н., професор,
Лариса Колеснікова, аспірантка,*

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛЬНИМИ ФІНАНСАМИ ЯК ЕЛЕМЕНТ СТРАТЕГІЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ ТА ЗБАГАЧЕННЯ НАЦІЇ

Сучасне життя кожної людини, незалежно від рівня розвитку держави, неможливе без фінансового менеджменту персональних фінансів, особливо в умовах періодичної циклічності та фінансової нестабільності у суспільстві, коли різко погіршуються загальні умови існування та фінансування основних потреб людини. На даний час в Україні діє воєнний стан, який виступив каталізатором змін багатьох раніше невитребуваних в мирний час процесів та поведінкових форматів, зокрема фінансових.

Фінансова грамотність населення як умова базового рівня знань щодо фінансового менеджменту персональними фінансами в Україні знаходиться на дуже низькому рівні. За методологією Організації економічного співробітництва та розвитку, загальний індекс фінансової грамотності України в 2021 році становив 12,3 бали (або 58% від його максимального значення) [1]. Низький рівень фінансової грамотності населення України та незнання основних правил управління персональними фінансами (модель «життя до зарплати», або кредитування купівельної спроможності на предмети розкоші), нерозуміння основних функцій грошей (накопичення, засобу платежу, обігу, інвестування) та механізмів управління (щомісячні регулярні накопичення, інвестування та інше) наряду з відсутністю стимулювання державою раціонального використання / накопичення / страхування / інвестування коштів населення гальмують стимулювання фінансового розвитку держави та збагачення нації. Про гроші в нашому суспільстві історично не прийнято говорити як про об'єкт управління, де «тіньовий обіг коштів» продовжує існувати в загрозливих масштабах.

Згідно розрахунків Міністерства економіки України рівень тіньової економіки у 2021 році становив 32% від обсягу офіційного ВВП, що на 2 в.п. більше за показник 2020 року [2]. Зростання цього показника підтверджує тренд «успішного управління тіньовою економікою» та факт про те, що в Україні не працюють механізми щодо запобігання та заохочення виходу з «тіні». Зокрема, зміна цього тренду на зменшення показника повинна бути пріоритетною в воєнний та повоєнний період для отримання джерела додаткових внутрішніх інвестицій у відбудову України. Людина, яка протягом усього життя самостійно та усвідомлено управляє персональними фінансами та формує пасивний персональний дохід, є суб'єктом розумного споживання та інвестором для розвитку країни і зростання ВВП на душу населення.

Цифровізація та інформатизація, доступність прикладних програм/ додатків у системах смартфонів забезпечує можливість контролю доходів та витрат на щомісячній основі з метою управління вільними коштами для подальшого накопичення, інвестування з метою отримання пасивного %-го доходу, раціонального використання коштів, формування фінансової подушки безпеки.

На нашу думку, однією з головних цілей фінансового менеджменту персональних фінансів є створення умов щодо надання систематизованих знань про методи, сервіси та продукти управління коштами.

З метою підвищення фінансової грамотності населення банки як маркетплейси фінансових послуг та інституції довіри в Україні повинні навчитися консультувати населення про фінансові продукти і послуги з управління персональними фінансами.

Для прикладу актуальності тренду фінансового консалтингу, АТ «Ощадбанк» впровадив сервісну модель обслуговування заможних клієнтів через персонального менеджера, який має власний портфель клієнтів та може накопичувати інформацію про фінансовий стан та потреби клієнта на основі КУС (know your client) моделі не лише з функцією фінансового

моніторингу, а для можливості при обслуговуванні знати стиль життя клієнта, його склад сім'ї, потенціал для розміщення вільних коштів на депозит чи в інвестиційні продукти банку, потреби в додатковому фінансуванні чи страхуванні [3].

З метою уніфікації та стандартизації роботи персонального менеджера з портфелем клієнтів, який може нараховувати від 300 до 1000 заможних клієнтів, банк використовує CRM підсистему на основі 4-х блочної структурованої анкети фінансового консалтингу за 4-ма головними фінансовими темами: 1) Управління активами клієнта; 2) Фінансування/кредитування; 3) Фінансовий захист та страхування; 4) Діджитал технології управління персональними фінансами.

В кожному з 4-х блоків зібрані альтернативні банківські чи партнерські продукти, з відмітками продуктів, якими вже користується або зацікавлений на майбутнє клієнт. Наприклад, основними цілями клієнта є: «хочу зберегти/накопичити/збільшити власні кошти». Персональний менеджер в такому разі детально інформує про альтернативні фінансові продукти з блоку «Управління активами», пропонуючи альтернативи: 1) мобільні заощадження – доступні кошти з нарахуванням відсотків на баланс; 2) депозити в різних валютах для диверсифікації та зниження валютних ризиків; 3) ОВДП/воєнні облигації з мінімізацією податків; 4) монети, злитки – зростання ціни у часі.

Впровадження такої комплексної фінансової анкети в умовах воєнного часу дозволило збільшити рівень користування банківськими продуктами, яке вимірюється показником проднавантаження на 8, 5% за період січень-вересень 2022 р., а це означає закладання міцної цеглини в фінансову відбудову України.

Список використаних джерел:

1. За останні три роки рівень фінансової грамотності українців поліпшився – результат дослідження. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/za-ostanni-tri-roki-riven-finansovoyi-gramotnist-ukrayintsiv--polipshivsya--rezultati-doslidjennya> (дата звернення: 10.11.2022)
2. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні у 2021 році. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>
3. Колеснікова Л. Л. Фінансовий консалтинг з управління персональними фінансами клієнтів як чинник збільшення проднавантаження у клієнтів банку. Фінансовий простір. 2021. № (4(44)). С. 124-132. DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.4\(44\).2021.124132](https://doi.org/10.18371/fp.4(44).2021.124132)

*Людмила Гуляєва, к.е.н., доцент
Академія праці, соціальних відносин і туризму, м.Київ*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ПРОЗОРОСТІ, ПІДЗВІТНОСТІ ТА ДОБРОЧЕСНОСТІ У ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСАХ ЄС ЯК ЧИННИК ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Бюджет Європейського Союзу (ЄС) максимально орієнтований на мінімізацію корупційних ризиків, є одним із найбільш контрольованих у світі та побудований на принципах прозорості, чесності й підзвітності. Ці принципи є надзвичайно важливими інструментами запобігання корупції. Прозорість (transparency) вимагає розкриття інформації про формування бюджетної політики, зокрема про витрати, забезпечуючи при цьому доступ громадян до такої інформації. Прозорість є ключовим елементом формування підзвітності (accountability) та довіри до тих, хто приймає рішення. В свою чергу доброчесність (integrity) державних інституцій передбачає використання їх повноважень в офіційно дозволених і публічно виправданих цілях.

Здійснюючи політику у сфері публічних фінансів, ЄС проводить так звану політику «захисту бюджету ЄС» (protection of the EU budget [1]), що включає такі напрямки реалізації політики:

– Забезпечення верховенства права [2]. Повага до верховенства права є ключовою для надійного фінансового управління бюджетом ЄС та ефективного використання публічних коштів, забезпечуючи захист прав кінцевих бенефіціарів програм та політик, що фінансуються ЄС. З 2021 року бюджет ЄС має додатковий рівень захисту у випадках, коли порушення принципів верховенства права зачіпають або ризикують вплинути на фінансові інтереси ЄС. Це сталося завдяки впровадженню у практику загального режиму обумовленості для захисту бюджету ЄС (conditionality regulation)» [3]. Режим дозволяє ЄС оперативно вживати заходів, наприклад, призупинення платежів або коректування сум фінансування, для захисту бюджету у ситуаціях, де є загроза верховенству права та ефективному використанню коштів бюджету ЄС.

Основні норми права щодо захисту бюджету ЄС закріплені у зводі правил – Фінансовий регламент ЄС (The EU Financial Regulation) [4], який набув чинності 2 серпня 2018 року та прийнятий з метою вдосконалення існуючих підходів для захисту фінансових інтересів ЄС. Також для посилення захисту публічних фінансів Європейська комісія у 2019 року прийняла Стратегію по боротьбі з шахрайством: посилені дії для захисту бюджету ЄС.

– Політика уникнення та врегулювання конфліктів інтересів. Має вирішальне значення для підтримки репутації та неупередженості державного сектору та тих, хто приймає рішення щодо управління коштами ЄС. Наявність детальних політики та правил управління наявними конфліктами та уникнення потенційних конфліктів інтересів є невід’ємною частиною ефективного врядування та надійного фінансового управління бюджетом ЄС.

– Діяльність спеціалізованих агентств та органів ЄС, які покликані захищати бюджет ЄС. На операційному рівні над захистом фінансових інтересів та фондів ЄС від корупції та шахрайства працює Європейська комісія. Для виконання спеціалізованих задач створені та діють такі установи: Європейська прокуратура (European Public Prosecutor’s Office), Європейський офіс по боротьбі з шахрайством (European Anti-Fraud Office), Агентство Європейського Союзу з питань співробітництва у сфері кримінальної юстиції (European Union Agency for Criminal Justice Cooperation), Агентство Європейського Союзу зі співробітництва правоохоронних органів (The European Union Agency for Law Enforcement Cooperation).

– Система раннього виявлення та виключення (The Early Detection and Exclusion System, EDES) [6]. Створена Європейською комісією в 2016 році, EDES захищає фінансові інтереси ЄС від ненадійних економічних операторів шляхом виявлення та недопущення їх отримання коштів, а також шляхом накладення на них фінансових санкцій. Правила EDES застосовуються до всіх контрактів, грантів, угод, прізів, фінансових інструментів і оплачуваних експертів, а також до виконання бюджету ЄС, що знаходиться під непрямым управлінням. Система передбачає створення бази даних EDES, що містить перелік операторів, які не мають доступу до фінансування ЄС або підлягають фінансовим санкціям.

– Внутрішній та зовнішній контроль публічних фінансів. Бюджет ЄС підлягає внутрішньому та зовнішньому контролю Європейською комісією, Європейською рахунковою палатою та Європейським парламентом на всіх стадіях бюджетного процесу.

Публікація підготовлена в рамках реалізації проєкту Жан Моне Модуль «Антикорупційна політика ЄС: ключові елементи, орієнтація на сталий розвиток, уроки для України» (EU AntiCor, 101047968 – EU AntiCor — ERASMUS-JMO-2021-HEI-TCH-RSCH).

Список використаних джерел:

1. Protection of the EU budget. European Commission website. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/eu-budget/protection-eu-budget_en (date of access: 01.10.2022).

2. Rule of law conditionality regulation. European Commission website. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/eu-budget/protection-eu-budget/rule-law-conditionality-regulation_en (date of access: 01.10.2022).
3. Regulation (EU, Euratom) 2020/2092 of the European Parliament and of the Council of 16 December 2020 on a general regime of conditionality for the protection of the Union budget. Document 32020R2092. EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.LI.2020.433.01.0001.01.ENG&toc=OJ:L:2020:433I:TOC> (date of access: 01.10.2022).
4. Financial regulation applicable to the general budget of the Union. July 2018. The Publications Office of the European Union. URL: <https://europa.eu/!kF47JM> (date of access: 01.10.2022).
5. EU anti-fraud measures. European Commission website. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/eu-budget/how-it-works/annual-lifecycle/implementation/anti-fraud-measures_en (date of access: 01.10.2022).

Олег Давимука, уагістрант

*ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Варцаба В.І., д.е.н., професор*

РОЗВИТОК СЕКТОРУ АЛЬТЕРНАТИВНОГО КРЕДИТУВАННЯ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Краудлендинг – один з інструментів FinTech, його базою слугує застосування Інтернету, штучного інтелекту та великих даних. FinTech – інноваційні технології, які використовуються фінансовими інститутами, органами державного управління, торговельними організаціями для задоволення потреб споживачів фінансових та адміністративних послуг і товарів.

Посередницькі інтернет-платформи виконують замовлення позичальників та кредиторів відповідно до зазначених у них критеріїв. При цьому інтернет-портал виступає посередником між сторонами, що укладають кредитні угоди, за певну винагороду (як правило, 1–2%) перевіряючи потенційних позичальників на предмет платоспроможності. Традиційні фінансові посередники, зокрема банки, зменшують інформаційну асиметрію, оскільки вони володіють більшим обсягом інформації про позичальника та використовують складні інструменти оцінювання ризику.

У функціонуванні краудлендингових платформ є певні особливості, до яких належать:

- здійснення автоматичного надання позик без участі кредитора [3];
- попереднє визначення критеріїв вибору позичальника кредитором [6];
- встановлення мінімальних і максимальних обсягів позик;
- перевірка особи позичальника; хоча на деяких краудлендингових платформах є можливість анонімності позичальника, що значно зменшує його шанси на залучення коштів;
- їх взаємодія з іншими учасниками ринку фінансових послуг, зокрема, бюро кредитних історій; банками, в яких відкрито рахунки клієнтів; колекторськими компаніями;
- невеликий строк чинності замовлення потенційного позичальника на залучення коштів, після закінчення якого воно автоматично скасовується;
- практична відсутність роботи з боржниками за простроченими позиками; зазвичай ця інформація передається колекторським компаніям.

Функціонування краудлендингу має певні переваги та недоліки. Краудлендинг дозволяє розвиватися своїм учасникам, але і несе певні загрози їх діяльності (табл. 1).

SWOT-аналіз краудлендінгу*

Переваги	Недоліки
Отримання інвесторами вищого доходу, ніж за банківськими депозитами	Відсутність в інвестора попередньої інформації про позичальника
Нижча вартість отриманих позик порівняно з позиками в традиційних фінансових установах	Неможливість залучити значні обсяги позик
Висока швидкість укладення угод	Високий ризик втрати коштів для кредитора
Невелика кількість необхідних документів для отримання позики документів	
Інвестори не отримують права голосу	
Загрози	Можливості
Недостатня урегульованість діяльності краудлендінгових платформ	Отримання доступу до позик представниками малого та середнього бізнесу і фізичними особами
Закриття онлайн-платформ через обмеження ліквідності або проблеми з управлінням	Розвиток малого бізнесу, орієнтованого на інноваційні та соціальні проекти
Недостатній захист прав споживачів фінансових послуг	Використання заощаджених коштів суб'єктами малого бізнесу на збільшення заробітної плати
	Створення підґрунтя для інституційних трансформацій ринку кредитних послуг

* Складено автором за [1; 2; 3; 4; 5; 6].

Список використаних джерел:

1. Allen F. Financial Intermediation, Markets, and Alternative Financial Sectors / Franklin Allen, Elena Carletti, Jun “QJ” Qian, Patricio Valenzuela // Handbook of the Economics of Finance. – 2012. – 55 р. – Access mode: http://apps.eui.eu/Personal/Carletti/Handbook_ACQV_25March2012.pdf
2. Barnes S. Peer-to-Peer Lending – Disruption for the Banking Sector? [Electronic resource] / S. Barnes // International Banker. – February 9, 2015. – Access mode: <https://internationalbanker.com/banking/peer-peerlending-disruption-banking-sector/>
3. Bofondi M. Questioni di economia e finanza. IL lending based crowdfunding: opportunita e rischi [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bancaditalia.it/pubblicazioni/qef/20170375/QEF_375.pdf.
4. Boitan I.A. Crowdlending and financial inclusion evidence from EU countries [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unwe.bg/uploads/Alternatives/I_B_2016_Issue4_enpdf.
5. Chen D. A Comparative study of online P2P lending in the USA and China // Journal of Internet Banking and Commerce. – 2012. – Vol. 17. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.icommercecentral.com/openaccess/acomparativestudyofonlineplendingintheusaandchina.pdf>.
6. Dietrich A., Amrein S., Falk von der Heyde, Heuermann A. and Rudisuhli M. Crowdlending survey 2018. – Luzern : PwC, 2018. – 22 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pwc.ch/en/insights/fs/crowdlending.html>.

*Олена Декалюк, к.е.н., доцент,
керівник ТОВ «Воролд Транс»*

Університет Економіки і Підприємництва, м. Хмельницький

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНИХ ШЛЯХІВ АКТИВІЗАЦІЇ СТАРТАПІВ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. У наш час все частіше спостерігається тенденція зростання нових форм підприємництва, що базується на введенні інновацій, і все частіше у вигляді стартапів. Враховуючи уповільнення темпів модернізації національної економіки через війну, існує потреба вивчення і запозичення успішного розвитку стартапів закордоном. Це зумовлено тим, що перехід на засади інноваційного розвитку та забезпечення економічного зростання допоможе вивести країну з кризи.

Актуальність дослідження. Сьогодні актуальна ситуація виходу на ринок нових гравців внаслідок закриття багатьох підприємств через військові дії на території України. На арену виходять зовсім нові підприємці, які застосовуючи практику зарубіжних країн прагнуть не лише відкрити свій бізнес, а й зайняти певне місце на ринку.

Доки одні українські стартапи закріплюють лідерські позиції на внутрішньому ринку до прикладу візьмемо Rozetka та Monobank, інші – претендують на міжнародний ринок наприклад People.ai, Grammarly, ще інші такі як GitLab, Petchube, Ugears вже успішно працюють [1].

Аналіз досліджень останніх публікацій показав, що управління бізнесом стартапів, як прогресивних форм підприємницької діяльності, досліджується у розрізі декількох наукових напрямків. Наприклад у працях Т. Пітерса та Р. Уотермана [3], П. Грема [2] та С. Бланка [1] висвітлюються проблеми пов'язані з менеджментом в інноваційному підприємстві. У дослідженнях П. Тілля [3] більша увага приділяється теорії організацій та підприємництва. Але недостатньо дослідженими залишаються питання управління стартапами.

Метою статті є дослідження розвитку стартапів в Україні та світі з метою аналізу різниці підходів та пошуку ефективніших шляхів активізації інноваційного підприємництва.

Основні результати дослідження. Стартап у широкому розумінні являє запровадження інноваційного бізнесу побудованого на ідеї яка раніше не реалізовувалась, при обмеженій кількості ресурсів, і основною метою якого є розвиток, вихід на ринок та масштабування.

Обсяги залучених українськими стартапами інвестицій останні роки становили біля 510 млн. дол. США (що у півтора рази більше за показник 2018 року – 337 млн. дол. США відповідно) даний показник стрімко зростає [5]. Це пов'язано з переходом більшості підприємств в онлайн і виникненням нагальної потреби пошуку додаткових джерел доходів, диверсифікації та пошуку нових можливостей. Але якщо брати кількісний показник, то він зменшується, що свідчить про зростання середньої вартості інвестиційних угод. Ще 10 років тому капітал, залучений українськими стартапами, становив 97 млн дол. США, при великій кількості дрібних проєктів. Сьогодні перевага надається великим проєктам які охоплюють більші ринки і можуть виходити на міжнародний рівень в короткі терміни.

Серед передумов, що формують підґрунтя для інноваційно-орієнтованого підприємництва та розвитку стартапів в Україні, слід виділити створення відповідної інноваційної інфраструктури. На сьогоднішній день інноваційна інфраструктура перенеслася в країни партнери або функціонує в онлайн формах. Багато виробничих підприємств, наукових центрів, техно- парків знищені війною, поза як основна цінність, люди, що можуть працювати в будь яких умовах, шукати можливості, підтягувати ресурси це сильна сторона нашого народу і тому бізнес стартапів набуває іншої форми, яка відповідає нашим реаліям. Цілями сталого розвитку України задекларовано створення фінансової та інституційної системи, яка сприятиме розвитку наукових досліджень. Та наразі результативність заходів щодо її формування та досяжність поставлених цілей за теперішніх умов стає вкрай

проблематичною. Звідси і зменшення кількості залучень інвесторів які готові вкладати свої кошти в українські стартапи.

В роботі Тома Пітерса та Роберта Уотермана [2] зазначається, що спільними характеристиками успішних новаторських компаній виступають: автономність, орієнтація на активні дії, підтримка зворотного зв'язку з кінцевим споживачем, поєднання гнучкості та централізованості в управлінні, незначна чисельність працівників і при цьому підвищення продуктивності роботи персоналу.

В Україні розвитку стартапів перевагу надає ініціативна молодь та молоді підприємці, які починають свій шлях в бізнесі, або мають за ціль реорганізацію свого діючого підприємства на основі наукових досліджень та залучення інноваційних технологій. Наразі в Україні недостатньо розвинена практика фінансової підтримки науки на початкових стадіях, у той час як за кордоном цю функцію беруть на себе інвестори «бізнес-янголі» які схильні до ризиків та розуміють необхідність тривалого очікування окупності вкладених коштів і не вимагають їх тут і зараз.

Потрібно зазначити, що за відсутності в Україні мережі бізнес-янголів, заклади вищої освіти в Україні та існуючі наукові організації могли б взяти на себе місію підготовки та зрощення таких. Вищі навчальні заклади можуть стати основою для розробки таких ідей, які в подальшому можна буде ефективно комерціалізувати у вигляді стартапів за умови підтримки держави та бізнесу. Наша молодь закінчуючи ВУЗ продовжує шукати бізнес ідеї, додаткові знання та площадки для досліджень, методи і моделі ефективного управління стартапами за кордоном. Тому ми, маємо над чим працювати.

Український бізнес має інтегрувати інноваційні проекти свої системи та по типу бізнес інкубаторів зрощувати та відділяти нові інноваційні проекти в самостійний бізнес.

Висновки і пропозиції. Активізація стартапів за сучасних умов господарювання, хоч вони і є відносно новою формою підприємств в українській економіці, є одним з важливих напрямків розвитку економіки і підприємництва для нашої держави. Вироблення чітких стимулів до розвитку стартапів, запровадження інноваційної діяльності, коли підтримка з боку держави є недостатньою, дає поштовх до того, що молодь має брати все в свої руки та розвивати цей напрямок, знаходячи і ідеї і інвесторів готових допомагати фінансами, знаннями, технологіями, круговим партнерством. Розвиток стартап - бізнесу можливий за умови залучення освітян, наукового простору до формування стартап-освіти, що забезпечить реалізацію раніше накопиченого в Україні та за кордоном багажу наукових ідей

Список використаних джерел:

1. Бланк С. Стартап. Настольная книга основателя / Стив Бланк, Боб Дорф; пер. с англ. — М.: Альпина Паблішер, 2013. — 616 с.
2. Пол Грем «Де взяти ідею для стартапу?» URL: <http://paulgraham.com/startupideas.html>
3. Peter Thiel (2014) Zero to One: Notes on Startups, or How to Build the Future. London: Virgin Books, 210p.
4. Світовий рейтинг стартап-сервісів. URL: <https://www.startupranking.com/countries>
5. Українська асоціація венчурного капіталу та приватного капіталу (UVCA). URL: <http://uvca.eu/en>

Оксана Деркач, студентка 5 курсу
Наталія Матвійчук, к.е.н., доцент

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

В сучасних економічних умовах, що характеризуються значними викликами зовнішнього середовища та нестабільністю економічного простору на всіх рівнях, важливе значення має банківська система України. В умовах війни банківська діяльність є однією з найважливіших складових розвитку ринкової економіки. Тому проблема дослідження ефективності банківського сектору України сьогодні постає особливо гостро.

Ефективність функціонування банківського сектору України досліджували такі вчені, як Коваленко В. В., Вербицька Я. Є., Циганюк Д. Л., Рудняк А. Д., Батракова Л. Г., Мудра Р. Р. та ін.

Під ефективністю банківської діяльності розуміємо «якісні та кількісні показники діяльності банківських установ, результативності їхньої діяльності, яка досягається під час виконання поставлених завдань перед комерційними банками; впровадження певних заходів, котрі б забезпечували оптимальне співвідношення між витраченими ресурсами та отриманими результатами» [1].

На рівень ефективності банківської системи впливають такі фактори: структура власності в банківському секторі; зміни в операційній діяльності; питома вага на ринку депозитів; капіталізація банків та ін. [2].

Станом на 01.11.2022 р. в Україні функціонують 67 банків (з них 30 – з іноземним капіталом, у т. ч. 22 зі 100 % іноземним капіталом). В аналогічний період у 2021 р. кількість банків становила 77 (з них 33 з іноземним капіталом, у т.ч. 23 зі 100 % іноземним капіталом) [3].

Основними загальними показниками банківської діяльності є доходи, витрати, власний капітал, зобов'язання та активи. Розглянемо як вони змінювалися протягом 2020-2022 рр. (табл.1).

Таблиця 1

Основні показники банківської діяльності за 2020-2022 рр.

Показники	Роки, млн. грн			Відносне відхилення (2022/2020), %
	01.11.2020	01.11.2021	01.11.2022	
Доходи	209 251	217 759	286 899	37,11
Активи	1 739 726	1 948 411	2 227 207	28,02
Витрати	169 423	159 405	275 920	62,86
Власний капітал	210 451	236 767	216 570	2,91
Зобов'язання	1 529 275	1 711 644	2 010 637	31,48
Чистий прибуток (збиток)	39 828	58 354	10 978	-72,44

Джерело: складено автором на основі [3]

Спостерігаємо, що усі показники банківської діяльності у 2022 р. порівняно з 2020 р. зросли в межах від 2,91 % (власний капітал) до 62,86 % (витрати), окрім чистого прибутку. Значно зросли зобов'язання (на 31,48 %), порівнюючи з власним капіталом (на 2,91 %). Доходи банків протягом досліджуваних років зросли на 37,11 % у 2022 р. порівняно з 2020 р., що є позитивним для банківської системи. У 2021 р. витрати зменшилися, що свідчить про спробу дотримуватися режиму економії. Проте негативною динамікою є збільшення витрат у 2022 р. аж на 62,86 % порівняно з 2020 р., що є наслідком отримання збитку на 72,44 %.

В економічній літературі для аналізу показників ефективності функціонування банківського сектору використовують різноманітні підходи. Проте найбільшу популярність здобула методика декомпозиційного аналізу прибутковості власного капіталу (return on equity decomposition analysis), або модель Дюпона. Вона досліджує залежність між показниками прибутковості і ризику банку та виявляє вплив окремих чинників на результати його діяльності.

Таблиця 2

Результати діяльності банків України за 2020-2022 рр.

Показник	Роки, млн. грн			Абсолютне відхилення (2022/2020)
	01.11.2020	01.11.2021	01.11.2022	
Рентабельність власного капіталу (ROE), %	23,22	32,47	5,77	-75,15
Рентабельність активів (ROA), %	2,99	3,74	0,64	-78,59
Мультиплікатор капіталу (МК)	8,27	8,22	10,28	24,30
Чиста маржа прибутку (NPM)	19,03	26,79	3,83	-79,87
Частка власного капіталу в активах	12,09	12,15	9,72	-19,60

Джерело: складено автором на основі [3]

Як свідчать дані таблиці 2, рентабельність банківської системи України на кінець 2021 р. досягла свого піку (відповідно, показник ROA досяг 3,74 %, а ROE – 32,47 %), а у 2022 р. знизилася (ROA зменшився на 78,59 %, а ROE – на 75,15 %). Суттєво знизилася чиста маржа прибутку (з 19,03 % у 2020 р. до 3,83 % у 2022 р.).

Отже, внаслідок війни і нестабільної економічної ситуації в Україні показники ефективності банківського сектору суттєво знизилися. Прибуток банків зменшився на 72,44 %, а витрати підвищилися на 62,86 %. Тому необхідно розробити ефективний механізм збільшення доходів, зменшення витрат та використання отриманого прибутку. Також варто визначити напрями збільшення прибутковості, які дадуть змогу зменшити ризики та підвищити рентабельність банківської системи.

Список використаних джерел:

1. Коваленко В.В., Вербицька Я.Є. Оцінка ефективності функціонування банківської системи в умовах поглиблення глобалізаційних процесів. Ефективна економіка № 2. 2012 р. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=953>
2. Мудра Р.Р. Ефективність функціонування банків України на ринку банківських продуктів і послуг. Економіка і суспільство. Випуск 17. 2018 р. С. 573-579. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/17_ukr/85.pdf
3. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>

*Беата Дзямко, студентка 2 курсу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Мінкович В.Т., ст. викладач*

**ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

У сучасному світі існує чимало проблем пов'язаних з екологією і насамперед це спровоковано впливом людства. Так, збільшення кількості відходів, нераціональне використання вичерпних ресурсів і т.п. призводять до погіршення стану навколишнього середовища. Ці процеси спричинили перехід від традиційної лінійної моделі економіки, що

полягає у виробленні, використанні та утилізації продуктів, до економіки замкнутого циклу або ж циркулярної економіки.

Циркулярна економіка – альтернативна економічна модель, що заснована на реалізації замкнутих циклів в процесах виробництва, обігу та споживання. Перевагами циклічної моделі є скорочення споживання сировинних і енергетичних ресурсів, зниження негативного впливу на навколишнє середовище, мінімізація відходів та стимулювання інновацій [3]. Тобто, циркулярна економіка – це модель виробництва та споживання, яка передбачає спільне використання, оренду, повторне використання, ремонт, відновлення та переробку існуючих матеріалів і продуктів якомога довше. Таким чином подовжується життєвий цикл виробів [2]. Перехід від лінійної моделі економіки до циркулярної потребує багато зусиль.

Циркулярна економіка базується на трьох основних принципах – 3R: Reduce, Reuse, Recycle, що в перекладі з англійської означає скорочення, повторне використання та переробка. Проте в 2018 році Всесвітній економічний форум виділив десять принципів економіки замкнутого циклу: Reduce, Reuse, Recycle, Refuse, Rethink, Repair, Refurbish, Remanufacture, Repurpose, Recover [3]. Так, прикладом впровадження принципу Reduce (укр. - скорочення) є зменшення частки або заміна токсичної сировини, збільшення частки використання енергії з відновлюваних джерел, використання обладнання з високим класом енергоефективності та рівнем автоматизації, розробка акційних пропозицій що спонукають клієнтів до відповідального споживання [4]. Принцип Reuse (укр. - повторне використання) полягає в тому, що певний продукт втратив свою початкову цінність для одного користувача, проте все ще виконує свої функції та може бути корисним для іншого. Цей процес є важливим для екології, оскільки знижує навантаження на навколишнє середовище зайвим виробленням цього ж продукту. Принцип Refuse має на меті частково зменшити використання ресурсів. Так, на кожному з етапів життєвого циклу варто відмовитися від певних складових, які не несуть за собою зміну якості продукції, проте шкодять навколишньому середовищу. Repair – саме слово, що позначає цей принцип дає зрозуміти про що йде мова. Це продовження терміну використання та служби продукту завдяки ремонту та додатковому обслуговуванню. Ціллю цього принципу є якомога довший час використання продукції та скорочення утилізаційних процесів.

Процес запровадження та активної трансформації циркулярної економіки почався ще в 2015 році. У грудні 2015 року Європейська Комісія висунула пакет циклічної економіки, що містить план дій і законодавчі пропозиції щодо управління відходами, які були прийняті в 2018 році. Європейський парламент уважно стежить за виконанням плану дій [1].

Згодом, у березні 2020 року Європейська комісія представила план дій із економіки замкнутого циклу, який спрямований на сприяння більш екологічному дизайну продуктів, зменшенню відходів і розширенню можливостей споживачів (наприклад, шляхом створення права на ремонт). Основна увага приділяється ресурсномістким секторам, таким як електроніка та ІКТ, пластмаси, текстиль і будівництво [2].

Водночас, план з досягнення циркулярної економіки CEAP (CIRCULAR ECONOMY ACTION PLAN) є одним з ключових складових Європейської зеленої угоди, яка дозволить ЄС досягнути стану справедливої, кліматично-нейтральної, ресурсо-ефективної та конкурентної економіки. CEAP спрямований на прискорення трансформаційних змін, необхідних для Європейської зеленої угоди, спираючись на принципи циркулярної економіки, що активно впроваджуються з 2015 року. CEAP має забезпечити упорядкування та пристосування нормативно-правової бази ЄС відповідно до принципів циркулярної економіки [6]. План ставить перед собою досягнення певних цілей: по-перше, це досягнення ЄС кліматичної нейтральності до 2050 року; по-друге, розрив між процесами економічного зростання та використанням ресурсів; по-третє, запровадження всебічних стандартів у стійкості продуктів; по-четверте, допомога в створенні нових робочих місць в Європі і також за її межами. Завдяки реалізації цих цілей розвиток циркулярної економіки стрімко

зростатиме і принесе чимало користі навколишньому середовищу.

Крім цього, очікується, що реалізація СЕАР допоможе збільшити ВВП ЄС на додаткові 0,5% до 2030 року, а також створить 700 тис. нових робочих місць. План буде корисним і для окремих компаній: зважаючи на те, що 40% всіх витрат промислових компаній ЄС припадає на матеріали, використання ними замкнених бізнес-моделей допоможе підвищити їх прибутковість, при цьому вони будуть захищені від коливань цін на ринку [3].

Важливою складовою для створення можливості забезпечення переходу до циркулярної моделі економіки є наявність інвестицій. Так, на прикладі Чехії та Польщі, необхідні інвестиції – на додаток до звичайного рівня інвестицій – були розраховані у діапазоні 3% від ВВП на рік. На даний час це близько п'яти мільярдів євро у Чехії та десяти мільярдів євро у Польщі – кожного року, починаючи з цього часу і до 2030 року. Прогнозується, що такий розмір інвестицій забезпечить зниження рівня безробіття у Чеській Республіці та Польщі ще на 2-3 %, завдяки зростанню внутрішнього виробництва, забезпеченого інвестиціями [5]. Таким чином, по аналогії, рівень безробіття зможе знизитися і в інших країнах, бо майже половина всіх витрат на виробництво, що припадають на ці інвестиції, зосереджені в іноземних фірмах. Тому для кожної держави-члена ЄС, яка має на меті розпочати реалізацію інвестиційної програми у сфері циркулярної економіки [5], поступово спостерігатиметься позитивний вплив на рівень зайнятості.

Таким чином, циркулярна економіка тільки починає розвиватися у світі, зокрема в ЄС. Проте, незважаючи на невеликий проміжок часу, ця модель економіки вже стрімко почала впроваджуватися в життя населення. Це і не дивно, оскільки принципами економіки є прості та водночас правдиві дії. Скорочене використання вичерпних продуктів, повторне використання продукції, переробка матеріалів і т.д., все це є ефективним. І тільки застосовуючи ці принципи, людство зможе зберегти ті природні ресурси, які нам дані природою.

Список використаних джерел:

1. Circular economy. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.europarl.europa.eu/thinktank/infographics/circulareconomy/public/index.html#production-today>. [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/infographics/circulareconomy/public/index.html - production-today](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/infographics/circulareconomy/public/index.html-production-today)
2. Circular economy: definition, importance and benefits. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/economy/20151201STO05603/circular-economy-definition-importance-and-benefits>.
3. Модель циркулярної економіки. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://business.dii.gov.ua/handbook/impact-investment/model-cirkularnoi-ekonomiki>.
4. Руда М.В., Яремчук Т.С., Бортнікова М.Г. Циркулярна економіка в Україні: адаптація європейського досвіду. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2021. № 3 (1). Режим доступу: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/jun/23807/menedzhment121-214-224.pdf>.
5. Циркулярна економіка та переваги для суспільства. Явні переможці в області робочих місць та клімату в економіці, заснованій на відновлюваній енергії та ресурсоефективності. Дослідження стосовно Чеської Республіки та Польщі. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.clubofrome.org.ua/wp-content/uploads/2017/08/The-Circular-Economy-CoR_UA-2.pdf.
6. Циркулярна економіка. План дій Circular economy action plan (CEAP). [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-08/2%20FINAL_Tree_Circular_economy_action_plan_297x210mm_4%2B4_web_180822.pdf

*Аліна Дьордай, студентка 2 курсу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Сембер С.В., к.е.н., доцент*

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ НБУ В 2021 РОЦІ ТА НА ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Розуміння цілей грошово-кредитної політики НБУ та інструментів, за допомогою яких вони реалізуються, є важливим в аналізі ефективності функціонування грошової системи країни в цілому. Внаслідок повномасштабного вторгнення країни-агресора і впровадження воєнного стану в Україні грошово-кредитна політика зазнала значних змін. Зокрема були змінені цілі монетарної політики й, відповідно, монетарний режим. Також використання одних інструментів монетарної політики було обмежене, а інших, навпаки, посилено.

До впровадження воєнного стану пріоритетною ціллю монетарної політики Національного банку була підтримка цінової стабільності, тобто низьких та стабільних темпів інфляції. Задля реалізації цієї цілі в 2021 році використовувався режим гнучкого інфляційного таргетування, що ґрунтується на плаваючому курсі[2]. Сьогодні ж в Україні першочергового значення набуває забезпечення надійного та стабільного функціонування банківської і фінансової системи країни, а також максимальне забезпечення потреб оборони України, безперервного функціонування системи державних фінансів та об'єктів критичної інфраструктури. Воєнний стан унеможливило здійснювати монетарну політику в форматі інфляційного таргетування [1].

Основним інструментом грошово-кредитної політики є облікова ставка НБУ. Станом на 22.01.2021р. облікова ставка була на рівні 6%. Проте 10.12 її рівень зріс до 9%. Головною причиною підвищення облікової ставки є стримування інфляційних процесів у країні [3]. Саме інфляційний сплеск, спричинений пандемією COVID-19, змусив НБУ згорнути м'яку монетарну політику й підвищити рівень облікової ставки. Як наслідок, у 2021 році споживча інфляція почала сповільнюватися й досягла рівня 10%. Проте ціллю грошово-кредитної політики є підтримання інфляції у середньостроковій перспективі на рівні 5% із допустимим діапазоном відхилення $\pm 1\%$ [3]. Таким чином, можна дійти до висновку, що реалізувати ціль грошово-кредитної політики у 2021 році повністю не вдалося.

У зв'язку з впровадженням воєнного стану облікову ставку було піднято з 10% (станом на 21.02.2022) до 25% для стримування інфляційних процесів. У липні 2022 року споживча інфляція в річному вимірі пришвидшилася до 24,6%. За оцінкою експертів інфляція наприкінці цього року прискориться до 30%, але знижуватиметься в наступні роки за умови очікуваного зниження безпекових ризиків і злагоженої монетарної та фіскальної політики [3].

Наступний інструмент монетарної політики - обов'язкові резерви банків. У 2021 році норматив формування банками обов'язкових резервів у національній валюті за коштами на вимогу становив 0%, за строковими коштами – теж на рівні 0%. Норматив формування банками обов'язкових резервів в іноземній валюті був на рівні 10%. У 2022 році передбачалося підвищення рівнів обов'язкових резервів банків. Підвищення вимог до обов'язкового резервування насамперед спрямоване на посилення процентного каналу монетарної трансмісії шляхом управління структурним профіцитом ліквідності в банківській системі й загалом на послаблення інфляційного тиску[3]. Таким чином, з 10.02.2022 норматив формування банками обов'язкових резервів у національній валюті за коштами на вимогу збільшився з 0% до 2%, за строковими коштами – залишився на рівні 0%. В іноземній валюті – збільшився з 10% до 12% [3]. Під час воєнного стану передбачено не застосування до банків заходів впливу за порушення порядку формування та зберігання обов'язкових резервів[5].

Характеризуючи грошово-кредитну політику НБУ, особливу увагу слід зосередити на випуску державних цінних паперів, а саме ОВДП. Облігації внутрішньої державної позики є борговими цінними паперами, які продаються Урядом первинним дилерам та їх клієнтам на первинному ринку для фінансування потреб державного бюджету. НБУ є депозитарієм для ОВДП, тобто установою, яка веде централізований облік ОВДП в бездокументарній формі [3]. Упродовж 2021 року регулярно скуповували ОВДП лише фізичні особи. Вони зацікавилися державними цінними паперами через низькі депозитні ставки – їхній портфель ОВДП збільшився на 14,1 млрд грн. При цьому дохідність нових випусків ОВДП упродовж року частіше зростала, ніж знижувалася [6]. Із законодавства про військовий стан випливає тимчасова інституціональна можливість НБУ: надавати підтримку державному бюджету шляхом купівлі цінних паперів Уряду України на первинному ринку. З 01.03.2022 року розпочався продаж військових ОВДП [3]. Залучення України від продажу перевищують еквівалент 153,625 млрд грн [4].

Як вже зазначалося, в 2021 році був плаваючий обмінний курс гривні. Офіційний курс гривні щодо долара США коливався в межах 26,1 грн. (станом на 10.11.2021р.) - 28,5 грн. (02.01.2021р.). Середній за рік – 27,29 грн. за 1 доллар США [3]. При цьому різниця між офіційним курсом та курсом на «чорному» ринку не перевищувала однієї гривні. Дещо інша ситуація в 2022 році. З початку війни курс був зафіксований на рівні 29,25 грн. Фіксація курсу допомогла забезпечити стабільну роботу фінансової системи. З 21 липня НБУ скорегував офіційний курс гривні до долара США на 25% до 36,5686 грн/дол. США. Продовження політики фіксованого курсу дасть змогу Національному банку зберегти контроль за динамікою інфляції, а також підтримувати безперебійну роботу фінансової системи [3]. Попри це негативним явищем є велика різниця між офіційним курсом і курсом на «чорному» ринку, що досягає п'яти гривень за один доллар США.

Наступними до розгляду є валютні інтервенції, що здійснюються для регулювання курсу іноземних валют. НБУ здійснює валютні інтервенції шляхом купівлі, продажу або обміну іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку. У 2021 році продаж склав 1275,70 млн. дол. США, а купівля - 3690,70 млн. дол. США. Сальдо становило +2415.00 млн. дол. США. На період воєнного стану продаж дорівнював 21280,48 млн. дол. США, а купівля 3149,41 млн. дол. США. Таким чином, на відміну від 2021 року, сальдо є від'ємним, становить -18131.07 млн. дол. США [3].

Важливо зазначити, що Національний банк у воєнний час вжив окремі заходи для мінімізації витрачання міжнародних резервів. З початку війни було введено заборону на здійснення торгівлі валютними цінностями (крім деяких випадків) та зняття готівки в іноземній валюті. Ліміт зняття готівки з карток українських банків за кордоном спочатку становив 100 тис грн., а в травні був зменшений до 50 тис. грн. Також з 21.07.2022р. було зменшено щомісячний ліміт на Р2Р-перекази громадян за кордон із гривневих платіжних карток українських банків зі 100 тис. грн (цей ліміт був встановлений 21.03) до 30 тис. грн. За останніми змінами :

- з 01.10 НБУ збільшує із 50 тис. грн до 100 тис. грн щомісячний ліміт на купівлю громадянами безготівкової іноземної валюти з подальшим розміщенням на безвідкличний депозит від трьох місяців;

- з 05.10. НБУ повертає заборону на Р2Р-перекази з гривневих платіжних карток українських банків на картки іноземних банків [3]. Отже, на відміну від 2021 року, де таких валютних обмежень не було, в 2022 році НБУ активно використовує цей інструмент монетарної політики задля збереження міжнародних резервів.

Для реалізації цілей монетарної політики НБУ на період воєнного стану запровадив додатковий інструмент для збереження міжнародних резервів. З 21 жовтня громадяни отримали можливість купувати долари США за офіційним курсом Національного банку з подальшим їх розміщенням на строковий депозит у банку та обов'язковим зворотним

*VII Всеукраїнська науково-практична конференція
«Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин:
виклики глобалізації та регіональні аспекти»*

продажем купленої валюти після закінчення строку депозиту за офіційним курсом на день проведення зворотної операції. За оцінками Національного банку, такий інструмент створить для громадян додаткову альтернативу вкладенню коштів у готівкову іноземну валюту, що сприятиме зменшенню попиту на неї, стабілізації очікувань та зниженню тиску на курс у готівковому сегменті валютного ринку. Банки, зі свого боку, для нівелювання власного валютного ризику зможуть купувати долари США в Національного банку на суму проведення таких депозитних операцій за офіційним курсом та надалі розміщуватимуть придбану валюту на окремому рахунку в НБУ. Банки не матимуть можливості використовувати цю валюту на інші цілі, крім її обов'язкового зворотного продажу Національному банку за актуальним офіційним курсом після закінчення терміну таких валютних депозитів [3].

Всі вище згадані інструменти монетарної політики можна звести в таблицю 1.1.

Таблиця 1.1

Грошово-кредитна політика НБУ

Монетарний режим	Режим гнучкого інфляційного таргетування, що ґрунтується на плаваючому курсі	Воєнний стан унеможливорює здійснювати монетарну політику в форматі інфляційного таргетування
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
Основні інструменти	Грошово-кредитна політика на 2021 рік	Грошово-кредитна політика на період воєнного стану
Облікова ставка як головний інструмент монетарної політики	з 22.01 – 6%, поступове зростання до 9% (10.12)	У зв'язку з впровадженням воєнного стану облікову ставку було піднято з 10% (21.02) до 25%
Обов'язкові резерви банків	☐ норматив формування банками обов'язкових резервів у національній валюті за коштами на вимогу становить 0%, за строковими коштами – теж на рівні 0%; ☐ норматив формування банками обов'язкових резервів в іноземній валюті – на рівні 10% .	з 10 лютого 2022 року: • за коштами на вимогу збільшиться з 0% до 2%, але за строковими коштами – залишиться на рівні 0%; • в іноземній валюті – збільшиться з 10% до 12% Також передбачено незастосування до банків заходів впливу за порушення порядку формування та зберігання обов'язкових резервів під час воєнного стану
Випуск державних цінних паперів. ОВДП	Регулярно упродовж року скуповували ОВДП лише фізособи. Вони зацікавилися державними цінними паперами через низькі депозитні ставки – їхній портфель ОВДП збільшився на 14,1 млрд грн. При цьому дохідність нових випусків ОВДП упродовж року частіше зростала, ніж знижувалася.	З 01.03 розпочався продаж військових ОВДП. Залучення України від продажу перевищують еквівалент 166,4 млрд грн.
Обмінний курс гривні	плаваючий курс. Офіційний курс долара США коливався в межах: 26,1 (10.11) - 28,5 (02.01) Середній за рік – 27,29	з початку війни фіксований курс на рівні 29,25 грн за 1 дол. США. З 21.07. НБУ скорегував офіційний курс гривні до долара США на 25% до 36,5686 грн/дол. США

VII Всеукраїнська науково-практична конференція
«Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин:
виклики глобалізації та регіональні аспекти»

Продовження Таблиці 1.1

1	2	3
Валютні інтервенції	Продаж - 1275,70 млн. дол. США Купівля - 3690,70 млн. дол. США Сальдо (купівля-продаж) +2415.00	Продаж - 21280,48 млн. дол. США Купівля - 3149,41 млн. дол. США Сальдо (купівля-продаж) -18131.07
Валютні обмеження	-	З початку війни введено заборонено здійснювати торгівлю валютними цінностями (крім деяких випадків) Основні обмеження: - громадяни можуть знімати з гривневих платіжних карток за кордоном 50 тис. грн на місяць; - встановлено щомісячний ліміт на розрахунки за кордоном із використанням гривневих платіжних карток у розмірі 100 тис. грн (в еквіваленті) з усіх рахунків клієнта в банку, відкритих у національній валюті. З 01.10 НБУ збільшує із 50 тис. грн до 100 тис. грн (в еквіваленті) щомісячний ліміт на купівлю громадянами безготівкової іноземної валюти з подальшим розміщенням на безвідкличний депозит від трьох місяців. При цьому з 05.10. НБУ повертає заборону на P2P-перекази з гривневих платіжних карток українських банків на картки іноземних банків.
Додатковий інструмент для збереження міжнародних резервів	-	з 21.10 громадяни отримують можливість купувати долари США за оф.курсом з подальшим їх розміщенням на строковий депозит у банку та обов'язковим зворотним продажем. Банки зможуть купувати долари США в НБУ на суму проведення таких депозитних операцій. Вони не матимуть можливості використовувати цю валюту на інші цілі, крім її обов'язкового зворотного продажу.

* складено автором на основі даних з офіційного сайту НБУ

Підсумовуючи все вище зазначене, можна сказати, що в 2021 році порівняно з 2022 роком була м'якша монетарна політика. Сьогодні ж задля стримування інфляційного сплеску, збереження міжнародних резервів, забезпечення сталості фінансової та банківської системи НБУ вживає більше обмежувальних інструментів грошово-кредитної політики, створюючи жорсткіші рамки як для населення, так і бізнесу. Оскільки сьогодні банківська система повністю функціонує та збереглася довіра до грошової одиниці, можна стверджувати, що інструменти грошово-кредитної політики є дієвими, а особливо обмежувальні, які дають найбільш швидкий результат. У міру нормалізації функціонування економіки та фінансової системи Національний банк знову притримуватиметься режиму інфляційного таргетування з плаваючим обмінним курсом, поступово скасувавши валютні обмеження.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт НБУ. Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/osnovni-zasadi-groshovo-kreditnoyi-politiki-na-period-voennogo-stanu>
2. Офіційний сайт НБУ. Основні засади грошово-кредитної політики на 2021 рік та середньострокову перспективу [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/osnovni-zasadi-groshovo-kreditnoyi-politiki-na-2021-rik-ta-serednostrokovu-perspektivu>
3. Національний банк України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://bank.gov.ua>
4. Міністерство фінансів [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://bonds.gov.ua>
5. Постанова: Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua>
6. Що відбулося з Україною: найголовніші графіки 2021 року [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://finclub.net/ua/infographica/shcho-vidbulosia-z-ukrainoiu-naiholovnishih-grafiky-2021-roku.html>

Світлана Єгоричева, д.е.н., професор

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
м. Полтава*

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВОГО ЄВРО: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Набутий нещодавно Україною статус країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу викликає необхідність у всіх сферах суспільного розвитку держави орієнтуватися на досягнення, завдання і перспективні цілі, що має європейська спільнота, для забезпечення належної відповідності. Ця вимога стосується і функціонування фінансової системи, яка у сучасних умовах всеохоплюючої цифровізації набуває якісно нових рис. Новітньою тенденцією стала розробка концепцій та проведення експериментів із запровадження цифрових валют центральних банків (ЦВЦБ, англ. CBDC), які вважаються новою формою грошей в епоху диджиталізації.

На думку фахівців, потреба у цифровізації національних валют викликана рядом суттєвих зрушень, що відбуваються у сфері грошового обігу та платежів. Насамперед, це бажання людей все більше використовувати для розрахунків не готівку, а безготівкові засоби, зокрема, платіжні карти. Зрештою, це може призвести до втрати грошима центрального банку ролі «монетарного якоря», на якому базується сучасна дуальна грошова система (готівка й резерви банків у центральному банку та безготівкові гроші комерційних банків, між якими відбувається вільний взаємний обмін). У таких умовах поява все нових видів так званих криптовалюти (насправді – криптоактивів, віртуальних активів) дезорієнтуватиме споживачів щодо розуміння того, що є реальними грошима, а що – ні, відповідно, підвищить ризики та дестабілізує платіжну систему. Нарешті, входження крупних фінтехів на платіжний ринок може мати наслідком їхнє домінування, а також зростання залежності від зарубіжних платіжних технологій [2].

У такій ситуації логічним рішенням для забезпечення фінансової стабільності й фінансового суверенітету виступає запровадження ЦВЦБ, які за сутністю є фіатними грошима й використовуватимуться на рівні з готівкою в якості засобу платежу. Опитування 81 центрального банку, проведене Банком міжнародних розрахунків у 2021 році, показало,

що 86% з них активно досліджують потенціал ЦВЦБ, 60% експериментували з технологією, а 14% розгортали пілотні проекти [1]. Варто зазначити, що Національний банк України одним з перших, ще наприкінці 2016 року, розпочав вивчення можливості емісії власної цифрової валюти – е-гривні. Впродовж 2018 року був успішно реалізований пілотний проект з випуску її обмеженого обсягу та проведення певних платіжних операцій. На жаль, у подальшому пандемія та російська військова агресія змістили увагу Нацбанку на підтримання стабільності функціонування фінансового сектору країни, тому відповідний досвід ЄС стане у нагоді у післявоєнному відновленні та розвитку.

Європейський центральний банк (ЄЦБ) розпочав реалізацію дворічного проекту впровадження цифрового євро у липні 2021 року й вже у вересні оголосив про проведення випробувань п'яти прототипів платіжних рішень ЦВЦБ, які повинні бути завершені наприкінці першого кварталу 2023 року.

Одночасно, в експертних колах ЄС відбуваються консультації стосовно концептуальних засад функціонування цифрового євро. Насамперед, було вирішено, що нова форма валюти буде використовуватися як засіб платежу – безпечний, простий у використанні й дешевий для користувачів, а не як об'єкт інвестицій. Для забезпечення цього пропонується декілька варіантів рішень, які б завадили економічним суб'єктам зберігати великі суми цифрового євро як безризикову інвестицію або переводити у нього кошти з банківських депозитів. Для цього можуть застосовуватися ліміти щодо обсягів володіння або встановлення «рівневих» процентних ставок, які мають бути дещо нижчими, ніж за активами, що вважаються безпечними.

Далі, зафіксовано, що емісія цифрового євро буде відбуватися централізовано, саме як законного платіжного засобу, але ліцензовані фінансові посередники братимуть активну участь у його розповсюдженні та забезпеченні обігу. Передбачається, що саме ними будуть відкриватися та обслуговуватися клієнтські рахунки у цифровому євро («гаманці»), здійснюватиметься його обмін на готівку або депозитні гроші, та навпаки. Для ЄЦБ є дуже важливим досвід фінансових посередників, зокрема, у таких сферах, як адаптація споживачів, їх обслуговування, здійснення перевірок у рамках протидії відмиванню коштів та ін.

З останнім моментом тісно пов'язане інше важливе питання – щодо забезпечення конфіденційності (англ. privacy) та збереження персональних даних під час операцій з цифровим євро, що є важливим фактором забезпечення його привабливості для споживачів. Звичайно, операції з цифровою валютою не можуть бути настільки ж анонімними, як операції з готівкою, але ЄЦБ вважає, що рівень розкриття інформації при таких транзакціях не повинен перевищувати стандартні вимоги ідентифікації клієнтів, а у випадку платежів на невеликі суми та офлайн платежів він може бути навіть дещо нижчим.

Європейська комісія вже найближчим часом планує запропонувати проект директиви, необхідної для запровадження цифрового євро у 2023 році. Цей нормативний акт вирішуватиме ключові питання, виявлені під час цільових громадських консультацій, включаючи ризик дезінтермедіації (усунення посередників) та ризики фінансової стабільності.

Список використаних джерел:

1. Kosse A., Mattei I. Gaining momentum – Results of the 2021 BIS survey on central bank digital currencies. BIS Papers. No 125. May 2022. URL: <https://www.bis.org/publ/bppdf/bisrap125.htm>.
2. Panetta F. The digital euro and the evolution of the financial system. Introductory statement at the Committee on Economic and Monetary Affairs of the European Parliament. 15 June 2022. URL: <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2022/html/ecb.sp220615~0b859eb8bc.en.html>.

*Павло Екимідт, магістранти
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Височанський В. Ю., к.е.н., доцент*

ЗНАЧЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Економіка України характеризується певною нестабільністю і невизначеністю та мала свій ріст і падіння через різноманітні кризові періоди, які негативно впливали на стан та основні результати діяльності банківської системи.

Виконуючи функції посередників фінансових та банківських послуг, інвестиційних установ та інформаційних провайдерів, банки є основним інструментом розвитку економіки, фінансової системи країни та надання інших видів банківських послуг.

Основою для кредитно-інвестиційного потенціалу банків є формування ресурсної бази для інвестиційної діяльності даних установ та формування інвестиційного потенціалу юридичних осіб через отримання ними кредитів або залучення коштів за рахунок діяльності на фондовому ринку.

Надаючи кредити суб'єктам господарювання, комерційні банки забезпечують їх потреби для подальшого розвитку економіки країни. На ефективність цього також впливають центральні банки через політику, що вони здійснюють.

Потрібно додати, що існує державна програма «Доступні кредити 5-7-9%», яка надає юридичним особам можливість отримати фінансування для покриття своїх потреб у розвитку різного виду бізнесу під низькі проценти. Дана програма працює в 45 банках України. З моменту її старту у лютому 2020 р. всього було видано 50 094 таких кредитів на суму 153,52 млрд грн. Їх кількість тільки збільшується навіть під час усіх можливих ризиків, що виникають через воєнний стан в Україні [2]. Також у різних банках є програми кредитування агросектору країни, що є найважливішою ланкою сучасної економіки України.

Варто зазначити, що лише один сектор комерційних банків не спроможний забезпечити швидкий економічний розвиток. Державні банки доповнюють комерційний сектор банківської системи, спрямовуючи фінанси на розвиток регіонів та відновлення фінансового сектора через заповнення прогалін попиту і пропозиції кредитування, покращення соціальних стандартів та виконання антициклічної ролі для сприяння економічної стабільності [1].

Однак, існуюча надмірна кількість державних банків призводить до проблем з фінансовою системою й призводить до уповільнення економічного зростання держави. Для забезпечення розвитку банківської системи і економіки знайти компроміс у кількості державних банків та впливу на них за допомогою перебудови і реформування роботи банківської системи.

Економічне зростання держави характеризується абсолютним зростанням реального ВВП у конкретному часовому періоді і тому варто розглянути показники результату діяльності банківської системи у відношенні до обсягу ВВП.

Аналізуючи дані за останні 5 років, можна визначити, що, незважаючи на стабільний ріст економіки протягом даного періоду та основних показників банківської діяльності, комерційні банки не виконують повністю своє призначення в забезпеченні економічного розвитку країни у розрізі їх інвестицій. Частка активів банків становить близько 40-45% від усього обсягу ВВП та капітальні інвестиції банків в економіку становлять близько 5-7% з їх загальної суми [3, 4].

Співвідношення ключових банківських показників їх діяльності у співвідношенні до розміру ВВП кожного року зменшується та є набагато нижчими за аналогічні показники у більш розвинених країнах. Банки, показуючи хороші результати банківської діяльності для прямих капітальних інвестицій, не роблять цього для розвитку економіки України.

Наприклад, співвідношення активів банків до ВВП у країнах ЄС становить 150-200%, у США – 300% та близько 80-90% у країнах Східної Європи. Схожа тенденція зберігається щодо показника капіталу комерційного банку до ВВП у розвинених країнах, де він становить понад 40% [6, 88].

Основними умовами для покращення стану кредитно-інвестиційного потенціалу можна розглядати розвиток ресурсної бази банків з двома напрямками їх впливу: збільшення інвестиційної активності та потенціалу. Крім цього, треба врахувати збільшення кількості системних ризиків банківської системи, що виникли внаслідок росту частки непрацюючих кредитів у портфелях банків, недосконалість банківського регулювання та управління грошовою емісією і ліквідністю центральним банком.

З цього випливає причина у незначній зміні обсягу кредитів корпоративних клієнтів банків протягом 2017-2021 р., що безпосередньо впливають на стан економіки країни. Зниження ресурсного забезпечення діяльності банків України значно погіршило їх кредитний потенціал та можливості окремих банків і цілої системи.

Основні проблеми, які погіршують потенціал та активність інвестиційної діяльності для забезпечення розвитку української економіки, безпосередньо пов'язані з недоліками банківської системи.

С. П. Прасолова [5] у своєму дослідженні даного питання виділяє той факт, що для економічного росту потрібне не лише кількісне пом'якшення проблемних активів банків Національним банком України шляхом їх викупу для проведення очистки банківського портфелю, а й мають бути запроваджені програми структурного рефінансування, які носять винятково цільовий характер та мають чіткий порядок їх проведення.

Окремо варто зазначити той факт, що вагоме значення у відновленні післявоєнної України будуть мати саме комерційні банки, які надаватимуть можливості для відбудови країни суб'єктам господарювання та державі, оскільки є всі умови для фундаментального відродження країни з виконанням її реформування та забезпечення вирішення проблем, що характеризуються низькою роллю банків у забезпеченні економічного росту країни на сьогодні.

Список використаних джерел:

1. Касич А. О., Підкуйко О. О., Коротенкова І. М. Роль державних банків у розвитку національної економіки. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 4. С. 35–40.
2. Банки видали пільгових кредитів бізнесу ще на 1 мільярд – Мінфін [Електронний ресурс] / Економічна правда. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/11/21/694069/>
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua>
4. Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bank.gov.ua>
5. Прасолова С.П. Роль банківської системи країни в забезпеченні її економічного зростання / С.П. Прасолова // Фінансова система та її роль у забезпеченні розвитку економіки України: монографія / За заг.ред. В.В. Карцевої. – Полтава: РВВ ПУЕТ, 2019. – Розд. 3, п.3.2. – С. 182 – 205.
6. Фінансово-економічна грамотність: підручник у 2 частинах. Ч. 2. Банківська система України, загальні поняття про облік, аудит та економічний аналіз в умовах ринкової економіки / за ред. О. Б. Жихор; рец. : О. М. Підхомний, Л. П. Сідельникова, Л. В. Шірінян. – Київ : Видавничий дім "Кондор", 2018. – 440 с.

*Анюта Жук, студентка 3 курсу
Людмила Сахарнацька, к.е.н., доцент
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна*

ВІДНОВЛЕННЯ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ

Війна росії проти України триває вже дев'ять місяців. Держава-терорист руйнує українську інфраструктуру, економіку і довкілля, тож попереду нас чекає не лише важка боротьба за перемогу, а й тернистий шлях відбудови. Для повного відновлення економіки України знадобиться не 1-2 і навіть не 5 років, а набагато більше. Економісти та представники влади обговорюють і шукають варіант плану Маршалла для України [3]. Формуючи план відбудови України, важливо враховувати економічні, геополітичні, соціальні, культурні особливості держави та вимоги сучасної урбаністики. Масове пошкодження майна, знищення існуючих управлінських стереотипів – дають можливість переосмислити територіальний простір [2], який має бути побудований після проведеного якісного аналізу та вивчення досвіду інших країн, враховуючи нові підходи до проектування безпечних міст, поради урбаністів та архітекторів.

Декілька принципів, на яких базується план відновлення:

- набуття статусу кандидата, а потім повноправного члена Євросоюзу;
- побудова економіки за принципами дерегуляції та лібералізації;
- налаштування логістичних маршрутів у західному напрямку;
- розвиток вітчизняного військово-промислового комплексу;
- збільшення видобутку власного газу та розвиток атомної енергетики;
- локалізація українського виробництва на рівні мінімум 60%.

Таким чином, слід констатувати, що повоєнний економічний бум в Україні можливий лише в тому разі, якщо заходи економічної політики держави реалізовуватимуться в руслі чіткої та послідовної стратегії, спрямованої на дерегуляцію економіки та створення сприятливого інвестиційного клімату. Основним пріоритетом такої стратегії має стати зміна бюджетних орієнтирів держави. Тобто, замість переобтяження державного бюджету різного роду соціальними програмами, основний акцент має бути зроблений на фінансуванні оборонних програм та розбудові військово-промислового комплексу, включаючи створення сучасної системи територіальної оборони. Крім того, бюджетне фінансування слід спрямовувати на гарантування населенню базових медичних (соціальна медицина) та освітніх (шкільна освіта) послуг, а також на підтримку закладів культури (музеї, бібліотеки, театри тощо) [1].

Натомість вирішення більшості соціальних проблем мешканців нашої держави має відбуватися в основному за рахунок стимулювання їх самозайнятості, включаючи зменшення податкового навантаження на працю, та впровадження дієвого механізму громадських робіт. Це створить передумови для зростання доходів громадян, зменшення рівня їх безробіття та працевлаштування в легальному секторі економіки, який дає змогу отримати значно вищий рівень соціальних гарантій ніж у тіньовому секторі.

Список використаних джерел:

1. Громадський простір. Ірина Куропась «Економіка війни та повоєнний економічний розвиток України: проблеми, пріоритети, завдання». Режим доступу: <http://surl.li/bzqbt>.
2. Кравчук В.М. Поняття правового простору: філософсько-правова інтерпретація /В.М.Кравчук // Актуальні проблеми держави і права. – 2014. – Вип. 74. – С. 26-31.
3. Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998–2004. Режим доступу: <http://surl.li/bzpih>.

*Ольга Заславська, к.е.н., доцент
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород*

ДО ПИТАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ (НА ПРИКЛАДІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Фінансово-кредитна інфраструктура країни забезпечує надходження інвестицій у сфері економічної діяльності, які знаходяться поза стратегічними державними проектами. Часто фінансова система країни сприймається як єдиний простір, який не має територіальної специфіки. Однак її інфраструктура має яскраво виражені регіональні відмінності, які впливають на соціально-економічний розвиток певної території загалом. Такі особливості представлені ступенем розгалуженості внутрішньорегіональної банківської мережі та наявністю місцевих чи регіональних банків. Зазначені складові відображають доступність кредитних ресурсів для відтворювальних процесів та акумуляцію регіонального інвестиційного потенціалу.

Чимало дискусій виникає щодо трактування сутності поняття «регіональний банк». На нашу думку, дану категорію варто визначати таким чином: це – вітчизняна фінансово-кредитна установа, яка характеризується розміщенням її структурних підрозділів в межах окремого регіону та функціонує з метою надання фінансових послуг та реалізації банківських продуктів фізичним та юридичним особам у межах конкретного регіону. Також слід зауважити, що деякі науковці додають до даного тлумачення таку важливу ремарку: регіональним називається саме той вітчизняний банк, число структурних підрозділів якого в певному регіоні становить не менше половини від їх загальної кількості [2]. Тобто, ознака територіальної реєстрації банківської установи не береться до уваги.

Із цих позицій проаналізуємо поточну ситуацію щодо присутності вітчизняних банків на кредитному ринку Закарпатської області (табл. 1).

Насамперед, варто відзначити, що із 68 діючих банків в Україні на території Закарпатської області присутні тільки 24 установи, при чому 83 % з них мають менше десяти структурних підрозділів у регіоні. Найбільша їхня кількість належить державним банкам – АТ «Ощадбанк», АБ «УКРГАЗБАНК» та АТ КБ «ПриватБанк». Проте навіть їхня присутність не дає можливості заявити про ознаку регіональності, адже частка цих банків є вкрай низькою: 2 %, 4,6 % та 1,5 % відповідно. Єдина установа, яка відповідає вищезазначеним вимогам – це АТ «КОМІНВЕСТБАНК», який налічує 38 структурних підрозділів, 89,5 % з яких територіально знаходяться у Закарпатській області. Дана установа є єдиним банком, який зареєстровано у регіоні, тому його переважна присутність є логічною.

Специфіка економіки Закарпатської області в тому, що майже у всіх сферах діяльності переважають малий та середній бізнес, а більша частина населення проживає у сільській місцевості. Це є чинником низького попиту на фінансові продукти і послуги у регіоні, що, зі свого боку, стримує процес формування розгалуженої мережі банків на території області.

У світлі останніх подій, пов'язаних із війною, появою в Закарпатській області великої кількості внутрішньо переселених осіб, релокацією підприємств, вже у найближчому майбутньому може виникнути потреба у присутності більшої кількості не тільки структурних підрозділів наявних банків, але й появи нових банківських установ.

Зауважимо, що наявність розвиненої регіональної банківської системи може сприяти рівномірному розвитку територій країни, згладжувати диспропорції їх просторового розвитку, що є актуальним у реаліях сьогодення.

Таблиця 1

Кількість та частка структурних підрозділів банків України на території Закарпатської області станом на жовтень 2022 року*

Назва банку	Загальна кількість структурних підрозділів, од.	Кількість структурних підрозділів у Закарпатській обл., од.	Частка, %
АТ «КОМІНВЕСТБАНК»	38	34	89,5%
АТ «Ощадбанк»	1237	25	2,0%
АТ КБ «ПриватБанк»	1294	20	1,5%
АБ «УКРГАЗБАНК»	216	10	4,6%
АТ «А - БАНК»	223	9	4,0%
АТ «АЛЬФА-БАНК»	145	8	5,5%
АТ «УКРСИББАНК»	233	7	3,0%
АТ «БАНК АЛЪЯНС»	29	1	3,4%
АТ «Райффайзен Банк Аваль»	357	4	1,1%
АТ «ОТП БАНК»	75	4	5,3%
АТ «БАНК СІЧ»	64	4	6,3%
АТ «ТАСКОМБАНК»	89	4	4,5%
АТ «Укресімбанк»	46	3	6,5%
АТ «Ідея Банк»	77	3	3,9%
ПАТ «КБ «АКОРДБАНК»	132	3	2,3%
АТ «КРЕДОБАНК»	64	2	3,1%
АТ «ПУМБ»	224	2	0,9%
АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»	141	2	1,4%
АТ АКБ «Львів»	19	1	5,3%
АТ «ОКСІ БАНК»	9	1	11,1%
АБ «Південний»	50	1	2,0%
АТ «ПРАВЕКС БАНК»	45	1	2,2%
АТ «КІБ»	52	1	1,9%
АТ «БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ»	35	1	2,9%

*Джерело: побудовано на основі [1]

Таким чином, з одного боку, фінансове посередництво банків є невід'ємною частиною процесів економічної взаємодії, що виникають між усіма господарюючими суб'єктами певної території, а з іншого боку - регіональна банківська система виступає в ролі основного суб'єкта стимулювання інвестиційної активності в регіоні, сприяючи переливу фінансових ресурсів з капітаємних секторів економіки ті сфери, які відчувають нестачу інвестицій.

Список використаних джерел:

1. Кількість структурних підрозділів банків (у розрізі банків). Наглядова статистика. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення 03.11.2022 р.)
2. Коваленко М.М., Коваленко М.Й. Стан та перспективи розвитку регіональної банківської системи України в сучасних умовах. Регіональне управління та місцеве самоврядування. 2020. № 1 (57). С. 123-134.

*Ганна Карчева, д.е.н., професор
ДВНЗ «Університет банківської справи», м. Київ*

**ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ
БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

В умовах війни, постійних зовнішніх і внутрішніх загроз, банки повинні постійно впроваджувати та вдосконалювати цифрові технології в банківській діяльності, які б, з

одного боку, задовольняли потреби клієнтів, залишалися надійними і простими в користуванні, доступними з телефону в режимі 24x7 з будь-якого місцезнаходження клієнта на планеті. З іншого боку, саме цифровізація банківської діяльності відіграла важливу роль в забезпеченні фінансової стійкості банків у біфуркаційний період воєнного стану в Україні, дозволила зберегти довіру клієнтів, не допустити масового відпливу коштів клієнтів і втрати банками ліквідності, а з часом і зростання клієнтської бази, зокрема в банках, які мали розвинуті цифрові функціонали. Саме завдяки самоорганізації банків, гнучкості і швидкості прийняття ефективних рішень менеджментом банків та адекватних регулюючих впливів НБУ, діджиталізації банківських процесів, розвитку мобільних додатків, впровадження хмарних технологій в умовах постійного впливу дестабілізуючих екзогенних та ендогенних факторів банкам вдалося підтримувати ліквідність і забезпечити стабільне функціонування.

Зауважимо, що банківська система України напередодні повномасштабного вторгнення Росії в Україну володіла на відміну від попередніх криз (1998 р., 2008-2009 рр., 2014-2015 рр.) певним запасом стійкості: капіталу, ліквідності, резервів за активними операціями тощо [1-3]. Банки напередодні кризи були добре капіталізованими, ліквідними, із налагодженою операційною діяльністю, мали розроблені та погоджені з НБУ плани фінансування в кризових ситуаціях, створили та підтримували достатній обсяг необтяжених високоякісних ліквідних активів на випадок реалізації стрес-сценаріїв. Про стабільність банківської системи в останні передвоєнні роки (1), певну фінансову стійкість банків напередодні війни (2) та під час воєнного стану (3) свідчать параметри, побудованих нами економетричних моделей.

$$Y_{01.01.2020} = -0,043X_1 - 0,111X_2 + 0,916X_3 - 0,806X_4 + 0,174X_5 - 388,2 \quad (1)$$

$$R^2 = 0,913,$$

$$Y_{01.01.2022} = -0,029X_1 - 0,069X_2 + 0,854X_3 - 0,046X_4 - 0,498X_5 - 157,3 \quad (2)$$

$$R^2 = 0,953,$$

$$Y_{2022} = -0,036X_1 + 0,031X_2 + 0,300X_3 - 0,051X_4 - 0,299X_5 - 41,5 \quad (3)$$

$$R^2 = 0,846,$$

де: Y – фінансовий результат; X_1 – загальні активи; X_2 – високоліквідні активи; X_3 – балансовий капітал; X_4 – резерви на покриття ризиків за активними операціями; X_5 – адміністративні витрати; R^2 – коефіцієнт детермінації.

Слід зазначити, що економетрична модель, побудована за даними генеральної сукупності банків станом на 01.07.2022 р. свідчить про певну її стабілізацію в складних умовах воєнного стану (3). В той же час для банків актуальним залишається забезпечення фінансової стабільності, покращення якості активів, зниження ризиків, цифровізація бізнес-процесів, яка б сприяла зниженню витрат та підвищенню ефективності діяльності банків. Зауважимо, що банки в часи війни різко скоротили адміністративні та інші операційні витрати (табл. 1). Їх частка в загальних витратах по банківській системі за 8 місяців 2022 р. порівняно з попереднім роком знизилася з 51,1% до 29,6%.

Таблиця 1

Рівень адміністративних та інших операційних витрат в розрізі груп банків станом на 01.09.2022 р.

Групи банків	Рівень адміністративних та інших операційних витрат, % до активів	Найнижчі витрати по групі, % до активів	Найвищі витрати по групі, % до активів	Розмах варіації, в.п.
Банки з державною часткою	3,81	1,37	6,05	4,68
Банки іноземних банківських груп	4,53	1,44	22,36	20,92
Банки з приватним капіталом	6,29	0,85	26,00	25,15
Банківська система	4,50	0,85	26,00	25,15

Джерело: розроблено автором за даними джерела [4]

Проведений аналіз в розрізі груп банків засвідчив, що найнижчий рівень трансакційних витрат у річному вимірі мають державні банки – 3,81% до активів, а найвищий рівень – традиційно банки з приватним капіталом – 6,29% (по банківській системі – 4,5%). Найвищий рівень адміністративних витрат серед банків з державною часткою має АТ «Ощадбанк» (6,09%), банків з іноземним капіталом – АТ «Банк Форвард» (22,36%), банків з приватним капіталом – АТ «БТА банк» (26,0%). Як бачимо, групи банків є неоднорідні за рівнем адміністративних витрат, про що свідчить розмах варіації показника. Банківська система включає значну кількість малих банків, в яких рівень адміністративних витрат є неспіввимірним з обсягами діяльності і ці банки часто не мають достатнього потенціалу для впровадження сучасних цифрових технологій, зручного клієнтського сервісу, забезпечення ефективного віддаленого банкінгу, розвитку мобільного додатку.

Список використаних джерел:

1. Карчева Г.Т., Карчева І.Я. Інноваційний розвиток та ефективність банків в умовах цифрових трансформацій. Управління інноваційною діяльністю: теорія і практика: колективна монографія/ за заг. ред. д.е.н., професора Витвицької О.Д. Київ: ТОВ «АГРАР МЕДІА ГРУП», 2021. С. 206-226
2. Карчева Г.Т., Карчева І.Я. Теоретичні та практичні аспекти управління фінансово-економічною безпекою банків. Збірник наукових праць «Економічний аналіз». 2022. т.32. № 1. С. 188-198.
3. Механізми забезпечення ефективності та конкурентоспроможності банківської системи та економіки України : монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук Г. Т. Карчевої. Київ : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2019. 311 с.
4. Офіційний сайт Національного банку України: веб-сайт. URL: <http://bank.gov.ua/>

*Олена Квашук, викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист
ВСП «Уманський фаховий коледж технологій та бізнесу» УНУС, м Умань*

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ФІНАНСІВ ДЕРЖАВИ ЯК ГОЛОВНОЇ ЛАНКИ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ

У структурі інституційної моделі фінансової системи, роль головної ланки мають відігравати “Фінанси держави”, у складі якої на рівні підсистеми відображено інституційні одиниці економіки, діяльність яких пов’язана з формуванням і використанням централізованих і децентралізованих фінансових ресурсів держави та місцевих органів влади. Такі інституційні одиниці представлені центральними, регіональними та місцевими органами влади державного управління, які розробляють правила економічної поведінки, стратегію і тактику фінансової політики та контролюють за їх дотриманням і реалізацією. Ця підсистема відображає фінансову діяльність держави (в особі її центральних та місцевих органів влади), необхідність якої на певних етапах історичного розвитку людства зумовлена її функціональним призначенням, яке полягає у забезпеченні фінансовими ресурсами окремих потреб юридичних і фізичних осіб, що з різних причин не можуть бути задоволені через ринкові механізми. Окрім того, держава, як інститут управління суспільною діяльністю, повинна регулювати, стимулювати та контролювати процеси соціально-економічного розвитку країни. До таких потреб передусім необхідно віднести структурні зміни в економіці, боротьбу з монополізмом, захист навколишнього середовища, а також окремих громадян, які з об’єктивних причин не здатні на самозабезпечення. До функціональних обов’язків держави відносять фінансове забезпечення фундаментальної науки, освіти, медицини, оборони, підтримки правопорядку, соціальне забезпечення та страхування населення тощо. Особливості реалізації функцій держави на рівні їх розподілу між органами влади відображає сектор “Загального державного управління”, що об’єднує

юридичних осіб, основною діяльністю яких є виконання функцій законодавчої, виконавчої та судової влади відносно інших інституційних одиниць. Включає органи державного управління центрального, регіонального і місцевого рівня, установи, які фінансуються з державного чи місцевих бюджетів і створені для надання неринкових послуг індивідуального характеру, а також широкого переліку послуг колективного характеру. До цього сектора, окрім органів влади (законодавчої, виконавчої та судової), віднесено державні позабюджетні фонди, які відрізняються від державних бюджетних цільових фондів, доходи і витрати яких є частиною доходів і витрати державного або місцевих бюджетів.

Дослідження теорії та практики формування фінансових ресурсів держави доводить:

1. Фінансові ресурси держави – це у вартісному вираженні економічні ресурси, що знаходяться у розпорядженні центральних і місцевих органів влади, у тому числі централізовані та децентралізовані фонди грошових засобів, що у процесі їх суспільного використання підлягають розподілу.

2. Порядок формування доходів сектора загальнодержавних фінансів упродовж тривалого періоду характеризується хронічним недоотриманням коштів майже в усіх його підсекторах. При цьому найбільш гострою є проблема дефіциту місцевих бюджетів, що доволі часто пояснюється низьким рівнем власних доходів місцевих органів влади, отже, надмірною централізацією доходів у бюджетній системі.

3. Адміністративно-територіальна реформа, яка триває в Україні з метою оптимізації структури бюджетної системи та покращення управління бюджетними ресурсами, передбачає реструктуризацію доходів місцевих бюджетів у напрямі їх подальшої децентралізації. Заходи по децентралізації бюджетних ресурсів безперечно пом'якшують гостроту, проте саму проблему нестачі коштів у бюджетній системі України не подолають, оскільки основні причини нестачі коштів та можливості їх усунення знаходяться у площині організації економіки та її фінансової системи.

4. Аналіз стану централізації бюджетних ресурсів у на рівні місцевих бюджетів засвідчує зростання ролі бюджетів базового рівня. Разом із тим частка централізованих ресурсів надалі залишається високою, що можна пояснити значними відмінностями у розвитку територій та необхідністю їх фінансового вирівнювання.

5. Стан фінансової автономії місцевих органів влади можна визначати звітними даними про доходи та витрати місцевих бюджетів, що зазвичай проводиться у дослідженнях, так і на основі прогнозних розрахунків.

Такі розрахунки доцільно проводити на підставі декількох підходів:

1) за обсягами фінансових ресурсів, що зосереджені у державному та місцевих бюджетах: щодо зведеного бюджету України; стосовно зведеного бюджету області;

2) за переліком джерел надходжень до окремих видів бюджетів;

3) за централізовано встановленими нормативами зарахування доходів до окремих видів бюджетів.

6. До переліку предметів дослідження фінансової системи в частині фінансів держави, окрім фінансових відносин між різними рівнями бюджетної системи та фінансових ресурсів, які такі відносини матеріалізують на практиці, необхідно віднести джерела, що охоплюють усі економічні ресурси, які знаходяться у розпорядженні центральних і місцевих органів влади, та нормативи зарахування доходів до загального і спеціального фондів бюджетів. Це значно розширить сферу наукових досліджень та можливості удосконалення фінансових відносин загалом.

Список використаних джерел:

1. Коваленко В. М., Коваленко О. В. Розвиток фінансової системи України в умовах глобалізації : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 236 с.

2. Коваленко В. Реструктуризація доходів місцевих бюджетів як невід’ємна умова розвитку фінансової системи України / Формування ринкової економіки в Україні. 2019. Вип. 42. С. 72–85.
3. Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2015 рік та основних макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2016 і 2017 роки та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2014 р. № 404 [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

*Олександр Клочок, студент 2 курсу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Мінкович В.Т., ст. викладач*

РОЛЬ ТА МІСЦЕ КРИПТОВАЛЮТ В ПРОЦЕСІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

На сучасному етапі розвитку людства, особливо в контексті розвитку фінансової системи в умовах глобальних трансформаційних процесів, важлива роль відводиться процесу цифровізації економіки. Цей процес зумовлений не тільки розвитком ІТ-сектору та технологій, які даний сектор пропонує, а й нагальними потребами суспільства, яке все більше й більше оцифровується. Тому цифровізація економіки є, в свою чергу, складовою глобального сучасного процесу цифровізації суспільства.

На нашу думку, важливу роль у цифровізації економіки відіграють криптовалюти, оскільки вони здатні вирішувати проблеми, з якими сучасна фінансова система, яка базується на фіатній формі грошей, не завжди може справитися. Криптовалюта – це цифрова або віртуальна валюта, яка захищена за допомогою криптографії, що робить майже неможливою її підробку або подвійну витрату. Більшість криптовалют представляє собою децентралізовану мережу, яка ґрунтується на технології блокчейн – розподіленому реєстрі даних, функціонування якого забезпечується розрізненою мережею комп’ютерів [3]. Серед криптовалют найбільш відомою є біткоїн – перша в історії криптовалюта, яка з’явилася ще у 2009 році. Особливістю біткоїна є те, що обсяг його максимальної пропозиції, на відміну від будь-якої фіатної валюти, – обмежений і становить 21 млн. монет [5]. Через таку особливість, а також спосіб генерування, який називається «майнінгом» його навіть називають «цифровим золотом», порівнюючи з благородним металом.

Інтеграція криптовалют у фінансову систему і використання їх як засобу платежу має певні переваги та недоліки. Серед переваг криптовалют можна виокремити наступні [1; 2]: контрольованість та обмеженість пропозиції; децентралізованість, завдяки ґрунтуванню на технології блокчейн, тобто відсутність єдиного контролера, такого як уряд певної країни або центральний банк, а також посередників при проведенні будь-яких операцій, таких як банки, до прикладу; анонімність та конфіденційність користувачів, а також відсутність збору персональних даних користувачів при проведенні операцій; прозорість та публічний характер системи, яка забезпечує можливість всім користувачам бачити здійснені транзакції в режимі реального часу, оскільки всі вони фіксуються на блокчейні; безпечність системи і відсутність ризику втручання у операції третіми особами.

Проте, окремі переваги криптовалют в той самий час можуть вважатися і їх недоліками. Наприклад, децентралізаційний характер і анонімність, яку забезпечують криптовалюти, можуть бути використані країнами-спонсорами тероризму для обходу санкцій, а також фізичними особами для проведення нелегальних фінансових операцій. Реальним прикладом може бути Іран, який вже реалізував імпорту товарів у криптовалюті на суму 10 млн. доларів і, вірогідніше всього, продовжить використовувати цю можливість у майбутньому [7]. Крім цього, контролюючим органам буде набагато важче визначити походження коштів громадян

і в разі їх незаконності накласти певні обмеження, проте цей факт має певні нюанси. Окрім зазначених вище, недоліками криптовалют також можна визначити: відсутність будь-якого підкріплення фізичними товарами і ґрунтування їх цінності тільки на довірі користувачів, а також незворотність транзакцій, тобто у випадку відправки коштів на хибну адресу, їх вже неможливо буде повернути.

Завдяки вище зазначеним властивостям криптовалютам вже вдалося набути певної популярності не тільки серед окремих споживачів, але й урядів деяких країн, завдяки чому вже почалися процеси їх інтеграції у сучасну фінансову систему. До прикладу, біткоїн вже є легальним платіжним засобом у Сальвадорі та Центральноафриканській Республіці [9; 11]. Крім цього, уряди багатьох країн, в тому числі і України, вже працюють над розробкою та впровадженням так званої CBDC (Central Bank Digital Currency) – цифрової валюти центрального банку. На відміну від Bitcoin чи інших недержавних криптовалют, курс CBDC буде стабільним та прив'язуватиметься до основної валюти країни, тож заробити на його «стрибках» не вийде. Натомість запровадження CBDC суттєво спростить доступ населення світу до фінансових послуг, здешевить грошові перекази та розрахунки і потенційно «вб'є» готівку [6]. Також платіжний гігант Mastercard вже працює над розробкою сервісів, які будуть підтримувати оплату у криптовалюті. В даному проєкті платіжна мережа Mastercard буде виконувати роль посередника між крипто-сервісами та банками, а також стежити за безпекою та дотриманням нормативних вимог [10]. Інший відомий платіжний гігант Visa також працює над наданням послуг у сфері криптоплатежів. Visa планує запуснути платформу для тестування цифрових валют центральними банками і вже співпрацює у цьому питанні із 30 центробанками по всьому світу [4].

Якщо ж розглядати інтеграцію криптовалют у якості засобу платежу саме на території України, то найбільш важливими можна визначити наступні події: розробка Національним банком України цифрової гривні та дослідження можливостей її використання, при цьому слід зазначити, що пілотний запуск е-гривні відбувся ще у 2018 році, а також запровадження автозаправками мережі WOG, магазинами Varus, Foxtrot і CompX можливості оплати криптовалютою послуг та покупок за допомогою сервісів SettlePay та BinancePay [8; 12].

Таким чином, трансформаційні процеси, які відбуваються у фінансовому секторі останнім часом, вказують на те, що криптовалюти поступово набирають вагу у якості платіжного засобу і привертають до себе увагу все більшої кількості споживачів. Через свої властивості, в майбутньому криптовалюти можуть стати серйозним конкурентом традиційній фінансовій системі, яка ґрунтується на фіатній формі грошей, проте говорити про повну заміну і витіснення криптовалютами фіату на даному етапі їх розвитку не є доречним. На даний момент криптовалюти перебувають тільки на початку свого становлення як нової інноваційної системи, хоча інтеграційні процеси цієї технології у наявну фінансову систему вже розпочалися. При цьому все свідчить про те, що в майбутньому продовжиться ще більше поглиблення інтеграції криптовалют у фінансову систему та розширення сфер і способів їх застосування, проте припускаємо, що це буде відбуватися на основі та з застосуванням вже наявних людству інструментів.

Список використаних джерел:

1. CryptoDiffer N. Що таке криптовалюта? [Електронний ресурс] / Nick CryptoDiffer // цеКрипто. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsecrypto.com/article/shho-take-kryptovalyuta/>.
2. CryptoDiffer N. Як працює Біткоїн? [Електронний ресурс] / Nick CryptoDiffer // цеКрипто. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsecrypto.com/article/yak-praczuuye-bitkoyin/>.
3. Jake F. Cryptocurrency Explained With Pros and Cons for Investment [Електронний ресурс] / Frankenfield Jake. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.investopedia.com/terms/c/cryptocurrency.asp>.

4. Visa запустить платформу для тестування цифрових валют [Електронний ресурс] // Економічна правда. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/01/14/681437/>.
5. Біткоїн (BTC) [Електронний ресурс] // CoinMarketCap – Режим доступу до ресурсу: <https://coinmarketcap.com/uk/currencies/bitcoin/>. (дата звернення: 20.11.2022)
6. Вінокуров Я. Е-гривня на підході. Як світ переходить на криптовалюту та що зробила для цього Україна [Електронний ресурс] / Ярослав Вінокуров // Економічна правда. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2021/09/13/677727/>.
7. Іран реалізував імпорт товарів на \$10 мільйонів у криптовалютах [Електронний ресурс] // Мінфін. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://minfin.com.ua/ua/2022/08/10/90277222/>.
8. Нацбанк опрацьовує 3 можливі варіанти використання е-гривні [Електронний ресурс] // Економічна правда. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/07/9/675804/>.
9. Павлиш О. ЦАР другою у світі зробила bitcoin офіційним платіжним засобом [Електронний ресурс] / Олексій Павлиш // Економічна правда. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/28/686364/>.
10. Павловський І. Mastercard спростить банкам операції з криптовалютами [Електронний ресурс] / Іван Павловський // Incrypted. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://incrypted.com/ua/mastercard-simplify-transactions-with-crypto-for-banks/>.
11. Сальвадор першим у світі зробив bitcoin офіційним платіжним засобом [Електронний ресурс] // Економічна правда. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/09/7/677554/>.
12. Юрченко Д. У WOG, VARUS, Фокстрот і CompX тепер можна оплатити криптою з сервісом SettlePay [Електронний ресурс] / Дмитро Юрченко // Incrypted. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://incrypted.com/ua/settlepay-partnered-4-megabrand-in-ukraine/>.

Юрій Козир, аспірант

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, м. Дрогобич

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РИНКУ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТІЖНИХ ПОСЛУГ

Розвиток сучасного світового господарства характеризується новими тенденціями, пов'язаними з інформатизацією та глобалізацією, які несуть у собі потенціал зростання, що прискорюється, на високотехнологічній основі. Господарські та соціальні структури зазнали значних змін, викликаних широким застосуванням електронних засобів управління та обміну даними. У таких умовах традиційні інструменти і методи розрахунків за трансакції, що здійснюються, перестали відповідати вимогам, що пред'являються до них новими формами ведення бізнесу. Виникає об'єктивна необхідність застосування послуг електронних платежів, запропонованих платіжними системами щодо віддалених фінансових трансакцій між суб'єктами ринку.

На сьогодні однією з найважливіших умов формування стійких господарських зв'язків між виробниками та споживачами є ефективне функціонування ринку послуг електронних платежів. Його розвиток розпочався у середині 90-х рр., коли у бізнес-середовище та повсякденне життя стали активно впроваджуватися персональні комп'ютери, нові інформаційні і телекомунікаційні технології тощо. Зрештою, дані процеси привели до значних структурних зрушень в економіці, пов'язаних зі збільшеною часткою наукомісткого виробництва та розвитком сфери високотехнологічних послуг [1, с. 977].

Функціонування ринку послуг електронних платежів, формування якого зумовлено загальними соціально-економічними та специфічними (інформаційними, технологічними,

організаційними) факторами, а також перевагами нових форм електронних розрахунків, таких як суттєве скорочення витрат, пов'язаних з передачею коштів; швидкість просування платежів; високий рівень індивідуалізації процесу споживання даних послуг; нові форми та методи обслуговування (в режимах off-line та on-line). Механізм функціонування національного ринку послуг електронних платежів має власну специфіку, що відрізняє його від аналогічних ринків розвинених країн. Характер цього процесу визначається особливостями сучасного етапу функціонування національної економіки та тенденціями загальносвітового розвитку.

Аналіз основних видів послуг електронних платежів показав, що вони відносяться до категорії фінансових послуг і можуть бути класифіковані за різними ознаками, у тому числі, за типом платіжного механізму, за видами операцій, що обслуговуються, за областями застосування, залежно від засобів платежу, що знаходиться в основі системи та інших. Специфіка надання та використання послуг електронних платежів пов'язана з їх перевагами, які виявляються у значному скороченні витрат, пов'язаних із передачею коштів; у швидкості просування платежів; високою мірою індивідуалізації процесу споживання даних послуг; у нових формах та методах обслуговування споживача - у режимах off-line та on-line.

Процес формування ринку послуг електронних платежів характеризується логікою розвитку від простих платіжних систем (оборот готівки, віддалене банківське обслуговування за телефоном або модемним з'єднанням) до складних, заснованих на використанні сучасних платіжних технологій (Інтернет) та коштів (електронних грошей) та забезпечується наявністю та взаємодією різних факторів соціально-економічного характеру та умовами розвитку власне сфери послуг [3, с. 672]. Ринок електронних послуг, своєю чергою, викликає позитивні структурні зрушення економіки на користь сфери високотехнологічних послуг, розвитку нових форм підготовки та навчання кадрів, підвищення інтелектуаломісткості освіти, скорочення залежності від природних ресурсів. Зростання попиту на електронні платіжні послуги зумовлений двома чинниками: а) збільшенням масштабів електронної комерції у вигляді мережі Інтернет. б) перевагами електронних платежів (анонімна онлайн-реєстрація, відсутність необхідності заповнення форм для здійснення платежу; висока швидкість проведення розрахунків; привабливість для мікроплатежів; збереження конфіденційності інформації про рух коштів).

До факторів, які знижують попит на послуги електронних платежів, відносяться наступні: низька купівельна спроможність значної більшості населення, нерівномірність розвитку, недовіра до онлайн-платежів; нерозвиненість законодавчо-нормативної бази у цій галузі; слабкість банківської системи; нерозвиненість інфраструктури та логістики більшості інтернет-магазинів; відсутність масової культури використання електронних засобів платежів; нечисленність інтернет-користувачів [2, с. 190].

Пропозицію електронних платіжних послуг формують різні фінансові інститути, серед яких банки, клірингові компанії, платіжні системи та інші організації, які надають послуги з транзакції. Отже, зміни, зумовлені широким використанням нових інформаційно-телекомунікаційних технологій, свідчать, що електронні платіжні послуги є об'єктивним інноваційним чинником розвитку механізму платіжної системи у сучасній економіці.

Список використаних джерел:

1. Головка О.Г., Мороз О.К. Особливості розвитку ринку електронних платіжних систем в Україні. ЕКОНОМІКА І СУСПІЛЬСТВО.- 2018, Випуск # 19 .- С.976-980.
2. Ільчук В.В., Садчикова І.М., Савченко Т.О. Основні тенденції розвитку ринку платіжних карток в Україні. Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту. Сер.: Економіка і управління. 2016. Вип. 36. С. 187–198.
3. Коць О.О , Гоменюк В.В.Сучасний стан і перспективи розвитку ринку платіжних карток в Україні. ЕКОНОМІКА І СУСПІЛЬСТВО.- 2018, Випуск # 15 .- С.671-678.

*Альона Коцюк, студентка 4 курсу
Дарина Крижанівська, студентка 4 курсу
Державний торговельно-економічний університет, м.Київ
Науковий керівник: Белянко Л.Л., к.е.н., старший викладач*

ВАЛЮТНИЙ КОНТРОЛЬ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Валютне регулювання і контроль — це важливі інструменти валютної і грошово-кредитної політики. Згідно з діючим законодавством Національний банк України є органом валютного контролю. Метою валютного контролю є забезпечення дотримання резидентами та нерезидентами валютного законодавства[3]. З 24 лютого, коли на всій території України був введений воєнний стан, Національний Банк України оперативно прийняв Постанову Правління №18 від 24 лютого 2022 р. “Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану” [1], якою встановив низку обмежень для роботи всієї банківської системи. Ці обмеження вплинули як на операції фізичних осіб, так і на діяльність суб’єктів господарювання.

Згідно з пунктом 12 Постанови НБУ № 18 від 24.02.22 банкам забороняється здійснювати за дорученням клієнтів торгівлю валютними цінностями, окрім: продажу клієнтами іноземної валюти в безготівковій формі банкам (окрім російських та білоруських рублів); здійснення банками за дорученням клієнтів валютних операцій з обміну іноземної валюти в межах 1 групи Класифікатора іноземних валют; купівлі іноземної валюти для забезпечення компенсаційних виплат під час довготермінового відрядження та забезпечення діяльності працівників апаратів військових аташе та апаратів представників Міністерства оборони України при закордонних дипломатичних установах України; купівлі клієнтами іноземної валюти на умовах “форвард” за форвардними договорами, укладеними до 23 лютого 2022 року; купівлі іноземної валюти з метою проведення валютних операцій, визначених у пункті 14 Постанови НБУ № 18 від 24.02.22 пункту 44 розділу IV Положення № 5; купівлі іноземної валюти резидентом для покриття акредитиву, відкритого банком-емітентом на користь нерезидента [1].

Згідно з пунктом 17 Постанови НБУ № 18 від 24.02.22 банкам забороняється здійснювати будь-які валютні операції: з використанням російських рублів та білоруських рублів; учасником яких є ЮО або ФО, яка має місцезнаходження (zareєстрована або постійно проживає) в Російській Федерації або в Республіці Білорусь; для виконання зобов'язань перед ЮО або ФО, які мають місцезнаходження (zareєстрована або постійно проживає) в Російській Федерації або в Республіці Білорусь[4].

Водночас, з 06.09.2022 згідно постанови Правління НБУ №197 від 02 вересня 2022 року "Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року №18"[2] вносяться зміни: уповноважений банк не має права купувати іноземну валюту за дорученням клієнта-резидента, який має кошти в іноземних валютах, розміщених на поточних та вкладних (депозитних) рахунках, в цьому та/або інших банках. Для здійснення розрахунків у іноземній валюті клієнт-резидент має спочатку використовувати наявну в нього іноземну валюту, а далі, за необхідності, купувати її на валютному ринку України. Дана вимога не поширюється, якщо загальна сума коштів в іноземних валютах, на дату купівлі іноземної валюти, менша в еквіваленті 400 000 грн.

Наразі НБУ продовжує вживати заходів для збільшення пропозиції готівкової валюти, урегулювання бізнесом зовнішньої заборгованості та захисту міжнародних резервів. Національний банк оновлює та уточнює валютні обмеження, необхідні для забезпечення макроекономічної стійкості України. Так, із 6 вересня 2022 року набрала чинності низка змін, що стосуються таких питань: готівковий сегмент валютного ринку - Національний банк сприяє збільшенню пропозиції в готівковому сегменті валютного ринку – до обсягу

готівкової валюти, який банк може запропонувати населенню, включатиметься весь обсяг придбаної ним із 13 квітня 2022 року в громадян безготівкової валюти, а не половина від нього.

В підсумку варто зазначити, що в умовах воєнного стану національна економіка переживає мінливість курсу української валюти. Даний факт призводить до зменшення обсягу інвестицій та експорту, соціально-економічної деградації. Валютне регулювання та контроль з боку держави є об'єктивною економічною необхідністю, яка зумовлена міжнародною економічною інтеграцією України до світового співтовариства та пов'язана з міжнародною кооперацією виробництва і розширенням міжнародної торгівлі, що спричинило вихід процесу концентрації і централізації капіталу за межі національних кордонів. Коливання обмінних курсів у воєнний час має багатосторонній та могутній вплив як на національні економіки, так і на світову економіку, тому проблема стабілізації обмінного курсу валют потребує подальших глибоких досліджень науковців та практиків як українських та і світових фінансових експертів-практиків.

Список використаних джерел:

1. Постанова № 18 від 24.02.2022 Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text>
2. Постанова № 197 від 02 вересня 2022 року "Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року №18" URL:
3. Манжура О., Каус Н., Краус К. Інструменти та механізми регулювання валютного ринку в умовах інституціональних змін національної економіки. Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій, 2(10), 4-18. 2022. URL: <https://doi.org/10.32750/2022-0201>
4. Онищенко В. Обмеження валютних операцій в умовах воєнного стану. 2022 URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/9386-obmejennya-valyutnih-operatsiy-v-umovah-vonnogo-stanu>

Оксана Копилук, д.е.н., професор

Сергій Гаранко, аспірант

Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Війна в Україні, зниження основних макро- та мікроекономічних показників, зростання темпів інфляції, ліквідація низки підприємств внаслідок агресії росії зумовили необхідність поглиблення страхового захисту та функціонування страхового ринку в екстремальних умовах. Екзистенційні виклики та загрози, актуалізували необхідність розроблення новітніх підходів до формування безпеки страхового ринку України.

На нашу думку, усю сукупність факторів впливу на безпеку страхового ринку з метою її подальшої формалізації доцільно розглядати за двома ключовими ознаками: джерелом походження (ендогенні та екзогенні), та за характером впливу (стимулятори ("можливості" для забезпечення стійкості страхового ринку) та дестимулятори ("загрози").

З точки зору джерел виникнення, першочергово всі фактори впливу на безпеку страхового ринку можна розділити на дві великі групи: ендогенні та екзогенні. Екзогенними (зовнішніми) визначають ті фактори впливу, які зумовлені станом і характером розвитку макросередовища. До таких факторів можна віднести кризові явища на світових фінансових ринках, посилення конвергентних процесів, загострення соціально-політичної ситуації в країні, зменшення рівня платоспроможного попиту населення та суб'єктів господарювання тощо. Проявами ендогенних (внутрішніх) факторів впливу на безпеку страхового ринку є окремі випадки банкрутства страхових компаній; здійснення протиправних дій як

страховиками, так і страхувальниками; зміна підходів до визначення маржі платоспроможності, функціонування значної кількості кептивних компаній тощо.

За структурою впливу фактори поділяються на системні, структурні та елементарні. Системними вважаються ті фактори, які одночасно впливають на всі складові елементи страхового ринку. Вплив структурних факторів на безпеку ринку стосується функціонування окремих підсистем, а саме страхових компаній, прямих та непрямих страхових посередників тощо. А вже межі поширення елементарних факторів охоплюють функціонування окремих елементів страхового ринку - страхову компанію, страхового агента, субагента, страхового брокера, страхувальника та інше.

В. М. Андрієнко, Р. В. Кобко розглядають поняття "безпека страхового ринку" і трактують його як такий рівень забезпеченості страхових компаній фінансовими ресурсами, який дав би їм змогу в разі потреби відшкодувати обумовлені в договорах страхування збитки їх клієнтів і забезпечити ефективне функціонування [1, с. 25]. Такий підхід автора вважаємо ресурсоорієнтованим.

В. В. Виговська виокремлює такі поняття як: безпека страхового ринку, безпека страховиків, безпека страхувальників; безпека інфраструктури страхового ринку [2, с. 11].

На нашу думку, система безпеки страхового ринку – це сукупність управлінських заходів, організаційного, фінансового, правового та економічного характеру, які спрямовані на захист від реальних та потенційних ризиків, загроз та небезпек й реалізуються уповноваженими суб'єктами управління на макро-, мезо- й мікрорівнях.

Методологічним підґрунтям формування системи безпеки страхового бізнесу є єдність взаємопов'язаних елементів, взаємоузгоджена спрямованість дії яких передбачає врахування низки особливостей.

По-перше, система безпеки страхового ринку, як і будь-яка система, включає низку взаємопов'язаних елементів.

По-друге, система забезпечення безпеки страхового ринку є високоінтегрованою.

По-третьє, система забезпечення безпеки страхового ринку є самостійною, відособленою від інших аналогічних систем, яка є, однак відносною, оскільки є складовою безпеки вищого рівня: фінансової, економічної й національної безпеки країни.

По-четверте, система забезпечення безпеки страхового ринку є функціональною, оскільки спрямована на захист економічних інтересів суб'єктів бізнесу від існуючих ризиків, загроз і небезпек.

В системі управління безпекою страхового ринку важливе місце займає механізм її забезпечення, який включає інструменти, методи та важелі.

Вважаємо доцільним, інструменти формування безпеки страхового ринку систематизувати в розрізі тактичних, до яких належать: санація, даунсайзинг та банкрутство та стратегічних, таких як: ліквідація, створення нових компаній, модернізація, злиття, диверсифікація, реструктуризація, реінжиніринг тощо.

Методи забезпечення безпеки страхового ринку – це засоби дії, які спрямовані на досягнення належного рівня безпеки та підвищення рівня конкурентоспроможності страхових компаній. Основними методами є директивні, ринкові та індикативні. НБУ як основний регулятор діяльності фінансових посередників регламентує адміністративні та індикативні підходи щодо функціонування страхового ринку, визначає підходи до оцінювання ризиків, регламентує нормативи діяльності страховиків.

Важелі – це засоби реалізації методів. Ключовими важелями макrorівня є дотримання правових аспектів в галузі страхування, порядку ліцензування, нагляду й контролю за діяльністю страховика, стимули, санкції, фінансовий моніторинг тощо.

Список використаних джерел:

1. Андрієнко В. М., Кобко Р. В. Сутність та місце безпеки ринку страхових послуг в економічній безпеці держави. Економіка та держава. 2017. С. 24-28.
2. Виговська В. В. Безпека страхового ринку та стратегія її забезпечення. Автореф. дисерт. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук. Чернігів. 2016. 38 с.

Кристина Кудак, к.е.н., с.н.с.

*Закарпатський регіональний центр соціально-економічних і гуманітарних досліджень
НАН України, м. Ужгород*

**ПАРТНЕРСЬКА СПРОМОЖНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД:
СУБ'ЄКТИ ТА РІВНІ ВЗАЄМОДІЇ**

В умовах децентралізації та адміністративно-територіальної реформи реалізація партнерських відносин для територіальних громад (ТГ) являється першочерговим напрямом їх ефективної діяльності та запорукою сталого розвитку. Громада, спроможна до партнерства – це громада, що здатна до активної взаємодії з партнерами з різних секторів (іншими громадами, бізнесом та неурядовим сектором) на договірних засадах у різних сферах суспільно-економічного життя шляхом об'єднання й координації зусиль, ресурсів, в тому числі фінансових, рівної участі кожної зі сторін та спільної відповідальності за результати діяльності з метою досягнення спільних цілей [1].

Базуючись на результатах проведеного соціологічного опитування та структурованих інтерв'ю з представниками органів місцевого самоврядування та головами ТГ Закарпатської області [2], запропоновано аналізувати партнерську спроможність громад, виходячи з їх потенціалу та здатності взаємодіяти із представниками громадського сектору (громадські організації, асоціації та фонди, експерти, науковці), представниками бізнесу та владою (в т.ч. на локальному, регіональному та міжнародному рівні). На рисунку 1 подано класифікацію суб'єктів та рівнів партнерської взаємодії, що частково відображають рівень партнерської співпраці у громадах та можуть потенційно визначати наявність партнерської спроможності ТГ (рис.1).

Як видно зі схеми, поданої на рисунку 1, основними суб'єктами, що взаємодіють у ході реалізації партнерських зв'язків ТГ є громадський сектор, бізнес та влада. В ході аналізу важливо також враховувати рівень партнерської взаємодії, зокрема: локальний, що відображає спроможність ТГ взаємодіяти із лідерами та мешканцями власної громади, залучати членів ТГ до реалізації різного роду заходів, спрямованих на підвищення якості рівня життя у громаді (благоустрій, організація соціо-культурних заходів, благодійність); регіональний – співпраця ТГ з представниками сусідніх громад регіону, реалізація спільних проектів, спрямованих на підвищення соціально-економічного розвитку регіону; національний та міжнародний – співпраця між представниками ТГ на рівні регіонів країни, а також представників та лідерів ТГ за кордоном (в т.ч. міст-побратимів, асоціацій, фондів та донорських організацій), спільна реалізація міжнародних грантових проектів.

Аналізуючи рівень партнерських зв'язків ТГ та громадського сектору, важливо оцінювати рівень співпраці ТГ з громадськими організаціями (ГО), наявність власних активних та неактивних ГО у громаді, членство та співпраця з асоціаціями, співучасть у реалізації спільних проектів. Основними детермінантами, що відображають рівень співпраці ТГ та бізнесу являються: надання преференцій представникам бізнесу на території ТГ (безкоштовна оренда вільних приміщень під ведення бізнесу, звільнення від сплати земельного податку та ін.), участь бізнесу у спонсорських та благодійних акціях, проведення спільних заходів, спрямованих на підтримку соціально-економічного та культурного розвитку ТГ. Аналізуючи партнерську спроможність ТГ до взаємодії із владою, варто брати

до уваги рівень підтримки та сприяння розвитку міжмуніципальної співпраці між ТГ; підтримка представників місцевих органів влади у пошуку закордонних партнерів та налагодження міжнародної співпраці; законодавча ініціатива щодо регулювання діяльності ТГ на локальних рівнях.

Рис.1 Класифікація суб'єктів партнерської спроможності ТГ та рівні взаємодії

(розроблено автором на основі результатів соціологічного опитування голів ТГ)

Список використаних джерел:

1. Чубарь О. Громада, спроможна до партнерства: сутність і критерії ідентифікації // О.Г. Чубарь, Ю.П. Траньович / Cognum Publishing House, London, United Kingdom. – 2021, С.1170-1171. – Електронний ресурс. Режим доступу. – URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/34028/1/THE-WORLD-OF-SCIENCE-AND-INNOVATION%20%D0%9B%D0%BE%D0%BD%D0%B4%D0%BE%D0%BD-14-16.01.2021.pdf>
2. 16.01.2021.pdf
3. Аналітичний звіт ЗРЦ СЕiГД НАН України «Партнерські підходи до розвитку громад поліетнічного прикордонного регіону» / В.П.Мікловда, К.С.Машіко, С.В.Сембер та ін., Ужгород. – 2021.

*Ярослав Ландовський, старший науковий співробітник, к.ю.н.
Інна Михайлюк, молодший науковий співробітник
ЗРЦ СЕ і ГД НАНУ, м. Ужгород*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ УКРАЇНЦІВ

Сьогодні в Україні внаслідок війни відбулася і продовжує відбуватися суттєва масова міграція та міграційна криза. Відповідно до статистики Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) станом на 19 липня 2022 року з України виїхало 9,5 млн осіб. Однак зустрічається експертні дані про 11-16 млн. осіб [1]. За оцінкою Міжнародної організації з міграції ООН (МОМ), ще 7,7 млн громадян України вважаються внутрішньо переміщеними особами (ВПО) [2].

Згідно з картою ООН, на заході України перебуває понад 2,9 млн ВПО, а також західні області були транзитними для осіб, що прямували за кордон [5]. Станом на 1 травня 2022 року 5,6 млн українців були вимушені залишити – тимчасово або на завжди – територію України. Більшість із них поїхала до Польщі – понад 3 млн осіб. За останніми даними, до Румунії також виїхало понад 817 тис. осіб, до Угорщини – майже 520 тис., до Молдови – понад 443 тис., до Словаччини – майже 372 тис. і до Білорусі – понад 25 тис. [5]. Отже, дружні та сусідні з Україною центральноєвропейські держави прийняли першу й найбільш складну хвилю вимушених переселенців з України.

Закарпатська область займає дуже вигідне геополітичне положення, знаходиться в географічному центрі Європи і межує з чотирма її країнами. Саме таке вигідне географічне розташування посприяло приїзду великої кількості біженців, що прямували до країн Європи та внутрішньо переміщених осіб з східних та північних областей України.

Попередні результати соціологічного моніторингу вимушено переміщених осіб, які виїхали за кордон вказали на те, що понад 30% опитаних були із м. Києва та Київської області, 10 % із Харківської. По 5 % опитаних були із Донецької, Дніпропетровської, Львівської, Миколаївської. Майже по 4% - Чернігівська, Сумська, Вінницька. Слід також відмітити, що 86% респондентів є міськими жителями [4].

Соціально-демографічний зріз респондентів виглядає наступним чином.

Дана хвиля вимушеної міграції носить повністю жіночий характер, адже 84 % виїжджаючих – жінки. Вікова структура опитаних вказує на такі пропорції: понад 36% респондентів віком 36-50 років; близько 26 % - 19-35 років; понад 20% - особи віком 60 і більше. Тобто найбільша частка – це особи працездатного віку (економічно активне населення) та молодь. Як наслідок - велика демографічна загроза для України, адже мігранти з України будуть працевлаштовуватися, молодь вступатиме до закордонних вузів, школярі вчитимуться у європейських школах, а неodrжені, можна припустити, створюватимуть сім'ї із європейцями. Вимушена міграція спричинила розрив сімей у 56 % опитаних, і лише 38% респондентів вказали, що їх сім'я з ними. Також понад 77% не чекають, що члени їх сімей до них приєднаються [4].

Напрями слідування опитаних українських мігрантів за кордон є наступні: понад 30% опитаних виїжджають до Польщі, 17% - до Угорщини, 12% - до Чехії. Вибір країни відбувався переважно за рахунок близькості до українського кордону, соціально-економічної підтримки українців у певній країні, відгукам родичів чи друзів. Більшість (90%) очікують на фінансову підтримку з боку приймаючої країни.

Наразі міграція носить хаотичний і неконтрольований характер. Якщо раніше трудова міграція в основному відбувалася за рахунок населення із сільських територій та із середньою освітою, які були переважно орієнтовані на складні умови праці, то нинішня міграція вказує на високий рівень освіти українських мігрантів (майже 70% респондентів мають вищу освіту) і є переважно міськими жителями. Як показують результати опитувань

близько 50 % планує працевлаштуватися за кордоном [4]. Важливим питанням для України є повернення своїх громадян, оскільки європейські країни вбачають в українських мігрантах великий потенціал робочої сили.

Щодо досвіду перебування за кордоном: більшість опитаних виїжджаючих (80%) вже були за кордоном, і тільки 20% виїжджає вперше. Навіть 13% респондентів виїжджали не маючи закордонного паспорта, по українському внутрішньому паспорту. Понад 40% опитаних вказали, що ніколи не мали закордонного паспорта. Більшість біженців (72%) не планують вирушати далі у іншу країну, тільки 3% опитаних вказали транзитною країну і планують переїжджати [4].

Майже 70% опитаних планують звертатися за тимчасовим захистом і лише 12% не планують звертатися за підтримкою приймаючої країни [4]. Більше половини опитаних мали заощадження на момент виїзду за кордон та біометричний закордонний паспорт, які дали можливість не звертатися за фінансовою допомогою і не оформляти тимчасовий захист. Частина мігрантів не зверталася за тимчасовим захистом, у зв'язку з недостатньою обізнаністю законодавства країни перебування щодо його оформлення та страхом неможливості повернення в Україну певний період.

Щодо терміну перебування за кордоном близько 6% опитаних відповіли, що хотіли б залишитися за кордоном на постійне місце проживання. Також 1% респондентів вже точно відповіли, що не будуть повертатися в Україну.

Зважаючи на сьогоднішню політичну ситуацію та продовження міграційних потоків з України, складно робити певні висновки та прогнози, однак такі соціологічні дослідження є вкрай необхідними, оскільки дають певну картину міграційної хвилі та соціологічних настроїв населення.

Список використаних джерел

1. Через війну свої домівки покинули 11,4 млн. українців. – ООН // РБК-Україна. 9 квітня 2022 року. URL : <https://www.rbc.ua/ukr/news/voyny-svoi-doma-pokinuli-11-4-mln-ukraintsev-1649511897.html>.
2. Міжнародна організація з міграції ООН. URL : <https://ukraine.iom.int/uk/mom-v-ukrayini>
3. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН). URL : <https://www.unhcr.org/ua/>
4. Результати опитування мігрантів, проведені ЗРЦСЕГД НАН України з березня по вересень 2022р.
5. Вимушена міграція в умовах російсько-української війни та її негативні наслідки для генофонду України. URL : <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=9149>

Неля Лебеза, ст. викладач

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

ЗАСАДИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Незважаючи на те, що Україна продовжує свої зусилля щодо повернення території, окупованої Росією, уряди України та її союзників, а також міжнародні фінансові інститути та аналітичні центри по всьому світу планують управління та фінансування її відновлення протягом кількох місяців одразу після війни, її довгострокової реконструкції та модернізації. Економіка країни наразі продемонструвала достатню макрофінансову стійкість. Однак це може змінитися, оскільки багато компаній перестають функціонувати, безробіття зростає. Банки зазнають значних збитків через втрати, завдані їхнім фізичним активам, високою є

ймовірність неплатежів за багатьма позиками. За цих умов західна фінансова підтримка ставатиме все більш важливою.

Процес вступу до ЄС відіграватиме центральну роль у відновленні економіки України. Необхідні активні зусилля ЄС з повоєнного відновлення, подібні до тих, які дозволили більшості західноєвропейських економік відновитися після Другої світової війни [1]. Схема можливої програми відновлення України наведена в Becker et al. [2]. Ця програма може бути розбита на два етапи: швидка відбудова критичної інфраструктури та послуг для відновлення основних функцій економіки та уряду; та відновлення підстав для сталого зростання. Останнє передбачає значну увагу до накопичення людського капіталу. Ці етапи мають різні вимоги. Наприклад, перша фаза повинна включати надійну макроекономічну стабілізацію, щоб гарантувати, що ринкові механізми зможуть розпочати розподіл ресурсів у післявоєнній економіці.

Місцевий банківський сектор має відіграти значну роль у відновленні України. Комплексна реформа банківського сектора мала помітний успіх в Україні, і її результати добре зарекомендували себе за пандемії та військових викликів. Повоєнне відновлення є гарною можливістю для залучення міжнародних інвесторів у банківський сектор у рамках більш серйозного завдання щодо відновлення країни.

Другий етап буде присвячено модернізації інституційного середовища для зростання. Найбільш очевидною є можливість створити безвуглецеву економіку як спосіб координації інвестицій на майбутнє, так і для того, щоб показати, як зменшити залежність від викопного палива. Цілі міста, включаючи Харків, Маріуполь та Чернігів, мають бути перебудовані, і це дає можливість використовувати енергоефективні конструкції будівель та міське планування.

Також, необхідно структурно змінювати баланс між грошовим капіталом і трудовим капіталом для подолання безробіття в рамках індустріальної реорганізації. В цьому аспекті економічне планування разом із відновленням та побудовою нових підприємств, із раціоналізаторством на виробництві, запровадженням досягнень науки і техніки, підвищенням кваліфікації кадрів стануть могутнім поштовхом до квітучого майбутнього [3].

У середньостроковій та довгостроковій перспективі відновлення має бути пов'язане із системними змінами, що втілюють у реальність загальне бачення повоєнного майбутнього України. Реалізуючи план післявоєнного відновлення, Україна буде не пасивним отримувачем зовнішньої допомоги, а активним учасником європейської повоєнної трансформації. Використовуючи відповідні інституційні механізми, виконання відновлювальних завдань може просунути Україну в практичній інтеграції з ЄС, встановивши тим самим комплементарність національної та європейської ідентичностей.

Загалом варто розробити план післявоєнного відновлення економіки України в рамках євроінтеграції, зокрема спрямований на вирішення наступних завдань:

- Забезпечити сфери та проекти взаємного інтересу між бізнесом в Україні та ЄС;
- Розвивати прозору передбачувану економіку, надавати можливості партнерам в Україні, забезпечувати європейським компаніям перспективи залучення до партнерства на український ринок;
- Запроваджувати ефективні прозорі фінансові механізми для банків і спрямовувати фіскальну допомогу на відновлення;
- Передбачення перспективного позиціонування України в рамках європейської спільноти, включаючи участь у вирішенні ключових стратегічних проблем: оборона, продовольча безпека, згуртованість, демографічні зміни, зміна клімату, цифрова революція та перезапуск після втрати доступу до російських ринків збуту та постачання тощо;
- Впроваджувати спільну європейську політику як частину української стратегічної та політичної структури (зокрема, сільськогосподарської, промислової, конкурентної, згуртованості, транспортної, екологічної, енергетичної тощо);

• Розробити механізми технічної допомоги для державних установ та місцевого самоврядування у створенні адекватної інституційної бази для реалізації європрактики.

У рамках реалізації плану слід передбачити практичні кроки для відновлення економіки, зокрема в аспекті:

- співпраці з дипломатичними установами країн ЄС щодо системної підтримки українських експортерів на європейських товарних ринках;
- інституційного забезпечення міжнародної співпраці малого та середнього підприємництва;
- зміцнення контактів між бізнес-асоціаціями та приватними компаніями України та ЄС;
- поглиблення транскордонного співробітництва на основі євро регіонів;
- розширення міжособистісних контактів, у тому числі з осіб, які виїхали з України до країн ЄС через військові дії.

Список використаних джерел:

1. Vonyo, T (2019), “Recovery and reconstruction: Europe after WWII”, VoxEU.org, 21 November. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/recovery-and-reconstruction-europe-after-wwii>
2. Обіход Т. В., Бородіна О. М. Трансформація економіки України після війни. Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій. Чернігів, Україна, 10 червня 2022 р. С.29-31. URL: https://www.researchgate.net/profile/O-Krasnonosova/publication/362710458_AKTIVIZACIA_TRANSFORMACIJNIH_PROCESIV_REGIONALNOGO_ROZVITKU_V_UKRAINI/links/62fb484be3c7de4c345edb7f/AKTIVIZACIA_TRANSFORMACIJNIH_PROCESIV_REGIONALNOGO_ROZVITKU-V-UKRAINI.pdf#page=30
3. Becker, T, B Eichengreen, Y Gorodnichenko, S Guriev, S Johnson, T Mylovanov, K Rogoff and B Weder di Mauro (2022), A Blueprint for the Reconstruction of Ukraine, a VoxEU.org eBook, CEPR Press. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/blueprint-reconstruction-ukraine>
4. The State in Western Europe Hardcover – June 1, 1980 by Richard Scase, 282 p. Palgrave Macmillan; First Edition (June 1, 1980).

Малевиц Ганна, студентка 4 курсу

Шпачук Єлизавета, студентка 4 курсу

ЗВО «Державний торговельно-економічний університет», м. Київ

Науковий керівник: Комаха В.О., к.т.н., доцент

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БІРЖОВОЇ ТОРГІВЛІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

В умовах стрімких глобальних процесів трансформації світової економіки відбуваються постійні зрушення в інфраструктурі світового біржового ринку.

Пройшовши довгий шлях від локальних ринків, ярмарок та аукціонів, сучасний біржовий ринок став найвищою формою організованих торгів, забезпечуючи вільне ціноутворення та переказ прибутків, можливість спекуляцій, концентрацію попиту та пропозиції в часі та просторі, а також повноцінний перерозподіл товарів.

Злагоджена взаємодія елементів такого ринку відіграє важливу роль у функціонуванні національних економік провідних держав світу, оскільки біржовий механізм є гарантією надання прозорого, відкритого, публічного, організованого місця для торгів, які завжди проходять з дотриманням як установчих принципів саморегульованих біржових інститутів, так і законодавчих правил та стандартів біржової торгівлі.

Волатильність на міжнародних фінансових і товарних ринках, а також існування передбачуваних ринків деривативів відкривають нові можливості для розроблення необхідних стратегій хеджування несприятливих змін у ринковій кон'юнктурі, що спрощує функціонування ринкових механізмів. Водночас, інтенсифікація процесу глобалізації на всіх рівнях породила нові умови та додаткові загрози та ризики, з якими доводиться стикатися учасникам ринкових відносин не лише на національному, а й на глобальному рівні.

Посилення міжнародної конкуренції стало рушійною силою швидкого розвитку біржової індустрії протягом останніх років: біржова діяльність продовжує значно розширюватися як географічно, так і функціонально. По всьому світу безперестанно з'являються нові біржі, переважна більшість з яких охоплює торгівлю фінансовими інструментами. У результаті обсяг світового ринку торгівлі ф'ючерсами та опціонами сягнув 46,77 мільярда транзакцій у 2020 році, що на 35,6% більше, ніж у 2019 році [5]. Ця глобальна тенденція є індикатором поступових трансформаційних процесів на міжнародних біржових ринках. Стирається межа між біржами виключно реального товару та ф'ючерсними, опціонними біржами, оскільки біржові товари модифікуються аби стати предметом торгу, з'являються нові види інструментів.

Тим самим, на світовому біржовому ринку протягом останнього десятиліття існує тенденція поступового збільшення частки контрактів на товарні активи, що пов'язано з підвищенням зацікавленості до таких інструментів з боку хеджерів та спекулянтів [4]. У порівнянні із 2010 роком у 2020 році частка таких угод зросла приблизно в чотири рази – з 2,31 млрд до 8,87 млрд. Солоний М.О. та Яворська В.О. наголошують на тому, що ця зміна пов'язана як зі збільшенням світового виробництва продукції та рівня споживання, так і з динамічним переміщенням капіталу в товарні деривативи через фінансову нестабільність [3].

Незважаючи на усі світові тенденції та інфраструктурні зрушення, вітчизняна модель біржової діяльності значно відрізняється від закордонних в економічному та організаційному аспекті. Тоді як у багатьох країнах світу діє тільки одна або декілька товарних бірж, згідно даних Державної служби статистики на ринку України зареєстровано понад 600 товарних бірж, кількість яких зростає з кожним роком. Попри таку динаміку, з усього переліку зареєстрованих національних бірж, діючими є приблизно половина, лише низка з яких заслуговують на увагу (Аграрна біржа, Українська універсальна товарна біржа, Товарна біржа «Капітал-Контракт»), та як основна частина всіх укладених контрактів зосереджена саме на них [1].

Таким чином, біржова діяльність в Україні має помітний товарний потенціал, але діючий біржовий товарний ринок є слабким та стагнаційним. Більшість товарних бірж в Україні проходять через кризу та перебувають у кроці від припинення своєї діяльності [2].

Для відновлення розвитку українського біржового ринку необхідно перетворити біржу реального товару на ф'ючерсну біржу та збільшити біржові операції, які безпосередньо ґрунтуються на укладанні строкових контрактів.

Утворення конкретних справедливих ф'ючерсних цін на товарних біржах та їх хеджування дозволить усім зацікавленим економічним суб'єктам більш точно діяти, а державі – детінізувати та демонополізувати товарний ринок України, тому забезпечення якісних умов для подальшого функціонування біржової діяльності є необхідним заходом для розвитку та модернізації національного ринку. Доцільно також провести структурну перебудову присутніх бірж у країні, удосконалити наявні та застосувати нові технології і фінансові деривативи, які підтримують діяльність електронної біржової торгівлі на сучасному етапі та активно розвиваються по всьому світу.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України. Статистичний щорічник. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/11/Yearbook_2020.pdf (дата звернення: 21.11.2022).
2. Завадських Г.М., Тебенко В.М. Сучасний стан та перспективи розвитку біржового товарного ринку України. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2018. № 1(36). С. 146-154. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/196144770.pdf> (дата звернення: 20.11.2022).
3. Солодкий М.О., Яворська В.О. Біржовий ринок в умовах глобалізації: стан та перспективи розвитку. Інфраструктура ринку. 2019. Вип. 31. С. 188-193.
4. Яворська В.О. Сучасні тенденції розвитку світового біржового ринку деривативів. Економіка і суспільство. 2017. Вип. 11. С. 42-45.
5. Global futures and options trading reaches record level in 2020. URL: <https://www.fia.org/resources/global-futures-and-options-trading-reaches-record-level-2020> (дата звернення: 21.11.2022).

*Вікторія Мінкович, сарший викладач
Катерина Юденко, студентка 1 курсу*

ДВНЗ «Ужгородський національний університет» м. Ужгород

**ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ:
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Для забезпечення динамічного економічного розвитку будь-якої країни дуже важливим показником є рівень фінансової грамотності населення. Адже тільки обізнані в даній сфері громадяни можуть грамотно користуватися широким спектром фінансових послуг та взаємодіяти з фінансовими інституціями. В залежності від цілей дослідження можна знайти дуже різні підходи до трактування суті даної категорії. Так, у вільній енциклопедії «Вікіпедія» [6] фінансова грамотність – це володіння набором навичок і знань, які дозволяють людині приймати обґрунтовані та ефективні рішення, використовуючи всі свої фінансові ресурси. Інші фахівці [9] пояснюють цей термін як: фінансова грамотність – це перелік підходів, практик, стратегій та правил, дотримуючись котрих можна маніпулювати власними фінансовими потоками. Імпонує нам підхід автора Кізима Т. [2], яка під фінансовою грамотністю населення розуміє сукупність світоглядних позицій (установок), знань і навиків громадян щодо ефективного управління особистими фінансами та здатність компетентно застосовувати їх в процесі прийняття фінансових рішень.

Таким чином, важливість даних знань важко переоцінити, але нажаль не кожен громадянин України є грамотним фінансово. Результати загальнонаціонального дослідження рівня фінансової грамотності, фінансової інклюзії та фінансового добробуту в Україні у 2018 році від НБУ засвідчили – Україна відстає за рівнем фінансової грамотності від цілої низки країн – 11,6 бала (з 21 можливих балів). Такі низькі показники зумовлені рядом причин [1, с. 2]: більшість українців орієнтовані на витрачання грошей у поточний період, тобто, схильні більше витратити, ніж заощаджувати; протягом 2016-2018 років в Україні спостерігалось низьке користування українцями (за даними НБУ 40%) фінансовими продуктами та послугами.

А вже в 2021 році показники рівень фінансової грамотності українців за показниками дослідження від USAID у співпраці з НБУ підвищився до 12,3 бали із 21 можливого. Мінімальний же цільовий рівень, рекомендований Організацією економічного співробітництва та розвитку, становить 14 балів [5].

В Україні найнижчий показник серед учасників дослідження має вікова група 18-24 роки.

Серед основних причин такого результату є [4; 10, с. 20]: предмет фінансова грамотність викладається всього в 10% шкіл; немає системи якісної підготовки викладачів із цього предмета; у сім'ях зазвичай уникають розмов про фінанси; у дітей здебільшого відсутній досвід користування фінансовими послугами; традиційна економічна свідомість, пов'язана зі сприйняттям грошей як абстрактної цінності, про котру навіть говорити не зручно; кризовий характер сучасного стану вітчизняної економіки.

Для того щоб підвищити рівень грамотності у сфері фінансів НБУ вже сформував стратегічний план. На меті даної стратегії створення умов для зростання особистого добробуту українців через формування нової фінансової культури терміном планування до 2030 року [1, с. 5]. Також Нацбанк України презентував сайт для освітян «ТАЛАН». Основна мета створення сайту – формування й розвиток спільноти педагогів-тренерів із фінансової грамотності в Україні. Він буде корисним як для викладачів, які працюють і з дітьми, так і з дорослими [3].

Водночас науковці зазначають, щоб підвищити рівень фінансової грамотності потрібно цьому вчити й дітей. І вже є рішення цієї проблеми. Із 2025 року Міністерство освіти і науки України планує впровадити для учнів 8-9 класів новий обов'язковий предмет «Підприємництво та фінансова грамотність», знання з якого допоможуть сучасній молоді краще орієнтуватися на ринку фінансових послуг та ефективно їх використовувати в своєму житті. Розуміння переваг підприємницької діяльності й підприємництва загалом матиме позитивний вплив на розвиток та відбудову України в майбутньому [5].

Ще одним рішенням для підвищення рівня грамотності – це ведення вдома розмов батьків зі своєю дитиною на тему грошей, тобто, економічно виховувати свою дитину. Головна ціль економічного виховання – формування у малюка правильного ставлення до грошей. У майбутньому це дозволяє йому краще влитися в соціум та стати успішним. Адже, виховання дитячої фінансової грамотності допомагає: зрозуміти, що гроші не з'являються нізвідки; знати, що неправильне поводження з фінансами може призвести до бідності; навчитися думати практично та не втягувати себе у шахрайські схеми; навчитися накопичувати кошти; знайти зв'язок між управлінням фінансами і задоволенням простих потреб [7].

Проте в той же час навчання дітей фінансової грамотності не покращить ситуацію з дорослим поколінням сучасних українців. Більшість населення України просто не довіряє системі фінансів та фінансовим продуктам. І тут можна виокремити роль держави у тому, щоб знизити рівень такої недовіри. Саме держава повинна створювати необхідні умови для організації та проведення різноманітних освітніх програм фінансово-економічного спрямування. Спільна мета, пов'язана з реалізацією програм підвищення фінансової грамотності населення, виховання компетентних споживачів фінансових продуктів та послуг сприятиме успішній інтеграції держави й бізнесу в цій сфері. При цьому, активне залучення бізнес-структур до фінансування таких освітніх проектів має проводитися за одночасного забезпечення жорсткого державного контролю об'єктивності й незалежності підготовлених програм, здійснюваних оцінок і рекомендацій [10, с. 9].

Таким чином, підвищення фінансової обізнаності населення поступово сприятиме більш стрімкому розвитку фінансового сектору країни, так як фінансово грамотні громадяни будуть більше звертатися до фінансових установ та більш активно користуватися фінансовими послугами, асортимент яких станом на теперішній час тільки розширюється.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко Н. Стратегія фінансової грамотності: версія 1.0. Національний банк України. С. 16 URL: https://www.bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_fingramotnosti_NBU_pr.pdf?v=4 (дата звернення: 23.11.2022).
2. Кізіма Т., Шаманська О. Фінансова грамотність населення і фінансова поведінка домогосподарств: аспекти взаємовпливу. С. 20.

- URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/14669/1/Шаманська%20Л%20стаття.pdf> (дата звернення: 23.11.2022).
3. Національний банк презентував освітянам сайт з фінансової грамотності "талан". Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-prezentuvav-osvityanam-sayt-z-finansovoyi-gramotnosti-talan> (дата звернення: 23.11.2022).
 4. НБУ запускає сайт з фінансової грамотності: мета та цільова аудиторія. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/08/2/689909/> (дата звернення: 22.11.2022).
 5. Фінансова грамотність українців потребує підвищення. URL: <https://www.poglyad.info/2022/08/02/finansova-gramotnist-ukrayintsiv-potrebuye-pidvyshhenya/> (дата звернення: 22.11.2022).
 6. Фінансова грамотність. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C (дата звернення: 28.11.2022).
 7. Фінансова грамотність: що це і навіщо вона потрібна. URL: <https://firtka.if.ua/blog/view/finansova-gramotnist-shcho-tse-i-navishcho-vona-potribna> (дата звернення: 22.11.2022).
 8. Хомич Владислав «Фінансова грамотність: як заробляти більше, витратити ефективніше». URL: <https://lviv.media/business/money/14415-yak-buty-finansovohramotnoiu-liudynoiu/> (дата звернення: 22.11.2022).
 9. Що таке фінансова грамотність і для чого вона необхідна сучасній людині. URL: <https://poltava.to/news/65859/> (дата звернення: 22.11.2022).
 10. Юрій С. І., Кізіма А. Я. Фінансова грамотність населення в діалектиці сучасних освітніх тенденцій. *Фінанси України*. 2012. Т. 2. С. 25. URL: http://finukr.org.ua/docs/FU_12_02_016_uk.pdf (дата звернення: 23.11.2022).

*Інна Михайлюк, молодший науковий співробітник
ЗРЦ СЕ і ГД НАНУ, м. Ужгород*

ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ У ГЛОБАЛЬНОМУ ТРАНСФОРМАЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ

У сучасному глобальному трансформаційному процесі у світі значна увага приділяється проблемам нанесення шкоди навколишньому природному середовищу, що виникає у результаті неконтрольованої або необґрунтовано обтяжливої для природних ландшафтів туристично-рекреаційної діяльності.

Важливим фактором розвитку сфери туризму є збереження балансу між екологічною, економічною та соціальною складовими. Насамперед повинні братися до уваги екологічні фактори розвитку: оптимальне антропогенне навантаження на природно-рекреаційні ресурси території, диверсифікація видів туризму: формування екологічно орієнтованих туристичних напрямів, що дасть змогу досягнути збалансованого розвитку туризму.

Політика розвитку туристично-рекреаційної сфери з урахуванням екологічного впливу стає все більш нагальною і актуальною. Охорона і перетворення рекреаційних територій включає в себе визначення норм навантажень на природні комплекси, виділення зелених зон і курортних лісів, охорону рекреаційних земель, лісовпорядні заходи, охорону підземних вод та мінеральних ресурсів і джерел, збереження чистоти повітряного басейну.

Основними ресурсами, які активно використовується у сфері туризму є природні. Залучення природно-рекреаційних ресурсів у економічний обіг повинно враховувати їх пропускний потенціал – максимальне навантаження, яке туристська діяльність може здійснити на природно-рекреаційні ресурси без шкоди для їх нормального відтворення [1].

У процесі туристично-рекреаційної діяльності неминуче відбувається зміна навколишнього середовища. Туризм не може розвиватися без взаємодії з навколишнім середовищем, проте, за допомогою певних інструментів можливо зменшити негативний вплив і збільшити позитивний. Позитивний вплив туризму включає: охорону і реставрацію історичних пам'яток, створення національних парків і заповідників, захист флори і фауни, збереження лісів тощо.

Однак, негативні наслідки впливу туризму на природні ресурси, на жаль, часто переважають над позитивними. Зокрема, це вплив на якість води і на якість повітря через застосування транспортних засобів; шум від діяльності різних розважальних закладів; знищення місцевої і дикої фауни туристами; руйнування історичних пам'яток тощо. Стрімкий розвиток туристично-рекреаційної діяльності обертається масовістю, різким збільшенням числа туристів у тому числі автотуристів. Питання охорони природних ресурсів повинні вирішуватися задовго до початку експлуатації рекреаційної території, тобто ще в стадії проектування [2].

Слід зазначити, що захист навколишнього середовища є більш простою і дешевою мірою, ніж виправлення завданої шкоди в майбутньому.

У свою чергу, розвиток туризму, як правило, стимулює виявлення, збереження та охорону, реставрацію та раціональне використання природних ресурсів та культурно-історичних цінностей. Оскільки з'являється можливість використання частини надходжень від туризму на охорону і відновлення природних багатств.

Найбільший негативний вплив туризму спостерігається, насамперед, на природних багатствах територій масового відпочинку і подорожей. Отже, надмірне використання природних ресурсів, що проводиться з метою розвитку туризму, не служить ні збереженню природних багатств, ні поліпшенню відпочинку туристів. Вирішення цієї проблеми повинно відбуватися через підвищення загальної культури туристів, посилення законодавчих і охоронних заходів, вироблення наукових позицій та норм навантаження на кожен туристичний об'єкт, популяризації екологічних видів туризму.

Важливою функцією туризму є те, що він змушує громади, громадські організації й комерційні структури брати активну участь у справі збереження й оздоровлення навколишнього середовища. З метою запобігання негативного впливу туризму на довкілля органи місцевого самоврядування, органи контролю, адміністрації природоохоронних установ постійно контролюють дотримання вимог природоохоронного законодавства, щоб не допустити перевищення рекреаційного навантаження і деградації природного середовища.

Природне навколишнє середовище є «сировиною» для туризму, тому необхідно обмежити споживання ресурсів навколишнього середовища і забезпечити його цілісність. Турбуючись про охорону навколишнього середовища, потрібно брати до уваги той факт, що занедбане навколишнє середовище буде завдавати шкоди розвитку туризму, а отже, і загальному економічному розвитку даного регіону. Збереження цілісності оточуючого середовища є важливою передумовою розвитку туризму, оскільки тільки первинна природа приваблює туристів і сприяє їх повноцінному відпочинку. Руйнування навколишнього середовища рано чи пізно приводить до зникнення в регіоні туризму як галузі економіки.

Розвиток будь-якого виду туризму приносить шкоду екологічному стану навколишнього середовища. Для того, щоб не загальмовувати розвиток туризму та не знищувати природу, повинні бути обмеження щодо кількості туристичних комплексів на певній території, та вдосконалення вже існуючих. Туристична діяльність повинна бути введена в русло збалансованого розвитку. Це значить, що екологічні питання повинні бути інтегрованими в економічну сферу туристичної діяльності.

Підвищення стійкості екосистем, ефективності охорони і збереження природно-рекреаційних ресурсів, їх раціональне використання вимагають здійснення ряду відповідних

господарських та охоронних заходів. На сьогодні актуальним і необхідним стає режим обмеженого і збалансованого рекреаційного природокористування, організованого на принципах безперервності і невиснажливості з метою подальшого екологічно-сталого розвитку об'єктів рекреації.

Екологічний феномен природно-рекреаційної території виглядає наступним чином. З однієї сторони, природа даних територій зазнала менших втрат і в багатьох місцях зберегла свій первісний стан. З іншого боку, гостро стоїть питання збереження унікальності природно-рекреаційних територій та автентичності культурно-історичних цінностей. Туризм і рекреація в екологічно обґрунтованих межах можуть виступати активною формою забезпечення екологічної безпеки таких територій.

Список використаних джерел:

1. Екологічний туризм. URL: <https://buklib.net/books/21956/>
2. Дмитрук О.Ю. Екологічний туризм: сучасні концепції менеджменту і маркетингу / О.Ю. Дмитрук. – К.: Альтернатива, 2004. – 192.
3. Кубай Д. Екологічні аспекти сучасного розвитку туризму / Д.Кубай // вісник Львів. ун-ту. – 2008. – Вип.24. – С.142-146.
4. Соляник С.Ф. Проблема негативних наслідків сучасного масово туризму та шляхи їх подолання / С.Ф. Соляник // Наукові записки Київ.ун-ту туризму, економіки і права. – 2011.- Вип.11. – С.230-242.
5. Давиденко І.В. Організаційно-економічний механізм регулювання розвитку рекреаційної системи регіону: дис. канд. екон. наук: 08.02.03 / І.В. Давиденко; Одес. держ. екон. ун-т. – 2006р. – с.72

***Віталія Михалюк, студентка**
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Науковий керівник: Теслюк С.А., к.е.н., доцент*

РОЗВИТОК ЦИФРОВИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ

В сучасному суспільстві відбувається активна трансформація економічних відносин у цифрову форму. Сьогодні цифрові технології є невід'ємним атрибутом повсякденного життя. Цифрова валюта — це офіційний платіжний засіб, за допомогою якого можна розплатитися за покупки і переказувати гроші, зокрема і за кордон. По суті, це «нова форма грошей» або вдосконалений вид фіатної валюти, яку забезпечує держава. Як електронним документам цифровим грошам характерно наявність назви емітента, цифровий підпис емітента, наявність якого перешкоджає підробці та номінальна вартість.

Нацбанк України досліджував можливість випуску цифрової гривні з 2016 року. Перший пілотний проєкт реалізували через два роки. Даний проєкт мав на меті випуск е-гривні для роздрібних платежів на основі технології блокчейн, яка дозволяє мінімізувати транзакційні витрати на переказ грошей від одного учасника платіжного ринку іншому та одночасно проводити їх з практично миттєвою швидкістю.

Перші випробування цифрової гривні відбулися в 2018 року в межах експерименту Нацбанку. Гаманці адміністрував Нацбанк, розрахунок відбувався без участі комерційних банків і без комісій. Наразі робота над упровадженням е-гривні триває: потрібно визначити архітектуру валюти і технологію, яка буде в її основі.

В 2021 році Верховна Рада ухвалила закон «Про платіжні послуги», в якому описано загальні принципи випуску цифрової гривні. Цей закон запровадив можливість використання цифрових грошей, які емітуються виключно НБУ. Це йшлося про запровадження цифрової гривні. Згідно із законопроектом кошти існують у готівковій формі (формі грошових знаків) та у безготівковій формі (формі записів на рахунках). Кошти включають також електронні

гроші та цифрові гроші. Електронні гроші та цифрові гроші існують лише в безготівковій формі. Грошові знаки випускаються у формі банкнот і монет, що мають зазначену на них номінальну вартість [2].

Роздрібні цифрові гроші надають можливість проводити цілодобові платежі в будь-якому місці, незалежно від місцезнаходження відділення комерційних банків, які можуть бути далеко, а їх послуги – мати обмежений час роботи.

У 2022 році планувався запуск пілотного проекту трьома різними компаніями щодо розробки е-гривні. Надалі Міністерство цифрової трансформації мало обрати одну компанію яка найкраще справиться з своїм завданням [1].

Мінцифри також планував до кінця року провести експеримент щодо виплати заробітної плати співробітникам міністерства в е-гривні.

Нацбанк вже проводив тестування цифрових грошей між своїми співробітниками на базі платіжної системи «Простір». В обіг було випущено обмежену кількість е-гривні – трохи більше 5 тис. грн. Вся емісія е-гривні увійшла до грошового агрегату М0, тобто до готівки в обігу поза банками.

Цифрові гроші можуть зробити оподаткування простішим, безпечнішим і надійнішим для держави. Основні функції включають оподаткування в режимі реального часу, автоматичний аудит та автоматизовану інтеграцію із державними та приватними реєстрами.

Замість того, щоб покладати бухгалтерський тягар на фізичних осіб і компанії, уряди можуть отримувати податки автоматично та в режимі реального часу.

Та створюють економічну прозорість і вирішує безліч ризиків, на які звертають увагу зовнішні інвестори, заводячи інвестиції в країну або оцінюючи ризики. Притік інвестицій в Україну – це важливий момент для підтримання економіки у воєнний час та у період стрімкого післявоєнного відновлення.

Цифрова валюта центрального банку надає можливість фінансового контролю на всіх рівнях: вихідних та вхідних платежів, платежів між ключовими елементами всередині держави, будь то військові, просто громадяни України, бізнесмени, державні чиновники, представники СБУ, волонтери. Використання такої валюти також дозволяє посилити контроль над монетарною та фіскальною політикою. Зміни процентної ставки, або розподіл фінансової допомоги шляхом фіскальних платежів, як під час COVID-19, можуть бути миттєвими. Якщо готівка недоступна то цифрова валюта може забезпечити механізм доставки для негативних процентних ставок [3].

Цифрові валюти є порівняно новим явищем і не мають достатнього правового регулювання в Україні. Законодавці й регулятори обережно вивчають потенціал цифрових валют й оцінюють ризики від їх запровадження. Найімовірніше, найближчим часом цифрові валюти не зможуть витіснити традиційну готівку й безготівкові кошти та матимуть обмежену сферу використання.

Список використаних джерел:

1. Мінцифри запустить пілот е-гривні до кінця року. URL: <https://finclub.net/ua/news/mintsyfyry-zapustyt-pilot-ehryvni-do-kintsia-roku.html> (дата звернення 06.10.2022)
2. Проект Закону про платіжні послуги. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=4364&skl=10 (дата звернення 06.10.2022)
3. Що таке CBDC та чи корисно запроваджувати цифрову валюту в Україні під час війни. URL: <https://forbes.ua/innovations/shcho-take-cbdc-ta-chi-korisno-zaprovadzhuвати-tsifru-valyutu-v-ukraini-pid-chas-viyni-20102022-9180> (дата звернення 06.10.2022)

*Ілля Невгад, аспірант
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки, м. Київ
Науковий керівник: Шабранська Н.І., к.е.н., с.н.с.*

РОЛЬ РИНКІВ КАПІТАЛУ В ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ ПІСЛЯВОЄННОЇ УКРАЇНИ

Забезпечення економічного зростання та розвитку є головною метою всіх країн. За даними Світового банку, для досягнення цілей сталого розвитку (ЦСР) до 2030 року країнам, що розвиваються, необхідно щорічно інвестувати близько 4,0 трильйонів доларів США, щоб мобілізувати комерційне фінансування. Роль, яку відіграють ринки капіталу у фінансуванні розвитку інфраструктури, великих підприємств, малих і середніх підприємств (МСП), а також зв'язки з економічним зростанням все більше підкреслюється [1].

Економісти традиційно розглядають такі фактори, як капітал, праця та технології, як основні фактори, що впливають на економічне зростання. Недавні фінансові кризи показали, що брак довіри до фінансових систем має значні економічні наслідки. Тому в останні роки функціонуванню фінансових систем приділяється особлива увага в науковій літературі. Добре функціонуюча фінансова система дозволяє економіці повністю використовувати свій потенціал зростання, оскільки вона гарантує, що найкращі інвестиційні проекти отримують необхідне фінансування, тоді як гірші позбавляються капіталу.

Ринки капіталу – це мережа спеціалізованих фінансових установ, низка механізмів, процесів та інфраструктури, які різними способами сприяють об'єднанню постачальників і користувачів середньо- та довгострокового капіталу. Ринки капіталу з'єднують монетарний сектор з реальним сектором, який є сектором економіки, пов'язаним з виробництвом товарів і послуг. Враховуючи цю роль в економіці, ринки капіталу відіграють важливу роль в економічному розвитку, оскільки вони сприяють зростанню в реальному секторі, надаючи виробникам товарів і послуг, а також суб'єктам, які займаються розвитком інфраструктури доступ до довгострокового фінансування, що вкрай необхідно післявоєнного відновлення України [2].

Основні канали, через які ринки капіталу пов'язані з економікою, економічним зростанням і розвитком, можна окреслити таким чином:

- 1) Створення мосту між постачальниками капіталу та користувачами фінансових ресурсів (контакт між агентами з грошовим дефіцитом і тими, що мають грошовий надлишок, може відбуватися безпосередньо через пряме фінансування, а також через фінансового посередника у формі непрямого фінансування, що є ситуацією, коли певні оператори полегшують зв'язок між реальною економікою та фінансовим ринком);
- 2) Сприяння заощадженням та інвестиціям (ринки капіталу дають змогу індустрії договірних заощаджень (пенсійним і страховим фондам, страховим компаніям, схемам медичної допомоги, схемам колективного інвестування тощо) мобілізувати довгострокові заощадження малих окремих домогосподарств і направляти їх у довгострокові інвестиції);
- 3) Сприяння ефективному розподілу дефіцитних фінансових ресурсів (конкурентоспроможне ціноутворення та широкий спектр фінансових інструментів дозволяє інвесторам краще розподіляти свої кошти відповідно до їхніх відповідних ризиків і прибутковості, таким чином підтримуючи економічне зростання);
- 4) Фінансування розвитку комунального господарства та інфраструктури (ринки капіталу також забезпечують акціонерний капітал, позиковий капітал і приватний капітал для розвитку інфраструктури);
- 5) Фінансування державно-приватного партнерства, «ДПП» (ринки капіталу сприяють ДПП, тим самим заохочуючи участь приватного сектора у продуктивних інвестиціях, допомагають державному сектору усунути дефіцит ресурсів і доповнює його зусилля щодо фінансування важливого соціально-

економічного розвитку шляхом залучення довгострокового капіталу на основі проектів, також приваблюють іноземних портфельних інвесторів, які мають вирішальне значення для збільшення рівня внутрішніх заощаджень і які сприяють надходженню іноземних фінансових ресурсів у національну економіку, таким чином підтримуючи економічне зростання) [3].

Економічне зростання в сучасній економіці залежить від ефективного та дієвого фінансового сектору, який об'єднує внутрішні заощадження та мобілізує капітал для продуктивних проектів. Відсутність ефективних ринків капіталу в Україні може залишити невикористаними більшість продуктивних проектів, які мають на меті розвиток, що в свою чергу може призвести до стагнації темпів економічного відновлення.

Підсумовуючи, добре розвинуті ринки капіталу створюють стійкий недорогий механізм розподілу багатьох фінансових продуктів і послуг по всій країні. Це, у свою чергу, допомагає бізнес-спільноті залучати довгострокові кошти, які використовуються для придбання капітальних товарів, тим самим сприяючи їхньому зростанню та підтримці економічного зростання країни. Ринки капіталу також підвищують ефективність фінансового посередництва. Це збільшує мобілізацію заощаджень і, отже, покращує ефективність та обсяг інвестицій, економічне зростання та розвиток. У період післявоєнного відновлення України ринки капіталу можуть створити більшу фінансову доступність шляхом запровадження нових продуктів і послуг, адаптованих до уподобань інвесторів щодо ризику та прибутку, а також потреб позичальників щодо проектів і схильності до ризику.

Список використаних джерел:

1. Цілі сталого розвитку [Електронний ресурс] // Програма розвитку ООН. - Режим доступу до ресурсу: <https://www.undp.org/sustainable-development-goals>
2. Роль фінансових ринків [Електронний ресурс] // ОЕСД. - Режим доступу до ресурсу: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/9789264281288-5-en/index.html?itemId=/content/component/9789264281288-5-en>
3. Ринки капіталу та сталі фінанси [Електронний ресурс] // ЮНКТАД. - Режим доступу до ресурсу: https://unctad.org/system/files/official-document/WIR2021_ch05_en.pdf

Валерія Огородник, к.е.н., доцент

Ян Біляк, магістрант

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

КАПІТАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ В НЕРУХОМІСТЬ УКРАЇНИ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

В умовах стрімкого розвитку нових технологій інвестиції є запорукою прогресивних структурних зрушень в економіці, поліпшення якісних показників діяльності на мікро-, мезо і макрорівнях. Чим масштабніші обсяги і вища ефективність інвестицій, тим швидше відбувається відтворювальний процес, здійснюються позитивні ринкові перетворення [1, с. 4]. В свою чергу, зростання економіки в сучасних умовах господарювання залежить від того, наскільки швидко будуть мобілізовані фінансові ресурси та як вони забезпечуватимуть потреби галузей економіки, підприємств тощо. Проблема задоволення потреб в інвестиційних ресурсах завжди існує в суспільстві, вона характерна для будь-якої економіки або суб'єкта господарювання.

Кожен об'єкт інвестування має свою специфіку, функціональні переваги та обмеження. Що стосується нерухомості, то на практиці певні труднощі виникають при інвестуванні в об'єкти нерухомості, оскільки зазначені об'єкти не відрізняється «мобільністю». Причому нерухомість є реальним активом, їй притаманна надійність, інвестиції в об'єкти нерухомості «прозорі» для оцінки ризиків і розрахунків прибутковості.

Оскільки капітальні інвестиції в нерухомість є важливими для забезпечення розвитку

економіки країни загалом, а в повоєнний час будуть вкрай необхідними для відбудови втраченого нерухомого майна необхідно нарощувати темпи зростання їх обсягу.

Якщо виокремити нерухоме майно з усіх активів в які здійснюється інвестування, то протягом останніх років переважають вкладення саме в інженерні споруди, у 2021 році частка таких інвестицій в загальному обсязі склала 28%. А загалом в об'єкти нерухомого майна у 2021 році було інвестовано 50,6% (267444,4 млн грн) від загального обсягу інвестицій [2]. З усіх видів економічної діяльності капітальні інвестиції в операції з нерухомим майном у 2021 р. становили близько 4%, а в будівництво 9,8%. Цей показник протягом останніх років є майже незмінним [3]. Більш ніж половина обсягу капітальних інвестицій фінансувалося за рахунок власних коштів підприємств та організацій.

Загострення ситуації на всіх ринках України у зв'язку з війною, ризики від невизначеності подальшого розвитку подій, зниження ефективності бізнес-процесів, погіршення макроекономічних показників, все це може сильно сповільнити ринок нерухомості на якийсь час через розбіжність у вартості пропозицій та фінансові можливості населення.

Існують і інші важливі негативні фактори впливу, а саме: загальний стан економіки України, критичний стан інфраструктури (енергетика, дороги та ін.), проблема з правами власника, дозвільною та судовою системами, недоступність позикового та іпотечного фінансування. Вирішити їх можна за допомогою: поживлення економіки в цілому, одночасне стимулювання інвестицій у нерухомість та будівельну галузь, розвиток інфраструктури, впровадження прозорих схем роботи всіх інвесторів на українському ринку.

В якості прикладу організації інвестиційної діяльності в нерухомість можна використати зарубіжний досвід, оскільки в багатьох країнах розвинене кредитування та інвестування, яке досить вигідне і ефективне та захищене багатьма розвиненими правовими інститутами.

Отже, на сьогодні у світі у діяльність кредитно-фінансового блоку з фінансування та інвестування нерухомості залучено велику кількість установ, інститутів первинного та вторинного ринку іпотечних кредитів, включаючи ринок цінних паперів, іпотечні банки, ощадні та кредитні асоціації, комерційні та ощадні банки, компанії зі страхування, пенсійні фонди, інвестиційні інститути, приватні кредитори, дивелоперські фірми та т.д.

Узагальнюючи досвід розвитку іпотечного кредитування в зарубіжних країнах, слід зазначити, що саме іпотечне кредитування стало одним з основних факторів економічного розвитку в багатьох країнах.

Список використаних джерел:

1. Безчасний Л., Онишко С. Тенденції на світовому ринку капіталів та їх вплив на інвестиційну діяльність в Україні // Економіка України. – 2001. - № 3.
2. Капітальні інвестиції за видами активів [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ibd/kin/kin_rik/ki_za_vud_akt_10-20.xls
3. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/ibd/ibd_rik/ibd_u/ki_rik_u_e_bez.htm

*Микола Паласевич, к.е.н., доцент
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, м. Дрогобич*

РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Сучасній економіці притаманний новий тип господарських відносин, що характеризується наростаючим пануванням фінансового капіталу в суспільному житті, що зумовлює необхідність пошуку нових підходів до управління інфраструктурними інститутами,

здатними реагувати на нові явища, що породжуються подальшою глобалізацією фінансових ринків. Інституційні зміни в інфраструктурі фінансових ринків зумовлені активним впровадженням інфо-комунікаційних технологій, що дозволяють не лише багаторазово прискорювати рух фінансового капіталу, але й зумовлювати організацію нових форм інституційного закріплення фінансово-економічних відносин, підпорядкованих дії закону загальної фінансування.

Особливого значення набуває виявлення адаптивних властивостей проведеної політики у сфері управління фінансовими ринками з урахуванням розширення інтегрованого фінансово-інформаційного простору як якісно нового середовища обігу фінансового капіталу. Прискорення обігу капіталу наростало з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, подолання просторово-часових кордонів, стирання відмінностей між способами вкладення капіталу і приватновласницьким характером присвоєння. При цьому слід враховувати той факт, що за умов переважання монетаристських концепцій та неоліберальних поглядів на сутність регулювання фінансових відносин активізується діяльність переважно спекулятивно налаштованої частини підприємництва, а осторонь залишаються проблеми реального сектору економіки та загрози підпорядкування національних фінансових систем інтересам глобального фінансового капіталу [5, с. 50].

Перехід фінансової системи світу на новий етап розвитку при одночасному створенні відповідної матеріально-технічної бази нової економіки зумовив зростання ролі інфраструктурних інститутів фінансової системи у забезпеченні її інституційної єдності та загального вектора розвитку вітчизняного фінансового ринку в умовах архітектоніки глобальних фінансів, що постійно змінюється.

Фінансовий капітал знаходиться в інформаційному просторі (полі), що постійно модифікується, все більш приймаючи інституційні форми закріплення в системі відносин ринку фінансових послуг. Інформаційний компонент у якісно нових фінансових відносинах переважно проявляється у формі відображення фіксації цінних спотворень фінансових активів. Інфраструктурний базис переходить із суто технічного стану у віртуальні мережеві форми організації капіталу, набуваючи нових властивостей і зумовлюючи цим якісний перехід структури фінансових відносин, що характеризуються поняттям фінансово-інформаційний капітал.

Зміна змісту діяльності суб'єктів управління фінансово-інформаційним капіталом за допомогою потоково-ресурсного забезпечення відтворювальних процесів значною мірою зумовлена проблемами асиметричності інформаційних потоків, що визначають якісні параметри та контури його відносин. Поділ інформаційних потоків на системні, суб'єктні та фіктивні спотворення на основі побудови кількісних моделей дозволить визначити ступінь впливу кожного напрямку на загальну поведінку фінансово-інформаційного капіталу у соціально-економічній системі та підвищити ступінь активного впливу керуючої підсистеми фінансів на відтворювальні процеси [1, с. 795].

Розвитку фінансової системи багатьох країн бракує комплексності у формуванні ринку фінансових послуг, створенні ефективних механізмів управління фінансово-інформаційними потоками і натомість превалювання фрагментарності на інтеграцію ринків фінансових та інформаційних послуг. Це призводить практично до недостатнього інфраструктурного забезпечення інститутами, здатними долати системні інформаційні спотворення. Оскільки інфраструктурні інститути ринку фінансових послуг на етапі розвитку залишаються у господарському комплексі у відокремленому стані з жорстко регламентованою діяльністю, остільки відбувається стримування обороту фінансових ресурсів економіки та виникнення перешкод їхнього переливу з наступним перетворенням на грошові потоки.

Глобальна боргова криза, що продовжується, виражена в диспропорційному розподілі фінансових зобов'язань між державами-реципієнтами і боржниками, ставить у підлегле становище економіки, що розвиваються, не дозволяючи позбавлятися відносно безризикових

фінансових інструментів на користь підтримки національних ринків фінансових послуг і фінансування реального сектору економіки. Пульсуючий характер сучасного глобального фінансово-інформаційного капіталу передбачає тимчасовий лаг згладжування кризових явищ і необхідність постійного фінансового підживлення фінансового сектора економіки [2, с. 1195].

Заходи державного регулювання ринку фінансових послуг повинні проводитися відповідно до особливостей сучасних організаційних форм взаємодії ринків інфо-комунікаційних та фінансових послуг і виражатися в інституційному їх закріпленні з подальшим переходом до єдиних основ інфраструктурного функціонування, виражених у створенні централізованого фінансово-інформаційного регулятора як інституту, покликаного пом'якшувати вплив фіктивної інформаційної асиметрії.

Список використаних джерел:

1. Дудинець Л.А. Розвиток фінансових технологій як фактор модернізації фінансової системи. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. Вип. 22. С. 794–798.
2. Поченчук Г.М. Фінансові технології: розвиток і регулювання. Економіка і суспільство. 2017. №13. – С. 1193-1200.
3. Стеценко Б.С. Суб'єктна диверсифікація та уніфікація фінансової інфраструктури: глобальний формат. Світова економіка та міжнародні відносини. Інтелект ХХІ № 2 '2017. – С. 48-52

*Анастасія Панчук, студентка 2 курсу
Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк
Науковий керівник: Теслюк С. А. к. е. н., доцент*

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах повномасштабної війни, яку агресор розв'язав проти України, першочерговими завданнями Національного банку та всієї фінансової системи є максимальне забезпечення потреб оборони України та її ядра – Збройних Сил України, надійного функціонування фінансової системи, безперебійної роботи державних фінансів та об'єктів критичної інфраструктури. Якщо в мирні часи цього досягали ринковим інструментарієм, то в умовах війни вимушені тимчасово зафіксувати курс та запровадити адміністративні обмеження, зокрема на рух капіталу.

Злагоджена і безперебійна робота банків в умовах війни є важливішою, ніж у мирний час. Саме тому з початку збройної агресії росії Національний банк України створює умови для належної роботи банків у надскладних умовах.

Антикризові рішення ґрунтуються на трьох ключових принципах [1]:

- захист інтересів клієнтів банків. Вони мають зберігати доступ до власних та кредитних коштів, платежів і переказів;
- підтримання діяльності банків та їх ліквідності. Негативний тимчасовий вплив бойових дій на показники діяльності банків не має призводити до визнання найбільш постраждалих з них неплатоспроможними;
- чесне відображення реального фінансового стану банків. Якими б не були збитки за результатами війни, їх не можна приховувати шляхом "прикрашання" звітності. Дуже важливо бачити справжню картину.

Базуючись на даних принципах, Національний банк оперативно ухвалив постанову Правління № 18 від 24 лютого 2022 року "Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану". , якою передбачено, що:

- банки забезпечують та продовжують роботу з урахування обмежень;
- забезпечується доступ до сейфових скриньок;

- безготівкові розрахунки здійснюються без обмежень;
- підкріплення готівкою без обмежень;
- НБУ здійснює бланкове рефінансування банків;
- платежі Уряду України здійснюються без обмежень [3].

Відповідні дії є необхідними для забезпечення надійного та стабільного функціонування фінансової системи країни та максимального забезпечення діяльності Збройних Сил України, а також безперебійної роботи об'єктів критичної інфраструктури.

Найважливішим для банків було пережити шок перших днів війни. І те, що вони з цим впоралися, — це не диво, а результат тривалої й інтенсивної роботи банківської спільноти та НБУ. Заздалегідь підготовлені плани безперебійної роботи дали змогу швидко забезпечити безперебійні канали зв'язку та енергопостачання, зберегти дані, перезапустити інфраструктуру та багато іншого. Здійснити всі необхідні заходи для швидкого переходу до роботи в нових умовах. Національний банк України рекомендував банкам підтримувати економіку редитуванням, а також пропонувати клієнтам реструктуризацію заборгованості або кредитні канікули. Також дав чіткий сигнал, що банки мають працювати на ринку навіть у випадку тимчасового невиконання нормативів. Після перемоги вони матимуть достатньо часу для усунення порушень. Всі ці заходи допомагають не відволікати ресурси банків від їх основного завдання — кредитної підтримки економіки [4].

Кожен українець під час дії воєнного стану мав змогу переконатися особисто: банківська система не зупинялася ані на день, працювала без перебоїв.

Така стійкість має вагоме підґрунтя і є результатом великої «домашньої роботи» банків. Банки підійшли до кризи операційно стійкими та ефективними, із значним апасом капіталу та ліквідності, із завчасно розробленими планами дій на випадок несприятливих подій та з високим рівнем довіри клієнтів. Побоювання щодо панічних відпливів коштів не реалізувалися, навпаки — станом на 1 липня порівняно з початком війни гривневі вклади громадян зросли на понад 20%. Банки досить успішно впоралися з викликами для операційної діяльності, що виникли в перші місяці повномасштабної війни. Робота відділень банків відновлюється за умови, що життю та здоров'ю клієнтів і працівників нічого не загрожує. Підтримуються усі критичні процеси, дані збережено. Багато функцій банки змогли легко перевести в цифрову площину. Ще в перші дні війни Національний банк нормативно врегулював процес використання хмарних сервісів банками та процесинговими центрами. Тож наразі банківська система перебуває на високому рівні цифровізації.

Банківський сектор залишається операційно прибутковим, незважаючи на нижчі, внаслідок воєнних дій, темпи зростання операційних доходів. Чистий операційний прибуток за результатами п'яти місяців 2022 року зріс на понад 30% р/р [2].

НБУ максимально спростив вимоги до поточної роботи банків та відмовився від упровадження нових регуляторних вимог. Скасовано регулярну оцінку стійкості, відтерміновано вимоги до капіталу під ринковий ризик, не активуватимуться буфери капіталу.

Водночас НБУ переконаний у тому, що навіть у найскладніших обставинах важливо розуміти справжній стан банків. Тож регулятор очікує, що банки належним чином відобразатимуть якість активів [1].

Прозорість, ефективність та стійкість банківської системи – це те надбання останніх років, яке нині дає змогу утримувати міцні позиції України на "фінансовому фронті".

Наразі, основні напрями поточної роботи:

- повна ізоляція агресора від світової фінансової системи,
- перекриття доступу росії та білорусії до ресурсів міжнародних фінансових інституцій,
- закриття можливостей російських та білоруських компаній та фінансових установ обходити існуючі санкції та фінансувати війну росії проти України [4].

Отже, незважаючи на вторгнення агресора та воєнні дії на території України, обмеження на безготівкові розрахунки відсутні, і система електронних платежів працює без перебоїв. Національний банк запровадив низку постанов, які спрямовані на підтримку стабільної роботи банківської та фінансової систем, зокрема вони пом'якшують окремі нормативи пруденційного нагляду та спрощують процедури функціонування банків у умовах воєнного стану. Також Центральний банк підтримує антиінфляційну політику й в умовах війни. Однак він не забуває про підтримку українців та відкрив у перші дні війни спеціальний рахунок для збору коштів на потреби армії. Крім того, Національний банк підтримує ліквідність банківської системи через механізм рефінансування, що дозволяє утримувати фінансову стабільність. Загалом, основна мета центрального банку України в умовах війни не змінилася — це забезпечення цінової та фінансової стабільності.

Список використаних джерел:

1. Дадашова Первін. Фінансова оборона країни. Як працює банківська система під час війни. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/16/684104/> (дата звернення: 20.11.2022р.)
2. Матузка Ярослав. Що відбувається з українськими банками під час війни. НАБУ. URL: <https://nabu.ua/ua/yaroslav-matuzka.html> (дата звернення: 20.11.2022р.)
3. Про роботу банківської системи та валютного ринку з 24 лютого 2022 року в умовах воєнного стану по всій території України. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pro-robotu-bankivskoyi-sistemi-ta-valyutnogo-rinku-z-24-lyutogo-2022-roku-za-umovi-voynennogo-stanu-po-vsiy-teritoriyi-ukrayini> (дата звернення: 20.11.2022р.)
4. Шевченко Кирило. Банківська система працює надійно і стабільно попри війну. Чому це не диво та що буде далі? БІЗНЕС. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/kirilo-shevchenko-valyutniy-kurs-cini-ta-stabilnist-bankivskoji-sistemi-v-ukrajini-50238688.html> (дата звернення: 20.11.2022р.)

*Ангеліна Просяник, студент 3 курсу, ФММ
Наталія Черненко, к.е.н., доцент каф. МЕ
КПІ ім. Ігоря Сікорського, м. Київ*

ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Раніше було встановлено, що мілітаризовані конфлікти та війни мають величезний вплив на регіональну та глобальну економіку. Вони мають катастрофічні наслідки не лише для відповідних країн, а й для тих, хто опосередковано постраждав від напруженості.

Окрім прямих витрат, які зазвичай вимірюються кількістю втрачених життів і ресурсів, додаткові витрати включають пошкодження майна та втрати міжнародної торгівлі [1]. Війни та військові конфлікти значно скоротили торгівлю між суперниками через ембарго чи споживчий патріотизм, але торгівля повільно відновиться, коли мине безпосередня військова загроза й у майбутньому не виникне напруги. Нинішня російська агресія по відношенню до України кардинально змінить торгівлю енергоносіями, нафтою, сировиною, комплектуючими та посилить вагання серед західних споживачів. Посилення санкцій вже сильно вплинуло на логістику та постачання.

З початку війни витрати на військовий комплекс почали стрімко зростати і наразі військовий бюджет складає три чверті всього бюджету України. Президент України Володимир Зеленський підписав закон «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік» [5], який передбачає збільшення військових видатків на 387 млрд. грн.

Глобальним економічним наслідком вторгнення є розрив глобальних ланцюгів поставок [2]. Це відображається у підвищенні споживчих цін на: енергоносії, товари, продукти харчування, що призводить до зростання «глобальної інфляції» в багатьох країнах світу, особливо в Європі.

Крім того, транспортна складова у загальному обсязі «споживчої ціни» зросла з початком військового стану в країні через дефіцит енергії та палива. Поточна ситуація з постачанням «життєвих благ» більш-менш стабілізувалася, хоча ціни на продукти та послуги в країні вищі, ніж були до лютого 2022 року.

У вересні 2022 року збитки України від повномасштабної війни перевищили \$127 млрд. Найбільше пошкоджено житлового фонду – 39,7% (\$50,5 млрд.), стаття збитків сфери інфраструктури оцінюється в 27,7% (\$35,3 млрд.), на третьому місці – втрати активів бізнесу, які продовжують зростати і складають щонайменше \$9,9 млрд., а збитки освітній інфраструктурі становлять \$6,95 млрд. [4].

Окрім усіх перелічених проблем, серйозними є також проблеми з енерго- та водопостачанням. У результаті враження та руйнування інфраструктури було перервано: водо-, тепло-, газо- та енергопостачання. Крім стабілізаційних відключень електроенергії, вводяться екстрені та аварійні заходи, що не сприяють можливості швидкого відновлення критичної інфраструктури. Це є необхідним кроком, щоб збалансувати енергосистему та уникнути аварій [3]. Всі ці заходи серйозно впливають на психоемоційний стан та на життя українців, на економіку країни в цілому, адже в поточних умовах Україна не живе, а виживає, і цьому є багато офіційних доказів.

Геополітичні конфлікти, такі як між Росією та Україною, мають масштабні економічні наслідки і для інших країн. Запровадження санкцій, щоб змусити Росію припинити військові дії в Україні, є необхідним заходом. Але такі санкції «пагубно» впливають на інші країни через логістичні перешкоди. Російське вторгнення показує, що запровадження санкцій проти воюючих сторін можуть мати побічний ефект для інших країн, не залучених до конфлікту, особливо коли воююча сторона є торговим партнером інших країн, які, в свою чергу, не є учасниками конфлікту.

Політичні лідери повинні працювати над тим, щоб не допускати конфліктів подібного характеру. Вони мають вести переговори для вирішення конфлікту, але варто зазначити, що Росія офіційно визнана державою-терористом і домовлятися з нею немає сенсу, бо вона втратила ступінь довіри.

Наслідки війни Росії проти України сколихнули не лише ці країни, але й світ, і продемонстрували важливість глобальних мереж безпеки та регіональних домовленостей для буферизації економік. Хоча для повного виявлення деяких наслідків можуть знадобитися роки, вже є ознаки того, що війна та результуюче зростання цін на сировину і товари ускладняють можливість досягати тонкого балансу між стримуванням інфляції та підтримкою відновлення економіки після пандемії.

Список використаних джерел:

1. Khudaykulova, M., Yuanqiong, H., Khudaykulov, A. Economic Consequences and Implications of the Ukraine-Russia War. *International Journal of Management Science and Business Administration*, vol. 8, issue 4, pp. 44-52, May 2022
2. Ozili, Peterson K, Global Economic Consequence of Russian Invasion of Ukraine (2022). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4064770>
3. Кличко, В. Telegram-канал. 2022. URL: https://t.me/s/vitaliy_klitschko/1630
4. Економічна правда, (2022). Збитки України від війни перевищили \$127 мільярдів у вересні – KSE. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/10/21/692884/>
5. Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2022 рік" (прийнятий 18 жовтня 2022 року) : за станом на 27 жовтня 2022 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Київ: Парлам. вид-во, 2022.

*Лілія Пудгородська, студентка 1 курсу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Мінкович В.Т., ст. викладач*

СУЧАСНІ СХЕМИ ФІНАНСОВОГО ШАХРАЙСТВА: ФІНАНСОВІ ПІРАМІДИ

У зв'язку зі стрімким розвитком технологій та такими світовими подіями, як війна в Україні, шахраї розробляють все більше схем фінансових злочинів і використовують безліч інструментів для обману людей [10]. Шахрайство з фінансовими ресурсами (незаконне заволодіння) – це злочин у сфері господарської діяльності, і являється суспільно небезпечним діянням, що посягає на фінансово-кредитну систему України, створює серйозну загрозу розвитку фінансових інститутів держави, завдає збитків комерційним банкам, кредитним установам, виконавчим органам влади місцевого самоврядування і державі в цілому. Розрізняють в залежності від рівня фінансових відносин такі види фінансових шахрайств: шахрайство у фінансово-кредитній сфері, шахрайство з бюджетними коштами; шахрайство з цінними паперами; шахрайство в страховій сфері та шахрайство у сфері нерухомості [3]. Найпопулярніші фінансові схеми шахрайства зараз є такими [2; 8]: √ Вішинг – це шахрайство за допомогою телефонних дзвінків та SMS. √ Скімінг – це крадіжка даних платіжної карти за допомогою пристроїв для зчитування інформації, які встановлюють ззовні банкоматів. √ Крадіжка персональних даних (найчастіше шахраї крадуть персональні дані користувачів платіжних карток). √ Хакери, які займаються фінансовим шахрайством в інтернеті, створюють віруси для проникнення в комп'ютери, і можуть збирати, передавати, або шифрувати інформацію з метою отримати гроші. √ Фінансова піраміда.

Фінансова піраміда – це фінансова структура, яка залучає кошти, обіцяючи “інвесторам” надвисокі прибутки, і виплачує дивіденди першим вкладникам за рахунок грошей, які надходять від нових [1].

Існує кілька ключових ознак сучасних фінансових пірамід [5]: видача винагород за нових залучених клієнтів; агресивний маркетинг із залученням відомих особистостей; гарантування високої прибутковості, яка може у сотні і навіть тисячі разів перевищувати виплати за депозитами у банках; відсутність у підприємства власних коштів; відсутність необхідних ліцензій на ведення фінансової діяльності; відсутність часу на роздуми і постійні заклики вкладатись; вклади приймаються лише готівкою.

Наразі можна виділити кілька основних видів фінансових пірамід:

- Класична фінансова піраміда. Перший інвестор вкладає невелику суму грошей, після чого отримує дивіденди з інвестицій нових вкладників. Далі приймається рішення про реінвестування коштів, щоб отримати ще більший прибуток, але скоріш за все побачити власні гроші інвестори більше не зможуть.
- Замаскована фінансова піраміда. Якщо в першому випадку інвестор повинен був вкласти кошти, щоб власники організації потім вигідно їх реінвестували, то замаскована фінансова піраміда передбачає купівлю окремого продукту чи послуги. Тільки у такий спосіб можна стати членом фінансової структури. Після цього починає повторюватися метод, описаний вище.
- Економічні ігри. Користувачі системи заробляють гроші, але вивести інвестиції клієнти не можуть. Найчастіше подібні фінансові піраміди маскуються під букмекерські контори чи казино [4].

У сучасних реаліях фінансові піраміди можуть реєструватися також і як комерційні установи та залучати кошти для фінансування якогось проекту. Однак такої реєстрації може й не бути. Якщо реальна дохідність проекту виявляється нижчою від обіцяних інвесторам

доходів або взагалі відсутня, значить, частина коштів нових інвесторів спрямовується на виплату доходу. Закономірним результатом такої ситуації є банкрутство проекту і збитки останніх інвесторів. Практика показує, що після краху піраміди вдається повернути не більш як 10-15% від зібраної на той момент суми. Адже зібрані кошти не спрямовуються на купівлю ліквідних активів, а відразу використовуються для виплат попереднім учасникам, реклами і доходу організаторів. Що довше функціонує піраміда, то менший відсоток можливого повернення при її ліквідації [9].

Протягом всіх років незалежності в Україні існували та все ще й існує велика кількість різноманітних фінансових пірамід («Меркурій взаємний фонд», NewPRO, Український народний банк, SWB Україна, тощо) найвідомішими з яких виокремимо наступні:

❖ Фінансова піраміда «МММ». Компанія була заснована ще у далекому 1989 році. Спочатку вона займалася торгівлею техніки, але в 1993 році була організована перша емісія акцій. Варто зазначити, що на пострадянському просторі на той час панувала криза, через гіперінфляцію люди шукали, куди вкласти гроші, щоб їх не втратити. Саме тому перша МММ мала неймовірний попит [4].

❖ «B2B Jewelry». Це, мабуть, найбільша і найвідоміша на сьогодні вітчизняна фінансова піраміда. Особливістю даної піраміди був реальний продукт – ювелірні прикраси, які продавались за завищеними цінами але з виплатою кешбеку до 104% за рік після покупки [1]. Її унікальність полягає в тому, що вона існує не один рік, вже давно вийшла на міжнародний рівень (популярна в Росії та Казахстані), але все ще з'являються люди, які готові вкладати в цю піраміду свої кошти.

❖ «Wesauto». Це фінансова афера, яка будується на продажу сертифікатів для покупки авто за великими знижками. Схема дуже проста: людина купує сертифікат за 30% від вартості автомобіля, а через рік йому обіцяють за цим сертифікатом віддати машину. Звісно, нікому жодні машини за 30% вартості продаватися не будуть, і це відвертий обман [5].

Окрім зазначених вище ознак, сучасну фінансову піраміду можна розпізнати також завдяки таким особливостям [11]:

✓ Зареєстрована нещодавно компанія проводить широкомасштабну акцію, при цьому її статутний капітал «дві копійки», а засновником виступає фізична особа.

✓ Клієнту обіцяють гарантований надзвичайний прибуток, набагато вище ринкового рівня, і при цьому ні слова не говорять про ризики.

✓ Від клієнта вимагають обов'язковий перший внесок, причому, готівкою.

✓ Клієнта просять приводити своїх друзів і знайомих.

Фінансові піраміди і надалі з'являються та існують через те, що люди продовжують в них вірити і вкладати гроші; через низьку фінансову грамотність та надмірну довіру порадам близьких людей. Та насправді причиною є жага легкої наживи та лінь [7].

У 2020 році у Верховній Раді народні депутати зареєстрували законопроект № 3479 «Про заборону фінансових пірамід в Україні». Автори законопроекту зазначили, що відсутність спеціального регулювання у вигляді прямої заборони діяльності фінансових пірамід, кримінальної відповідальності за цю діяльність, призводить до того, що засновників фінансових пірамід, осіб, які публічно закликають до вкладень у фінансові піраміди, важко притягнути до відповідальності. Така «вседозволеність» і посилює бажання аферистів до легкої наживи. Тож, метою прийняття законопроекту є заборона діяльності фінансових пірамід в Україні. Крім цього, законопроектом встановлюється кримінальна відповідальність за організацію або сприяння діяльності фінансової піраміди. Пропонується доповнити Кримінальний кодекс України статтею 1901 та встановити, що створення та діяльність фінансової піраміди, поширення інформації про неї, пропонування участі у ній або залучення (отримання) коштів та (або) іншого майна за допомогою фінансової піраміди – карається штрафом від 1700 до 3400 грн. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, – караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на

той самий строк [6].

Таким чином, фінансове шахрайство є справді небезпечним явищем в суспільстві, так як завдає негативних наслідків як економіці країни в цілому, так і добробуту її громадян зокрема.

Список використаних джерел:

1. Ареф'єва І. Фінансова піраміда – що це і як її розпізнати? [Електронний ресурс] / Ірина Ареф'єва. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://financer.com/ua/blog/finansovi-piramidy/> (дата звернення 15.11.2022);
2. Ареф'єва І. Шахрайство – як не потрапити на вудку фінансових шахраїв? [Електронний ресурс] / Ірина Ареф'єва. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://financer.com/ua/blog/shahraistvo/> (дата звернення 15.11.2022);
3. Заріцька А. Л. Фінансове шахрайство - небезпечна зброя сьогодення [Електронний ресурс] / Алла Леонідівна Заріцька. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-1758/> (дата звернення 27.11.2022);
4. Кравченко С. Фінансова піраміда — що це, та як її розпізнати [Електронний ресурс] / Станіслав Кравченко. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.krediti24.com.ua/finansova-piramida/> (дата звернення 15.11.2022);
5. Петрова К. Фінансові піраміди в Україні: жадібність породжує бідність [Електронний ресурс] / Катерина Петрова. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://fibi.tech/news/poradi/finansovi-piramidi-v-ukrayini-zhadibnist-porodzhuye-bidnist> (дата звернення 15.11.2022);
6. Попов С. В Україні пропонують запровадити кримінальну відповідальність за організацію фінансових пірамід: законопроект [Електронний ресурс] / Сергій Попов. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://sud.ua/ru/news/publication/169139-v-ukrayini-proponuyut-zaprovaditi-kriminalnu-vidpovidalnist-za-organizatsiyu-finansovikh-piramid-zakonoproekt> (дата звернення 21.11.2022);
7. Савватєєв Є. Як не стати жертвою шахраїв, що пропонують надприбуткові інвестиції? [Електронний ресурс] / Євген Савватєєв. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://hromadske.radio/podcasts/osobysti-finansy-znaiu-ta-rozumiiu/yak-ne-stati-zhertvoiu-shakhraiv-shcho-proponuiut-nadprybutkovi-investytsii> (дата звернення 16.11.2022);
8. Слуцький Б. Шахрай гудбай: як не стати жертвою фінансових аферистів [Електронний ресурс] / Богдан Слуцький. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.unian.ua/economics/finance/shahray-gudbay-yak-ne-stati-zhertvoiu-finansovih-afelistiv-novini-ukrajina-11926725.html> (дата звернення 21.11.2022);
9. Соловійов Є. Фінансові піраміди: про взаємну відповідальність держави і громадян [Електронний ресурс] / Євген Соловійов. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <https://zn.ua/ukr/finances/finansovi-piramidi-pro-vzayemnu-vidpovidalnist-derzhavi-i-gromadyan-.html> (дата звернення 21.11.2022);
10. Тренди фінансового шахрайства та нові афери через війну в Україні: інтерв'ю з Featurespace [Електронний ресурс]. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://fintechinsider.com.ua/klyuchovi-trendy-finansovogo-shahrajstva-ta-novi-afery-cherez-vijnu-v-ukrayini-intervyu-z-featurespace/> (дата звернення 21.11.2022);
11. Що таке фінансова піраміда і як її розпізнати [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ccloan.ua/new/shho-take-f%D1%96nansova-p%D1%96ram%D1%96da/> (дата звернення 15.11.2022).

РОЗШИРЕННЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ ВІДТВОРЮВАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Наприкінці ХХ століття відбулися кардинальні зміни у сфері міжнародних економічних, грошово-кредитних та фінансових відносин. Їх багаторазове розширення та поглиблення визначили появу нової якості транскордонних господарських зв'язків: вони генерували структуру нових системних утворень – глобальної економіки та глобальних фінансів. У результаті одностороння залежність учасників різних форм міжнародного поділу та кооперації праці трансформувалася у функціональну взаємозалежність, розірвати яку стало неможливо через придбання значних конкурентних переваг учасників, і зростаючої частки доданої вартості, що перерозподіляється на їхню користь у результаті транснаціонального відтворення.

Відокремлення матеріальних та фінансових потоків у системі глобальної економіки посилює проблему взаємодії зовнішніх та внутрішніх факторів економічного розвитку країн з відкритою економікою. Особливого значення набуває завдання адекватної інтеграції країни в систему глобальних фінансів, успішне вирішення якої дозволить їй брати участь у процесах перерозподілу глобальної фінансової ренти. Це особливо важливо для країн, де порушено механізм фінансування розширеного відтворення, фінансові ринки відокремилися від реального сектора економіки, а значні за масштабами заощадження домашніх господарств номіновані в іноземній валюті і поза сферою функціонування фінансових посередників [2, с. 18].

Внаслідок розвитку спеціалізації та інтеграції господарської діяльності у глобальному економічному просторі виникли такі форми її організації, як зовнішня торгівля, міжнародна експортно-імпортна спеціалізація національних господарств, світові товарні ринки, транснаціональні відтворювальні комплекси, міжнародна валютна та кредитна системи, диференційований багатofункціональний світовий фінансовий ринок, глобальна економіка (геоекономіка), глобальна фінансова система (геофінанси) тощо. Закономірності формування та розвитку глобальної економіки пов'язані з розвитком транснаціонального відтворення, структура якого орієнтована виключно на задоволення споживчих переваг у масштабах усього світу. Щаблі організації геоекономіки як системи стійких функціональних зв'язків транснаціональних економічних агентів пов'язані з виходом за національні кордони кожної зі стадій процесу відтворення.

Визначальним моментом щодо виявлення сутності процесів формування нового явища глобальних фінансів, відокремлених у межах системи глобальної економіки, є по-перше, підхід до них як до системної цілісності. Йдеться про сформовану систему глобальних фінансових взаємозв'язків та інструментів перерозподілу (нееквівалентного та на борговій основі) новоствореної у транснаціональному виробництві вартості за участю економічних агентів, взаємозалежність яких зумовлена транснаціональним відтворенням. По-друге, слід зазначити, що відокремлена система глобальних фінансів лише перебуває на стадії свого становлення, формування її елементів та функціональних взаємозв'язків між ними. У всякому разі, в даний час можна з достатньою мірою впевненості сказати, що ми є свідками якогось системного загальносвітового руху [3].

Формування транснаціональних відтворювальних комплексів та фінансових потоків, що обслуговують рух матеріальних та нематеріальних активів за межами національних економічних систем, стали об'єктивною основою розвитку якісно нової господарської цілісності - глобальної економіки.

Матеріальна та технологічна база глобального фінансового ринку привела до його відокремлення в межах глобальної економіки як специфічний механізм перерозподілу частини валового глобального продукту (створеного у транснаціональному виробництві) між власниками матеріальних та фінансових активів різної національності. Результатом такого перерозподілу стала світова фінансова рента (на кшталт податку, одержуваного національною державою), отримувана суб'єктами господарювання, які функціонують у глобальному економічному просторі як у сфері реального транснаціонального виробництва, так і на віртуальних фінансових ринках [1, с. 42].

Об'єктивною причиною бурхливого розвитку глобальних фінансів є той факт, що від 2 до 3 % потенційних інвестиційних ресурсів у глобальній економіці не можуть бути затребувані транснаціональним відтворенням, тому, що вони шукають будь-яку форму вкладення, яка дозволяє зберегти їхню цінність протягом певного часу. На цій основі і виник механізм перерозподілу новоствореної в глобальній економіці вартості (як частини валового глобального продукту) на нееквівалентній та борговій основі через диференційований за активами фінансовий ринок. Саме він став основою формування глобальних фінансів, відокремлених у системі глобальної економіки, в межах яких гроші опосередковують рух нематеріальних активів, не затребуваних як інвестиційні ресурси реальним сектором транснаціонального відтворення.

Список використаних джерел:

1. Житар М.О., Сосновська О.О. Вплив фінансової глобалізації на формування фінансової архітектури / Економіка і організація управління. № 3 (35). 2019. С.39-50.
2. Транснаціоналізація і конкурентний розвиток національних економік: теорія і практика країн, що розвиваються : монографія / Л. В. Руденко-Сударєва, О. М. Мозговий, В. В. Токарь та ін. ; за ред. : Л. В. Руденко-Сударєвої. – Вид. 2-ге, доп. – К. : КНЕУ, 2015. – 270 с.
3. Roser Ferrer. The challenges of financial globalization. Economics & Markets. Financial markets. September 13th, 2018. Retrieved from <https://www.caixabankresearch.com/en/economics-markets/financialmarkets/challenges-financial-globalisation>.

*Вікторія Рудевська, д.е.н., доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВПЛИВУ БІЗНЕС-АРХІТЕКТУРИ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

З огляду на об'єктивну складність явища бізнес-архітектури банківського сектору методологія дослідження її впливу на економічне зростання повинна спиратися на інституційний, системний, архітектурний, праксеологічний і синергетичний підходи.

Роль бізнес-архітектури у забезпеченні економічного зростання, на нашу думку, визначається типом стратегії розвитку банківського сектору, закладеної в основу державної фінансової політики, що реалізується центральним банком.

Так, у цьому контексті на увагу заслуговує пропозиція аналітиків компанії Gartner [229], які виділяють п'ять можливих ролей бізнес-архітектури відносно можливих типів стратегії (табл. 1), що визначаються станом зовнішнього середовища та особливостями, у т.ч. у складі й характері прояву критичних факторів успіху у досягненні стратегічних цілей і завдань розвитку. Саме такі особливості, на нашу думку, є основою для формування певних вимог до бізнес-архітектури.

Роль бізнес-архітектури банківського сектору для різних типів стратегії економічного зростання

Компонент бізнес-архітектури	Тип стратегії				
	Зростання	Експеримент	Координація	Адаптація	Оновлення
Середовище	Стабільне, прогнозоване	Непрогнозоване		Динамічно змінюване	
Особливості стратегії	Структурований аналіз; реалізація переваг	Пошук і створення інновацій	Вбудовування у систему та вплив на неї	Гнучкість, розвиток здатностей до змін	Існуючі продукти, послуги і процеси вже не спрацьовують, необхідна трансформація
Фактори успіху	Розмір, диференціація та спроможності	Експериментування	Координація та спільна діяльність	Здатність швидко адаптуватися	
Роль бізнес-архітектури	Аналітична	Новаторська	Інтегруюча	Провідна	Тактична
Завдання бізнес-архітектури	Детальний аналіз, планування та контроль змін	Пошук ідей для інновацій, підтримка інноваційних процесів	Зовнішнє фокусування, встановлення зв'язків, інтегрованість	Виявлення напрямів змін, підтримка змін	Розробка й оцінка варіантів змін, планування трансформацій

Джерело: адаптовано авторами за [167].

При цьому основною рушійною силою застосування архітектурного підходу до управління розвитком банківської системи є визнання необхідності забезпечення постійних трансформацій у зв'язку із динамічною зміною внутрішніх і зовнішніх факторів економічного середовища, що дозволяє розглядати трансформацію банківської системи як головний цільовий напрям використання різних методів та інструментів менеджменту бізнес-архітектури в управлінні економічним зростанням, якому певною мірою підпорядковані всі інші сценарії у системі співвідношення загального із частковим.

Сучасний аналіз впливу бізнес-архітектури банківського сектору на економічне зростання має будуватися на вивченні всього ланцюжка взаємозв'язків в економіці: від зміни розподілу банків на групи за типами бізнес-моделі банківської діяльності до конкретного механізму дії грошових шоків, викликаних такою зміною, на реальний сектор з урахуванням зворотних зв'язків. Це передбачає дослідження впливу бізнес-архітектури на економічне зростання за допомогою різних моделей трансмісійного механізму в економіці.

У широкому значенні, грошовий передавальний механізм працює на трьох стадіях. На першій стадії інструмент центрального банку (облікова ставка, операції на відкритому ринку) робить вплив на ринкові процентні ставки, валютний курс, ціни на активи й умови кредитування. На другій стадії зміни у фінансовій кон'юктурі ведуть до змін у номінальних витратах домашніх господарств і фірм. Нарешті, в процесі третьої стадії під впливом змін у сукупному попиті спостерігається коригування темпів економічного зростання. Таким чином, вплив бізнес-архітектури банківського сектору на економічне зростання реалізується переважно на другій стадії дії грошового передавального механізму й передбачає вплив

перерозподілу банків між групами з різними бізнес-моделями банківської діяльності, насамперед, на обсяги інвестування і споживання у реальному секторі економіки.

Отже, методи формування бізнес-архітектури банківського сектору і аналізу її впливу на економічне зростання слід розглядати як інтегрований комплекс способів та прийомів, який у загальному вигляді може бути диференційований на методи побудови ієрархій, оптимізації, економіко-математичного і бізнес-моделювання, методи стратегічного аналізу та стратегічного управління. При цьому доцільно їх класифікувати з урахуванням специфічних ознак відмінностей між бізнес-моделлю та бізнес-архітектурою – на методи бізнес-моделювання банківського сектору (вирішення завдань формування системи стратегічних цілей і завдань розвитку як на рівні окремих банків, так і їх сукупностей, у т.ч. банківського сектору загалом, структурно-логічне, організаційно-інституційне моделювання механізмів та зв'язків й економіко-математична оцінка бажаних кількісний параметрів реалізації обраної стратегії) й методи формування бізнес-архітектури банківського сектору (пошук найкращої структури банківського сектору, структурної узгодженості зв'язків між його складовими).

Список використаних джерел

1. Blosch M., Burton B. Using EA to Support a Palette of Business Strategy Approaches. Gartner report G00291302. 25 March 2016.
2. Рудевська В.І. Застосування інституціонального підходу в методології процесу формування вивчення процесу формування бізнес-архітектури банківського сектору. Причорноморські економічні студії. 2020. Вип. 57. с. 115-120.

Степан Сембер, к.е.н., доцент

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

НАСЛІДКИ ІНФЛЯЦІЇ ДЛЯ ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Реформа децентралізації дала змогу перетворити територіальні громади з об'єкта на суб'єкт управління і самостійно формувати свою спроможність, яка базується і визначається потенціалом громади – як задіяним, так і перспективним. Саме ефективне використання цього потенціалу територіальними громадами формуватиме конкурентоспроможну та ефективну економіку усієї країни. Особливо це важливо для швидшої відбудови та відновлення економіки держави в умовах війни та післявоєнний період. Сьогодні, в умовах російсько-української війни, з'явилися, як нові загрози, так і виклики, що пов'язані із скороченням виробництва, зростанням цін, девальвацією гривні, зменшенням поступлень в бюджет держави і зростанням витрат на військові потреби. Ці обставини спровокували галопуючу інфляцію в країні. Ми задалися питанням, які наслідки такої інфляції можливі для потенціалу територіальних громад? Оскільки потенціал громади забезпечує її ефективний соціально-економічний розвиток, то такі питання є актуальними.

У значній кількості наукових праць зарубіжних і вітчизняних авторів розкривається сутність терміну «потенціал». Дослідники вважають, що термін «потенціал» за своїм теоретичним змістом може відображати можливості, наявні сили чи ресурси, запаси, здатність управляти та досягати цілі. В економіці та державному управлінні «потенціал» є актуальним терміном, що позначає: внутрішні можливості розвитку; управлінські можливості та здібності; сукупність ресурсів – наявних і таких, що можуть бути мобілізовані або відтворені [1].

Прикладне значення потенціал, що в першу чергу цікавить управлінців, можна оцінювати на основі його структури.

Найбільш вагомим, для розвитку територіальних громад, є їх внутрішньо ресурсний потенціал. У джерелі [1] на рис.1 автори розклали його на такі складові:

- Природно-кліматичний потенціал (мінеральні, водні, земельні, лісові ресурси, кліматичні умови, розташування);
- Фінансовий потенціал (бюджетний, підприємницький, інвестиційний, інноваційний);
- Економіко-виробничий потенціал (матеріально-технічна база, об'єкти комунальної власності);
- Соціально-інфраструктурний потенціал (дорожньо-транспортні умови, освіта, охорона здоров'я, спорт, культура, торгівля та ін.);
- Управлінський потенціал (кадри органів місцевого самоврядування, самоорганізаційна активність громади);
- Людський потенціал (населення, у т.ч. за статевовіковою, освітньо-кваліфікаційною, соціальною структурою, зайнятістю, міграційною активністю);
- Туристично-рекреаційний потенціал (рельєфні особливості, об'єкти природного, історико-культурного і рекреаційного характеру).

За прогнозами Національного банку України інфляція до кінця року може сягнути 35%, а спад виробництва – 32% [3]. Чинниками які породили інфляції в Україні, під час війни, є:

1. Зростання цін: продукти харчування подорожчали на 26% (в річному вимірі +36%); автомобільне паливо та мастила – на 46% (в річному вимірі +62%); транспортні послуги – на 25% (в річному вимірі +30%).

2. Немонетарні чинники (зростання вартості витрат, зовнішні фактори) складають домінуючу частину річного приросту інфляції (83%).

3. Обмінний курс: 21 липня 2022 року НБУ скорегував офіційний курс гривні до долара США на 25% з 29,25 до 36,6 грн. за 1 дол. США. У річному вимірі девальвація національної валюти тепер складає 37% (за готівковим сегментом – 53%), що посилює тиск на ціни, зважаючи на підвищення.

4. Вагомим чинником інфляції залишається дефіцит державного бюджету, який за планом на 2022 р. має скласти 34% ВВП (включаючи грантові джерела).

5. Чинники інфляції з боку попиту залишаються пригніченими. За 9 місяців поточного року реальний ВВП скоротився на 30% відносно попереднього року, у IV кварталі падіння ВВП поглибитися через вیاлові відключення електроенергії [2].

Перелічені чинники є немонетарними і спровокували інфляцію до 32% [3]. На складові внутрішнього потенціалу вона впливає по різному. Так використання і розвиток природно-кліматичного потенціалу значно скорочується. Фінансовий потенціал зазнає значних втрат: купівельна спроможність бюджетних коштів знизиться на 30%, підприємницький дохід наближається до нуля, інвестиції призупиняються, неможливий інноваційний розвиток. Економіко-виробничий потенціал використовується не на повну потужність. Соціально-інфраструктурний потенціал, залежно від територіального розташування, використовується частково, або повністю. Управлінський потенціал використовується на всі 100%. Людський, у зв'язку з мобілізацією, міграцією, скороченням виробництва на 30%, зменшенням доходів значно скоротився. Туристично-рекреаційний потенціал фактично не використовується. Наслідки інфляції для потенціалу територіальних громад, в цілому, негативні, стримується його розвиток, зменшується чисельність населення, падає якість життя населення.

Список використаних джерел:

1. Сірик З, Панухник О., Білик Р. Внутрішньо-ресурсний потенціал місцевого самоврядування: особливості використання // Український журнал прикладної економіки. 2020 рік. Том 5. № 3., С.26-41.
2. Осіння інфляція: Богдан Данилишин про зростання цін та адаптацію економіки. URL: <https://www.dsnews.ua/ukr>
3. Інфляція прискориться, пальне та комунальні послуги. URL: <https://biz.ligazakon.net>
4. Інфляційний звіт, жовтень 2022р. URL: <https://bank.gov.ua/inflyatsiyniy-zvit-jovten-2022-roku>

*Ельвіра Сігеті, студентка 3 курсу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Готра В.В., д.е.н., професор*

БІЗНЕС-МОДЕЛЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ У СТАРТАП

Повномасштабна війна Росії проти України поставила під загрозу можливість залучення коштів іноземних компаній. Проте українські технологічні стартапи, які працюють на зовнішніх ринках, володіють серверами в хмарних середовищах і переміщують команди в безпечні місця, тому залишаються сильними претендентами на іноземні інвестиції [2].

Вітчизняні стартапи намагаються адаптуватися до нових умов і докладають значних зусиль для збереження життєздатності бізнесу. Так, 24,3% українських стартапів продовжували працювати, 46,7% працювали частково (переважно віддалено), 28% не працювали взагалі, а 1% змінив сферу діяльності в умовах воєнного стану. Про це свідчать результати опитування, проведеного Українським фондом стартапів [1].

Сьогодні у світі існує близько 1 млн стартапів. За рахунок своєї інноваційності стартапи задовольняють потреби набагато ефективніше, ніж великі компанії, а задоволення поточних потреб неминуче веде до появи нових стартапів. Ідея та інноваційність важливі, але це не є повною запорукою успіху, зокрема якісне виконання відрізняє успішний стартап від провального. Досвід свідчить, що «вистрілюють» не ті, хто залучив якомога більше коштів у свій стартап, а ті, хто якісно змогли налаштувати свої бізнес-процеси, освоїти отримані кошти та сформувати потужну команду.

Фінансова модель — це документ, який допомагає привести до ладу справи компанії, особливо щойно створеної. Він містить фінансові й нефінансові показники та визначає етапи розвитку бізнесу, залучення інвестицій, період окупності, норму прибутку тощо. А також дозволить не лише аналізувати ефективність діяльності та відхилення від плану, а й збільшить інвестиційну привабливість, адже з таким документом ви більш прозорі та зрозумілі для інвесторів, а це вже великий плюс для молодого проєкту [3].

Іншими словами, бізнес-модель показуватиме, який продукт чи послугу буде продавати ваша компанія, як вона збирається виходити на ринок, які витрати для цього потрібні та як вона розраховує отримувати прибуток. Розглянемо найбільш поширені типи бізнес-моделей для стартапів:

1. Маркетплейс – це майданчик, на якому покупець може порівняти й купити товари відразу в кількох продавців. Монетизація: стартап отримує відсоток вартості угоди (комісія) або плату за розміщення оголошень. Приклади: Booking, AirBnB, Amazon.

2. Модель електронної комерції (e-commerce). Її види: B2B (бізнес-бізнес), B2C (бізнес-клієнт), C2C (споживач-споживач), D2C (прямий продаж, коли покупці залучаються через мобільні додатки або соцмережі). Монетизація: стартап заробляє за рахунок відсотка від продажу або підписки. Приклади: роздрібні магазини товарів в інтернеті.

3. Підписка або SaaS (B2C або B2B). SaaS модель (software as a service) – коли програмне забезпечення знаходиться у сервіс-провайдері, а клієнт користується ним із браузера або через програму. Монетизація: клієнти платять за місячну чи річну підписку. Приклади: Netflix, Spotify.

4. Рекламна модель – заснована на наданні клієнтам безкоштовної послуги (наприклад, доступу до соціальної мережі або контенту) та розміщення реклами на платформі стартап-компанії. Монетизація: майже весь дохід отримується за рахунок продажу реклами. Приклади: Facebook, Twitter.

5. Транзакційна модель (модель оплати) заснована на обробці та здійсненні платежів в обмін на комісію за транзакцію. Монетизація: комісія за транзакцію. Тому тут найважливіше – це об'єм таких транзакцій. Приклади: PayPal, Wise, фінтех компанії.

Отже, навіть попри війну, українські стартап проєкти не стоять на місці, продовжують розвиватися і мають перспективи перерости в повноцінний бізнес, головне – визначитися з вибором бізнес-моделі, адже від цього будуть залежати показники, на які звертатимуть увагу інвестори. Також, можливо залучити допомогу держави у розвиток своєї справи, а саме подати заявку на отримання гранту від держави в цифровому застосунку “Дія”.

Серед актуальних завдань стартаперів можна виділити такі: збереження команди та її безпеки, переформатування бізнес-моделі, мікрофінансування, пошук іноземних інвестицій, фандрайзинг [1].

Список використаних джерел:

1. 28% українських стартапів припинили роботу під час війни – результати опитування. URL: <https://tech.liga.net/ua/startups/novosti/28-ukrainskih-startapov-prekratili-rabotu-vo-vremya-voyny-rezultaty-oprosa>
2. Українським стартапам реально залучити інвестиції навіть під час війни. URL: <https://forbes.ua/>
3. Як стартапу підготувати фінансову модель: 6 кроків + таблиці. URL: <https://speka.media/startapi/yak-startapu-pidgotuvati-finansovu-model-6-kroktiv-tablici-p62lzv>

*Скриленко Христина, студентка 3 курсу
ВСП «Мукачівський фаховий коледж НУБіП України», м. Мукачеве
Науковий керівник: Росул Я.І., викладач вищої категорії*

СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Фінансовий ринок є найважливішою складовою економіки країни, від ефективності розвитку якого залежить економічна стабільність країни.

Фінансовий ринок – це економічні відносини, що виникають між його учасниками в процесі формування попиту і пропозиції на фінансові послуги, що пов'язані з розподілом та перерозподілом фінансових активів, які знаходяться у власності економічних суб'єктів.

Проблему фінансового ринку постійно досліджують як вітчизняні, так і зарубіжні вчені. Ці питання висвітлені у працях Л.М. Алексеєнко, О.Д. Василик, В.М. Гриньова, В.М. Опарін, Я.Р. Комаринський, В.О. Кравець, І.І. Яремчик, Л. Зінгалесом, Г. Марковіцем, та інші.

Проблема українського ринку фінансових послуг полягає у відсутності в нього фінансових ресурсів для забезпечення інвестиційного попиту з боку реального сектору економіки. Відповідно вирішення цієї проблеми передбачає створення умов, які б дозволили додатково залучити внутрішні фінансові ресурси, зокрема, заощадження населення та «тіньовий капітал», до інвестиційної діяльності, а також створити привабливі умови для іноземних інвесторів. Основною проблемою є проблема мобілізації ресурсів. Здійснювати мобілізацію фінансових ресурсів можуть різні установи або компанії.

Основою фінансової системи виступає фінансовий ринок, який поєднує в собі ринок фінансових послуг, валютний і кредитний ринки, ринок цінних паперів.

На теперішній час стан фінансового ринку України є нестабільним, він відзначається високим рівнем вилучення фінансових ресурсів та слабким розвитком фінансового посередництва. Військовий конфлікт на Сході держави, різкі коливання курсів валют зумовлюють погіршення стану вітчизняного фінансового ринку, фінансова криза зумовлена

пандемією. Результати попереднього року свідчать, що країни з розвинутою банківською системою зазнали значних негативних наслідків у зв'язку з сучасними подіями.

Найбільш розвинутою та ефективною складовою фінансового ринку України є комерційні банки та страхові компанії. Вони зумовлюють формування істотної частки фінансових ресурсів.

Банківська сфера на сьогоднішній день відзначається негативним впливом наступних факторів:

- 1) зниження ліквідності банківських активів;
- 2) політична та фінансова нестабільність;
- 3) зниження рівня довіри до банківської системи з боку населення.

Нестабільність фінансової системи в Україні пов'язана із недостатнім розвитком страхового ринку та ринку цінних паперів, а також орієнтованістю значної частини учасників фінансових ринків на отримання прибутків, що, в свою чергу, зумовлено відсутністю належної довіри населення до фінансово-кредитних установ. Фінансовий ринок повинен стати одним з основних механізмів використання вільних ресурсів, забезпечувати розвиток економіки і формування надійних інструментів заощадження коштів для населення. Цього можна досягти шляхом: стабілізації валютного ринку; стабілізації роботи фінансового сектора; зростання рівня довіри населення до інститутів фінансового ринку.

Список використаних джерел:

1. Татарин Н.Б., Борис О.М. Напрями вдосконалення державного регулювання на фінансовому ринку України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://market-infr.od.ua/journals/2019/33_2019_ukr/48.pdf
2. Фінансовий ринок України: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку / Н. О. Шишпанова, А. О. Іванов // *Modern economics*. - 2017. - № 1. - С. 66-72.

*Яна Тараненко, студентка II курсу магістратури
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ*

ВПЛИВ ВИПУСКУ Е-ГРИВНІ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ У ПЕРІОД ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Е-гривня – це електронна гривня, цифрова валюта Національного банку України, що має стати третьою формою грошей в економіці України, на додачу до існуючих готівкової та безготівкової форм. Е-гривня є аналогом криптовалют, за тією відмінністю, що її випуск здійснюватиметься централізовано НБУ, а сама цифрова валюта обмінюватиметься на її звичайний аналог за курсом 1:1.

Проект CBDC (цифрової валюти центрального банку) почав досліджуватись НБУ ще з 2016 року, одним із перших серед інших центральних банків. І хоча допоки у світовій науковій спільноті не виникло єдиної думки щодо доцільності розробки електронної національної валюти, Національний банк України активно працює над її запуском, доказом чого є реалізація пілотного проекту е-гривні у 2018 році, що дало можливість випробувати технології розподілених реєстрів, проаналізувати потенційно можливий макроекономічний ефект та опрацювати бізнес-модель, вигідну для усіх учасників ринку [1]. У висновках, представлених НБУ в Аналітичній записці за результатами пілотного проекту «Е-гривня», зазначено, що враховуючи, що пілотний проект мав обмежений перелік операцій та коло користувачів, а також невелику кількість та обсяги здійснених транзакцій, він не дав можливості у повному обсязі оцінити привабливість та потенційний рівень залученості населення України до такого інструменту. Таким чином, важко прогнозувати, яка кількість громадян України стане користувачами е-гривні у разі прийняття рішення про її впровадження в національному масштабі [2, с. 36].

Втім, незважаючи на нечіткість прогнозованих наслідків, очевидно, що результати досліджень підтвердили перспективність проекту. НБУ зазначає, що е-гривня може суттєво змінити екосистему платіжного ринку України та перерозподілити наявні ролі учасників ринку [2, с. 36]. У липні 2020 року, презентуючи Стратегію розвитку фінтеху в Україні до 2025 року, НБУ визначив випуск е-гривні як одну з цілей у списку заходів щодо сприяння розробці та розвитку моделей альтернативних фінансів з терміном реалізації до кінця грудня 2021 року. Цей факт лише підтверджує актуальність досліджень даної теми сьогодні. Можна припустити, що презентація повноцінного проекту відбулась би у 2022 році, якби не повномасштабне вторгнення росії на територію України 24 лютого 2022 року та, як наслідок, відтермінування усіх цілей стратегії через першочерговість підтримки стабільності фінансової системи України у воєнних умовах. Наразі виникає питання щодо того, наскільки доречним та потрібним стане випуск е-гривні у післявоєнний період. Чи можна буде використовувати е-гривню як перевагу в умовах післявоєнного відновлення, і яким чином?

Міністерство цифрової трансформації України, що є одним з відповідальних органів у проекті з випуску е-гривні, стверджує, що електронна валюта спростить видачу субсидій, а також дозволить автоматично нараховувати податки під час транзакції [3]. Безперервна доступність грошей, а також можливість виконувати перекази миттєво і без комісій полегшить не лише розрахунки між фізичними особами чи бізнесом, а й безпосередньо між державою та громадянами, що певною мірою спростить фінансову складову соціальної політики. Державні платежі, які планується інтегрувати в додаток «Дія», мають прискорити та здешевити передачу коштів отримувачам через відсутність банку як посередника, що зекономить кошти у Державному бюджеті. Однак виникає питання щодо, по-перше, доступності цього інструменту усім верствам населення, зокрема особам пенсійного віку та тим, хто не має в розпорядженні смартфон чи не може користуватись ним повною мірою, аби мати доступ до «Дії». Питання фінансової інклюзії в Україні залишається відкритим, і очевидно, що для повноцінного впровадження цього проекту необхідно розробити відповідну інфраструктуру, врахувавши потреби найменш діджитал-освіченого прошарку населення. По-друге, досі достеменно не вивчено, скільки коштуватиме Україні розробка впровадження та обслуговування централізованої блокчейн системи.

Крім цього, представники Мінцифри та НБУ висувують припущення, що завдяки е-гривні можна буде відстежити використання коштів Державного бюджету не за призначенням і, як наслідок, мінімізувати корупцію, що також зекономить кошти в бюджеті і стане додатковою перевагою для приваблення інвесторів у післявоєнному відновленні України.

У попередніх аспектах е-гривня розглядається з точки зору цифрового еквіваленту готівки та інструменту міжбанківських розрахунків, однак НБУ розширює погляд на цифрову валюту, визначаючи е-гривню ще й як інструмент монетарної політики. Цей підхід є надзвичайно перспективним, однак водночас найбільш складним з усіх. Згідно з ним, е-гривня характеризується універсальною доступністю та анонімністю, проте ця схема є дохідною. Таким чином е-гривня дає змогу змінювати вартість загального обсягу цифрової валюти шляхом перетворення на інструмент, який приносить дохід. Е-гривня як інструмент дохідності може створити революційні зміни в монетарній політиці, але її імплементація за такою схемою є надзвичайно складною, адже для того, щоб інструмент був придатним для різних умов, відсоткова ставка його дохідності потенційно має бути за певних умов негативною, що виключає можливість паралельного співіснування ЦВЦБ із готівкою [2, с. 11].

Отже, наразі можна впевнено припустити, що впровадження е-гривні підвищить ефективність проведення платежів, фінансових відносин між громадянами та державою, а також у багатьох аспектах полегшить приваблення та надходження інвестицій. Вивчення е-гривні як інструменту грошово-кредитної політики може відкрити нові горизонти в

економіці України після завершення війни, однак його складність, багатогранність та новизна вимагають глибшого вивчення і створюють перспективи для подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Руденко А.О., Ходакевич С.І. Е-гривня як інструмент стимулювання інноваційного розвитку України. Сучасні інструменти управління корпоративними фінансами: зб. матеріалів V Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., від 17 листоп. 2021 р., ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/37056/Smcf_111_1121.pdf?sequence=1
2. Аналітична записка за результатами пілотного проекту із впровадження платформи «Е-гривня». Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Analitichna_zapiska_E-grivnya.pdf?v=4
3. Е. Сулима. Е-гривня – нова українська цифрова валюта. Офіційний сайт інформаційного ресурсу ІТС.UA. URL: <https://itc.ua/ua/articles/e-grivnya-mozhливо-nova-ukrayinska-cifrova-valyuta-rozpovidayemo-shho-cze-take-ta-yak-neyu-mozhna-bude-koristuvatisya/> (дата звернення: 21.11.2022).

*Мар'яна Тимчак, к.е.н., доцент
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород*

СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Ринок страхування — певний соціальний конгломерат, де в рамках соціально-економічних правовідносин за договором купівлі-продажу надається страховий захист.

В умовах збройної агресії РФ проти України та введення на території України воєнного стану Указом Президента № 64/2022 від 24.02.2022 р. — значущої актуальності набуває дослідження безпосередньо вітчизняного страхового ринку крізь призму сьогодення.

Потрібно зауважити, що питання страхування в умовах війни в Україні розглянуте вітчизняною доктриною лише частково. Вважаємо корисними праці Л. Маршук та Є. Поплавської [1], а також — О. Маслій та М. Белкіної [2], де дослідниками окреслено виклики та тенденції ринку страхування України у період дії воєнного стану відповідно.

Одразу підмітимо, що базове (засадниче) регулювання процесом надання страхових послуг в Україні відбувається відповідно до Закону України «Про страхування» № 85/96-ВР від 07.03.1996 р. (поточна редакція від 03.08.2022 р., котрим визначаються форми, норми та принципи створення страхового ринку та страхово-захисні концепції, що можуть застосовуватися відносно юридичних та фізичних осіб. Потрібно зауважити, що, згідно із офіційним веб-сайтом Верховної Ради України, із 01.01.2024 р. зазначений нормативно-правовий акт втратить чинність — його замінить Закон України «Про страхування» № 1909-ІХ від 18.11.2021 р., яким планується підвищити прозоро-капіталізаційну стійкість ринку страхових послуг в Україні [3]. Необхідно конклюзувати, чи є подібні зміни можливими у воєнний та поствоєнний період відповідно.

Так, ще у квітні 2022 р. Національний банк України (НБУ) повідомив, що страховики (компанії) почали звітувати про зменшення частки страхових виплат. Крім цього, близько 10% від загальної кількості страхових компаній на ринку України не відзвітували про економіко-фінансові результати власної діяльності. Приблизно 2% надали інформацію щодо припинення страхових виплат клієнтам на час воєнного стану. При цьому, про продовження страхової діяльності на території України відзвітували 90% страхових компаній. Аналіз інформації від НБУ щодо ринку страхування в умовах воєнного стану дозволяє виділити його ключові проблеми : зниження обсягів клієнтообігу; деактуалізація роздрібу під час

страхування; відтермінувально-платіжні та дедоговірні тенденції від клієнтської бази страховиків [4].

Супутньо-організаційна проблематика діяльності страхових компаній під час воєнного стану, відповідно вищезокресленого звіту НБУ, стосується труднощів із персоналом (організаційно-кореспондентський аспект : доступ до офісних приміщень, оригіналів даних/документації/договорів тощо) та пов'язані із цим обмеження діяльності компаній (діяльність «онлайн» внаслідок підвищеної небезпеки та відповідна втрата клієнтопоту, пропорційного довоєнному). [4].

На фоні означеної проблематики вітчизняними експертно-страховими фахівцями почали розроблятися проекти налагодження вітчизняного страхового ринку. Акцентуємо увагу на пропозиції В. Черняхівського [5] щодо т.зв. «Плану Маршалла для українського страхового ринку», озвученого наприкінці квітня 2022 р. Автор пропонує наділити регулятора — Національний банк України (НБУ) механічно-джерельними конструктами нормування ринкових відносин, налагодження статусу страхування як похідного способу формування економіки під час повоєнної відбудови України (гіпотетично-перспективний аспект).

В світлі сьогоднішнього, однак, повинні відмічати дерегуляцію ринку НБУ та певні «відпускні тенденції» вітчизняного страхування. В таких умовах, як слушно підмітив новообраний Голова НБУ А. Пишний, стабільні економічні показники демонструють компанії із пристойним «страховим портфелем» — себто, клієнтсько-страховими частками. Варто підкреслити, що наразі (3-й квартал 2022 р.) тенденції до падіння страхового ринку України дещо уповільнились : причиною є «притосування» страхових компаній до дистанційних способів збиткового регулювання, концептів нарощування власної фінансової ліквідності (банківські активи), а також — вкладництво у військові облигації, підтримка державних органів та Збройних сил України [6].

Проведений вище аналіз тенденцій страхового ринку України в умовах воєнного стану дозволив сформулювати певні умовиводи. Так, проблеми вітчизняного страхового ринку — зниження клієнтопоту, відсутність «страхового роздрібу», ненадходження страхових внесків — може бути подолано шляхом детінізації ролі НБУ як регулятора ринку страхування України. Ключовий аспект — статус страхової діяльності як економічно-похідного джерела наповнення державного бюджету України.

Список використаних джерел:

1. Маршук, Л. Виклики ринку страхування в Україні у воєнний період. — *Modern engineering and innovative technologies*, 2022. — № 21 (2). — с. 26-29.
2. Маслій, О., Белкіна, М. Тенденції на страховому ринку України в умовах воєнного стану. — НУПП ім. Ю. Кондратюка, 2022. — с. 148-150.
3. Закон України «Про страхування» № 1909-ІХ від 18.11.2021 р. (чинність із 01.01.2024 р.). — *Відомості Верховної Ради*. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>
4. Орлова, В. В НБУ розповіли про ситуацію на ринку страхування в Україні під час воєнного стану (12.04.2022 р.). — УНІАН, 2022. — Режим доступу : <https://www.unian.ua/insurance/v-nbu-rozpovili-pro-situaciyu-na-rinku-strahuvannya-v-ukrajini-pid-chas-voennogo-stanu-novini-ukrajini-ta-svitu-11783865.html>
5. Черняхівський, В. План Маршалла для українського страхового ринку (29.04.2022 р.). — *НВ Бізнес*, 2022. — Режим доступу : <https://biz.nv.ua/ukr/experts/yak-vplinula-viyna-na-strahoviy-rinok-ekspert-ostanni-novini-50237940.html>
6. Mind. Падіння страхового ринку України уповільнилося у третьому кварталі. — *Mind*, 2022. — Режим доступу : <https://mind.ua/news/20249269-padinnya-strahovogo-rinku-ukrayini-upovilnilosya-u-tretomu-kvartali>

*Тетяна Томнюк, к.е.н., доцент
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ, м. Чернівці*

ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТНОЇ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Питання підтримки бізнесу в умовах війни в Україні є надзвичайно актуальним, адже бізнес забезпечує як економічну, так і в багатьох випадках соціальну складову суспільства та держави.

Для підтримки економічних суб'єктів в Україні продовжує діяти програма «Доступні кредити 5-7-9%». Метою програми, яка була запроваджена у 2020 році, є розвиток підприємництва, збільшення обсягів виробництва, експорту, імпортозаміщення, високотехнологічного виробництва, енергоефективності, впровадження інновацій, а також сприяння створенню нових робочих місць та підприємств, поверненню трудових мігрантів до України.

З метою розвитку підприємництва у рамках програми передбачається надання кредитів на такі цілі:

- придбання та/або модернізація позичальником основних засобів, за винятком транспортних засобів, що не використовуватимуться в комерційних і виробничих цілях;
- придбання нежитлової нерухомості та/або земельних ділянок з метою провадження суб'єктом підприємництва господарської діяльності без права передачі такої нерухомості в платне чи безоплатне користування третім особам;
- будівництво, реконструкція, ремонт нежитлової нерухомості для ведення господарської діяльності (окрім офісних приміщень), які за правом власності або користування належать позичальнику;
- придбання франшизи в межах інвестиційного проєкту;
- фінансування обігового капіталу – 25% витрат, які є невід'ємною частиною реалізації інвестиційного проєкту, кредитними коштами (лише одночасно з кредитом на інвестиційні цілі – 75%).

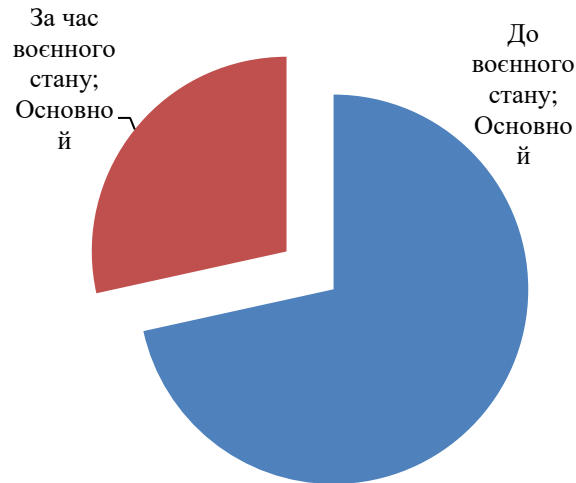
Наразі за державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%» надають послуги 44 банки. Усього з моменту старту Програми суб'єкти підприємництва станом на 17.10.2022 р. отримали від уповноважених банків 48 665 кредитів на загальну суму 144,85 млрд грн. За період дії воєнного стану в Україні у межах Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» укладено 13 843 кредитні договори (28,4% з часу старту програми) на загальну суму 55,23 млрд грн. (38,1% суми наданих кредитів за програмою) (рис. 1).

За період воєнного стану надані кредити розподілилися наступним чином:

- 766,96 млн грн – на інвестиційні цілі (1,4%);
- 4 994,26 млн грн – як антикризові кредити (9,0%);
- 4 445,01 млн грн – як рефінансування попередньо отриманих кредитів (8,0%);
- 21 729,34 млн грн – кредити для сільськогосподарських товаровиробників (39,3%);
- 23 277,83 млн грн – на антивоєнні цілі (42,1%) [1].

Отже, схвальним є те, що в умовах воєнного часу в Україні програма продовжує функціонувати. У зв'язку з необхідністю підтримки суб'єктів господарювання уряд переглянув особливості реалізації державної кредитної програми «Доступні кредити 5-7-9%» – з моменту започаткування програми умови у часті та кредитування прогресивно змінилися: у рамках програми діють декілька варіантів відсоткових ставок (залежно від цілей кредитування та річного доходу бізнесу), починаючи з 0%; діє механізм державних гарантій на рівні 80% для забезпечення виконання боргових зобов'язань; розширено обсяги кредитування до 90 млн. грн.

Кількість укладених
кредитних договорів

Сума наданих кредитів, млрд.
грн.

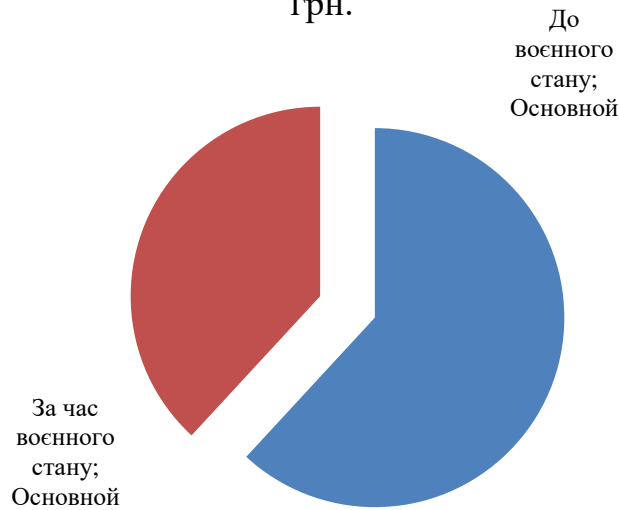

Рис. 1. Показники реалізації програми «Доступні кредити 5-7-9%»

Список використаних джерел:

1. Мінфін: За час дії воєнного стану в межах Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» видано 13 843 пільгових кредитів на 55,23 млрд грн. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-za-chas-dii-voiennoho-stanu-v-mezhakh-derzhavnoi-prohramy-dostupni-kredyty-5-7-9-vydano-13-843-pilhovyykh-kredytiv-na-5523-mlrd-hrn> (дата звернення: 25.10.2022).

*Анастасія Урсатій, студентка 4 курсу
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ
Науковий керівник: Пурденко О.А., к.е.н., доцент*

ПІДТРИМКА БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

З перших днів війни російські війська не лише воюють проти наших захисників та мирних жителів, а й руйнують вітчизняне господарство. Одна із найбільш пріоритетних цілей держави це перезапуск економіки у воєнний час, яка фактично сприятиме відновленню експортного потенціалу, внутрішнього ринку; поповненню державного, місцевих бюджетів; збереженню, створенню нових робочих місць та, звичайно, утриманню належного рівня платоспроможності населення і створенню умов для повернення громадян України із-за кордону.

Влада з перших днів війни почала робити все можливе для порятунку економічного потенціалу держави, бо розуміла, що економічний фронт не менш важливий за військовий. І для того, щоб зберегти українське виробництво, Кабінет Міністрів України запустив Програму щодо тимчасового переміщення підприємств з постраждалих від війни регіонів [4].

Два нормативно-правові акти регламентують релокацію підприємства, а саме: постанова від 17.03.2022 №305 «Про особливості роботи акціонерного товариства “Укрпошта” в умовах воєнного стану», де сказано про безоплатне перевезення майна вітчизняних підприємств, установ та організацій згідно з переліком, складеним Мінекономіки та переданим Міністерству інфраструктури України [2]; розпорядження від 25.03.2022 №246-р «Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб’єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію» [3].

Таким чином, програмою можуть скористатися будь-яке підприємство, що знаходиться в зоні ризику та активних бойових дій. Також не тільки великі підприємства можуть бути учасниками, а й невеликі з 10-20 співробітниками.

Але пріоритет надається стратегічним підприємствам і компаніям, які виробляють товари першої необхідності для задоволення потреб цивільного населення та військових. Також підприємствам, які можуть забезпечити демонтаж і транспортування своїх потужностей самостійно до найближчої станції АТ «Укрзалізниця».

Завдяки програмі релокації перемістилися 725 компаній, 528 вже працюють. Більшість з них переїхали з Харківської, Донецької та Київської областей. Ще майже 300 компаній перебувають у процесі релокації. Загалом на сьогодні заявки на переїзд подали майже 2000 компаній. Після деокупації ще 600 підприємств, які планували переїхати, вирішили залишитися в рідних регіонах. Лідерами релокації є підприємства у сфері оптової та роздрібною торгівлі, а саме 40%. Далі 30% підприємств у сфері переробної промисловості; інформації й телекомунікації – 7%; професійної наукової і технічної діяльності – 6,4% та будівництво – 4% [1].

Було кілька хвиль релокації. Перша пов’язана з масштабними бойовими діями в березні, коли виникла така потреба і спочатку попит на таку послугу з боку держави був дуже високим. Друга хвиля почалась, коли компанії розпочали ділитися інформацією з іншими про те, що все можливо і що програма працює.

Таким чином, влада держави робить все можливе для порятунку економічного потенціалу держави. Доказом цього є впровадження Програми щодо тимчасового переміщення підприємств з постраждалих від війни регіонів.

Список використаних джерел:

1. Заявки подали майже 2 тис. підприємств: як в Україні працює програма релокації бізнесу. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/ekonomika/20220901-zayavky-podaly-majzhe-2-tys-pidpryyemstv-yak-v-ukrayini-praczuuye-programa-relokacziyi-biznesu/>
2. Кабінет Міністрів України. Постанова від 17 березня 2022 р. № 305. Київ. Про особливості роботи акціонерного товариства “Укрпошта” в умовах воєнного стану. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-osoblivosti-roboti-akcionernogo-tovaristva-ukrposhta-v-umovah-voennogo-stanu-305>
3. Кабінет Міністрів України. Розпорядження від 25 березня 2022 р. № 246-р. Київ. Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб’єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-%D1%80#Text>
4. Програма Уряду щодо тимчасового переміщення підприємств з постраждалих під час війни регіонів. Дія бізнес. URL: <https://business.dia.gov.ua/cases/antikrizovirisenennaprogramauradu-sodo-timcasovogo-peremisenna-pidpriemstv-z-postrazdalih-pid-casvijni-regioniv>

Оксана Ушакова, к.е.н., доцент

Юрій Кохно, здобувач освіти 3 курсу

*ВСП ЗВО «Відкритий університет розвитку людини «Україна» Рівненський інститут,
м. Рівне*

ПІДТРИМАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Фінансова стабільність – це стан фінансової системи, за якого вона здатна належно виконувати свої основні функції такі як фінансове посередництво і здійснення платежів, а також протистояти кризовим явищам [1]. Під час війни фінансові ризики загалом є такими: кредитний; ліквідності; галузевий; відсотковий; валютний. Обов’язковими заходами Національного банку України (НБУ), з огляду на ці ризики, на нашу думку, можуть бути: вплив на зменшення попиту в готівковому сегменті валютного ринку; заходи впливу за недотримання вимог до договорів про споживчий кредит; встановлення вимог до плану відновлення діяльності фінансових інститутів у післявоєнний період.

Парламент України ухвалив Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей діяльності фінансового сектору у зв'язку із введенням воєнного стану в Україні» [2], що покликаний підтримати фінансовий сектор під час війни, а саме: НБУ надано більше повноважень під час особливого періоду, що включає період дії воєнного стану і період відбудови після закінчення воєнних дій; для стабільності на страховому ринку спрощено процедури прийняття рішень щодо залучення вільних до розміщення коштів централізованих страхових резервних фондів, створених при Моторному (транспортному) страховому бюро України; для банків і для їх клієнтів, продовжено термін дії Закону «Про фінансову реструктуризацію» до 1 січня 2028 року [6]; відтерміновано введення в дію Закону «Про платіжні послуги» з 1 серпня на 1 грудня 2022 року [4].

Щодо роботи банківської системи в період запровадження воєнного стану, то НБУ ухвалив такі рішення: банки забезпечують роботу відділень; безготівкові розрахунки здійснюються без обмежень; НБУ здійснює підкріплення готівкою без обмежень; НБУ здійснює бланкове рефінансування банків для підтримки ліквідності без обмежень за сумою терміном до 1 року з можливістю пролонгації ще на 1 рік [5]. Також передбачаються: призупинення роботи валютного ринку України, крім операцій з продажу іноземної валюти

клієнтами; фіксація офіційного курсу з початку війни; обмеження зняття готівки в обсязі 100 тис. грн на день та заборона видачі готівкових коштів з рахунків в іноземній валюті, крім підприємств й установ, що забезпечують виконання мобілізаційних планів, Уряду та окремих дозволів НБУ без нарахування і зняття комісій; зупинка обслуговування резидентів держави, що здійснила збройну агресію проти України; скасування вимоги гарантування грошових вимог та прав на вимоги виконання договірних зобов'язань першокласними банками для цілей іноземного інвестування; відновлення обов'язку для фінансових установ й інших осіб подавати до НБУ звітність та іншу інформацію, за винятком тих, які перебувають у районі проведення воєнних дій або в тимчасовій окупації. Важливим є і надання можливості НБУ вести рахунки державних органів, а також підтримувати фінансовий сектор необхідно за допомогою наділення НБУ повноваженнями здійснювати організаційно-правові заходи щодо охорони державної таємниці.

З метою охорони державної таємниці впроваджуються такі вимоги: до виготовлення, користування, збереження, передачі, транспортування й обліку матеріальних носіїв секретної інформації; обмеження її оприлюднення, передачі іншій державі, поширення іншим шляхом; обмеження щодо перебування та діяльності в Україні іноземців, осіб без громадянства й іноземних юридичних осіб, їх доступу до державної таємниці, а також розташування та переміщення об'єктів і технічних засобів, що їм належать; спеціальний порядок допуску та доступу громадян до державної таємниці; технічний і криптографічний захисти секретної інформації. У цих умовах збереження конфіденційності інформації щодо операцій з клієнтами банків є невід'ємною складовою посиленої банківської роботи в частині удосконалення внутрішньої документації, укладання з працівниками договорів про нерозголошення інформації, проведення тренінгів [3].

Таким чином, окреслені напрями підтримання фінансової стабільності держави у період воєнного стану в умовах глобальних трансформацій дають змогу удосконалити правове регулювання діяльності НБУ, покращити фінансову стабільність діяльності фінансових інститутів, запобігти кризовим явищам на ринку фінансових послуг і сприяють зменшенню негативного впливу наслідків воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Перепьолкіна О. О. Ефективність забезпечення фінансової стабільності засобами макропруденційної політики НБУ. *Herald of Lviv University of Trade and Economics. Economic Sciences*. Львівський торговельно-економічний університет. Львів. № 63, 2021. С. 57–63.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей діяльності фінансового сектору у зв'язку із введенням воєнного стану в Україні. Закон України № 2463-IX від 27.07.2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2463-20#Text>.
3. Про державну таємницю. Закон України № 3855-XII від 21.01.1994 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2463-20#Text>. https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24022022_18.
4. Про платіжні послуги. Закон України № 1591-IX від 30.06.2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20>.
5. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану. Постанова Правління НБУ № 2463-IX 18 від 24.02.2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text>.
6. Про фінансову реструктуризацію. Закон України № 1414-VIII від 14.06.2016 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-19>.

*Олексій Федоренко, студент 4 курсу
Діана Чута, студентка 4 курсу*

*ВНЗ «Державний торговельно-економічний університет», м. Київ
Науковий керівник: Комаха В.О., к.т.н., доцент*

ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ТА СУЧАСНИЙ СТАН БІРЖОВОЇ ТОРГІВЛІ

Світовий біржовий ринок протягом останніх століть залишається центром ринкової економіки. Від торгівлі наявними сільськогосподарськими продуктами до торгівлі ф'ючерсами та опціонами на різні товари та фінансові інструменти, біржа, яка пережила історичний розвиток, накопичила багатий досвід. Це допомогло їй перетворитися із одного з основних каналів оптової торгівлі товарами в центр ціноутворення та страхування ризиків.

Протягом більш ніж 400 років розвитку фондова біржа переживала злети і падіння. Фондова біржа стала центром ринкової економіки, запровадивши нові правила та нові можливості для взаємовідносин між учасниками ринку.

Біржа сьогодні — це приклад дієвого ринку, на якому щоденно зустрічаються інтереси споживачів, фінансистів, спекулянтів, виробників, банків, компаній та організацій.

В умовах глобального розвитку ринкової економіки і розширення масштабів торгівлі весь товарообіг не може бути організований через біржі. Фізична торгівля з часом перейшла на позабіржову торгівлю. У той же час прогрес у біржових технологіях призвів до появи ф'ючерсних і опціонних контрактів. У 1865 році Чиказька товарна біржа вперше розробила та запровадила стандартний контракт на майбутню поставку зерна, який отримав назву «ф'ючерс». Такі договори містять стандарти якості, розмір партії товару, терміни і місце поставки.

На відміну від контрактів на реальні товари, ф'ючерсні контракти не передбачають зобов'язання сторони доставити чи отримати реальний товар, а лише право купувати чи продавати цей товар. Результатом такої угоди є можливість оплати або отримання різниці між ціною на дату укладення договору та ціною на дату виконання. Саме опанування технології торгівлі ф'ючерсними контрактами зумовило витіснення з бірж спотових і форвардних контрактів.

На розвиток ф'ючерсних ринків вплинули зміни у світовій економіці в 70-ті роки, коли почали коливатися фіксовані обмінні курси між доларом США і західноєвропейськими валютами. Валютні курси плавали не лише через коливання рівнів інфляції, але й через зміни курсу інших фінансових інструментів, таких як облігації та казначейські векселі. Це, у поєднанні з раптовим зростанням державного боргу США вплинуло на відносну нестабільність відсоткових ставок, що призвело до появи плаваючих (непостійних) ставок.

Британські товарні біржі завжди відігравали ключову роль у розвитку фондового ринку. Протягом століть Лондон був і залишається важливим світовим фінансовим центром, тут розташовані численні сервісні компанії, такі як банки, страхові компанії, експедиційні і фрахтові компанії, що значно полегшує організацію міжнародної торгівлі. Лондонська міжнародна фінансова ф'ючерсна біржа (до вересня 1982 року вона була відома як Лондонська товарна біржа) є однією з найважливіших світових бірж. Предметом обороту на цій біржі є сільськогосподарські продукти: кава сорту "Робуста", какао, білий цукор і цукор-сирець, картопля, насіння олійних культур та олія (соняшникова, соєва, кокосова, рапсова, арахісова і з льону), соєвий шрот і каучук.

У 1987 році Лондонська фондова біржа стала першою у використанні електронних систем для комерційних операцій у Європі. Після переобладнання, фінансові інструменти, включаючи державні цінні папери, валюти та фондові індекси, почали торгуватися централізовано на цій фондовій біржі. Сьогодні Лондонська біржа стала провідною біржею фінансових ф'ючерсів та опціонів у Європі та другою у світі після Чиказької товарної біржі.

Протягом останнього десятиліття світовий біржовий ринок значно розростається по усіх регіонах світу. У 2020 році торгова активність на світових біржових ринках деривативів досягнула 46,77 мільярда угод. У кожній частині світу з'являються нові біржі, які здійснюють біржові операції переважно фінансовими інструментами. Зараз у світі налічується близько 180 фондових і близько 50 міжнародних товарних бірж. Варто зазначити, що в багатьох країнах світу працює лише одна біржа. Проте аналіз статистики Futures Industry Association показує, що найбільший вплив на розвиток біржової торгівлі мають 10 провідних бірж і біржових асоціацій світового ринку, які забезпечують близько 60% біржової торгівлі.

Біржа, як невід'ємна частина ринкової інфраструктури, не повинна мати «кордонів» для торгівлі. Принципи подальшого розвитку фондового ринку повинні базуватися на інтеграції незалежних бірж, відкритті доступу, інтеграції правил торгівлі та інформаційних систем, розширенні нових інструментів, техніко-економічному обґрунтуванні реалізації цих заходів поетапно. Доцільним було б створення універсального фондового ринку, який функціонував би за принципами регульованого міжнародного ринку та міг інтегруватися в світовий біржовий інтернет простір за допомогою сайтів або додатків.

Список використаних джерел:

1. Калюжна Ю. П., Яснолоб І. О., Черненко К. В. Основи біржової торгівлі на шляху до виходу на світові зернові ринки. Електронний науково-практичний журнал «Інфраструктура ринку». Випуск 66. 2022. С. 67–72.
2. Ковальчук С. В., Дражниця С. А., Карпенко В. Л. Світові тренди та тенденції розвитку біржової торгівлі на сучасному етапі. Підприємництво і торгівля. 2018. Вип. 23. С. 10-14. URL <http://journalslute.lviv.ua/index.php/pidpr-torgi/article/view/52/47>
3. Крохмаль Т.М. Біржова справа: Бібліографічний покажчик. Запоріжжя: ЗНТУ, 2005. С. 3
4. Солодкий М. О. Біржовий ринок: навч. посіб. Київ: Аграрна освіта. 2010, С. 564.

Ірина Чкан, к.е.н., доцент

Ірина Мазурова, здобувач ступеня вищої освіти «Магістр»

*Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного,
м. Мелітополь*

ПОНЯТТЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Цифровізація (англ. мовою digitalization) як суспільне явище почала поширюватись ще у 20 ст. Віртуалізація та поширення інформації стає все більш персональними та мобільними, змінюється формат передачі даних, потреба в швидкому обміні інформацією. Бізнес і населення все більше переходять в електронну систему, адаптуючись до нових можливостей цифровізації. Надати додаткового прискорення економіці – головна мета цифровізації.

Тому сьогодні у глобальному світі спостерігається активний перехід від традиційної економіки до цифрової, яка базується на електронній інфраструктурі (інтернет, телекомунікації, програмне та апаратне забезпечення), електронному бізнесі (автоматизація господарської діяльності), електронній комерції (дистрибуція товарів через Інтернет), електронних грошах (проведення безготівкових розрахунків), електронному уряді (використанні сучасних інформаційних та комунікаційних технологій в управлінні державою) [1].

Кулинич М.Б. термін «цифровізація», характеризує як процес впровадження цифрових технологій, генерації, обробки, передавання, зберігання та візуалізації даних у різні сфери людської діяльності, а не тільки в економіку [2].

Цифровізація – це насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними. Це

уможливило інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір.

Сфери, види діяльності й потреби суб'єктів визначають появу спеціалізованих цифрових сервісів, наприклад, таких як фінансові технології або фінтех (англ. мовою «FinTech») – з'являються з розвитком мережі Інтернет з потреб скорочення витрат на проведення фінансових операцій.

Окремо цифровізацією трансформує державні послуги й всі державні процеси. Її ідея полягає в тому, щоб максимальна кількість сфер життя українців були оцифровані для зручної комунікації громадян з державою, громадян між собою та бізнесом. Важливим завданням уряду є навчання людей цифрової грамотності. У найближчих планах України – цифрова трансформація таких пріоритетних сфер як охорона здоров'я, соціальний захист, податки, сфера освіти. На часі продовжується цифрова трансформація природоохоронної сфери України, а також будівельної галузі та великих промислових підприємств [3].

Цифрова трансформація – це й впровадження сучасних технологій у бізнес-процеси підприємства. Цей підхід передбачає не тільки встановлення сучасного обладнання чи програмного забезпечення, а й фундаментальні зміни у підходах до управління, корпоративної культури, зовнішніх комунікацій тощо.

Цифровізація вимагає розуміння взаємодії між людьми і технологіями, і ті хто при наданні своїх послуг володіє цим і потрібним стилем управління – швидше за все, очікують на успіх. Багато керівників вже розуміють можливості технології для поліпшення свого бізнесу. Однак, успішне впровадження нового програмного забезпечення вимагає певного мислення: технології повинні адаптуватися до людей, а не навпаки.

Список використаних джерел:

1. Ковальчук К. Ф., Бандоріна Л. М., Удачина К. О., Цифрова економіка – економіка XXI століття. Цифрова економіка : зб. матеріалів Національної наук.-метод. конф., 4–5 жовтня 2018 р., м. Київ : КНЕУ, 2018. С. 185-188.
2. Кулинич М. Б., Тенденції становлення цифрової економіки в глобальному економічному просторі. *Modern Economics*. 2019. № 16(2019). С. 57-63.
3. Цифровізація. Всеукраїнський форум Україна 30. URL: <https://ukraine30.com/digitalization/>

*Оксана Чубарь, к.е.н., доцент
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
с.н.с Закарпатського регіонального центру соціально-економічних і гуманітарних
досліджень НАН України, м. Ужгород*

НЕМАТЕРІАЛЬНІ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ СКЛАДОВІ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

У багатьох вітчизняних дослідженнях пострадянського періоду потенціал розглядався переважно з позицій його ресурсного забезпечення (як сукупність матеріальних, трудових, фінансових тощо ресурсів). Часто вживаними були терміни «інвестиційний» та «інноваційний» потенціал, саме вони вивчались в контексті залучення інвестицій та розвитку інноваційних процесів у регіонах країни. Проте останніми роками, з огляду, зокрема, на зарубіжний досвід, зростає інтерес до нематеріальної складової ресурсного потенціалу територіальних громад (ТГ).

Вся сукупність нематеріальних ресурсів в ряді наукових джерел поділяється на дві групи: 1) документовані нематеріальні активи, які мають зафіксовану в певних документах вартість, та 2) можливості, до яких віднесено знання, організаційні та управлінські складові. Носіями обидвох груп цих ресурсів є люди [2], і саме цей критерій дозволяє виділяти їх у широкій

системі класифікації видів ресурсів і потенціалу різних суб'єктів економіки, в тому числі і ТГ.

У складі нематеріальних ресурсів розвитку ТГ слід враховувати, оцінювати та вивчати інтелектуальні, знаннєві, інноваційні, інституційні, інформаційні, адміністративні, кадрові, управлінські, гуманістичні ресурси та інші, які забезпечують активність і формування ефективного стратегічного мислення місцевих органів влади, усіх підприємств, представників бізнесу та громадянського суспільства, «їх виконавчу майстерність, професійну компетентність, корпоративність, духовну моральність та інші характерні риси» прогресивних суспільств [2]. Вказані характеристики реалізуються на практиці через розумову (інтелектуальну) діяльність людей (керівників і працівників органів управління ТГ, бізнесу, громадських лідерів, населення на території ТГ).

Інтелектуальні ресурси часто ототожнюються з інтелектуальним капіталом, інтелектуальними активами, нематеріальними активами, людським капіталом. Вони (інтелектуальні ресурси) становлять основу нематеріальних ресурсів, оскільки саме людина як носій інтелекту, професійних знань, досвіду і навичок забезпечує реалізацію та ефективне використання цих ресурсів у практичному повсякденному житті.

В розвитку теоретичних підходів із відображення сутності інтелектуальних ресурсів та інтелектуального капіталу обґрунтованим є твердження Чухна А.А. [3], у відповідності з яким «...інтелектуальний капітал складається з людського та структурного капіталу. Особливість людського капіталу полягає в тому, що, будучи нематеріальним, він не може бути власністю підприємства (в нашому випадку громади), не обліковується в його балансі та не відтворюється на інших підприємствах. Структурний капітал, навпаки, є власністю підприємства (громади) та включає технічне й програмне забезпечення, організаційну структуру, патенти, торгові марки тощо. Він може бути відтвореним або відчуженим на користь іншого підприємства». Структурна складова інтелектуального капіталу, так само, як і людська, також є нематеріальною за своєю формою, і їх спільне значення є надзвичайно вагомим за умов знаннєвої економіки.

Перефразовуючи визначення інтелектуального капіталу, даного в джерелі [1], можна запропонувати таке трактування інтелектуального потенціалу громади: інтелектуальний потенціал становить сукупність потенціалу трудових ресурсів (інтелектуальні ресурси) і створених завдяки можливостям і здібностям працівників об'єктів нематеріальних ресурсів (активів), якими може розпоряджатися та управляти ТГ на користь досягнення своїх цілей.

Таким чином, інтелектуальні ресурси та інтелектуальний потенціал місцевого самоврядування уособлюють собою комплекс певних знань, умінь і навичок, які формують здатність самих цих органів, а також мешканців громад створювати нові знання та інформацію, опановувати їх та використовувати для впровадження в різних сферах суспільного життя з метою підвищення його якості та досягнення цілей розвитку ТГ.

У підсумку слід зазначити, що класифікація нематеріальних ресурсів, так само, як і інтелектуальних ресурсів та інтелектуального потенціалу є різновекторною та багатокритеріальною, що ускладнює їх чітке розташування у сукупності ресурсів та видів потенціалу в цілому, та потенціалу ТГ зокрема. У зв'язку з цим доцільними є подальші обґрунтування характерних особливостей та специфічних рис окремих складових потенціалу ТГ та виділення їх в системі класифікації видів потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Городянська Л. В. Відтворювані економічні ресурси: теорія та методологія обліку і аналізу: монографія. К.: КНЕУ, 2013. 259. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/31146/gorodnyanska_13.pdf?sequence=1&isAlloved=y.

2. Потенціал розвитку територій: методологічні засади формування і нарощення : монографія / О. Ю. Бобровська, Т. А. Крушельницька, М. А. Латинін [та ін.]; за заг. ред. д. держ. упр., проф. О. Ю. Бобровської. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 362 с.
3. Чухно А. Інтелектуальний капітал: сутність форми і закономірності розвитку. Економіка України. 2002. № 11. С. 48-55; № 12. С. 61-67.

*Оксана Чубарь, к.е.н., доцент
Анна Лозицька, магістрант*

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна

ОБМЕЖУВАЛЬНІ ЗАХОДИ НА ВАЛЮТНОМУ РИНКУ УКРАЇНИ, ВИКЛИКАНІ ПОЧАТКОМ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ

З прийняттям у 2018 році Закону України «Про валюту і валютні операції» відбулося закладення нової філософії у засади функціонування національного валютного ринку, сутність якої виражена в словах: «Все, що не заборонено – дозволено». Упродовж 2019-2021 років поступово реалізовувалась Дорожня карта скасування валютних обмежень, у відповідності з якою здійснювались послідовні кроки в русі від валютних обмежень до режиму вільного руху капіталів.

Початок повномасштабної війни змусив уряд спільно з НБУ докорінно переглянути політику валютної лібералізації та запровадити ряд обмежень на валютному ринку з метою недопущення його різкої дестабілізації, девальвації курсу гривні та втрати офіційних золотовалютних резервів країни. Застосовані заходи переслідували досягнення більш складних і комплексних цілей, таких як «...подолання панічних настроїв серед населення, збереження довіри до банківської системи та стабільності у фінансовій сфері» [1]. Практика запровадження або посилення валютних обмежень часто була на озброєнні в Україні, особливо в періоди кризових явищ у внутрішньому економічному та суспільно-політичному середовищі, і забезпечувала відповідні позитивні результати.

24 лютого 2022 року приймається Постанова Правління НБУ «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» [4]. Щодо діяльності валютного ринку, то цією постановою були передбачені такі правила [5]:

- призупинити роботу валютного ринку України, крім операцій продажу іноземної валюти клієнтами;
- зафіксувати офіційний курс станом на 24.02.2022;
- увести мораторій на здійснення транскордонних валютних платежів (крім підприємств та установ, що забезпечують виконання мобілізаційних планів (завдань) та Уряду, окремих дозволів НБУ);
- зупинити здійснення обслуговуючими банками видаткових операцій за рахунками резидентів держави, що здійснила збройну агресію проти України.

Станом на 24 лютого 2022 року офіційний валютний курс був зафіксований на рівні 29,25 гривень за долар, він зріс на 27 копійок порівняно з попереднім банківським днем. У подальшому НБУ дещо пом'якшував валютні обмеження, у червні-липні 2022 року основні з них були такими (табл.).

Пом'якшення окремих валютних обмежень стосувалося, зокрема, строків міжнародних розрахунків. Збільшення граничного строку застосування банківського валютного нагляду (максимальних строків розрахунків за експортно-імпортними операціями з 365 до 90, а потім і до 120 календарних днів (к. д.)) переслідує мету посиленого контролю за своєчасністю та повнотою надходження в Україну валютної виручки від проведення експортних операцій, що повинно позитивно впливати на стан внутрішнього валютного ринку, а, відповідно, і на динаміку валютного курсу.

*VII Всеукраїнська науково-практична конференція
«Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин:
виклики глобалізації та регіональні аспекти»*

Таблиця

Основні види валютних обмежень в Україні у червні-липні 2022 року*

Вид валютного обмеження	Сутність валютного обмеження	Коментар-пояснення
Встановлення офіційного курсу гривні щодо долара (перехід з режиму плаваючого на режим фіксованого валютного курсу)	Станом на 24.02.2022 офіційний курс було зафіксовано на рівні 1 дол.=29,25 грн., з 21.07.2022 на рівні 1 дол.=36,57 грн.	Тимчасова (на період війни) відмова від плаваючого валютного курсу. Фіксований офіційний курс є основним якорем стабілізації очікувань та ключовим засобом виконання пріоритетних цілей НБУ (цінової та фінансової стабільності)
Граничні строки розрахунків за експортно-імпортними операціями (якщо операція на суму 400 тис. грн і більше).	120 к. д. — з 08.06.2022. Однак застосовується також до операцій, які розпочаті з 05.04.2022; 365 к. д. — застосовується до операцій, розпочатих до 05.04.2022 (у період з 05.04.2022 по 07.06.2022 граничний строк розрахунків був установлений 90 к. д.)	Упродовж даного часу має бути закритий ЗЕД-контракт. Контроль за дотриманням цих граничних строків покладається на комерційні банки. З відміною воєнного стану повинно відбутись повернення до стандартного 365-денного періоду
Видача готівкових коштів в іноземній валюті з рахунку клієнта банку за межами України	Не більше еквіваленту 50000 грн на календарний місяць — якщо рахунок у національній валюті; не більше еквіваленту 10000 грн на день — якщо рахунок в іноземній валюті	Еквівалент визначається за курсом НБУ, який в умовах воєнного стану залишається незмінним
Операції з рф і рб	Заборона валютних розрахунків російськими та білоруськими рублями, розрахунків з учасниками з цих країн при використанні платіжних карток та інших електронних платіжних засобів та ін.	Обмеження охоплюють практично всю сферу валютних розрахунків з учасниками з росії і білорусі

*Складено за даними: [2, 3, 4].

Обов'язковий продаж валютної виручки експортерами, скасований у 2019 році, не був введений з початком війни, хоча таке обмеження в Україні існувало багато років і було пов'язане з необхідністю підтримання курсу національної валюти. Таким чином, уся валютна виручка, як і раніше, залишається на поточному рахунку експортера та в його повному розпорядженні.

Отже, з початком військових дій НБУ швидко зреагував і застосував ряд обмежувальних заходів на національному валютному ринку з метою недопущення його розхитування та дестабілізації. Окремі обмеження були з часом послаблені, інші залишатимуться в дії до завершення повномасштабних військових дій. У такий спосіб держава досягає контрольованості внутрішньої макроекономічної ситуації, обмежує негативний вплив спекулятивних настроїв та поведінки учасників ринку, сприяє збереженню офіційних золото-валютних резервів.

Список використаних джерел:

1. Доронцева Є. Державне регулювання під час війни: як НБУ адаптував фінансову систему України до нових умов впродовж ста днів воєнного стану (9 червня 2022 року). URL: <https://voxukraine.org/derzhavne-regulyvannya-pid-chas-vijny-yak-nbu-adaptuvav-finansovu-systemu-ukrayiny-do-novyh-umov-vprodovzh-sta-dniv-voennogo-stanu/>.
2. Онищенко В. Обмеження валютних операцій в умовах воєнного стану. (9 червня 2022 року). URL: <https://www.golovbukh.ua/article/9386-obmejennya-valyutnih-operatsiy-v-umovah-vonnogo-stanu>.
3. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerate-chart?cn%5B%5D=USD>.

4. Постанова Правління НБУ №18 від 24 лютого 2022 року «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану». URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24022022_18.
5. Постанова Правління НБУ №18 від 24 лютого 2022 року «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану». Резолюція. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24022022_18.

*Інна Якушко, к.е.н., докторант,
Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая, м. Київ*

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗГЛЯДУ СУТНОСТІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Активне використання інформаційно-комунікаційних технологій сьогодні відбувається у всіх секторах та галузях національного виробництва. Їх ефективність, доступність та позитивний вплив на економічні процеси дозволяють оптимізувати значну кількість виробничих, організаційних процесів. Також такі технології змінюють усталені принципи функціонування таких сфер економіки, сприяють формуванню нових галузей національного господарства.

У процесі реалізації наукових досліджень у сфері розвитку національної економіки в умовах цифрової трансформації виникають закономірно питання щодо сутності такої трансформації і загалом природи процесу цифровізації (діджиталізації), які сьогодні спостерігаємо у всіх сферах суспільства.

ОЕСД пропонує розглядати цифровізацію як процес взаємопов'язаного використання даних і цифрових технологій, який сприяє появі нових або зміні існуючих видів діяльності [13]. Дубина М., Козлянченко О. зауважують, що цифровізація – це сучасний етап розвитку суспільства та економіки, який супроводжується значним рівнем дифузії інформаційних технологій, інформаційних ресурсів та суспільних процесів у наслідок чого відбувається оцифрування даних різної природи, що розширює можливості їх використання в усіх сферах людської діяльності [3, с. 26]. Також Лігоненко Л. О., Хрипко А., Доманський А. стверджують наступне: цифровізація є необхідним процесом розвитку сучасних підприємств в умовах неоекономіки. Вона покликана спростити та прискорити роботу з великими базами даних, забезпечити автоматизацію усіх видів діяльності, покращення комунікації з клієнтами, постачальниками та партнерами та усіма інститутами зовнішнього середовища, формування нових засад взаємодії в межах підприємства - між підрозділами, працівниками, менеджментом, перехід до нових організаційних форм господарювання (мережева та віртуальна економіка) [5].

Отже, враховуючи зміст окреслених підходів, варто констатувати, що цифровізація являє собою поступовий процес впливу сучасних інформаційно-комунікаційних технологій на окремі суспільні процеси, системи, які в результаті такого впливу отримують нові стимули до власного розвитку, або зазнають руйнувань та поступово зникають.

Зауважимо, що досить часто науковці стверджують лише про позитивний вплив цифрових технологій, але варто розуміти, що сприяючи підвищенню ефективності функціонування окремих систем, такі технології часто змінюють принципи їх функціонування, трансформують механізми їх розвитку. При цьому також виникає сукупність елементів, систем, які поступово припиняють своє функціонування, оскільки в новій моделі розвитку вони вже не потрібні. Відбувається поступовий процес еволюційного розвитку суспільних систем, в якому сьогодні цифрові технології відіграють ключову роль.

Розглянемо природу процесу цифрової трансформації. Для цього наведемо декілька підходів до розгляду її сутності.

- 1) цифрова трансформація – це культурна, організаційна та операційна зміна організації,

галузі чи екосистеми шляхом розумної інтеграції цифрових технологій, процесів та компетенцій на всіх рівнях та функціях поетапно та стратегічно [12];

2) цифрова трансформація – процес еволюції економічних, соціальних, виробничих, техніко-технологічних відносин у суспільстві, викликаний розвитком інформаційно-комунікаційних технологій [9, с. 93];

3) цифрова трансформація – впровадження цифрових технологій в усі сфери бізнесу з метою побудови більш стійких відносин та кращого розуміння потреб клієнтів [1, с. 105];

4) цифрова трансформація – політика і процес впливу держави на суспільство загалом, його інституції, апарат самої держави, економіку і бізнес із метою впровадження цифрових інформаційно-комунікаційних технологій в їх життєдіяльність [7, с. 280];

5) цифрова трансформація – організаційні чи суспільні зміни на основі впровадження цифрових технологій в усі аспекти взаємодії з людиною [4, с. 143];

6) цифрова трансформація – зміна культури та мислення організації при переході від традиційних процесів до цифрових технологій у внутрішній, орієнтований на персонал (employee-facing), і зовнішній, орієнтований на клієнта (customer-facing), функціях компанії, та дозволяє адаптувати організацію до швидкого розвитку технологій [8].

Отже, доцільно допустити, що цифрова трансформація це певна сукупність змін, які відбуваються в суспільних системах на основі використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій [3; 6]. Така трансформація процесів актуальна не лише на рівні окремих підприємств, а цілі галузі вибирають для себе цей шлях розвитку як єдину можливість відповідати умовам мінливого світу. Завдяки цьому цифрова трансформація промисловості, роздрібної торгівлі, державного сектора та інших сфер вже сьогодні змінює життя кожної людини і кожної організації [10; 11]. Відповідно уряди більшості розвинутих країн намагаються стимулювати розвиток сфер господарства, в межах яких новітні технології розробляються. Фактично це нові інноваційні сектори економіки, яких п'ятнадцять-двадцять років тому взагалі не існувало [2; 14].

Таким чином можна стверджувати, що цифровізація як універсальний процес, який на сьогодні проникає у всі сфери життєдіяльності людини, впливає наступним чином на розвиток національної економіки:

1) сприяє зміні структури національного господарства, виникненню нових галузей, підгалузей вже існуючих, який в цілому притаманний інноваційний розвиток;

2) сприяє підвищенню рівня конкурентоспроможності країни на світових ринках капіталу, товарів та сировини;

3) дозволяє налагодженню взаємодії між постачальниками, виробниками та покупцями товарів та іншої продукції у всьому світі, що впливає на ефективність роботи кожного;

4) активізує розвиток окремих галузей господарства, підвищує попит на їх послуги (логістичні послуги, послуги зв'язку, фінансові послуги);

5) сприяє глибокій трансформації сфери фінансових послуг, покращенню якості надання фінансових послуг, зміни принципів функціонування та розвитку такої сфери;

6) значно змінює сферу споживання, дозволяє клієнтам, покупцям отримати інформацію про товари, послуг ще до моменту звернення до їх продавців;

7) сприяє розвитку світової торгівлі, особливо між мікропідприємствами, розширює можливості для фізичних осіб купувати товари у всьому світі;

8) значно змінює процес управління суб'єктами господарювання, підвищує можливості збору різного роду інформації, її автоматичного опрацювання та надання керівництву;

9) підвищує важливість репутації всіх суб'єктів господарювання в економічних відносинах;

10) дозволяє підвищити оперативність та якість рішень органів державної влади та місцевого самоврядування при прийнятті рішень через підвищення якості збору, акумулювання та обробки макроекономічної, фінансової та іншої господарської інформації.

Отже, у результаті проведення дослідження встановлено, що цифровізація вже є невід'ємною складовою функціонування економічних систем на різних ієрархічних рівнях. Її об'єктивний та всеохоплюючий вплив сьогодні відбувається у всіх секторах та галузях національної економіки. Також обґрунтовано, що категоріальний простір, який сьогодні сформувався у даному напрямку проведення наукових досліджень є вже досить широким. Проте саме поняття цифровізації та цифрової трансформації займають ключове місце у межах такого простору. Цифровізація – поступовий процес впливу сучасних інформаційно-комунікаційних технологій на окремі суспільні процеси, системи, які в результаті такого впливу отримують нові стимули до власного розвитку, або зазнають руйнувань та поступово зникають. Цифрова трансформація – сукупність змін, які відбуваються в суспільних системах, у т. ч. і в межах національної економіки у результаті впливу сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Список використаних джерел:

1. Головачов І. А., Ніфатова О. М. Драйвери цифрової трансформації бізнесу в Україні: можливості та перешкоди. Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації»: тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 8 жовтня 2021 року). Київ : КНУТД, 2021. С. 105-106.
2. Гуренко А. В., Гашутіна О. Е. Напрями розвитку систем управління в умовах діджиталізації бізнесу в Україні. Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. 2018. № 19. С. 739-745.
3. Дубина М., Козлянченко О. Концептуальні аспекти дослідження сутності діджиталізації та її ролі у розвитку сучасного суспільства. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2019. № 3(19). С. 21-32.
4. Круглов В. Державна політика трансформації ринку праці: виклики цифрової епохи. Науковий вісник: Державне управління. 2021. № 1(7). С. 140-161.
5. Лігоненко Л. О., Хрипко А., Доманський А. Зміст та механізм формування стратегії діджиталізації в бізнес-організаціях. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». 2018. № 22(62). С. 20-24.
6. Ляшенко В. І., Вишневський О. С. Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку : монографія. Київ, 2018. 252 с.
7. Марченко В. Б. Поняття та правове забезпечення цифрової трансформації в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 6. С. 279-282.
8. Новак І. М. Трансформація менеджменту персоналу в цифровій екосистемі організації. Соціально-трудова сфера в координатах нової економіки та глобальної соціоекономічної реальності: виклики, шляхи розвитку : зб. тез доп. учасників Міжнар. наук.-практ. конф.; 11–12 листопада 2020 р. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана» ; [редкол.: А. М. Колот (голова) та ін.]. Київ : КНЕУ, 2021. С. 218–220.
9. Струтинська І. В. Дефініції поняття «цифрова трансформація». Причорноморські економічні студії. 2019. Вип. 48-2. С. 91-96.
10. Тонюк М. О. Цифрова трансформація соціально-економічної системи. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/11/121.pdf>.
11. Шапошников К. С. Вплив інституційного середовища на інноваційний розвиток економіки регіону. Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 29. С. 34-36.
12. Digital transformation: online guide to digital business transformation. URL: <https://www.iscoop.eu/digital-transformation>.
13. OECD (2019). Vectors of Digital Transformation. OECD Digital Economy Papers. No. 273. OECD Publishing. Paris. URL: <https://doi.org/10.1787/5ade2bba-en>.
14. Shkarlet S., Dubyna M., Shtyrhun K. Transformation of the Paradigm of the Economic Entities Development in Digital Economy. WSEAS TRANSACTIONS on ENVIRONMENT and DEVELOPMENT. 2020. Vol. 16. Pp. 413-422.

СЕКЦІЯ 2
МОДИФІКАЦІЯ БЮДЖЕТНОЇ ТА ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ
ВОЄННОГО ТА ПІСЛЯВОЄННОГО СТАНУ

*Владислав Алексєєнко, студент 1 курсу магістратури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Кампо Г.М., к.е.н., доцент*

ДІЯ СІТІ, ЯК ІНСТРУМЕНТ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ІТ-ГАЛУЗІ

ІТ-індустрія в Україні розвивається досить швидкими темпами – протягом чотирьох років відбулось зростання кількості спеціалістів, що працюють у галузі на 80%, або на 127,3 тис. (з 157,7 тис. у 2017 р. до 285 тис. у 2021 р.). Це супроводжується зростанням фіскальних надходжень на 183 %, або на 15,2 млрд. грн (з 8,3 млрд грн у 2017 р. до 23,5 млрд грн у 2021 р.); обсягу експорту за кордон – в середньому на 27% щорічно (\$6,8 млрд експортної виручки у 2021 р., що складає 37% загального експорту послуг). Частка ІТ-галузі у ВВП України становить близько 4%, крім того, кожен ІТ-фахівець додатково створює три робочих місця у суміжних областях, що сприяє збільшенню зайнятості населення, надходжень до бюджету, зростанню ВВП.

В той же час є і проблеми, які негативно впливають на розвиток галузі: велика питома вага аутсорс проектів порівняно з власними продуктовими; обережне і порівняно невисоке інвестування у галузь через недосконалість законодавства й невпевненість інвесторів у «правилах гри»; ризики надмірних перевірок з боку контролюючих органів; виїзд ІТ-спеціалістів за кордон в пошуках більш сприятливих умов праці та більших доходів; масове оформлення ІТ-спеціалістів як ФОП з метою мінімізації сплати єдиного соціального внеску.

Все це змусило владу звернути більш пильну увагу на ІТ-галузь і ініціювати пошук шляхів стимулювання її розвитку й зменшення негативних факторів, які впливають на нього. Однією із запропонованих ініціатив було створення особливого правового режиму функціонування інноваційного підприємництва - Дія Сіті. У результаті тривалих дискусій влади та представників ІТ-спільноти вдалося узгодити й ухвалити закони [3, 4], якими регулюється цей спеціальний режим роботи ІТ-галузі.

Разом з тим, з'явилися нові терміни, специфічні для ІТ-індустрії:

– Дія Сіті – правовий режим, що запроваджується з метою стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні шляхом створення сприятливих умов для ведення інноваційного бізнесу, розбудови цифрової інфраструктури, залучення інвестицій, а також талановитих спеціалістів;

– резидент Дія Сіті - юридична особа, яка відповідно до Закону України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» набула статусу резидента Дія Сіті та згідно з інформацією, що міститься у реєстрі Дія Сіті, перебуває у зазначеному статусі;

– гіг-контракт - цивільно-правовий договір, за яким гіг-спеціаліст зобов'язується виконувати роботи та/або надавати послуги відповідно до завдань резидента Дія Сіті як замовника, а резидент Дія Сіті зобов'язується оплачувати виконані роботи та/або надані послуги і забезпечувати гіг-спеціалісту належні умови для виконання робіт та/або надання послуг, а також соціальні гарантії, передбачені розділом V Закону України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні»;

– гіг-спеціаліст - фізична особа, яка за гіг-контрактом є підрядником та/або виконавцем.

Резидентом може стати компанія, яка зареєстрована за українським законодавством та відповідає вимогам до резидента Дія Сіті згідно статті 5 ЗУ «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні».

Перевагами гіг-контракту є забезпечення базових соціальних гарантій для співробітників, а також стимулювання компаній показувати реальні обороти, сплачуючи при цьому помірні податки. В той же час компанії можуть як працювати з ФОП, хоч і за додаткових умов, так і укладати трудові договори згідно КЗпП. Особливі умови та їх стабільність для резидентів Дія Сіті і залучених ними фахівців гарантовані державою на період в 25 років.

За задумом розробників режиму Дія Сіті, він спрямований на розвиток України як цифрової держави і сприятиме зростанню частки ІТ-індустрії до 10% ВВП країни, а також значному зростанню кількості робочих місць.

Дія Сіті пропонує пільгові умови та особливий правовий статус компаніям і фахівцям ІТ-індустрії, а саме: оподаткування ПДФО – 5 %, ЄСВ – 22% від мінімальної зарплати, військовий збір – 1,5 %; у сфері корпоративного оподаткування застосування або податку на «виведений капітал» за ставкою 9% або податку на прибуток за ставкою 18%; для стимулювання інвестиційного процесу – 0% на дохід фізичних осіб у вигляді дивідендів, які нараховані компанією-резидентом, за умови їх виплати не частіше 1 разу на 2 роки; застосування податкової знижки – із загального оподаткованого доходу віднімається сума, витрачена на придбання частки в українському стартапі.

Також в Дія Сіті працюють деякі механізми інвестування згідно англійського права, звичні іноземним венчурним інвесторам, що спрощують компаніям доступ до інвестування.

Режим Дія Сіті почав працювати з 8 лютого 2022 і станом на середину листопада 2022 року реєстр Дія Сіті нараховує близько 400 компаній.

ІТ-галузь продовжує працювати і є чи не єдиною, що зростає під час війни. Експорт ІТ-послуг за перше півріччя 2022 року склав \$3,74 млрд, що на 23% більше аналогічного періоду 2021 року. Це значно підтримує країну у важкі часи і сприятиме швидшому її відновленню по закінченню війни, помітну роль в чому зіграє і Дія Сіті, особливі умови якої певною мірою стимулюватимуть повернення ІТ-спеціалістів в Україну.

Список використаних джерел:

1. Diiia.City. URL: <https://city.diiia.gov.ua/> (дата звернення 20.11.2022).
2. Ukraine IT Report 2021. URL: <https://reports.itukraine.org.ua/> (дата звернення 24.11.2022).
3. ЗУ «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1946-20#Text> (дата звернення 20.11.2022).
4. ЗУ «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text> (дата звернення 20.11.2022).

Геннадій Балашов, аспірант

Львівськ національний університет ім. Івана Франка, м. Львів

Науковий керівник: Любенко А.М., доктор економічних наук, професор

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ОСОБЛИВОГО СТАНУ

Усі війни в першу чергу є війнами економік. Тому економіка та бізнес мають працювати. За для цього держава має адаптувати податкове навантаження і податкові правила до воєнних умов, для сприяння виживанню бізнесу в умовах війни. У цьому матеріалі коротко розглянемо, які саме зміни зазнало податкове законодавство для бізнесу під впливом російської військової агресії.

Перш за все зміни зазнали процедури адміністрування, контролю та обліку платників податків.

Так, Законом України № 2120-IX від 15.03.2022 р. на період воєнного стану зупинено перебіг податкових строків, зокрема строків давності, передбачених ст. 102 ПК України. Таке саме зупинення податкових строків передбачено і п. 69.9 підрозділу 10 розділу XX ПК України.

Передбачено, що пеня за ст. 129 ПК України не нараховується, а нарахована - підлягає списанню, якщо таке порушення є результатом введення воєнного стану. Одночасно з цим шкода заподіяна бездіяльністю контролюючого органу спричиненою воєнним станом, відшкодуванню не підлягає.

Мораторій на податкові перевірки, встановлений у 2020 році у зв'язку з пандемією COVID-19 зупинено і замінено іншим аналогічним мораторієм на період воєнного стану.

Так Законом 2142-IX від 24.03.2022 р. у пп. 69.2 п. 69 підрозділу 10 розділу XX ПК України передбачено, що на час воєнного стану податкові перевірки не розпочинаються, а розпочаті перевірки зупиняються. Виключенням з цієї заборони є фактичні перевірки та камеральні перевірки у зв'язку із бюджетним відшкодуванням, перевірками декларацій платників єдиного податку 4-ї групи.

Однак вже 12.05.2022р. було прийнято в цілому законопроект № 7360, яким відновлено і документальні перевірки податкової звітності. Зараз цей законопроект знаходиться на підписі Президента України.

У зв'язку із встановлення цінового регулювання на деякі товари, податковій надано право під час воєнного стану здійснювати контроль і спостереження за дотриманням встановлених державою фіксованих цін, граничних цін та граничних рівнів торговельної надбавки. Такий контроль здійснюється шляхом проведення фактичних перевірок. Підстав для неї, поки що, лише дві: письмова заява споживача та отримання інформації від інших органів.

Законом 2142-IX від 24.03.2022 р. було передбачено, що у випадку відсутності можливості у платника податків виконати податкові обов'язки (будь-які) через бойові дії чи введення військового стану, такий платник податків має їх виконати протягом 6 місяців після припинення або скасування воєнного стану. А фізичні особи, що безпосередньо приймають участь у відсічі збройної агресії - протягом 1 місяця з дня появи такої можливості.

Проте законопроектом № 7360, прийнятим 12.05.2022 р. ці строки змінили: 6-місячний строк для бізнесу скорочено до двох місяців. А для платників податків - фізичних осіб навпаки - збільшено до 60 днів.

На період воєнного стану дозволено подавати звітність та іншу документацію у паперовій формі.

Виправлення помилок у поданих деклараціях без штрафів можливо лише до 20.07.2022 р.

Перебіг строків щодо взяття податковою на облік платника податків також зупинено. Вочевидь через блокування реєстрів, які зараз щойно починають відновлюватись

Усі операції з добровільної передачі чи примусового відчуження майна на користь Збройних Сил України, інших воєнізованих формувань чи державних органів не вважаються операціями з реалізації для цілей оподаткування (зокрема щодо підакцизних товарів).

Для забезпечення потреб оборони військово-цивільним адміністраціям надано право звільняти майно з під податкової застави у спрощеному порядку.

Також передбачено порядок дій, у випадку втрати первинних бухгалтерських документів через бойові дії чи окупацію. Так платник має подати до податкової звернення у довільній формі про неможливість вивезення первинних документів або їх знищення. Після цього він отримує імунітет від перевірок зазначених періодів. А показники фінансової звітності не можуть бути піддані сумніву лише через відсутність підтверджуючих первинних документів. При цьому запроваджується презумпція правомірності дій платника податків, а їх неправомірність має доводити фіскальна служба. Якщо все ж таки з цього приводу податкова винесе податкове повідомлення-рішення, то до винесення остаточного рішення по процедурі оскарження контролюючий орган не може піддавати сумніву показники податкової звітності.

Для врегулювання питання оподаткування безоплатно отриманих товарів у якості благодійної чи гуманітарної допомоги, законодавцем у пп. 165.1.54 ст. 165 та пп. 170.7.2 ст. 170 ПК України було передбачено, що суми благодійної допомоги не включаються до складу оподаткованого доходу фізичної особи, якщо такими особами є учасники бойових дій чи чинні працівники і службовці воєнізованих формувань та правоохоронних органів, працівники підприємств, установ, організацій, сил цивільного захисту, які залучаються до здійснення заходів із національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії, фізичних осіб, що мешкають у населених пунктах, де велись бойові дії чи вимушених переселенців.

Звісно законотворець не міг оминати і ПДВ у воєнний час.

Протягом воєнного стану на прострочену заборгованість з бюджету, що виникла через форс-мажорні обставини у зв'язку із військовою агресією, пеня у розмірі 120 відсотків облікової ставки НБУ не нараховується.

Також встановлено, що під час дії воєнного стану не вважається використанням в неоподатковуваних операціях або операціях, що не є господарською діяльністю, якщо товари, придбані з ПДВ, були знищені або втрачені внаслідок військової агресії, а також якщо такі товари були передані у державну чи комунальну власність, в т.ч. на потреби оборони. Також не вважаються постачанням товарів операції з безоплатної передачі на користь Збройних Сил України чи інших воєнізованих формувань.

Через військову агресію Російської Федерації багато реєстрів було тимчасово відключено для їх захисту і збереження інформації. Так само і Єдиний реєстр податкових накладних. Тому законодавцем визначено, що на період воєнного стану реєстрація податкових накладних чи розрахунків-коригувань не здійснюються, а включення податкового кредиту здійснюється на підставі первинних документів, оформлених відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Тобто на підставі паперових документів.

Разом з тим було визначено, що протягом 6 місяців після припинення воєнного стану платники податків зобов'язані забезпечити реєстрацію всіх податкових накладних та розрахунків коригування за цей період. А суми податкового кредиту підлягатимуть уточненню з урахуванням даних податкових накладних та розрахунків коригування, зареєстрованих у Єдиному реєстрі податкових накладних.

Законопроектом № 7360, який було прийнято в цілому 12.05.2022 р., передбачено відновлення податкового обов'язку подання звітності, сплати податків та реєстрації податкових накладних і розрахунків-коригувань у ЄРПН для платників, які мають можливість своєчасно це робити. Перелік документів, які підтверджуватимуть неможливість виконання податкових обов'язків встановлюватиметься Міністерством фінансів.

Для покращення ситуації з паливом під час війни запроваджено зменшення ставки ПДВ до 7 відсотків на імпорт бензину, важких дистилатів, скрапленого газу, нафти і сирих нафтопродуктів. Акциз на ці товари встановлюється на рівні 0,00 євро за 1000 літрів. Податковий кредит, сформований під час воєнного стану за рахунок таких постачань, бюджетному відшкодуванню не підлягає і зараховується до складу податкового кредиту наступного звітного періоду.

Список використаних джерел:

1. Законопроект № 7360 від 12.05.2022 р. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану
2. Закон України №2142-IX від 24.03.2022 р. пп. 69.2 п. 69 підрозділу 10 розділу XX ПК України
3. Закон України N 2330-IX від 21 червня 2022 року «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування»

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 червня 2021 р. № 590, пункт 22 Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану.
5. Постанова КМУ від 11 березня 2022 р. № 252 «Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану».
6. Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 69/2022 «Про загальну мобілізацію».

*Віра Варцаба, д.е.н., професор
Габрієлла Левріні, магістрант
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна*

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Реформа децентралізації, проведена в Україні, спричинила не лише появу нових територіальних утворень, але й розширила спектр повноважень та відповідальності місцевих органів влади, що сприяє поступовому зростанню національної економіки України шляхом оптимізації та удосконалення системи місцевих фінансів.

До 2022 року, пріоритетними напрямками розвитку територій України в умовах фінансової децентралізації були: встановлення державного фінансового контролю над використанням та розподілом ресурсів місцевими органами влади та їх діяльністю на принципах ефективності та прозорості; підвищення ефективності наповнення бюджетів, в тому числі за рахунок місцевих податків і зборів; проведення контролю над діяльністю органів місцевого самоврядування з боку громадськості; підвищення рівня кваліфікації співробітників органів місцевого самоврядування; вдосконалення законодавства шляхом забезпечення стабільного, чіткого розподілу повноважень, прав та обов'язків на усіх рівнях влади; покращення комунікації між державними і місцевими органами влади [1]; розширення прав територіальних громад; покращення системи планування регіонального розвитку; вдосконалення системи місцевих запозичень, стимулювання розвитку фінансових ринків та інвестиційної діяльності в регіоні тощо.

Усі вищенаведені пропозиції залишаються актуальними й сьогодні, не зважаючи на випробування у зв'язку з військовою агресією з боку РФ. Однак подальша політика децентралізації не може бути проведена без врахування сучасних умов, більш того, вона не може залишитися незмінною й у поствоєнний період.

Як показали дослідження, децентралізація продемонструвала міцність фінансової основи територіальних громад, їхню здатність швидко адаптуватися до нових реалій завдяки автономії, самостійності, а також відновлювати приріст доходів до бюджетів і залучати належні фінансові ресурси, незважаючи на складні часи. Тому дуже важливо вже сьогодні сформувавши курс на посилення фінансової самодостатності місцевих бюджетів з урахуванням основних напрямів і пріоритетів розвитку децентралізації до початку військової агресії РФ та можливих наслідків війни. Це в свою чергу передбачає:

- реорганізацію громад, оскільки змінюється їх соціально-економічний потенціал в результаті зміни щільності та структури населення, зруйнування підприємств, зокрема бюджетоутворюючих, інфраструктури, об'єктів життєзабезпечення [1];
- подальшу інституціоналізацію органів місцевого самоврядування щодо самодостатності, самостійності, інклюзивності та підзвітності;
- подальшу оптимізацію структури видатків шляхом виключення тих, які не властиві функціям органам місцевого самоврядування;

- передачу до видатків державного бюджету фінансування відбудови житла та об'єктів освітньої сфери, охорони здоров'я, критичної інфраструктури та ЖКГ;
- пошук нових джерел доходів місцевих бюджетів і зміна трансфертної політики у відповідності до викликів поствоєнного відновлення та забезпечення довготривалого зростання національної економіки;
- вирішення проблеми накопичених податкових боргів, що дозволить залучати міжнародну фінансову допомогу [2];
- збільшення доходів місцевих бюджетів та податкових надходжень до них за рахунок зростання економіки та рівня зайнятості в результаті пост воєнного відновлення країни тощо.

Таким чином, досвід, набутий Україною в період пандемії COVID-19 та за час війни, завдяки непорушності принципу субсидіарності та автономного прийняття багатьох управлінських рішень органами місцевого самоврядування, демонструє беззаперечну перевагу самоорганізації населення перед централізованим управлінням у вирішенні різноманітних проблем, зокрема, економічних, фінансових, соціальних, гуманітарних та ін.

Із одного боку, теперішні дії влади направлені на оперативне, належне, безперервне виконання місцевих бюджетів шляхом прийняття відповідних нормативно-правових документів щодо ефективного функціонування бюджетної сфери та життєво необхідних потреб жителів територіальних громад у період дії воєнного стану. З іншого, слід визнати, що інструментарій державної політики у тилкових, прифронтових, фронтових, окупованих регіонах не можуть бути однаковими. Це ж стосується і різних сфер економічної діяльності. Тому чи повернуться населення туди, де проживало до війни, чи відновиться ділова активність, чи відбудеться перехід до результативності та ефективності у розвитку територій в більшій мірі залежить від подальшої дієвості децентралізаційних процесів. Незважаючи на важкі часи, в країні необхідно продовжувати розвивати їх всіма можливими шляхами, серед яких підвищення державного контролю над діяльністю органів місцевого самоврядування, розробка ефективної моделі підтримки й відбудови постраждалих регіонів та забезпечення більш гнучкого стратегічного планування, в якому повинні бути окреслені дії влади для різних варіантів розвитку подій в країні та безпосередньо в конкретних громадах.

Список використаних джерел:

1. Ломачинська І.А. Децентралізація місцевих бюджетів в Україні: виклики в період війни / І.А. Ломачинська, І.Є. Чуркіна // Міжнародний науковий журнал «Грааль науки». № 20, 2022. С. 29 – 31
2. Першко Л.О. Напрями підвищення ефективності формування місцевих бюджетів України за умов фінансової децентралізації. URL: <http://nvp.stu.cn.ua/article/view/235078/233624>

*Ігор Грубінка к.е.н., викладач
ВСП «Мукачівський фаховий коледж НУБіП України», м. Мукачєво*

ЗМІНИ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Бюджетна політика є основою формування бюджетного процесу, бюджетної системи і власне бюджету як основного фінансового плану держави. На формування бюджетної політики впливає ряд факторів: пріоритети розвитку економіки, особливості спеціалізації економічної системи, структурна побудова фінансової системи країни, інтеграція економіки країни у глобальну економічну систему та ряд інших факторів.

Безумовно, основним фактором який вплинув на бюджетну політику України зараз є повномасштабне вторгнення росії і відповідно війна. Ці зміни стосуються:

- коректування у бюджетні видатки і перерозподіл бюджетних коштів, сектор оборони і безпеки ста безумовно пріоритетним, зараз на нього припадає близько 60% бюджетних видатків, і ця цифра має всі передумови до зростання;
 - перегляд бюджетних доходів, в 2022 році падіння ВВП орієнтовано за прогнозами складе 35%, відповідно зменшення податкових та інших надходжень бюджету і зумовлений цим його дефіцит на рівні 30%;
 - секвестрування бюджетних видатків, практично всі їх статті за винятком фінансування оборони і безпеки були зменшені;
 - зростання важливості міжнародних позик і грантового фінансування для збалансування бюджету, зараз їх частка складає 45% і потреба на 2023 рік складе за розрахунками Міністерства фінансів України складе 38 мільярдів доларів[1].
 - складнощі здійснення фінансового планування, відповідно всі закладені у бюджеті на 2023 рік макрофінансові показники будуть коригуватися у місячній проєкції.
- Деякі параметри бюджету країни на 2023 рік, що підтверджують наші тези:
- бюджет-2023 планується з урахуванням 1,3 трлн грн доходів. Завдяки скоригованим макропоказникам та податковим змінам пропонується збільшити дохідну частину на понад 50 млрд грн.
 - видатки складатимуть 2,6 трлн грн. Збільшили обсяги видатків на виплати пенсій, на ліквідацію наслідків збройної агресії росії (будівництво, ремонти, купівля людям житла), на наукову й науково-технічну діяльність, на пільгові іпотечні кредити ВПО. Загалом до другого читання в проєкті держбюджету видаткова частина зросла на 66,8 млрд грн.
 - дефіцит держбюджету наступного року складе понад 20% ВВП: планують покривати його за рахунок допомоги партнерів. Для цього потрібно залучити 38 млрд доларів.
 - пріоритет №1 – безпека й оборона – залишається незмінним. Спрямовується на боротьбу з окупантами понад 1 трлн грн, це більше 18% ВВП. Фінансування української армії здійснюється самостійно за рахунок внутрішніх ресурсів.
- Отже зважаючи головним чинником сьогоденної бюджетної політики є війна, що призвело до зростання оборонних видатків, бюджетного дефіциту і зовнішнього фінансування бюджету країни.

Список використаних джерел:

1. Сайт BBC Україна URL: https://www.bbc.com/ukrainian/news-63475606?at_custom3=BBC+News+Ukraine&at_campaign=64&at_custom2=facebook_page&at_custom4=51B370B6-5B89-11ED-8FEA-6422FC756850&at_medium=custom7&at_custom1=%5Bpost+type%5D&fbclid=IwAR3j22WecnKu9g1GpEWG6G_g_NMsuMd48tiDYJkYGg9K639ozAvPzrle2vg

*Дарина Ізай, студентка 1 курсу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Мінкович В. Т., ст. викладач*

ТРАНСФОРМАЦІЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Бюджет є основним інструментом реалізації державної політики, яка може різнитися у мирний та воєнний час. На сьогоднішній день вся наша країна перебуває в умовах воєнного стану, який був запроваджений 24 лютого 2022 року указом Президента «Про введення воєнного стану в Україні». Тому цей аспект неможливо проігнорувати аналізуючи сучасну бюджетну політику України. Йдеться про зміну орієнтації держави на фінансування військових потреб, в першу чергу.

Так, за даними Міністерства фінансів України за січень-червень або I півріччя видатки державного бюджету становили 1036,7 млрд. грн., що на 403,1 млрд. грн. більше ніж у 2021 році. При цьому у січні-червні 2022 року державний бюджет було виконано з дефіцитом у 405,2 млрд. грн. Ця величина є в рази більшою, ніж у I півріччі минулого 2021 року, де дефіцит становив 43,2 млрд. грн.. [1; 5; 6]. Державні запозичення до загального фонду бюджету за I півріччя 2022 року становлять 566,9 млрд. грн. Основну частину цього дефіциту профінансували внутрішні кредитори Уряду. Частка емісійних ресурсів Національного банку в складі джерел фінансування дефіциту бюджету досягла 225 млрд грн. Помітною є різниця у видатках I півріччя 2021 та 2022 років на: оборону (на 279,7 млрд. грн. більше); громадський порядок, безпеку та судову владу (на 88,7 млрд. грн. більше); соціальний захист та соціальне забезпечення (на 41,8 млрд. грн. більше); економічну діяльність (на 20,8 млрд. грн. менше). Разючі зміни в цих сферах, безпосередньо пов'язані з початком ведення бойових дій. Країни партнери допомагають Україні вести війну, однак, разом з тим різко зростає показник зовнішнього запозичення (боргу) держави. Порівняно з 2021 роком, він зріс на 165,7 млрд. грн. [1; 5; 6].

На нашу думку, наведенні процеси та дані державних фінансів України є цілком очікуваними для умов воєнного стану.

В таких умовах Кабінет міністрів України розробив та затвердив проєкт державного бюджету на 2023 рік. Видатки держбюджету становитимуть 2 трлн 640 млрд грн, у тому числі загального фонду – 2 трлн 312 млрд грн та спеціального фонду – 328 млрд гривень. Із яких майже 50 %, а саме 1 трлн 141 млрд грн або 18,2 % ВВП – це стаття витрат на національну безпеку і оборону. Це є абсолютним рекордом для України, адже стільки коштів на цей сектор ще не виділялося. Видатки на зарплати військових, забезпечення армії, ремонт і закупівлю техніки та зброї у 2023 році в чотири рази перевищать показники 2022 року [3; 4; 8].

Також, аналізуючи Закон України «Про Державний бюджет України на 2023 рік», можна виокремити такі основні пріоритети: макрофінансова стабільність; підтримка населення (пенсійні та соціальні виплати); медицина; програми стимулювання економіки. Разом з тим варто зазначити певні обмеження в програмі держбюджету 2023 року. Наприклад, Законом про Держбюджет 2023 передбачено обмеження росту заробітних плат, передусім в бюджетній сфері. Це передбачено для всіх категорій працівників установ, закладів та організацій бюджетної сфери, державних органів. Розмір їх заробітної плати може змінюватися виключно в межах бюджетних призначень на оплату праці, передбачених у державному бюджеті. Також, варто згадати про зупинення Закону України «Про індексацію грошових доходів населення». Для роботодавців це означає послаблення у 2023 році, щодо нарахування індексації заробітної плати. Однак зупинення дії цього Закону торкнеться не тільки заробітної плати, це стосуватиметься й усіх інших доходів фізичних осіб, які індексуються за цим Законом [7; 8].

Для вирішення питань соціального та економічного характеру в Україні у 2023 році передбачено збільшення видатків державного бюджету, зокрема на: виплату пенсій – на 39 млрд грн (до 272 млрд. грн.); фонд ліквідації наслідків збройної агресії – на 16 млрд грн (до 35,5 млрд гривень). Його кошти будуть спрямовані на такі основні напрямки: будівництво та ремонт громадських будівель, об'єктів критичної інфраструктури; забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб та осіб, які втратили житло внаслідок бойових дій; закупівля шкільних автобусів та спеціального транспорту для закладів охорони здоров'я та комунальних підприємств; на освіту збільшено видатки на 555 млн грн, зокрема на розвиток дистанційної форми навчання 150 млн грн; на культуру на 235 млн грн, у тому числі для забезпечення реалізації проєктів Українським культурним фондом та Українським інститутом книги; для надання пільгових іпотечних кредитів внутрішньо переміщеним особам – 20 млн гривень [3; 4].

Щоб прослідкувати зміни бюджетної політики України, буде доцільним порівняти обсяги витратків на такі сфери життя як: національна безпека та оборона, пенсійне забезпечення та захист, охорона здоров'я, освіта. Для порівняння було взято дані 2021 року (у мирний час), та 2022 року (в умовах воєнного стану) та планові показники на 2023 рік.

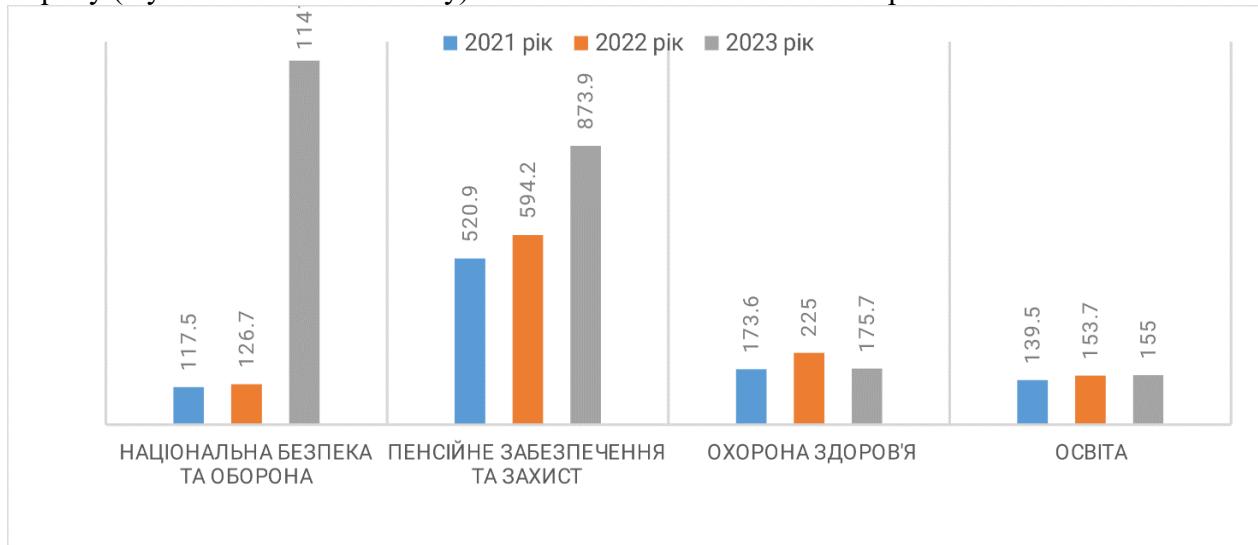

Рис. 1. Обсяг здійснених та запланованих витратків Державного бюджету України в розрізі окремих сфер протягом 2021-2023 рр., млрд. грн. [4; 5; 6]

Так, на рис. 1 можна прослідкувати два процеси, які стали характерними за умов воєнного стану. По-перше, це значне зростання витратків на сфери, які найбільше потребують фінансування в період війни, такі як: оборона та соціальні програми. По-друге, недоотримання фінансування сфер які раніше були в пріоритеті. Наприклад, це добре прослідковується на показниках витратків у сфері охорони здоров'я, де у 2023 році заплановано витратити на 49,3 млрд. грн. менше, ніж у 2022 році.

Через зрозумілі причини дефіцит держбюджету 2023 року буде тільки зростати і за прогнозами становитиме 20,6 %ВВП, або \$38 млрд. Оскільки, фінансування військових потреб Україна намагається проводити самостійно, за рахунок коштів держави, дефіцит заплановано покрити за допомогою міжнародних партнерів – ЄС, США, МВФ та інших. На 2023 рік Європейський парламент схвалив €18 млрд. фінансової допомоги Україні, які заплановано витратити на зарплати, пенсії, та інші соціальні програми. Також, Уряд ухвалив рішення про залучення \$500 млн. від Міжнародного банку реконструкції та розвитку. Це є частиною проекту підтримки державних витратків для забезпечення стабільного держу правління [2].

Таким чином, підсумовуючи викладене вище, можна зробити наступний висновок, що з початку війни в Україні відбулася певна модифікація, або зміна бюджетної політики. Головним пріоритетом країни на даний момент було (і на далі буде) визначено фінансування армії та інших військових потреб, а також різних соціальних програм, щоб нівелювати шкоду завдану під час ведення бойових дій. Також, ведення виснажливої війни призвело до накопичення державного боргу та зростання дефіциту бюджету.

Список використаних джерел:

1. Богдан Т. Воєнні фінанси: що повинна робити держава? [Електронний ресурс]/ТетянаБогдан.–2022.– Режимдоступудоресурсу:https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/523270_voienni_finansi_shcho_p_ovinna_robiti.html.
2. Григоренко Ю. Майже половина витратків держбюджету-2023 – західна допомога [Електронний ресурс] / Юрій Григоренко // GMK Center. – 2022. – Режим доступу до

- ресурсу: <https://gmk.center/ua/posts/majzhe-polovina-vidatkiv-derzhbjudzhetu-2023-zahidna-dopomoga/>.
3. Держбюджет на 2023 рік – основні цифри [Електронний ресурс] // Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3607070-derzbudzet-na-2023-rik-osnovni-cifri.html>.
 4. Додатки до Закону "Про Державний бюджет України на 2023 рік" [Електронний ресурс] // Кабінет Міністрів України. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: https://mof.gov.ua/uk/budget_2023-582.
 5. Інформація про стан виконання Зведеного та Державного бюджетів України за 2021 рік [Електронний ресурс] // Міністерство Фінансів України. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://mof.gov.ua/uk/budget-process-projects-declaration>.
 6. Інформація про стан виконання Зведеного та Державного бюджетів України за січень-вересень 2022 року [Електронний ресурс] // Міністерство Фінансів України. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: https://mof.gov.ua/uk/budget_2022-538.
 7. Компанія "ЛІГА:ЗАКОН". Скасування індексації та обмеження розміру зарплати бюджетникам — Держбюджет на 2023 рік [Електронний ресурс] / Компанія "ЛІГА:ЗАКОН". – 2022. – Режим доступу до ресурсу: https://buh.ligazakon.net/news/215584_ckasuvannya-ndeksats-ta-obmezhennya-rozmr-zarplati-byudzhetikam--derzhbyudzheta-na-2023-rk.
 8. Проект Закону "Про Державний бюджет України на 2023 рік" [Електронний ресурс] // Кабінет Міністрів України. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: https://mof.gov.ua/uk/budget_2023-582.

Яна Казимир, спеціаліст вищої категорії

Київський професійно-педагогічний фаховий коледж імені Антона Макаренка, м.Київ

МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БЮДЖЕТНО- ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО СТАНУ

Розв’язана путніською росією війна проти нашої держави, глобальне руйнування міст та інфраструктури країни, антигуманізм військових та геноцид українського народу призводить до якісної трансформації суспільства та зокрема економіки, оскільки державні інститути починають виконувати специфічні функції, що зумовлені воєнними діями, спрямованими на подолання агресора.

З початком повномасштабної війни Національний банк розгорнув багатопланові заходи з підтримки стійкості фінансового сектору. Частково вони ґрунтуються на досвіді попередніх криз. У своїх подальших кроках НБУ орієнтуватиметься на актуальні економічні процеси та перебіг бойових дій.

Механізми для покращення ефективності податкової політики під час війни та після мають різні підходи. Податкова політика під час воєнного періоду має бути максимально простою з точки зору обліку та здійснення платежів до державного та місцевих бюджетів, не повинна надмірно обтяжувати бізнес і населення прямими податками, оскільки бізнесу набагато легше буде зупинити діяльність або ліквідуватись. Потрібно розуміти, що крім простих ризиків діяльності бізнесу в воєнний період з’являються надзвичайні ризики пов’язані з загрозою життя та втратою активів.

Також важливий фактор – це вже закладати фундамент для найшвидшого відновлення економіки. Основні проблеми, з якими зіштовхнулася економіка України: падіння ВВП, прямі задокументовані збитки, велика частка населення емігрували, високий бюджетний дефіцит.

Такі вихідні умови тягнуть за собою відповідні наслідки для української економіки: зростання безробіття, відсутність інвестицій, обмежений доступ до грошей.

Перше, що важливо зробити, – проінформувати населення про реальну економічну ситуацію в країні та економічні зміни.

По-друге, для зменшення кількості безробітних та залучення іноземних донорських коштів потрібно розвинути програми перекваліфікації.

Водночас у період дії воєнного стану державі доцільно запровадити єдине вікно отримання бюджетної допомоги цільовим групам підприємств, що фінансуватиметься через розміщення державних цільових військових облігацій або спеціального фонду міжнародної допомоги для відновлення країни.

Одночасно з цим Україні потрібно утриматись від проведення радикальних податкових реформ, таких як податок на виведений капітал, бо це сприятиме тому, що населення буде відволікатись на пристосування до нових умов, на які під час війни нема часу.

Також потрібно відмовитися від запровадження складних форм співробітництва з бізнесом. Вони будуть актуальними в післявоєнний період, коли функціонуватимуть фінансові ринки в межах відновлення об'єктів інфраструктури. Доцільно обмежитись простими формами державного замовлення на ті чи інші товари та послуги без складних довгострокових контрактів.

Податкове законодавство в Україні зазнало значних змін за час воєнного стану [2]. На період дії воєнного стану було постановлено:

– Право на застосування спрощеної системи оподаткування 3 групи за ставкою 2% суб'єктами господарювання з річним доходом до 10 млрд грн та без обмеження чисельності працівників.

– добровільну сплату єдиного податку платниками 1–2 груп.

– ФОП 1-3 груп та самозайняті повністю звільняються від сплати ЄСВ за себе.

– За несвоєчасну подачу звітності чи сплату податків не можуть застосовуватись жодні штрафні санкції, оскільки контроль за несплатою податків покладено на контролюючі органи.

– Благодійна допомога, надана учасникам бойових дій та особам, які живуть на території бойових дій, не оподатковується ПДФО.

– Відтепер акциз на бензини, важкі дистилати та скраплений газ становить 0 євро за 1000 літрів. Ставку податку на додану вартість для ввезення пального знизили з 20% до 7%.

Вищенаведене свідчить, що керівництвом країни вживаються заходи, спрямовані на забезпечення належного виконання бюджетів, оперативного вирішення проблем, пов'язаних з умовами воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Про спрямування коштів до резервного фонду державного бюджету: Постанова КМУ від 10 березня 2022 р. № 245/ Електронний ресурс: режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/245-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 12.04.2022 р.).
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану. Закон України від 24.03.2022 № 2142-IX. URL: <https://tax.gov.ua/zakonodavstvo/podatkove-zakonodavstvo/zakoniukraini/77318.html>
3. Офіційна сторінка Держмитслужби України [Електронний ресурс]: URL : <https://www.facebook.com/UkraineCustoms> (дата звернення 13.04.2022).
4. Державна митна служба України. Офіційний сайт. URL: <https://customs.gov.ua/mitne-oformlennia-gumanitarnoyi-dopomogi-v-umovakh-voennogo-stanu> (дата звернення 13.04.2022)

*Георгіна Кампо, к.е.н., доцент
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Олеся Гаврилець, к.е.н., доцент
ДВНЗ «Мукачівський державний університет», м. Мукачево*

ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Питання формування дохідної частини місцевих бюджетів є надзвичайно актуальним упродовж багатьох років. Особливо це важливо в сучасних умовах, оскільки саме на місцеве самоврядування покладено відповідальність за забезпечення життєдіяльності та добробуту населення в регіонах, до того ж їх роль зростатиме у майбутньому у процесі відновлення комунальної інфраструктури після деокупації територій України.

Так як реформу децентралізації започатковано в 2014 році, то вже можна робити певні висновки щодо її результатів. Саме завдяки цій реформі місцеві громади змогли акумулювати необхідний обсяг фінансових ресурсів для забезпечення і підтримки всіх сфер життєдіяльності громадян в умовах воєнного стану – функціонування комунального господарства, допомога внутрішньо переміщеним особам, організація укриттів та пунктів обігріву, сприяння релокації бізнесу.

Фінансова децентралізація передбачає законодавче закріплення за кожним рівнем влади певних функцій або окремих публічних послуг та необхідного для їх виконання матеріально-фінансового ресурсу. [6, с. 65].

Фінансова децентралізація включає: 1) децентралізацію видатків; 2) децентралізацію доходів; 3) організаційну самостійність [7].

Розглянемо формування доходів місцевих бюджетів протягом останніх трьох років (табл.1)

Таблиця 1

Динаміка доходів місцевих бюджетів у 2019-2020 роках, млн. грн [1,2,3].

Надходження до місцевих бюджетів	2019	2020	2021	Відхилення	
				абс.	відн.
Податкові надходження	270545,79	285571,55	346713,19	76167,40	28,15
Неподаткові надходження	26105,01	21462,55	27183,01	1078,0	4,13
Доходи від операцій з капіталом	2928,83	3473,08	3462,22	533,38	18,21
Трансферти	260302,02	160177,05	202733,29	-57568,73	-22,12
Надходження від урядів іноземних держав, міжнародних організацій	44,29	146,39	36,04	-8,25	-18,63
Цільові фонди	601,95	649,36	571,39	-30,56	-5,08
Разом	560527,91	471479,98	580669,15	20171,24	3,60

Як бачимо, відбувається зростання власних доходів місцевих бюджетів: податкових та неподаткових надходжень на 28,15% та 4,13% відповідно, а також доходів від операцій з капіталом – на 18,21%. Позитивним є те, що зростання податкових надходжень перевищує індекс інфляції за відповідний період, що вказує на зміцнення бази власних доходів бюджетів у регіонах. В той же час спостерігається зменшення обсягу трансфертів з державного бюджету на 22,12%, надходжень від урядів іноземних держав та міжнародних організацій на 18,63%.

Багато викликів постало перед місцевими фінансами у 2022 році. За вісім місяців 2022 поточного року зросла частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету – до 25,3%, тоді як за 2019-2021 роки ця частка коливалася у межах 22 -23 %: 23,3% у 2019, 22,6 % у 2020 та 22,8% у 2021 роках [8].

Все це вказує на зростання ролі місцевих бюджетів та посилення їхньої фінансової незалежності. Проте, надалі залишається актуальною проблема горизонтальних дисбалансів у місцевих фінансах, яка тільки посилилась цього року, оскільки частина місцевих громад зазнала значних втрат через військові дії, а деякі продемонстрували зростання доходів, особливо на заході країни. Це пояснюється релокацією підприємств у більш безпечні західні регіони та зростанням надходжень від ПДФО внаслідок зростання заробітних плат військовослужбовців, а також зростання нормативу зарахування ПДФО до бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад на рівні 64% за рахунок зменшення нормативу зарахування ПДФО до державного бюджету (21%). Цю норму продовжено і на 2023 рік. [5]

Варто відмітити зростання надходжень єдиного податку у 2022 році до місцевих бюджетів внаслідок внесених змін до спрощеної системи оподаткування. Суб'єктам підприємництва, обсяг доходів яких менше 10 млрд грн, було дозволено обрати спрощену систему оподаткування та сплачувати єдиний податок за ставкою 2% [4].

Проте, знизилась надходження від плати за землю та податку на нерухоме майно внаслідок змін у законодавстві – її було дозволено не нараховувати та сплачувати на територіях, де ведуться бойові дії та тимчасово окупованих територіях. За різними оцінками місцеві бюджети недоотримали близько 4 млрд грн плати за землю.

В цілому, можна зробити висновок, що в результаті реформи децентралізації вдалося досягнути позитивних змін у сфері місцевих фінансів. Бюджети територіальних громад демонструють фінансову стійкість і, навіть у надзвичайно складних умовах, забезпечують функціонування комунальної інфраструктури та життєдіяльність громадян.

Список використаних джерел:

1. Виконання місцевих бюджетів 2019. Державний веб-портал бюджету для громадян. Open budget. Міністерство фінансів України. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2019&budgetType=LOCAL>
2. Виконання місцевих бюджетів 2020. Державний веб-портал бюджету для громадян. Open budget. Міністерство фінансів України. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2020&budgetType=LOCAL>
3. Виконання місцевих бюджетів 2021. Державний веб-портал бюджету для громадян. Open budget. Міністерство фінансів України. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2021&budgetType=LOCAL>
4. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану» №2142-IX. від 24.03.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text>
5. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2022 №2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>
6. Лазутіна Л.О. Джерела формування місцевих бюджетів сільських територій в умовах децентралізації. URL: <http://global-national.in.ua/archive/6-2015/150.pdf>
7. Слободянюк Н.О., Коніна М.О. Проблеми формування дохідної частини місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації. *Вісник Мукачівського державного університету*. Економіка та суспільство. Випуск № 2. 2016, С.611-616
8. Онишук І. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 8 місяців 2022 року URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15570>

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ОБЛІКУ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

Податок на додану вартість – непрямий податок, що включається до ціни товарів, робіт та послуг. Платники ПДВ сплачують податок як різницю між податковими зобов'язаннями та податковим кредитом за звітний період. У процесі судово-бухгалтерської експертизи спорів, пов'язаних з нарахуванням і сплатою податку на додану вартість, доцільно класифікувати документи відповідно до зазначеної тематики, що становитиме певну базу при формуванні методики такого дослідження. [2, ст. 241]. Вивчаючи основні об'єкти на предмет порушень у сфері розрахунків з податку на додану вартість, експерт-бухгалтер досить часто потребує підтверджуючої або доповнюючої інформації, що міститься у документах, об'єднаних у групу “додаткові об'єкти”. Наведемо приклад: на розгляд експерту поставлене питання щодо правильності визначення суми податкового кредиту з певної операції придбання; вивчаючи це питання, експерт-бухгалтер проводитиме дослідження не лише конкретної податкової накладної, застосовуючи прийоми формальної та арифметичної перевірки, а й договору постачання, в якому вказуватиметься договірна ціна товару, що, у свою чергу, є базою визначення суми податкового кредиту з ПДВ; крім того експерт-бухгалтер проведе взаємну перевірку показників податкової накладної та накладної, у якій відображено факт передачі товару, або ж документів, що засвідчують виплату грошових коштів контрагенту. Третя група об'єктів об'єднує документи, складені іншими фахівцями, або ж суб'єктами призначення судово-бухгалтерської експертизи. Вони мають не менш важливе значення у процесі дослідження, оскільки виступають безпосереднім джерелом інформації. Наприклад, вивчаючи матеріали справи, експерт-бухгалтер виявив невідповідність підписів у двох аналогічних документах. Проте, у межах своєї компетенції, він не має права визначати це як підробку підписів та обґрунтовувати у висновку. З метою підтвердження його здогадок, експерт-бухгалтер формує клопотання до суб'єкта призначення судово-бухгалтерської експертизи, у якій обумовлює необхідність проведення криміналістичної експертизи, як важливого аспекту для встановлення фактичних обставин справи. І лише у випадку задоволення клопотання, експерт має право спиратися на отримані висновки у процесі подальшого дослідження. Вивчаючи документи, експерт-бухгалтер застосовує різноманітні методи, прийоми та способи. У результаті дослідження судової практики розгляду справ, пов'язаних зі сплатою ПДВ, було виділено три групи питань, які становлять основу методики дослідження експерта-бухгалтера, зокрема [3, ст.351]: питання, пов'язанні з формуванням, обліком і сплатою суми податкового зобов'язання з ПДВ; питання, пов'язані з формуванням, обліком та відшкодуванням суми податкового кредиту з ПДВ; питання, пов'язані з нарахуванням, сплатою або відшкодуванням податку на додану вартість. Слід пам'ятати про особливості використання деяких з них, наприклад, зустрічної та експертної перевірки. Зустрічна перевірка застосовується у разі необхідності підтвердження достовірності надання податкової накладної одним підприємством іншому. Тут компетенція експерта-бухгалтера обмежується, оскільки він не має права на здійснення запиту документа самостійно. У цьому випадку формується клопотання до суб'єкта призначення експертизи з метою проведення такої перевірки [1, ст. 62]. Проведене дослідження дало змогу виявити механізм застосування методичного інструментарію у процесі судово-бухгалтерської експертизи справ, пов'язаних з податком на додану вартість. Розглянуті вище прийоми документального контролю є основними у процесі судово-бухгалтерської експертизи. Поряд з ними застосовуються розрахунково-аналітичні методи, які у своєму складі передбачають методи економічного аналізу, економіко-математичні і статистичні методи. Проте

документальні прийоми і до сьогодні залишаються найважливішими у процесі виявлення фактичних обставин справи. Поряд з цим, виявлення фактичних обставин справи вимагає застосування прийомів контролю, які не входять до компетенції експерта-бухгалтера, зокрема експертні та зустрічні перевірки. У процесі дослідження розкрито механізм застосування основних методів і прийомів судово-бухгалтерської експертизи у справах, пов'язаних зі сплатою ПДВ. Дослідження експерта-бухгалтера передбачає не лише правильне застосування методичного інструментарію, а й врахування всіх питань, що можуть поставати у процесі дослідження справ відповідного спрямування. Тому даний напрямок є перспективною подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Волкова І.А. Судово-бухгалтерська експертиза: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: Центр учбової літератури, 2009. 84 с.
2. Судово-бухгалтерська експертиза. Навчальний посібник для студентів спец. 7.050106 "Облік і аудит". / За ред. д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинця, Житомир: ПП "Рута", 2004. 460 с.
3. Федчишина В.В. Методичне забезпечення експерта-бухгалтера у справах з ПДВ. Вісник Житомирського державного технологічного університету. Економічні науки. 2010. № 2(52). 346-353с.

*Ганна Коцюрубенко, к.е.н., доцент, докторант кафедри фінансів
Одеський національний економічний університет, м. Одеса*

РЕАЛІЗАЦІЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ПІДТРИМКИ НАСЕЛЕННЯ ТА ПОДОЛАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ НЕРІВНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Роль та значення держави під час кризових процесів значно активізуються у напрямку підтримки та захисту усіх дотичних учасників, у першу чергу, це має значення щодо забезпечення та підтримки населення. Війна, як безпосереднє кризове явище, є загрозливим аспектом існування та повноцінного функціонування держави: перерозподіл сфер державної підтримки напрямів, які пов'язані з забезпеченням національної безпеки, визначають зміни у проведенні усіх складових державної політики, обумовлюють важливість перебудови економічних відносин і розподілу фінансових ресурсів серед сфер і суб'єктів фінансової взаємодії. Бюджет виступає важливим елементом розподільчих та перерозподільчих процесів, натомість, бюджетна політика дає практичне втілення дії бюджету.

Відповідно до визначення, яке наводить В. Дем'янишин, бюджетна політика – це «діяльність держави щодо використання бюджетних відносин для забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства»[1, с. 23].

Т. Канева та А. Галабурда визначають бюджетну політику «як сукупність заходів та методів регулювання державного бюджету, які спрямовані на сприяння економічного зростання та структурних перетворень, підвищення якості добробуту громадян та реалізації стратегічних цілей»[2, с. 101]. Науковці досліджують реалізацію даної політики у воєнний час і зазначають, що «основою бюджетної політики є розробка основних напрямків використання бюджету відповідно до засад соціально-економічного розвитку суспільства»[2, с. 102].

Варто зазначити, що реалізація бюджетної політики має відображати ті тенденції, що є характерними для розвитку держави на поточний момент часу та бути досить гнучкою для можливості перебудови заздалегідь визначеного плану у бік тих напрямів, які активізувались у зв'язку з несприятливими обставинами та форсмажорними факторами. Такими обставинами, для української економіки, фінансової системи та усіх суб'єктів, стала активізація повномасштабних військових дій та упровадження військового стану в Україні.

Ситуація, що склалась, є економічним викликом і потенційно впливає на формулювання тактичних цілей реалізації бюджетної політики. Однак, переведення економічної системи на роботу в умовах війни активізує необхідність посилення соціальної функції держави щодо забезпечення фінансової та соціальної підтримки населення, яке опинилось у скрутних умовах у зв'язку з військовими діями: втрата роботи, житла, здоров'я, змушена міграція тощо.

Як свідчать результати опитувань, що були проведені експертами групи «Рейтинг» у вересні 2022 року, через війну рівень доходів знизився у 66% українців. Зокрема, 14% втратили практично всі доходи, а у 32% вони значно зменшилися. Що стосується підприємців, то 28% підприємців відповіли, що їхній бізнес закритися, 12% – що планують закритися, а 48% – що працюють, хоча доходи зменшилися. Варто зазначити, що збільшується майнове розшарування: 32% українців зазнали матеріальних втрат внаслідок війни: позбулися житла, коштовностей, автомобіля тощо; 10% втратили житло: у 2% воно повністю зруйноване та не придатне для проживання, у 8% – частково пошкоджене [3].

За таких обставин, важливою складовою соціально-орієнтованої економіки, яку розбудовує Україна, є підтримка населення та запровадження заходів щодо мінімізації негативних наслідків війни для добробуту громадян. Безпосередньою складовою даного процесу виступає державний бюджет як інструмент реалізації бюджетної політики. Як свідчать дані Міністерства фінансів, за період з січня по вересень 2022 року на соціальні виплати з державного бюджету спрямовано 304,9 млрд гривень [4].

Трансформація бюджетної політики відбувається відповідно до потреб громадян і обставин, у яких опиняються мешканці тих чи інших територій. Реалізація грошової державної підтримки здійснюється за напрямками: допомога на проживання ВПО, компенсація витрат власникам житла за тимчасове розміщення ВПО, компенсація витрат роботодавцям на оплату праці за працевлаштування ВПО тощо. Крім того, держава реалізує низку заходів бюджетної політики щодо інфраструктурного забезпечення життя громадян, а саме фінансової підтримки медичної галузі, заходів з підготовки до проведення опалюваного сезону в умовах несприятливих кон'юнктурних коливань цін на енергоресурси, надання грантів місцевим громадам для працевлаштування ВПО та створення умов для ведення власного бізнесу тощо. Такі стабілізаційні заходи обумовлені викликами часу та провокують необхідність перерозподілу коштів, залучення додаткових джерел фінансування та фінансового забезпечення, що у свою чергу збільшує державну заборгованість і визначає важливість планування подальших витрат з перспективним інвестиційним потенціалом. Такий потенціал формується не просто через заходи фінансової підтримки, а саме за допомогою інструментів стимулювання – гранти на відкриття власної справи, придбання житла, перекваліфікацію, тобто адаптацію населення та включення у економічну ринкову взаємодію. Саме інвестиційна та стимулююча складова формують змогу у майбутньому знизити боргове навантаження на бюджетну систему та запобігти податковим коливанням з метою фінансування дефіциту бюджету.

Список використаних джерел:

1. Дем'янишин В. Теоретичні засади бюджетної політики. Світ фінансів. 2007. Випуск 1 (10). с. 19-34
2. Канева Т., Галабурда А. Бюджетна політика держави в умовах воєнного стану. Scientia Fructuosa. 2022. № 4.с. 98-109.
3. Кожен третій українець зазнав матеріальних втрат внаслідок розв'язаної Росією війни, – група "Рейтинг". Інформаційна агенція Lb.ua. URL: https://lb.ua/news/2022/10/05/531581_kozhen_tretyy_ukrainets_zaznav.htm
4. Гамалій І. Понад 300 млрд гривень було спрямовано на соцвиплати у січні-вересні 2022 року. Інформаційна агенція Lb.ua. URL: https://lb.ua/economics/2022/10/27/533909_ponad_300_mlrd_griven_bulo.html

*Михайло Кужелєв, д.е.н., професор
Національний університет «Києво-Могилянська академія», м. Київ*

ОСОБЛИВОСТІ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану в Україні одним з важливих питань є забезпечення належного та безперервного виконання бюджетів місцевих рівнів. Саме оптимальний розподіл повноважень між центральною владою та територіальними громадами стали ключовою умовою ефективного функціонування фінансової системи держави, її гнучкості, адаптивності в умовах протистояння російській агресії та забезпечення обороноздатності. Регіональна політика має бути зорієнтована не лише на вирішення традиційних питань, але й на комплекс викликів та наслідків війни – руйнування інфраструктурних об'єктів та низки підприємств, шалені міграційні процеси, енергетичні злочини та розграбування територій, які вже звільнено від окупантів [1–3].

Тому процес розширення і зміцнення прав та повноважень територіальних одиниць є основою оперативного вирішення стратегічних та тактичних завдань. Саме тому після 24 лютого 2022 року Урядом країни було прийнято низку рішень задля забезпечення ефективного функціонування бюджетної сфери та необхідних потреб мешканців територіальних громад.

Крім того, 04.11.2022 р. Кабінет Міністрів України прийняв постанову «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2022 р. № 252». Запропоновані в постанові директиви визначають підходи щодо організації бюджетного процесу на територіях, які після 24.02.2022 р. є тимчасово окупованими або на яких ведуться бойові дії, а також змінюють організацію роботи учасників бюджетного процесу на місцевому рівні у період дії воєнного стану [4]. Зокрема, передбачено низку доповнень щодо особливостей виконання місцевих бюджетів у період дії воєнного стану, які було затверджено постановою Кабінету Міністрів від 11 березня 2022 року № 252:

«- визначено спрощені умови виконання бюджетних повноважень військовими адміністраціями населених пунктів, обласними, районними та Київською міською військовою адміністраціями;

- надано право начальникам військових адміністрацій населених пунктів у період дії воєнного стану на територіях, які після 24 лютого 2022 року є тимчасово непідконтрольними українській владі, тимчасово окупованими або на яких ведуться бойові дії, здійснювати повноваження місцевих фінансових органів, у разі неможливості їх функціонування;

- врегульовано питання погодження проектів рішень про передачу коштів у вигляді міжбюджетного трансферту» [4].

Щодо основних новацій бюджетного процесу на місцевому рівні в умовах воєнного стану, які було прийнято за останні 9 місяців, можна зупинитися на наступних:

«- всі зміни до місцевого бюджету приймаються виконавчими комітетами відповідних місцевих рад, місцевими державними адміністраціями, військово-цивільними адміністраціями або військовими адміністраціями за поданням місцевих фінансових органів без ухвалення відповідного рішення Верховною Радою Автономної Республіки Крим, відповідною місцевою радою;

- перерозподіл видатків бюджету і надання кредитів з бюджету за бюджетними програмами, включаючи резервний фонд бюджету, додаткові дотації та субвенції, у межах загального обсягу бюджетних призначень головного розпорядника бюджетних коштів, а також збільшення видатків розвитку за рахунок зменшення інших видатків здійснюється без погодження відповідною комісією місцевої ради;

- виконавчі комітети відповідних місцевих рад, місцеві державні адміністрації, військово-

цивільні адміністрації або військові адміністрації можуть приймати рішення про перерахування коштів з місцевого бюджету державному бюджету з метою відсічі збройної агресії російської федерації проти України;

- передача коштів між місцевими бюджетами можлива без укладання договору;
- проекти місцевих бюджетів затверджуються рішеннями виконавчих комітетів відповідних місцевих рад чи розпорядженнями місцевих державних адміністрацій, військово-цивільних адміністрацій або військових адміністрацій;
- дозволено перевищення обсягу резервного фонду бюджету понад 1% обсягу видатків загального фонду відповідного бюджету» [5].

Таким чином, прийняті зміни дозволяють органам місцевого самоврядування оперативно вирішувати як оперативні питання, так й здійснювати комплекс заходів щодо протидії та спротиву російській агресії або ліквідації наслідків окупації та руйнувань внаслідок бомбардувань та терористичних атак на об'єкти критичної інфраструктури. Адже перемога у війні – це колективна справа Збройних Сил України, територіальних громад та суспільства в цілому.

Список використаних джерел:

1. Кужелев М. О., Нечипоренко А. В. Фінансові інструменти стимулювання регіонального розвитку: практика використання в Україні : монографія. Київ : «Центр учбової літератури», 2019. 224 с.
2. Nechyporenko A. Financial resources of public sector of economy in ensuring realization of financial policy of the country. Association agreement: driving integrational changes : collective monograph. Accent Graphics Communications Chicago, Illinois, USA, 2019. P. 374–385.
3. Rekunen I., Kuzheliev M., Nechyporenko A., Nemsadze G. Discretionary budget expenditure in the system of state regulation of the country's socioeconomic development. Public and Municipal Finance. 2018. № 7. P. 8–18.
4. Уряд спростив організацію бюджетного процесу на місцевому рівні у період дії воєнного стану. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15718>
5. Особливості бюджетного процесу в умовах воєнного стану. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14654>

*Інна Курило, д.ю.н., професор
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІСКАЛЬНИХ ВІДНОСИН В АГРАРНІЙ СФЕРІ ПРОТЯГОМ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Введення воєнного стану змінює суспільно-економічне життя в державі. Перед суспільством постають нові виклики. Вочевидь, це також вимагає і змін в правовому регулюванні тих відносин, які є надзвичайному важливими для функціонування економіки держави.

Фіскальні відносини – це відносини, які виникають при сплаті податків та інших платежів, є одними з основних інструментів макроекономічного регулювання руху капіталів і які врегульовані нормами фінансового, адміністративного, цивільного, кримінального права тощо. Варто зазначити, що функція фіскальних відносин держави полягає у стабілізації та розвитку економіки, забезпеченні продовольчої безпеки, забезпеченні належного рівня функціонування правової системи держави та функціонуванні держави загалом [2]. Так, Є. Дуліба зазначає, що фіскальна функція України стає одним з найважливіших напрямків діяльності держави, що безпосередньо впливає на стабілізацію та стабільність економічних процесів в Україні [1, с. 3].

Науковець С. Слюсаренко стверджує, що засіб забезпечення оптимізації фінансового регулювання аграрної сфери – це саме той прийом, що дає можливість знайти найкращу альтернативу з найбільшим ефектом або максимально досяжним рівнем ефективності у сфері здійснення публічними органами фінансового регулювання аграрною сферою [5].

Воєнний стан призводить також і до необхідності правових змін, враховуючи нові реалії життя. Було прийнято низку законодавчих актів щодо внесення певних змін до податкового законодавства.

Зупинимося лише на деяких. Відтак, положеннями Закону України «Про внесення зміни до розділу XXI «Прикінцеві та перехідні положення» Митного кодексу України щодо звільнення від оподаткування ввезним митом товарів, що використовуються для забезпечення зберігання зернових та/або олійних культур» [4] було звільнено устаткування для зберігання, перевезення, завантаження та розвантаження зернових та олійних культур, а саме причепи та напівпричепи з самозавантаженням або саморозвантаженням для перевезення сільськогосподарської продукції певних підкатегорій; а також полімерні рукави та мішки певним об'ємом для зберігання сільськогосподарської продукції певних підкатегорій.

Розуміючи необхідність нововведень, Верховна Рада України приймає Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів щодо дії норм на період дії воєнного стану» [3]. Серед інших положень, можна побачити що п 69.14 говорить про не нарахування та не сплату плати за землю за ті земельні ділянки, які розташовані на тимчасово окупованих територіях або територіях, на яких велися бойові дії на період з 1 березня 2022 по 31 грудня року, що слідує за роком, в якому припинено воєнний стан. Окрім цього, варто зазначити, що також не сплачується та не нараховується загальне мінімальне податкове зобов'язання за ті земельні ділянки, які знаходяться на тимчасово окупованих територіях або територіях, де ведуться або велись бойові дії за 2022 та 2023 звітні роки. Також можна говорити, що за 2022 звітний рік екологічних податок на таких територіях не нараховується та не сплачується.

Низкою Постанов Кабінету Міністрів України (далі - КМУ) було внесено до списку товарів, експорт яких підлягає квотуванню та ліцензуванню окремі сільськогосподарські товари, серед яких гречка, жито, просо, мінеральні добрива та інші. (Постанови КМУ № 207 «Про внесення змін у додатки 1 і 5 до постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1424; № 352 від 24 березня 2022 року; № 422 від 9 квітня 2022 року).

Окреслюючи лише певні особливості правового регулювання фіскальних відносин в аграрній сфері протягом дії воєнного стану, можна стверджувати, що діючий військовий стан на території України вимагає надзвичайно швидкого правового реагування шляхом внесення відповідних змін до законодавства нашої держави. Аграрна сфера завжди слугувала надзвичайно важливою для життєздатності будь-якої держави. Нові виклики, що постають в аграрній сфері, вимагають від суспільства нових шляхів вирішення проблем.

Список використаних джерел:

1. Дуліба Є. В. Фіскальна функція держави: адміністративно-правовий аспект: монографія; під заг. ред. д.ю.н., професора, заслуженого юриста України В.І. Курила. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 355 с.
2. Курило В.І., Биркович Т.І., Овчарук С.С. Правове регулювання фіскальних відносин як чинник продовольчої безпеки. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки». 2021.4. С. 24-33.
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15 березня 2022 року № 2120. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>.
4. Про внесення зміни до розділу XXI «Прикінцеві та перехідні положення» Митного кодексу України щодо звільнення від оподаткування ввезним митом товарів, що

використовуються для забезпечення зберігання зернових та/або олійних культур: Закон України від 27 липня 2022 року №2443-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2445-20#Text>.

5. Слюсаренко С. Податок на землю як засіб забезпечення оптимізації фінансового регулювання аграрної сфери. *Юридичний вісник*. 2017. 1. С. 77-82.

*Петро Лазар, директор
Департамент фінансів Закарпатської ОВА, м. Ужгород
Юлія Траньович, молодший науковий співробітник
ЗРЦ СЕ і ГД НАНУ, м. Ужгород*

БЮДЖЕТИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

За 9 місяців 2022 року до загального фонду місцевих бюджетів Закарпатської області без урахування трансфертів надійшло 6212,2 млн грн, що складає 106,4 % плану та на 37,9 % більше обсягу надходжень за відповідний період 2021 року. Із 64 територіальних громад заплановані показники надходжень виконали 39 громад. Порівнюючи з результатами за січень-вересень 2021 року, 51 територіальна громада має позитивний темп росту доходів [1].

Основною причиною збільшення доходів є зростання надходжень податку на доходи фізичних осіб (далі – ПДФО) через збільшення кількості військовослужбовців та їх заробітної плати. З початком бойових дій на території країни питома вага ПДФО з грошового забезпечення військовослужбовців у загальному обсязі ПДФО, що надійшов до місцевих бюджетів станом на 01.10.2022, зросла до 32,7 %, тоді як за підсумками минулого року вона становила лише 7,3 %. При цьому виникають проблемні випадки сплати податків військовими частинами до місцевих бюджетів не за місцевим своєї дислокації, що не відповідає вимогам Податкового кодексу.

Невиконання планових показників доходів бюджетів окремих територіальних громад та їх скорочення відносно відповідного періоду минулого року відбувається в основному у зв'язку зі зменшенням надходжень плати за землю – через зменшення вдвічі коефіцієнту при визначенні нормативної грошової оцінки земель, призначених для розміщення та експлуатації будівель і споруд залізничного транспорту [6]; та через непередбачення на 2022 рік плати за землю Карпатським біосферним заповідником. Також на зменшення доходів бюджетів територіальних громад вплинуло встановлення особливостей оподаткування до припинення воєнного стану, зокрема, щодо єдиного податку та встановлення нульової ставки акцизного податку на пальне [3]. Слід зазначити, що Законом України №2618-IX від 21.09.2022 р. [4] відновлене зарахування до бюджетів територіальних громад надходжень від акцизного податку з пального і протягом жовтня до бюджетів територіальних громад Закарпатської області вже надійшло близько 14,6 млн грн акцизу з пального.

У зв'язку з російським вторгненням в Україну у територіальних громад з'явилися нові вагомі напрями видатків бюджетів. У першу чергу – видатки на підвищення обороноздатності. На потреби територіальної оборони та забезпечення мобілізаційної підготовки станом на 01.10.22 року у місцевих бюджетах області передбачено майже 100 млн грн, з яких половина вже профінансовано. Багато ресурсів зараз спрямовуються на забезпечення військових частин та правоохоронних органів, хоча це і не відноситься до обов'язкових повноважень тергромад. Загалом у бюджетах тергромад області на реалізацію місцевих програм, заходи яких спрямовані на забезпечення підрозділів ЗСУ, ТРО та інших військових та правоохоронних органів, передбачено 567 млн грн, з яких майже 500 млн грн вже профінансовано.

Ще одним важливим напрямком видатків стала підтримка внутрішньо переміщених та/або евакуйованих осіб (далі – ВПО). Станом на середину жовтня обсяг видатків на підтримку ВПО за рахунок місцевих програм області склав майже 56 млн грн, з них 38 млн грн з бюджетів територіальних громад. Окрім цього, враховуючи прихід опалювального сезону, постала гостра необхідність у ремонті окремих закладів і ОМС змушені вишукувати на це кошти в бюджетах. Так, наразі тільки в рамках обласної Програми облаштування місць для тимчасового перебування внутрішньо переміщених осіб у Закарпатській області вже планують виділити понад 45 млн грн, з яких 38 млн грн – з обласного бюджету, 7 млн грн з бюджетів територіальних громад. При цьому майже на 20 млн грн вже здійснено видатків. Окрім обласної програми окремі територіальні громади також приймають свої програми щодо облаштування місць для тимчасового перебування ВПО.

3.11.2022 року ВРУ затвердила Закон України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» [5] та Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо актуалізації та удосконалення деяких положень» [2]. І наразі активно проводиться робота по плануванню бюджетів на наступний рік з новими особливостями, а саме без можливості визначення наслідків російської агресії, яка продовжується, та без можливості розроблення реалістичних прогнозів економічного і соціального розвитку як країни загалом, так і громад.

Список використаних джерел:

1. Більшість громад Закарпатської області наразі справляються з виконанням місцевих бюджетів – Карпатський об'єктив. URL: <http://ekonomika.ko.net.ua/?p=26734>.
2. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо актуалізації та удосконалення деяких положень: Проект Закону України від 14.09.2022 р. № 8035. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40474>.
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>.
4. Про внесення змін до розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо ставок акцизного податку на період дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану: Закон України від 21.09.2022 р. № 2618-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2618-20#Text>.
5. Про Державний бюджет України на 2023 рік: Проект Закону України від 14.09.2022 р. № 8000. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40472>.
6. Про затвердження Методики нормативної грошової оцінки земельних ділянок: Постанова КМУ від 03.11.2021 р. № 1147. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-2021-p#Text>.

*Рената Легеза, магістрант
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Варцаба В.І., д.е.н., професор*

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ВЛАДИ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: ЗДОБУТКИ ТА РИЗИКИ

Потреба децентралізації державного управління в Україні стоїть на порядку денному з перших років виникнення української державності. З тих пір різними урядами було зроблено декілька спроб провести необхідні реформи, але в силу різних причин вони не увінчалися успіхом. Втілення в життя системних змін почалося на початку 2014 року. 1 квітня 2014 року Кабінетом Міністрів України було прийнято Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади[1].

Основне завдання реформи – створити умови для розвитку громад та наблизити послуги до людей шляхом формування заможних громад, передачі більшої частини повноважень на базовий рівень управління та чіткого розмежування функцій між рівнями управління, а також гарантувати належне ресурсне забезпечення місцевого самоврядування.

Серед вагомих досягнень цього процесу можна віднести наступні зміни:

- завершення об'єднання територіальних громад;
- бюджетна (фінансова) децентралізація, що сприяла підвищенню рівня фінансового забезпечення місцевих бюджетів та створила умови для мотивації органів місцевого самоврядування до нарощування дохідної бази місцевих бюджетів [2];
- укрупнення районів, запроваджене постановою Верховної Ради № 3650 «Про утворення та ліквідацію районів» від 17 липня 2020 р., згідно якої кількість районів зменшилася з 490 до 136 одиниць;
- децентралізація влади на місцях згідно оновленого районування;
- поживлення економічної активності в об'єднаних громадах (створення нових закладів харчування в старих будівлях, клубах) та підвищення якості надаваних послуг;
- розвиток нових форм співпраці безпосередньо між самими громадами, як правило сусідніми (Закон про співробітництво територіальних громад), що дає можливість реалізації спільних проєктів в сфері культури, розвитку спорту, освіти, охорони здоров'я [2];
- розширення меж участі та впливу громадян у розвитку їх громад.

Незважаючи на позитивні зміни, до яких призвела децентралізація, як на загальнодержавному, так і місцевому рівні, існує низка проблемних питань і суперечностей, що потребують негайного вирішення:

1) відсутність конституційного закріплення реформи децентралізації. З політичних причин не вдалося ухвалити необхідні зміни до Конституції, тому децентралізацію було вирішено впроваджувати через ухвалення нових та шляхом зміни існуючих нормативно-правових актів, що робить її вразливою з боку окремих владних структур [3];

2) відсутність запланованого рівня повної фінансової автономії – відсоток власних надходжень місцевих бюджетів не перевищує 50% і залежить від трансфертів з державного бюджету. Тут необхідним є чітке розділення функцій і відповідальності між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також забезпечення місцевих бюджетів коштами, які потрібні для покращення надання послуг населенню;

3) зростання протиріч між центром і регіонами та політизація діяльності органів місцевого самоврядування, причиною яких стало отримання додаткових бюджетних ресурсів та певної фінансової самостійності регіонів. Невизначеність та неврегульованість цього питання створює правовий вакуум, який за певних умов може перетворитись на загрозу для територіальної цілісності та суверенітету України;

4) новий виборчий кодекс, і відповідно виборча система ще більше посилюють політизацію інститутів місцевого самоврядування, що може мати негативні ефекти, якщо керівництво партій зловживатиме своїм впливом на обраних депутатів та очільників громад [3]. На місцевих виборах старост самі виборці не обирають, адже тепер це рішення належить до компетенції рад відповідних рівнів. Це доволі неоднозначне нововведення, яке є підґрунтям для проблем у майбутньому: призначений староста може не сприйматися жителями і не бути легітимним в очах частини громади.

Таким чином, незважаючи на поживлення економічної активності в громадах, посилення їх незалежності та відкритості, й досі є низка проблем, які залишаються невирішеними (пов'язаних із процесами децентралізації, правова неврегульованість можливості громад керувати землями сільськогосподарського призначення, як перебувають за їхніми межами, значне посилення напруженості у відносинах між центром та регіонами, проблема політизації діяльності інститутів місцевого самоврядування внаслідок особливостей

виборчої системи тощо) і потребують значної уваги, належного законодавчого врегулювання та наявності політичної волі з боку керівництва держави для їх вирішення.

Список використаних джерел:

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 року № 333-р «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні», <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show /333-2014-%D1%80>.
2. Варцаба В., Мулеса Е. Специфіка формування бюджетів об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації. Актуальні питання економіки, обліку, фінансів та управління персоналом: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (28-29 квітня 2020 р.). Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2020. С. 7 – 10
3. Круглашов А., Бугера В. Здобутки і труднощі в реалізації децентралізації влади в Україні. Аспекти публічного управління. Том 9, № 2. 2021. С. 68 – 76.

Еліна Мулеса, аспірантка

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

Науковий керівник: Варцаба В.І., д.е.н., професор

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

З початку повномасштабної збройної агресії росії місцеві бюджети України показали дуже непогані результати виконання передусім у відносно безпечних регіонах. Станом на 23 лютого 2022р. [2] обсяг надходжень до місцевих бюджетів України складав 52 650,6 млн грн, що становило 26,3% від загального обсягу надходжень за даний період (200100,7 млн грн). За 8 місяців 2022 р. частка місцевих бюджетів у зведеному збільшилася на 3,5%

Кращим, ніж цього можна було б очікувати, є і зведений показник виконання дохідної частини місцевих бюджетів по країні. Податків надійшло більше, ніж торік [3]: за перші шість місяців року до місцевих бюджетів сплачено 173,8 млрд грн, що на 18,4 млрд грн або на 11,8% більше, ніж у першому півріччі 2021 р. Податкові надходження до місцевих бюджетів за березень-травень 2022 р. становили 83,4 млрд грн, що на 820 млн грн (на 1%) більше, ніж за аналогічний період минулого року. Основним бюджетоутворюючим податком залишається ПДФО, за рахунок якого з початку повномасштабних дій до місцевих бюджетів України доходів надійшло на 12,7% (6,25 млрд грн) більше, ніж за весняні місяці минулого року.

Проте ситуація є неоднаковою в різних областях: у дев'ятьох областях відбувся спад надходжень, а у решті 14-ти – зростання. Найбільше “просіли” податкові доходи у м. Києві (-1,28 млрд грн або на 8,7%), Харківській області (-1,27 млрд грн або на 21,73%), а у відсотковому вимірі – у Херсонській області (-34,9%). Натомість місцеві бюджети Львівщини отримали на 1,41 млрд грн більше, ніж за аналогічний період 2021 року (зростання на 29,2%) [1].

Ключовою причиною відсутнього зростання податкових надходжень в окремих областях стало суттєве зростання виплат військовослужбовцям. Після початку повномасштабного вторгнення до місцевих бюджетів надійшло доходів від ПДФО на 12,7% (6,25 млрд грн) більше, ніж за весняні місяці минулого року. Також певний вплив мала релокація підприємств, які після переміщення сплачують цей податок за своїм новим місцем реєстрації. Важливо, що за законом роботодавці продовжували сплачувати заробітну плату і відповідні податки за мобілізованих працівників.

У деяких областях збільшення надходжень від ПДФО сягнуло майже 50% (Закарпатська – 50,2%, Житомирська – 47,9%). У вартісному вираженні найбільший приріст був на Львівщині – якщо за березень-травень 2021 року до місцевих бюджетів області надійшло

3,06 млрд грн ПДФО, то цього року на 1,3 млрд грн більше. Водночас бюджет Києва отримав на 801 млн грн менше, ніж у цей же період минулого року [1].

Не менш важливим аспектом є дослідження структури видатків місцевих бюджетів. Основну вагу витрат протягом 2014-2021рр. займали витрати на освіту та соціальний захист та медицину – близько 30%, 25% та 20% відповідно. Кардинально ситуація змінилася з 2022р. Військові дії на території України внесли свої корективи у функціонування бюджетів на місцях.

За 8 місяців 2022р. із загального та спеціального фондів місцевих бюджетів було здійснено видатків у сумі 1306,7 млрд грн, з яких [2, 3]:

- 392,6 млрд грн – забезпечення діяльності ЗСУ;
- 144,7 млрд грн. – виплата пенсій;
- 117,2 млрд грн. – закупівля та модернізація військової техніки;
- 102,0 млрд грн. – обслуговування державного боргу;
- 95,7 млрд грн. – реалізація медичних гарантій;
- по 60 млрд грн. – забезпечення діяльності Національної поліції, Національної гвардії, освіти, виплата компенсацій окремим групам населення тощо;
- по 25 млрд грн – допомога ВПО, середня та дошкільна освіта, виплата пільг та субсидій;
- решта – забезпечення діяльності місцевих рад.

Таким чином, незважаючи на складні часи, аналіз дохідності місцевих бюджетів України демонструє наступні позитивні тенденції їх розвитку, а саме: відсутність проблем із надходженнями у відносно безпечних областях, зростання надходжень від податку на доходи фізичних осіб через виплати військовослужбовцям, незначне скорочення єдиного податку, незважаючи на можливість його не сплачувати частині платників та ін. В галузевому розрізі найбільше коштів з місцевих бюджетів у 2022р. витрачається на оборону, пенсії та обслуговування боргу, слідом за ним соціальне забезпечення та загальнодержавні функції. Житлово-комунальне господарство в повній мірі забезпечується за рахунок власних коштів місцевих бюджетів. Найбільшим напрямом фінансування з місцевих бюджетів залишається освіта, як делеговане повноваження. Слід відмітити, що аналіз дохідної та видаткової частини місцевих бюджетів є основним при оцінці їх спроможності.

Список використаних джерел:

1. Зведений бюджет України (2011-2022). URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/2019/> (дата звернення 30.10.2022)
2. Особливості бюджетного процесу в умовах воєнного стану. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14654> зміни у законодавстві на час війни (дата звернення 09.10.2022)
3. Як місцеве самоврядування протистоїть війні. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 5 місяців 2022 року. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15204>(дата звернення 18.07.2022)

*Валерія Огородник, к.е.н., доцент
Алікс Матей, магістрант
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород*

ВПЛИВ ОПОДАТКУВАННЯ НЕРУХОМОСТІ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Система оподаткування завжди була, є і буде однією з найважливіших складових частин економіки будь-якої держави. При прийнятті податкових законів для справедливого оподаткування держава має знайти відповіді на низку запитань. Навіщо стягувати податок? В якій кількості стягувати податок? Яким чином? Як розраховувати податок на доходи фізичних осіб, а як – на нерухомість та земельні ділянки?

У більшості сучасних розвинених країн податкові надходження є важливим джерелом формування фінансових ресурсів адміністративно-територіальних одиниць. Прийняття Податкового кодексу (2010 р.) кардинально змінило склад місцевих податків і зборів. До місцевих податків належать: - податок на майно; - єдиний податок. До місцевих зборів належать: - збір за місця для паркування транспортних засобів; - туристичний збір [1]. Також до місцевих бюджетів надходить частка деяких загальнодержавних податків і зборів (з ПДФО – 60%, з рентної плати за користування надрами – 3%, а від акцизу на пальне – 13,44%).

Найбільшу питому вагу у доходах місцевих бюджетів займають надходження від сплати податку на доходи фізичних осіб. Іншим вагомим джерелом доходів місцевих бюджетів є плата за землю, що належать до податку на майно і є складовою місцевих податків. В структурі доходів Зведеного бюджету України частка податку на майно складає не більше 3%. Якщо розглянути Зведений бюджет України за видами бюджетів, то можна констатувати, що найбільший обсяг податку на майно припадає саме на бюджети міст обласного значення. Хоч і обсяг земельного податку та орендної плати за землю постійно зростає (що пов'язано з тим, що: 1. поступово збільшуються площі, за якими проводилась нормативна грошова оцінка земель; 2. проведено інвентаризацію земельних ділянок, наданих у користування та оренду), його питома вага в податкових надходженнях Зведеного бюджету України поступово зменшується.

На даний час в Україні майнові податки почали відігравати значну роль у формуванні фінансової бази органів місцевого самоврядування, що дає змогу органам місцевого самоврядування направляти додаткові кошти на розвиток адміністративно-територіальних одиниць.

Окрім того, оподаткування нерухомості в Україні носить позитивний характер, стимулюючи платників податків до ефективного використання нерухомого майна.

До основного недоліку сучасного майнового оподаткування в Україні можна віднести те, що платежі стягуються з огляду на фізичні характеристики майна (m^2), а не виходячи з ринкової вартості об'єкта оподаткування. Державі та платникам податків набагато вигідніше розраховувати податки виходячи з ринкової вартості. Проте наразі, як перехідний варіант, слід впровадити оцінку кадастрової вартості усіх видів нерухомості, а її результати вносити до Єдиного державного кадастру нерухомості. Робота над запровадженням Національної системи реєстрів та кадастрів нерухомості вже розпочато в нашій країні.

На даному етапі вбачаємо наступні перешкоди та проблеми питання в просуванні даного процесу:

1. оцінка нерухомості має певну похибку щодо її ринкової вартості. Вважаємо, що законодавець повинен розробити методичку визначення допустимої похибки та створити комісію з розгляду спорів визначення кадастрової вартості.

2. періодичності переоцінки цієї вартості, а саме складність полягає в значних витратах на проведення регулярної переоцінки. Як варіант виходу з цієї проблемної ситуації може бути або запровадити великий термін переоцінки та/або проводити індексацію вартості майна на темп інфляції.

3. результатами визначення кадастрової вартості в абсолютній більшості випадків незадоволені всі: державі податків мало, бізнесу та населенню багато. Пропонуємо розробити механізм оскарження кадастрової оцінки за допомогою професійних оцінювачів з чітким регламентуванням оціночних процедур. Тим більше, що необхідна нормативна база для оцінки нерухомості, яка базується на ринковій вартості задля оподаткування майна в Україні існує на достатньому для практичного застосування рівні.

Отже, сьогодні у нашій державі оподаткування майна не відіграє значної фіскальної та соціальної ролі в порівнянні із зарубіжними країнами. Однак, перспективні можливості цих

податків є досить вагомими у питаннях наповнення бюджету та регулювання соціально-економічних процесів у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Перелік місцевих податків і зборів [Електронний ресурс] // Офіційний портал Державної фіскальної служби України – Режим доступу до ресурсу: <http://zp.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/print-297624.html>.

Михайло Олексій, аспірант

*ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Варцаба В.І., д.е.н., професор*

ПОДАТКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ В РОЗВИТКУ РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Сучасна економічна ситуація в регіонах України вимагає оновленого підходу до визначення податкового потенціалу для збалансування податкового навантаження окремих регіонів та окремих платників податків. Категорія податкової ефективності, однією зі складових якої є податковий потенціал, характеризується різними показниками та оцінюється за різними критеріями. [3]

Концептуальні засади визначення податкового потенціалу на рівні підприємства доцільно формувати виходячи із структурної схеми економічної діяльності з урахуванням її мети, якою звичайно вважається отримання прибутку. Відповідно до структури економічної діяльності податковий потенціал є сукупністю статичної та динамічної складової. [3]

Стратегічний податковий потенціал розраховується на макро- і мікрорівнях.

Тактичний податковий потенціал — це розмір запланованих податкових платежів, тобто це стратегічний податковий потенціал з відрахуванням суми пільг за податковими платежами, які надаються платникам податків. У цілому тактичний податковий потенціал дає реальну суму податкових платежів, на яку може розраховувати держава при плануванні свого бюджету на фінансовий рік за умови виконання всіма платниками своїх зобов'язань. [3]

Впродовж 2021 року податковий потенціал органів місцевого самоврядування ототожнивсь податковою спроможністю завдяки чотирьом податкам, які разом становлять понад 92% загальних податкових надходжень до місцевих бюджетів Закарпатської області. Загалом надійшло податків, зборів та інших доходів без урахування міжбюджетних трансфертів та власних надходжень бюджетних установ у сумі 6 557 387,9 тис. грн.

Розглянемо структуру доходів місцевих бюджетів в Закарпатській області за 2021 рік в таблиці 1.

Як видно з табл. 1, реалізація податкового потенціалу для бюджету Закарпатської області може покривати першочергові видатки в результаті надходжень податку на доходи фізичних осіб (63,64% всіх податкових надходжень), також фіскально значущими можна вважати єдиний податок (питома вага в загальному обсязі місцевих бюджетів становить 12,28%) та податок на майно (понад 9% податкових надходжень), акцизний податок (понад 7 %). Інші податкові платежі мають менш виражений фіскальний ефект, однак можуть слугувати регулятивним потенціалом місцевого економічного розвитку.

Отже, наряду із рядом ефективних аспектів податкового потенціалу органів місцевого самоврядування існують й певні ризики. Пандемія, спричинена COVID-19, несприятливо відобразилась на діяльності суб'єктів господарювання. Потреба у карантинних заходах і профілактичних обмеженнях з боку державних органів знизила рівень ділової активності в регіонах. Органи місцевого самоврядування шукають податкові компроміси з суб'єктами

VII Всеукраїнська науково-практична конференція
«Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин:
виклики глобалізації та регіональні аспекти»

підприємницької діяльності через механізми податкових канікул, розстрочень і відстрочень податкових зобов'язань. [1]

Таблиця 1

Структура доходів місцевих бюджетів в Закарпатській області за 2021 рік

Назва податків, зборів та інших доходів	Відсоток зарахування до місцевого бюджету відносно до затв. плану	Надійшло за 2021 р., тис. грн.	Питома вага в загальному обсязі доходів місцевих бюджетів, %
Всього по області	-	6 557 387,9	100,0
<i>у тому числі</i>			
платежі загального фонду			
Податок та збір на доходи фізичних осіб	107,7 %	4 173 532,8	63,64
Єдиний податок	119,6 %	805 159,1	12,28
Податок на майно	113,8 %	596 580,4	9,1
Акцизний податок	102,3 %	464 212,1	7,1
Плата за надання адміністративних послуг	96,8 %	103 647,2	1,6
Податок на прибуток підприємств	108,3 %	87 750,4	1,3
Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів	110,1 %	64 441,2	1,0
Рентна плата за використання води та інших природних ресурсів	113,3 %	22 959,7	0,35
Надходження від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим державним майном	107,4 %	21 901,5	0,3
платежі спеціального фонду			
Кошти від продажу землі	100 %	117 414,4	1,8
Кошти від відчуження майна, що перебуває в комунальній власності	110,6 %	24 552,3	0,4
Екологічний податок	115 %	6 955,1	0,1
Надходження коштів пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту	100 %	2 679,2	0,04
Плата за послуги, що надаються бюджетними установами згідно з їх основною діяльністю	96,9 %	21 921,8	0,33
Інші джерела надходжень	162,8 %	43 680,7	0,66

Джерело: створено на основі: [2]

Воєнний стан також значною мірою впливає на втрати місцевих бюджетів у 2022 році, які пов'язані із запровадженням заходів із тимчасового закриття певних підприємств та закладів, найбільша питома вага з яких припадає на представників малого та середнього бізнесу. Зокрема, для Закарпаття це недоотримання туристичного збору у зв'язку зі зменшенням потоку туристів, витрати на допомогу внутрішньо переміщеним та евакуйованим особам та зниження податкових надходжень, що пов'язані із зменшенням ділової активності на території регіону. Проте, очікується збільшення надходжень єдиного податку завдяки релокованому бізнесу, адже близько 45 % від усіх релокованих компаній в Україні переїхали на Закарпаття.

Список використаних джерел:

1. Десятнюк О., Ткачик Ф. Роль податкового потенціалу в розвитку місцевого самоврядування в Україні. Світ фінансів. 2021. Вип. 1(66) С. 77-88.
2. Закарпатська обласна військова адміністрація. URL: <https://carpathia.gov.ua/>
3. Шеремет. О. О., Гордійчук Ю. О., Податковий потенціал підприємств та можливості його підвищення в Україні. Електронний журнал Ефективна економіка. 2013. Вип. № 5.

*Ростислав Придко, аспірант
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна
Науковий керівник: Варцаба В.І., д.е.н., професор*

РОЛЬ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ЯК ЧИННИКА РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Децентралізація є важливим інструментом державної регіональної політики, яка має на меті підвищити добробут громадян, змінити систему управління громадами зокрема та систему адміністративно-територіального устрою держави загалом. Її ефективність залежить безпосереднього від того, на скільки готовими є громади до змін та від особливостей середовища їх запровадження.

Роль децентралізації як базового чинника регіонального розвитку визначається багатьма чинниками та параметрами. У загальному плані децентралізація має багато позитивних ефектів на соціально-економічний розвиток регіонів:

По-перше, зміна централізованого правління на децентралізоване сприяла розширенню можливостей для місцевого самоврядування. За принципом субсидіарності розподіл повноважень змінюється на користь громад, в результаті чого до компетенції органів місцевого самоврядування передається вирішення проблем, що є максимально наближеними до місця їх виникнення. Як результат: зменшується рівень бюрократії за рахунок того, що більшість адміністративних питань може вирішуватися безпосередньо в кожній окремій громаді [1]; зростає ініціативність на місцевому рівні (громадяни відчувають себе більш залученими у процес розвитку своєї території); відбувається підвищення якості послуг та їх доступності для мешканців громад через кращу проінформованість про потреби і проблеми жителів території.

По-друге, зміцнення правлінських позицій влади на місцях з одного боку забезпечує фінансову незалежність громад з іншого шляхом:

- запровадження оновлених механізмів накопичення бюджетних коштів, за якими органи місцевого самоврядування можуть акумулювати місцеві податки та отримувати цільові надходження із вищого рівня адміністративно-територіального устрою [3];

- збільшення кількості власних дохідних джерел та доходів від податкових надходжень на них;

- розширення можливостей щодо залучення додаткових ресурсів до місцевого бюджету через, наприклад, розміщення тимчасово вільних коштів на депозитах, придбання цінних паперів, надання позик, муніципальні облігаційні позики тощо.

По-третє, завдяки підвищенню спроможності територіальних громад та їх фінансової незалежності громади мають більше можливостей для реалізації власних стратегій розвитку, оновлення місцевої інфраструктури (будівництва, реконструкції об'єктів соціальної сфери завдяки отриманню додаткових фінансових стимулів для розвитку) [2], підвищується загальна інвестиційна привабливість територій та їх конкурентоздатність.

Проте варто зазначити, що досягнення позитивного впливу децентралізації не є аксіомою та може нести як переваги для суспільства, так і певні недоліки. Вчені вважають, що існує обернений зв'язок між децентралізацією та соціально-економічним розвитком що присутній навіть в тих регіонах, які активно розвиваються. Даний ефект може спостерігатися через такі причини:

1) зростання економіки забезпечується більше підвищенням частки капітальних видатків, ніж їх перерозподілом, що зазвичай призводить до перетворення місцевих бюджетів з бюджетів розвитку на бюджети «проїдання»;

2) зростання доходів місцевих бюджетів спричинене головним чином збільшенням податкового навантаження на суб'єкти підприємництва, що породжує зниження їх інвестиційної активності та зацікавленості;

3) ефективність децентралізації залежить від рівня розвитку демократії: нижчий рівень демократії – нижча ефективність децентралізації [3];

4) якщо органи місцевого самоврядування не реагують на переваги та потреби громадян, то вплив децентралізації несе за собою короткостроковий ефект;

5) існує зв'язок між фінансовою децентралізацією та рівнем корупції – чим більший рівень корупції в країні, тим більша частка непродуктивних витрат та, відповідно, менший позитивний вплив децентралізації тощо [2].

Таким чином, дослідження показали, що децентралізація може мати неоднозначні ефекти впливу на розвиток регіонів. Загалом результати децентралізації проявляються одразу в покращенні соціально-економічного становища громад як наслідок фінансової та секторальної децентралізації. Однак, незважаючи на низку переваг, фактори негативного впливу все ж присутні. Тому варто пам'ятати, що досягнення позитивного впливу децентралізації є результатом комплексної роботи всіх суб'єктів господарювання загалом і можливе лише за умови зваженого підходу до реалізації реформи та взяття до уваги особливостей розвитку кожного окремого регіону зокрема.

Список використаних джерел:

1. Легка К.О. Фінансова децентралізація як основа регіонального розвитку. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/23407/Lehka_Mahisterska_robot_a.pdf?sequence=1&isAllowed=y
2. Романюк С.А. Регіональний розвиток і децентралізація: теоретичні та практичні аспекти. URL: http://re.gov.ua/re201603/re201603_010_RomanyukSA.pdf
3. Шевченко О. В., Романова В. В., Жаліло Я. А. та ін. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні. Національний інститут стратегічних досліджень. 2020. С. 153. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-09/decentralizatsiya-i-formuvannya-polityky-regionalnogo-rozvytku-v-ukraini_0.pdf

*Людмила Руденко, канд. юрид. наук, доцент
Надія Горобець, доктор філософії в галузі права
Сумський державний університет, м. Суми*

ПОДАТКОВІ ПІЛЬГИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДЕРЖАВОЮ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З початком повномасштабної війни в Україні активно почали з'являтися нові підприємства. Лише з 24 лютого по 24 квітня 2022 року зареєстровано 14 420 нових підприємців (12 255 фізичних осіб – підприємців) та 2 165 юридичних осіб. Найбільша кількість нових підприємств з'явилась у м. Київ (2306), Львівській (1579) та Дніпропетровській (1113) областях [2]. Водночас незважаючи на реєстрацію нових підприємців індекс активності бізнесу UBI (Ukrainian Business Index) становить 33,9 зі 100 можливих. На сьогодні причини, що найбільше заважають бізнесу обумовлені нестачею фінансових ресурсів в країні. Зокрема, власники малого та середнього бізнесу серед таких причин виокремили відсутність достатньої кількості платоспроможних клієнтів на внутрішньому ринку (64%), недостатність власного капіталу бізнесу (51,2%), недоступність кредитних коштів (33%). Хоча 34,8% респондентів відмітили, що скористались державною допомогою для бізнесу в умовах війни [3].

Положення Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного часу» № 2118-IX від 03.03.2022 р. [5] дозволяють умовно виділити наступні податкові пільги, що надані бізнесу під час війни: по-перше, незастосування відповідальності за податкові порушення під час воєнного стану та відтермінування виконання обов'язків

платниками податків, передбачених податковим законодавством; по-друге, податкові пільги, що стосуються звільнення оподаткування надання допомоги (у вигляді коштів, товарів та послуг) для забезпечення оборони держави.

Внесені до Податкового кодексу України зміни звільняють платника податків від фінансової відповідальності (сплати штрафу та (або) пені) у разі невиконання ним податкових зобов'язань впродовж періоду воєнного стану. Обов'язковою умовою ненастання фінансової відповідальності для платника податків у такому разі є виконання податкових зобов'язань впродовж трьох місяців з дати припинення воєнного стану. Тобто законодавець не звільняє платника податків від податкового зобов'язання, а відтерміновує його виконання до настання мирного часу. Однак від сплати ПДВ та акцизного податку звільнюються суб'єкти господарювання, які добровільно передають кошти, безоплатно надають послуги та товари на користь Збройних сил України та підрозділів територіальної оборони. Звісно цільове спрямування коштів, послуг і товарів, що передаються на потреби оборони держави мають бути підтверджені суб'єктами господарювання в первинних документах.

Зміни внесені до Податкового кодексу України, зокрема, п. 9.1 підрозділу 8 розділу XX, звільняють фізичних осіб – підприємців – платників єдиного податку першої та другої групи від сплати єдиного податку. При цьому такі особи не заповнюють декларацію платника єдиного податку – фізичної особи – підприємця за період, в якому єдиний податок не сплачувався [4].

Необхідно підкреслити, що суб'єкти господарювання також можуть скористатись низкою інших податкових пільг у разі якщо об'єкт оподаткування знаходиться на території, які постраждали внаслідок збройної агресії. Зокрема, положення Податкового кодексу України закріплюють, що не нараховується та не сплачується: 1) земельний податок та орендна плата за земельні ділянки державної та комунальної власності, податок на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки, за об'єкти нежитлової нерухомості, у тому числі їх частки – на період з 1 березня 2022 року по 31 грудня року, в якому припинено або скасовано воєнний стан; 2) податок на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки, за об'єкти нежитлової нерухомості, у тому числі їх частки – за період з 1 березня 2022 року по 31 грудня 2022 року; 3) екологічний податок за утворення радіоактивних відходів та тимчасове зберігання радіоактивних відходів – з 1 січня 2022 року по 31 грудня року, в якому припинено або скасовано воєнний стан тощо [1].

Таким чином, початок повномасштабної війни став досить серйозним викликом для підприємців, тому завданням держави є адаптація податкового навантаження та податкових правил до умов воєнного стану з метою активізації бізнесу. Відповідаючи законодавець передбачив надання податкових пільг для суб'єктів господарювання, у тому числі звільнив їх як від сплати окремих податків, так і від відповідальності за невиконання податкового зобов'язання. Результати соціологічних досліджень свідчать що вказані пільги є саме тією формою державної допомоги, якою скористались найбільше власників малого та середнього бізнесу, а також одним із важливих кроків у напрямку стабілізації макроекономічної ситуації в державі.

Список використаних джерел:

1. Бізнес у блокаді: практичні поради. Рада бізнес-омбудсмена. Липень 2022. URL: <https://boi.org.ua/upload/-g/ai/biznes%20u%20blokadi%20rbo.pdf>.
2. Відродження українського бізнесу в умовах війни: аналітика з 2 місяці. URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/novini/vidrodzenna-ukrainskogo-biznesu-v-umovah-vijni-analitika-za-2-misaci>.
3. Дослідження стану та потреб бізнесу в Україні. Вересень 2022. URL: https://business.diia.gov.ua/uploads/4/24573-stan_ta_potrebi_biznesu_v_umovah_vijni_rezul_tati_opituvanna_u_veresni.pdf.

4. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. Відомості Верховної Ради України. 2011, № 13–14, № 15–16, № 17. Ст.11.
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Закон України від 03.03.2022 р.

*Юлія Урсакій, к.е.н., доцент
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ, м. Чернівці*

ВПЛИВ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

Забезпечення стійкого економічного розвитку є пріоритетним завданням держави. Якість інституцій, транспарентність влади, дотримання верховенства права, відкритість і глобалізація економіки разом із виваженою державною політикою формують підвалини для інтенсивного економічного зростання. Серед важливих детермінант впливу на економічний розвиток слід виділити фіскальну політику, інструменти якої можуть сприяти збільшенню обсягу інвестицій, зайнятості, людського капіталу. В період рецесії роль державного регулювання економіки посилюється, що проявляється у нарощуванні бюджетного дефіциту внаслідок падіння доходів і збільшенні видатків бюджету для фінансування пріоритетних соціально-економічних програм.

Важливо в залежності від соціально-економічної моделі та інституційних особливостей знайти оптимальну конфігурацію фіскальної політики щоб сприяти інтенсифікації ділової активності, нарощуванню ендогенного потенціалу людського потенціалу. Тому доцільним є дослідження впливу фіскальних інструментів на економічний розвиток задля обґрунтування пропозицій щодо підвищення дієвості формування державної фіскальної політики.

Податкові надходження є найбільшим джерелом формування бюджетних доходів. Рівень податкового навантаження (співвідношення податкових надходжень до ВВП) та структура податкової системи є двома важливими показниками, які здійснюють вплив на динаміку економічного зростання. Теоретичні концепції ґрунтуються на припущеннях, що збільшення податкового надходження може стримувати розвиток економіки. З огляду на сказане, державі важливо враховувати необхідність наповнення бюджету для виконання своїх функцій та створювати належні умови для розвитку економіки. Тому варто дослідити дієві фіскальні механізми, які використовуються європейськими країнами [1, с.621].

Для переважної більшості досліджуваних країн найвищу частку в структурі оподаткування займають податки на працю. Середнє значення цього показника для вибірки складає 48,9%. В розрізі вибірки присутня суттєва диференціація значень індикатору – від 34,8% у Болгарії до 58,3% у Швеції. В деяких країнах-членах ЄС по сьогоднішній день функціонує пропорційна шкала оподаткування для податку на доходи. Єдина ставка у 10% діє в Болгарії та Румунії; 20% у Естонії, до 2021 року пропорційна шкала оподаткування діяла у Чехії з 15%. Розглядаючи прогресивну шкалу оподаткування зазначимо, що в країнах Центральної і Східної Європи значно нижчі граничні ставки податку на доходу порівняно з іншими країнами ЄС [2, с. 55].

Другою за фіскальною значимістю групою податків є податки на споживання. Середнє значення питомої ваги податків на споживання в структурі оподаткування для представленої вибірки у 2012–2021 роках складає 33,56%. Значення наведеного показника коливаються у межах від 24,1% у Бельгії до 49,5% у Болгарії. До групи податків на споживання входять податок на додану вартість, акцизи та мито. Найбільшу питому вагу з перелічених податків займає податок на додану вартість.

З метою пом'якшення негативного впливу оподаткування на економіку країни ЄС поступово заміщують оподаткування праці податками на споживання. Сучасним трендом є

поетапна субституція податкового навантаження з оплати праці на екологічні податки. Ця категорія податків нейтральна до процесів економічного зростання. До того ж, значна увага серед 17 Цілей Сталого Розвитку наразі приділяється екологічним питанням. Можливим пріоритетом для європейських країн є поступове підвищення ставок екологічних податків та одночасного зменшення оподаткування доходів фізичних осіб для найбільш малозабезпечених домогосподарств. Пріоритетним є надання податкових стимулів для виробництва нових енергозберігаючих технологій та транспортних засобів, які відповідають високим екологічним стандартам [3, с. 312].

Фіскальна політика здійснює значимий вплив на процеси економічного і соціального розвитку. В умовах рецесії COVID-19 держави ЄС активно використовували фіскальні стимули для підтримки економіки та доходів населення. Дані заходи одночасно включали збільшення видатків та зменшення податків з наданням цільових податкових пільг. Ключовим пріоритетом було фінансування програм зі збереження робочих місць і підтримки доходів населення, забезпечення належного функціонування системи охорони здоров'я.

Список використаних джерел:

1. A. Barzylovyh, Y. Ursakii, A. Nadezhdenko, T. Mamatova, I. Chykarenko, S. Kravchenko. The Influence of Medical Services Public Management on the Population's Life Quality. WSEAS Transactions on Environment and Development, 2021, №17, P. 619-629.
2. Вдовічен А.А., Табенська Ю.В., Урсакій Ю.А. Фіскальні інструменти впливу на економічний розвиток країн. Науковий журнал «Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право». 2022. № 3 (122). С. 51-62.
3. Чугунов І. Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 532 с.

*Іван Фурик, аспірант,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Варцаба В.І., д.е.н., професор*

СТАН ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Головним завданням місцевих бюджетів є забезпечення повноцінного функціонування та фінансування соціально-економічних процесів, а також розвиток територій громад. Особливо важливим є виконання місцевих бюджетів в умовах воєнного стану. Для забезпечення ефективного функціонування бюджетної сфери та надважливих потреб жителів територіальних громад у період воєнного стану, органи законодавчої та виконавчої влади повинні приймати швидкі, ефективні та оперативні рішення.

Щодо виконання місцевих бюджетів Закарпатської області, то впродовж січня-серпня 2022 року до місцевих бюджетів області надійшло податків, зборів (обов'язкових платежів) у сумі 5 698,5 млн грн, що становить 133,5% до аналогічного показника січня-серпня 2021 року або більше на 1 428,4 млн гривень. До загального фонду місцевих бюджетів області надійшло податків, зборів (обов'язкових платежів) у сумі 5 398,7 млн грн, що складає 134,5% до відповідного показника січня-серпня 2021 року або більше на 1 385,0 млн гривень. Доходи спеціального фонду місцевих бюджетів області виконані у сумі 299,9 млн грн, що складає 116,9% до відповідного показника січня-серпня 2021 року або більше на 43,4 млн гривень. Також місцеві бюджети області отримали з державного бюджету базову дотацію у сумі 1 048,7 млн грн та додаткові дотації. З державного бюджету до загального та спеціального фондів місцевих бюджетів області надійшло субвенцій у обсязі 3 074,9 млн гривень [2].

Згідно з даними Закарпатського регіонального відділення Асоціації міст України, із 64 територіальних громад заплановані показники надходжень виконали 39 громад. Порівнюючи з результатами за січень-вересень 2021 року, 51 територіальна громада має позитивний темп росту доходів. Найбільше зростання надходжень досягнуто у Чопській (в 2,1 рази більше), Мукачівській (в 2,1 рази більше) та Перечинській (в 2 рази) територіальних громадах. Основною причиною такого збільшення доходів є зростання надходжень ПДФО через збільшення кількості військовослужбовців та їх заробітної плати. Ще однією причиною є також релокація бізнесу з інших областей та їх перереєстрація.

Невиконання планових показників доходів бюджетів окремих територіальних громад та їх скорочення відносно відповідного періоду минулого року відбувається в основному у зв'язку зі зменшенням надходжень плати за землю – через зменшення вдвічі коефіцієнту при визначенні нормативної грошової оцінки земель, призначених для розміщення та експлуатації будівель і споруд залізничного транспорту (постанова КМУ від 03.11.21 р. №1147); та через непередбачення на 2022 рік плати за землю Карпатським біосферним заповідником. Також на зменшення доходів бюджетів територіальних громад вплинуло встановлення нульової ставки акцизного податку на пальне на період воєнного стану [1].

Видатки місцевих бюджетів у січні-серпні 2022 року становили 8 522,3 млн грн, з них по загальному фонду – 7 772,7 млн грн, по спеціальному фонду – 749,6 млн гривень. У структурі видатків загального фонду бюджету області за галузевою ознакою основну питому вагу займали видатки на соціально-культурну сферу та соціальне забезпечення – 79,4%. Так, частка видатків на освіту склала 67,7% (або 5 259,4 млн грн), охорону здоров'я – 3,5% (273,6 млн грн), соціальний захист та соціальне забезпечення населення – 4,5% (348,3 млн грн), культуру і мистецтво – 2,5% (192,9 млн грн), фізичну культуру і спорт – 1,2% (91,5 млн грн).

Обсяг видатків загального фонду на захищені статті склав 6 592,7 млн грн або 84,8% загального обсягу видатків, із яких на оплату праці з нарахуваннями направлено 5 982,1 млн грн, енергоносії та комунальні послуги – 386,8 млн грн, медикаменти – 1,5 млн грн, продукти харчування – 60,5 млн. грн, соціальне забезпечення – 161,8 млн гривень. Впродовж січня-серпня 2022 року видатки спеціального фонду місцевих бюджетів склали 749,6 млн грн, зокрема проведено фінансування галузей соціально – культурної сфери на суму 141,4 млн грн, транспорту, транспортної інфраструктури, дорожнього господарства – 64,5 млн грн, органів державного управління – 42,2 млн грн, будівництва та регіонального розвитку – 40,9 млн грн та житлово-комунального господарства – 5,4 млн гривень [2].

Враховуючи вищенаведену інформацію щодо стану виконання бюджету Закарпатської області можна побачити позитивну динаміку по наповненню місцевих бюджетів Закарпатської області в порівнянні з минулим роком, проте на разі залишається вагома залежність від державних дотацій та субвенцій. Для скорочення цієї залежності одним з важливих напрямків є забезпечення розвитку вже релокованих підприємств в Закарпатську область. Це дасть змогу підвищити бізнес привабливість регіону, а в кінцевому результаті призведе до збільшення надходжень до бюджетів громад.

Список використаних джерел:

1. В умовах воєнного стану більшість громад Закарпаття справляються з виконанням місцевих бюджетів URL: <https://zakarpattya.net.ua/News/223792-V-umovakh-voiennoho-stanu-bilshist-hromad-Zakarpattia-spravliaiutsia-z-vikonanniam-mistsevykh-biudzhativ>
2. Довідка про стан виконання місцевих бюджетів Закарпатської області за січень-серпень 2022 року URL: <https://carpathia.gov.ua/dovidka-pro-stan-vikonannya-miscevih-byudzhativ>
3. Особливості виконання бюджетів органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану – експертні роз'яснення URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14914>

*Анастасія Цибулькіна, студент 4 курсу
Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв
Науковий керівник: Лагодієнко Н. В., д.е.н., старший викладач*

ВПЛИВ ОПОДАТКУВАННЯ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

У сучасній економіці оподаткування відіграє одну з найважливіших ролей впливу як на мікро-, так і на макрорівні. В Україні податкова система з кожним роком набуває все більшого впливу на діяльність підприємств і стає основою побоювань нових підприємців започатковувати бізнес.

Актуальність дослідження впливу оподаткування на діяльність підприємств підтверджується чисельними науковими дослідженнями провідних вітчизняних економістів В. Л. Анрющенка, І. С. Біла, І. М. Данко, О. Т. Замасло, В. М. Мельника, О. С. Лемішовська, А. М. Соколовська, С. І. Юрія та інших.

Елементами оподаткування, через які здійснюється вплив податків на фінансово-господарську діяльність підприємств є: об'єкт оподаткування, база оподаткування, ставки податку, джерело сплати податку, строки сплати податку, податкові пільги [3].

Всі елементи оподаткування відображаються у основних показниках результативності діяльності підприємства, а саме у собівартості і ціні продукції, обсязі реалізації, прибутку, платоспроможності, фінансовій стійкості підприємства, обсязі залучених активів, чистому і нерозподіленому прибутку.

Головним призначенням податкової системи є забезпечення держави коштами в обсязі, необхідному для повноцінного виконання органами влади покладених на них функцій. Проте метою державної податкової політики є не лише забезпечення фінансовими ресурсами держави, а й стимулювання суб'єктів господарювання до розвитку їх діяльності.

Об'єктом оподаткування ПДВ є операції з відвантаження готової продукції, товарів, інших активів, виконання робіт, надання послуг тощо. Оподатковуються також кошти, які отримані від покупців до відвантаження товарів (робіт, послуг) [1, с. 131]. Тобто, кожна фінансова операція підприємців має бути оподаткована податком на додану вартість, і через це, багато хто звертається до тенденції української економіки: збільшення прибутків підприємства за рахунок ухиляння від податків, що у свою чергу створює так звану «тіньову економіку».

Щодо, прямого оподаткування, ставка податку на прибуток в Україні несуттєво відрізняється від ставок оподаткування в країнах із розвинутою економікою. Відмінність полягає в самому підході до стягнення податку на прибуток. Якщо в більшості країн податок на прибуток сплачується за результатами роботи підприємства за певний період виходячи із отриманого балансового прибутку, то в Україні об'єкт оподаткування податком на прибуток визначається виходячи із скоригованого валового доходу, зменшеного на суму скоригованих валових витрат та суму амортизаційних відрахувань [2, с. 244].

Згідно із законодавством України, підприємствам також необхідно сплачувати інші платежі, передусім це орендна плата за землю, податок з власників транспортних засобів, збір за спеціальне використання природних ресурсів, збір за забруднення навколишнього середовища. Ці платежі входять у собівартість продукції, що обернено пропорційно впливає на розмір одержаного прибутку та прямо пропорційно впливає на ціноутворюючі процеси. Така ситуація може призвести до негативних результатів в обсягах виробництва підприємств, сповільнення реалізації продукції, що може призвести до зростання її залишків.

Однак, поряд з цим протягом останніх декілька років розвитку нашої економіки позитивним моментом є пільгове оподаткування для різних груп підприємств. Це є додатковим стимулом для відкриття нових підприємств і виведення економіки зі стану тіньової.

Отже, можемо дійти висновку, що оподаткування може як стимулювати економіку та відкриття нових підприємств, так і навпаки – заважати підприємствам отримувати достойний прибуток, зберігати ціни на низькому рівні і тим самим стимулювати ухиляння від оподаткування. Головним засобом в податковій системі є підходи до оподаткування і зацікавленість підприємців у сплаті податків. А головним моментом зацікавленості підприємців у сплаті податків є докази, що оподаткування «працює» на благо підприємців, населення країни та інтересів держави.

Тому питання дослідження впливу оподаткування на діяльність підприємств залишається актуальним і вимагає не тільки підвищення рівня обізнаності населення у даній темі, а й вдосконалення на законодавчому рівні.

Список використаних джерел:

1. Данко І. М. Непрямі податки: їх вплив на фінансово-господарські рішення // Фінанси України. – 2019. – № 10. – С. 131–135.
2. Лемішовська О. С. Роль та значення податкової політики у сучасних умовах// Науковий вісник НЛТУУ. – 2018. – № 4. – С. 243–247.
3. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/conv#n140>.

Hanna Kostoviyat, PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance and Banking, Uzhhorod National University, Uzhgorod
Viacheslav Rogov, PhD in Economics
Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Mykolaiv

DIGITAL TRANSFORMATION OF THE STATE CUSTOMS AND TAX SERVICES OF UKRAINE

Since 24 February 2022 martial law has been introduced in Ukraine because of the military aggression of the Russian Federation, which requires urgent actions of state bodies, institutions, enterprises, organizations of all ownership forms, in order to bring the unified state security system into readiness to perform tasks as assigned in the special period. Against this background, the issues of digital transformation of the state customs and tax services took on a new colour.

Paying attention to the digital transformation of customs (e-Customs), it is worth noting the EU Program for the Support of Public Finance Management in Ukraine (EU4PFM), aimed at financial, technical and expert assistance. The project provides: the information system creation for the customs authorities work automation; the introduction of electronic services related to customs clearance for subjects of foreign economic activity; automation and simplification of customs control and customs clearance processes; analytical and public reporting tools; the automation of checkpoints and customs clearance points [1]. Thanks to the support of this program, on 1 October 2022, the Convention on the Common Transit Procedure (CCTP), or the so-called "customs visa-free" [2], became operational in Ukraine. It envisages the use of the new computerized transit system NCTS with the aim of strengthening the security of customs transportation and revitalizing international trade. This system allows the Convention member states customs services to exchange data and to monitor the international movement of goods, which will make it possible to prevent illegal transit and will contribute to the growth of customs revenues to the state budget.

The NCTS system automatically exchanges tax information according to Country-by-Country reporting (CbC) and Common Reporting Standard (CRS) [3]. Currently, this information is shared through Multilateral Competent Authority Agreement on Automatic Exchange of Financial Account Information (CRS MCAA) and Multilateral Competent Authority Agreement on the Exchange of Country-by-Country Reports (CbC MCAA) [4].

Ukraine's accession on 3 November 2022 to the CbC Multilateral Agreement contributes to the implementation of the Base Erosion and Profit Shifting (BEPS) Action Plan, in particular, the introduction of additional transfer pricing reporting for international groups of companies [5].

Also the State Tax Service of Ukraine has joined CRS MCAA. As a consequence, the rules of the Standard for Automatic Exchange of Financial Account Information should be implemented into the national legislation according to the following principles: transposing the reporting and due diligence rules into national law, including rules to ensure their effective implementation; selection of the legal basis for the automatic information exchange; putting in place IT and administrative infrastructure and resources; privacy and data protection [6].

According to CRS MCAA, banks have to collect information about economic activity of entities or individuals and to transfer it to the state tax authorities, which forward the information to the other members of the Multilateral Agreement. However, the information exchange between the State Tax Service of Ukraine and other participants may be possible only if additional legislation concerning exchange regulation is adopted, including the interaction procedures, reports submission, inspections [7]. In order to implement the Standard, the Cabinet of Ministers of Ukraine approved the draft Law of Ukraine "On Amendments to the Tax Code of Ukraine regarding the implementation of the International standard of automatic exchange of information on financial accounts".

Thus, digital transformation of the State Customs and tax Services of Ukraine contributes to the harmonization of Ukrainian legislation with the International law and to the recovery of social and economic development.

References:

1. State Customs Service of Ukraine. Ukraine handed over to the European side the necessary ratification documents for joining the "customs visa-free" system. URL: <https://customs.gov.ua/news/ncts-26/post/ukrayina-peredala-ievropeiskii-storoni-neobkhdni-ratifikatsiini-dokumenty-dlia-priednannia-do-mitnogo-bezvizu-933> (Last accessed: 08.11.2022).
2. On the accession of Ukraine to the Convention on the common transit procedure: Law of Ukraine dated August 30, 2022 No. 2555-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2555-20#Text> (Last accessed: 08.11.2022).
3. Koit Puusag. Customs and tax: how digitalization improves service. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/08/31/677366> (Last accessed: 08.11.2022).
4. Slobodenyuk A. Automatic exchange of financial and tax information. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/avtomatichnij-obmin-finansovoyu-ta-podatkovoyu-informaciyeyu.html> (Last accessed: 08.11.2022).
5. Пресслужба Державної податкової служби України. Україна приєдналася до Багатосторонньої угоди компетентних органів про автоматичний обмін звітами в розрізі країн URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/629223.html> (Last accessed: 08.11.2022).
6. OECD. Standard for Automatic Exchange of Financial Information in Tax Matters – Implementation Handbook – Second Edition, OECD Publishing, Paris, 2018. URL: <https://www.oecd.org/tax/exchange-of-tax-information/implementation-handbook-standard-for-automatic-exchange-of-financial-information-in-tax-matters.pdf> (Last accessed: 08.11.2022).
7. Tetiana Fedorenko. Ukraine has become a member of the multilateral competent authority agreement on the automatic exchange of financial account information (CRS). URL: <https://golaw.ua/insights/publication/ukrayina-stala-uchasniczeyu-bagatostoronnoyi-ugodi-kompetentnih-organiv-pro-avtomatichnij-obmin-informaciyeyu-pro-finansovi-rahunki-crs> (Last accessed: 08.11.2022).

СЕКЦІЯ 3
РОЛЬ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ПЕРІОД ВІЙНИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ
ЕКОНОМІКИ

Вікторія Барабаш, студентка
Київський Національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ
Науковий керівник: Дмитренко А.І. к.е.н., доцент кафедри бізнес-економіки та
підприємництва

ЕКОНОМІЧНА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ, СКЛАДОВІ ТА ЗАХОДИ
ЩОДО ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Розвиток ринкових відносин в Україні супроводжується активним формуванням підприємництва, створенням нових підприємств, діяльність яких направлена на досягнення певних результатів. Однак їхньою відмінною особливістю є низька економічна стійкість. Тому дослідження економічних процесів на рівні підприємства як основної ланки національної економіки, має ключове значення. Саме на цьому рівні управління необхідно глибоко визначити всі можливості, які є у кожного підприємця стосовно досягнення і підтримання стійкого і ефективного розвитку економіки. І саме головне – від вирішення цих проблем підприємствами залежить економічна стійкість на всіх інших рівнях управління виробництвом.

На нашу думку, одним із основних завдань забезпечення економічної стійкості підприємства необхідно вважати виявлення всього спектра реальних загроз і проблем притаманних управлінському процесу. Адже саме сьогодні в Україні умови економічної дестабілізації спричиняють до того, що більшість підприємств не можуть на належному рівні забезпечувати свою економічну стійкість, а деякі з них взагалі перебувають на межі банкрутства. Перелік загроз економічній стійкості підприємств дає загальне уявлення про завдання і цілі функціонування підприємства щодо забезпечення завдяки здійсненню своєчасного і ефективного управлінського процесу. Особливості багатьох кризових ситуацій на підприємствах зводяться до такого: підприємства не залучені у систему заставних зобов'язань щодо власного майна; не володіння маркетинговою політикою або помилкове її здійснення; відсутність жорсткого планування чи недостатня гнучкість і еластичність в реалізації планів; висока ймовірність помилок керівників при ухваленні важливих рішень; відсутність реакції на несподівану появу на ринку сильних конкурентів; нестабільність внутрішніх міжособистісних і міжгрупових відносин на підприємстві; неякісна технічна організаційно-технологічна підготовка виробництва; невизначеність щодо місії підприємства та методів її досягнення.[1]

Що таке економічна стійкість? Економічна стійкість - це широкий набір принципів прийняття рішень та ділових практик, спрямованих на досягнення економічного зростання без залучення шкідливих екологічних компромісів, які історично супроводжують зростання. В ідеалі сталий розвиток створює операційні системи, які споживають природний капітал (також відомий як природні ресурси) досить повільно, щоб майбутні покоління також могли користуватися цими ресурсами. (Дізнайтеся більше про те, як зберегти природні ресурси).

Підприємство, незважаючи на динаміку показників ефективності, може тривалий час перебувати в межах рентабельності та утримувати певні позиції на ринку. Однак зі стратегічної точки зору потенціал розвитку компанії може бути суттєво обмежений. У таких умовах зміна кон'юнктури ринку, посилення впливу нових дестабілізуючих факторів може радикально послабити його стійкість. У широкому розумінні економічна стійкість відображає ступінь розвитку потенціалу підприємства, ефективність системи управління, внутрішню організаційну інтегрованість її підсистем, здатність адаптуватися до змін

зовнішнього середовища тощо. Тому необхідно оцінювати проблеми економічної стабільності в двох проекціях - як здатність працювати в межах прибутковості на основі реалізації певних переваг, дуже часто короткострокового характеру, і як здатність компанії демонструвати ознаки розвитку, незважаючи на характер зовнішнього середовища.[2]

Дуже часто економічну стабільність компанії ототожнюють із фінансовою стійкістю. Звичайно, фінансова складова економічної стабільності є однією з найважливіших. Вона відображає результатний характер розвитку, але не до кінця розуміє причинно-наслідкові зв'язки тенденцій розвитку. Ринкова та організаційна стійкість є важливими складовими економічної стійкості компанії, які слід враховувати з точки зору стратегічного підходу. Їхній аналіз наближає нас до розуміння потенціалу сталого розвитку, природи та характеристик сталого економічного розвитку та їх визначеності в часі.

Як впровадити економічну стійкість? Створення інфраструктури для економічної стійкості - це складний процес, який передбачає повну співпрацю як приватного, так і державного секторів. На індивідуальному рівні, однак, роздрібні інвестори можуть спрямовувати свої гроші в компанії, чії цінності та практики збігаються з їхніми власними. Громадяни також можуть заохочувати своїх обранців до створення економічних планів, які включають цілі сталого розвитку та обмеження на викиди парникових газів. Зрештою, лише завдяки широкомасштабним діям та перебудові фінансових систем, які складають глобальну економіку, суспільство може досягти екологічної стійкості.

Висновок. Таким чином, найважливішою ознакою економічної стійкості підприємства є його здатність функціонувати і розвиватись в умовах мінливого внутрішнього і зовнішнього середовища. Тому поділ факторів, що впливають на економічну стійкість, на внутрішні, зовнішні і успадковані, є найсуттєвішим. Тільки інтегрована сукупність дій усіх цих факторів забезпечує цілісність та єдність сукупного й індивідуального економічного відтворення. Саме від врахування існуючих умов господарювання та пристосування до них, залежить економічна стійкість аграрних підприємств.[3]

Виклики сучасної економіки, а також досвід багатьох країн світу доводять необхідність пошуку сучасних механізмів регулювання, які дозволять поєднати макроекономічну стабільність із динамічним економічним зростанням. Національний банк у тісній співпраці з економічним блоком уряду має напрацювати шляхи відновлення впорядкованого кредитування комерційних банків, створення сегменту інвестиційного кредитування, забезпечення стабільності ризикових банків тощо. Для цього потрібна реформа основи банківського регулювання та нагляду, системи рефінансування, левериджу та інструментів для підтримки стабільності валюти тощо.

Список використаних джерел:

1. Економічна стійкість підприємства як фундаментальна передумова забезпечення його конкурентоспроможного розвитку; [Електронний ресурс]. - Режим доступу: URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/230474> (дата звернення: 17.11.2022).
2. Сутність економічної стійкості підприємств та її складові. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1350> (дата звернення: 18.11.2022).
3. Economic Sustainability: Definition, Importance, and Examples. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: URL: <https://www.masterclass.com/articles/economic-sustainability> (дата звернення: 18.11.2022).

*Назарій Бойко, студент 6 курсу
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів
Науковий керівник: Алексєєв І.В., д.е.н., професор*

ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ТЗОВ «ЄВРОАГРО ТРАНС» У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Нинішній період розвитку світової і національної економіки показав водночас важливість продовольчого забезпечення людей і логістичної складової цього процесу. При цьому немає значення масштаб логістичного процесу. Зокрема, важливими є, як великі, так і малі перевізники. А вони, у свою чергу, залежать від власного фінансового стану.

Для підприємств малого бізнесу важливим є нарощування обсягу виробництва, збільшення власної частки ринку, зменшення витрат на виробництво продукції/послуг. Визначальним фактором покращання фінансового стану підприємств у сучасних економічних умовах є оптимізація співвідношення власного та позикового капіталу. Необхідним є систематичний, детальний аналіз фінансового стану та своєчасне прийняття відповідних рішень.

Аналізування фінансово-економічних показників ТЗОВ «ЄВРОАГРО ТРАНС» за 2019-2021 р. засвідчило його незадовільний стан упродовж всього періоду. Залучені кошти товариства переважають власні, воно повністю залежить від позичкових джерел, є нерентабельним, не здатним розрахуватися з кредиторами за рахунок дебіторів упродовж одного року.

Поквартальне прогнозування показників 2022 р. показало можливість покращення фінансової ситуації, забезпечуючи динаміку: за оборотними активами з 1122,38 тис. грн. у першому кварталі до 1359,89 тис. грн. у четвертому, і за поточними зобов'язаннями відповідно з 2147,27 тис. грн., до 2600,33 тис. грн. Таким чином, у 2022 р. прогнозувалося збільшення оборотних активів і поточних зобов'язань ТЗОВ «ЄВРОАГРО ТРАНС». Натомість війна не дозволяє покращити фінансовий стан підприємства відповідно до прогнозних показників.

Список виклоистаних джерел:

1. Варцаба В.І., Огородник В.О. Економічне зростання України крізь призму сталого розвитку. Науковий вісник Ужгородського Університету. 2020. Серія Економіка. Випуск 1 (55). С. 19-26. DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2020.1\(55\).19-26](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2020.1(55).19-26)
2. Сержанов В.В., Готра В.В. Особливості інвестиційного забезпечення агропромислового виробництва України. Науковий вісник Ужгородського Університету. 2020. Серія Економіка. Випуск 2 (56). С. 40-45. DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2020.2\(56\).40-45](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2020.2(56).40-45)

*Людмила Бурдонос, к.е.н., доцент
Олександр Кривцов, студент 2 курсу
Університет Григорія Сковороди в Переяславі, м. Переяслав*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Стратегічний менеджмент передбачає:

- визначення головних ринкових позицій на перспективу залежно від пріоритетності цілей;
- виділення ресурсів організації під стратегічні цілі;
- створення центрів керівництва кожною стратегічною ціллю;
- оцінка та стимулювання виробничих підрозділів та їх керівників по мірі досягнення стратегічних цілей [1, с. 78].

Тобто суть стратегічного менеджменту полягає в тому, що на підприємствах існує чітко виділене і організоване стратегічне планування, а з іншого боку, структура управління підприємства, механізми взаємодії окремих підрозділів які побудовані так, щоб забезпечити розробку довгострокової стратегії та її реалізацію через поточні виробничо-господарські плани.

Тобто стратегічний менеджмент включає два основні процеси:

- стратегічне планування;
- тактико-оперативне управління реалізацією сформульованої стратегії.

Стратегія менеджменту підприємства може ґрунтуватися на основі формування нових та використання наявних конкурентних переваг. Ці переваги проявляють себе лише на фоні дій конкурентів, тобто у вільному ринковому середовищі, і можуть бути ефективно реалізованими у випадку належної організації різних складових управлінського механізму. Завдання механізму стратегічного менеджменту підприємства – забезпечити зміцнення конкурентної позиції за рахунок найбільш ефективного використання конкурентних переваг.

Головною метою управління витратами підприємства в сучасних умовах є підвищення економічної конкурентоспроможності та ефективності його господарської діяльності. Необхідно зазначити, що стратегічна мета і завдання діяльності підприємства можуть змінюватися залежно від зміни навколишнього підприємницького середовища та етапів розвитку підприємства. Однак очевидно, що мета і завдання управління витратами повинні підпорядковуватися загальній стратегічній меті функціонування підприємницької структури, хоча б на певних етапах економічного розвитку.

М. Портер, який вважається одним з авторитетних науковців зі стратегічного менеджменту, використовуючи ідею ланцюжка цінностей, пропонує розглядати стратегічне управління як аналіз внутрішніх процесів та взаємодій між різними складовими організації для того, щоб визначити, як і де додається цінність. При цьому стратегія – це позиціонування організації щодо галузевого середовища [2, с. 263]

Стратегічний менеджмент на підприємстві дозволяє досягти таких основних результатів:

1. Створити системний потенціал для досягнення цілей організації.
2. Структури організації та її внутрішніх змін, що забезпечують чутливість до змін зовнішнього середовища і відповідну адаптацію.

До переваг стратегічно-орієнтованих підприємств відносять [3, с.14]

- зменшення до мінімуму негативних наслідків змін, що відбуваються, а також факторів «невизначеності майбутнього»;

- можливість враховувати об'єктивні (зовнішні та внутрішні) фактори, що формують зміни, зосередитись на вивченні цих факторів, сформувати відповідні інформаційні банки;

- можливість отримати необхідну базу для прийняття стратегічних і тактичних рішень;

полегшити роботу із забезпечення довго та короткострокової ефективності та прибутковості;

можливість зробити організацію більш керованою, оскільки за наявності системи стратегічних планів є змога порівнювати досягнуті результати з поставленими цілями, конкретизованими у вигляді планових завдань;

- можливість встановлення системи стимулювання для розвитку гнучкості та пристосованості організації та окремих її підсистем до змін;

- забезпечення динамічності змін через прискорення практичних дій щодо реалізації стратегічних планів на основі відповідної системи регулювання, контролю та аналізу;

Стратегічний менеджмент на більшості підприємствах України в сьогоденні умовах знаходяться в стадії становлення, та не змогли зреагувати на вплив зовнішніх факторів. Цьому сприяли такі фактори, як військові дії на території України, економічна криза, проблема взаємодії з ринками чинників виробництва, пошуку ринків збуту і джерел інвестування власної діяльності, знос виробничих засобів, політична нестабільність і т.д.

Список використаних джерел:

1. Кузьмін О.Є. Теоретичні та прикладні засади менеджменту: Навч. посібник. Львів: Львівська політехніка, Інтелект-Захід, 2002. 228 с.
2. Стратегічний менеджмент : навч. посіб. Є. М. Кайлюк, В. М. Андрєєва, В. В. Гриненко; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Х.: ХНАМГ, 2010. с. 263
3. Пічугіна Т. С. Стратегічний менеджмент навч. посіб. Харків, 2009. с. 14 (ХДУХТ).

Оксана Іжик, студентка 3 курсу

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

Науковий керівник: Костьов'ят Г.І., к.е.н., доцент кафедри фінансів і банківської справи

ПОЗИЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Попри те що в Україні триває повномасштабна війна, бізнес продовжує роботу незалежно від регіону, бойових дій забезпечує/підтримує функціонування економіки, супроводжує постачання (налагоджена логістика), закупівлі, послуг включно допомога громадянам, які зазнали “відбитки”. Разом з тим, фінансова структура перейшла у цифровий формат.

Ситуація, яка склалася, змушує вдосконалювати існуючі та трансформувати бізнес й інші галузі, шукати інші шляхи виходу з кризи.

Пристаюючи до автоматизації бізнес-процесів, виокремимо основні позиції [1]:

- електронний документообіг (ЕДО);
- обмін електронними документами;
- хмарний кваліфікований електронний підпис (КЕП);
- поінформованість/обізнаність про всі законодавчі зміни для бізнесу.

В нинішніх умовах перехід підприємств на електронний документообіг є актуальний, адже більшість бізнес-процесів неможливо здійснювати офлайн. Більшість підприємств України зараз працюють у віддаленому форматі, тому погодження паперових документів класичним способом надзвичайно ускладнене. Перехід на ЕДО - дає можливість бізнесу продовжувати спокійно працювати та розвиватися (погодження документів займає лічені хвилини, замість тижнів. Крім того, завдяки електронним архівам, документи будуть надійно збережені, а можливість їх втрати буде мінімальним/нульовим).

В Україні працює кілька систем електронного документообігу. Наприклад, **Deals** скорочує час підготовки та узгодження документів у кілька разів, дозволяє економити на адміністративних та логістичних витратах, забезпечує постійний доступ до документів та підтримує всі АЦСК. Інший варіант — **e-Docs** [2].

Щодо другої позиції, слід звернути увагу на можливість вільно обмінюватись будь-якими документами в електронному вигляді. Так робота з документами може бути зручною та швидкою, навіть якщо всі контрагенти перебувають у різних регіонах чи за кордоном. Разом з тим, необхідно пам'ятати про захист КЕП - щоразу є ймовірність про витік важливих інформацій чи втрачання даних на яких засобах зберігалися відповідні ключі.

Роблячи висновок, громадяни пристосовуються до нинішніх умов включно підлаштовують бізнес для відновлення економіки та для себе. Приємно бачити що громадяни не падають духом, кожен старається та працюють для відновлення України, діляться досвідами й зокрема визнано у десятках країн світу платформу Дію. Є ймовірність, що переймуть український досвід та запровадять подібний досвід у Словаччині, Болгарії, Молдови.

Список використаних джерел:

1. 5 порад для оптимізації бізнес-процесів під час воєнного стану від М.Е.Дос <https://business.diia.gov.ua/>

2. Як розвиватиметься цифрова економіка у найближчі роки. | Економічна правда
<https://www.epravda.com.ua/>
3. Чи зможе Україна стати однією з найтехнологічніших країн у Європі
<https://www.epravda.com.ua/>

*Дмитро Котелевець, к.е.н., докторант,
Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая, м. Київ*

КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Цифрова економіка в Україні перебуває на етапі становлення, однак уже характеризується наявністю позитивних тенденцій, навіть попри невисокі значення показників цифровізації підприємств порівняно з темпами діджитал-трансформації бізнесу у провідних країнах світу. Аналіз тенденцій розвитку цифрової економіки має здійснюватися: по-перше, на основі офіційних статистичних даних; по-друге, комплексно, тобто включати сукупність показників, які описують різні аспекти розвитку такого типу економічної системи.

Дослідження включає аналіз наявних у відкритому доступі статистичних даних щодо масштабів електронної торгівлі; забезпеченості вітчизняних підприємств і їх працівників доступом до мережі Інтернет; способів використання бізнесом ресурсів Інтернету для реалізації комерційної діяльності; цілей і напрямів застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (чат-сервіси, хмарні обчислення, «великі дані», робототехніка, 3D-друк тощо); наявності у штаті підприємств та сприяння професійному розвитку висококваліфікованих фахівців з інформаційно-комунікаційних технологій; глобального виміру цифровізації (позицій України у релевантних світових рейтингах). Аналіз зазначених показників має бути проведено як на національному рівні, так і у розрізі видів економічної діяльності та розмірів підприємств залежно від кількості працівників (табл. 1). Це дозволить виявити тенденції, прослідкувати національні особливості, визначити прогрес на загальнодержавному чи галузевому рівні.

Проведений аналіз дозволяє визначити тенденції розвитку цифрової економіки в Україні:

- нарощування масштабів електронної торгівлі (як за кількістю підприємств, так і за вартістю реалізованої продукції);
- найм великими і середніми підприємствами висококваліфікованих фахівців з інформаційно-комунікаційних технологій;
- поширення практики навчання персоналу у сфері інформаційно-комунікаційних технологій; активізація темпів впровадження новітніх цифрових технологій у діяльність підприємств;
- негативний вплив воєнної агресії російської федерації в Україні на темпи цифровізації національної економіки;
- вища активність великих і середніх підприємств у питаннях цифровізації у порівнянні з малими підприємствами, які більш схильні передавати функції з використання інформаційно-комунікаційних технологій на аутсорсинг;
- високі параметри діджиталізації відзначаються у підприємств, що працюють у сферах телекомунікацій, комп'ютерного програмування, надання інформаційних послуг, а також виробництва фармацевтичної продукції і у сфері туристичної діяльності;
- інтенсифікація процесів використання українським бізнесом технологій аналітики «великих даних» і хмарних обчислень після посилення карантинних обмежень, викликаних пандемією COVID-19;
- поглиблення участі органів державної і місцевої влади у сприянні цифровізації

- вітчизняного підприємницького сектору;
- диверсифікація напрямів використання інноваційних інформаційних технологій у роботі українських підприємств;
- активний розвиток цифрових навичок працівників; розвиток цифрової грамотності домогосподарств;
- підвищення уваги та рівня захисту прав інтелектуальної власності;
- зростання інвестицій в оновлення інноваційної та інформаційної інфраструктури підприємств країни; розширення спектру заходів по боротьбі з кібершахрайством і гарантуванням інформаційної безпеки.

Таблиця 1

**Фахівці у сфері інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на підприємствах,
з розподілом за кількістю зайнятих працівників, 2020 р.**

Підприємства за кількість зайнятих працівників	Частка кількості підприємств, що наймали/намагалися наймати фахівців у сфері ІКТ, у загальній кількості підприємств, %	Частка кількості підприємств, що мали вакансії фахівців ІКТ, які складно було заповнити, у загальній кількості підприємств, %	Частка кількості підприємств, що проводили навчання у сфері ІКТ, у загальній кількості підприємств за напрямами навчання, %	
			для фахівців у сфері ІКТ	для інших праців- ників
від 10 до 49 осіб	3,9	0,9	2,2	2,5
від 50 до 249 осіб	10,6	3,6	9,4	8,4
250 осіб і більше	32,9	15,7	21,4	20,5

Джерело: [1]

Окреслені вище тенденції засвідчують лише початкові етапи розвитку цифрової економіки в країні; а наявний потенціал не повною мірою активовано. Обмеженнями проведеного дослідження є відсутність офіційних статистичних даних у динаміці (лише за період з 2017-2018 по 2020-2021 рр.); втрата даних з 2020 р. по низці показників через зміну методології розрахунку; відсутність регіональної статистики по показникам цифровізації; часткова неузгодженість у структурі показників, зібраних українською та європейською службами статистики, що унеможлиблює їх порівняння. Зазначені обмеження не дозволили здійснити економіко-математичне моделювання за темою дослідження.

Список використаних джерел:

1. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на підприємствах: електронна торгівля, аналіз "великих даних", фахівці та навички у сфері ІКТ, використання 3D-друку. URL: ukrstat.gov.ua

*Ярослав Ландовський, старший науковий співробітник, к.ю.н.
ЗРЦ СЕ і ГД НАНУ, м. Ужгород*

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИМУШЕНОЇ РЕЛОКАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

З початком російсько-української війни економіка України автоматично перейшла у воєнний стан. Як наслідок цього, на «поточний момент 49% підприємств не працюють або майже зупинені. За даними Європейської бізнес-асоціації в Україні у квітні 2022 р.

продовжували працювати приблизно 70 % компаній, причому більшість з них в обмеженому режимі, 27 % призупинили діяльність, але прагнули її відновити» [1].

В зв'язку з цим, працюючі підприємства наближені до зон бойових дій, все більше почали замислюватися над питанням переміщення та цікавитись релокацією свого бізнесу та переселенням працівників в безпечні регіони України.

У період війни перевозити бізнес значно складніше, ніж у мирні часи. На стадії ухвалення такого рішення, власник та керівництво компанії мають пройти певний список запитань для самоперевірки, що допоможе зробити переїзд організованим та виправданим, а держава з свого боку повинна надавати допомогу бізнесу, який вирішив перевезти своє виробництво в більш безпечний регіон країни.

Враховуючи ситуацію що склалася, урядом було прийнято спочатку «План невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію» [4], а згодом Урядом було прийнято Програма Релокації Підприємств [2]. Саме ця програма передбачала хто може стати і як учасником програми яка тривалість розгляду заявки на переміщення і чи може вона бути відхилена яку державну підтримку отримає підприємство, що підлягає переміщенню. Вона передбачала пакет державної підтримки, а саме: підбір місця розташування для потужностей підприємства; допомога з перевезенням на нову локацію; сприяння в розселенні працівників та пошуку нових співробітників, підтримка у відновленні логістики, закупівлі сировини та пошуку ринків збуту. Одночасно було визначено основні регіони які є приймаючими в рамках програми релокації та яким чином буде здійснюватися переміщення підприємств на безоплатній основі. 11 квітня 2022р. в Україні була запущена єдина платформа цифрової взаємодії для допомоги у релокації бізнесу [1].

Згідно з даними Міністерства економіки України станом на 12 травня 2022 року у рамках програми релокації бізнесу надійшло понад 1,5 тисячі заявок на евакуацію підприємств. При цьому 510 підприємств уже переміщено із зони бойових дій, 303 з них відновили діяльність, 50 підприємств монтують обладнання та підключають комунікації, а ще 192 підприємства готуються до переміщення [3]. Більшість компаній обрали західний регіон. У переліку основних локацій залишаються Львівська (29% заявок), Закарпатська (18%) та Чернівецька (12%) області.

Однак при всіх позитивних моментах релокованого бізнесу, є багато проблем з якими стикнулися його власники. Зі слів власника релокованого підприємства в Закарпатську область в одну із територіальних громад він стикнувся з наступними проблемами враховуючи весь етап релокації бізнесу [5] а саме: перша проблема виникла на етапі пошуків перевізника. На жаль, вдалося знайти тільки перевізника, який згодився на транспортування обладнання за кошти в розстрочку, що дало можливість закумуляувати певну частину грошових ресурсів на монтування обладнання на новому місці. Другим нюансом місцеві «фінансові апетити», які стрімко зросли від початку війни і значно підняли вартість оренди як приміщень промислового призначення так і житлові, де розміщалися працівники, що переїхали в нове місце разом з релокованим підприємством. Третьою перепоною в релокації став пошук нового персоналу. Значна частина працівників не захотіла переїжджати, а тому постала потреба в доукомплектуванні місцевим населенням, що було професійно непридатним і потребувало навчання.

Зі свого боку зі слів голови однієї з ТГ Закарпатської області [5] релоковані підприємства часто шукали площі для виробництв в готовому відремонтованому стані, які реально були відсутні в громадах, або з потужностями електроенергії, що були недоступні для населених пунктів де планував своє розміщення бізнес. Після вже організації бізнесу і запуску виробництва власники стикалися з проблемою достатності сировини, яку необхідно було для повноцінної роботи бізнесу. Здебільшого релоковані підприємства намагалися

забезпечити своє виробництво робітниками, що мігрували в місцеві громади разом з перевезеним обладнанням проте часто працівники відмовлялися від переїзду, багатьох було призвано до ЗСУ. Місцеве населення громад, яке залучалося до роботи було некваліфікованим, без професійних навичок, тому часто могло виконувати тільки нескладну роботу, що не потребувала підготовки. Слід відмітити, що і населення такого було мало, оскільки значна частина виїхала з громад на заробітки ще до війни, частина з початком бойових дій мігрувала за кордон, а значну частину було мобілізовано до армії з початку повномасштабного вторгнення росії на територію України.

Підсумовуючи вищенаведене слід зазначити, що місцева влада повинна бути зацікавленою в розвитку кластера виробничих підприємств, адже це додаткові грошові надходження в бюджет громади та можливість залучення до роботи безробітного населення громади та забезпечення їх матеріально, шляхом отримання ними заробітної плати. Однозначно це буде позитивним поштовхом для розширення виробничого потенціалу громади в цілому, особливо там, де він був розкритий не в повній мірі.

Список використаних джерел:

2. Марчак Д. Врятувати бізнес від війни. Навіщо державі та бізнесу ІТ-платформа для релокації. Економічна правда. 2022. 14 квітня. URL:<https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/14/685722/>
3. Програма релокації підприємств. Міністерство економіки України. URL:<https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca-4121-8679-e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv>
4. Понад 500 українських підприємств переміщено в рамках програми релокації. Міністерство економіки України. URL:<https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=ukUA&id=d105eb30-9405-476c-90d8-822e8eec8199&title=Ponad500>
5. Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію Розпорядження КМУ від 25 березня 2022 р. № 246-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-%D1%80#Text>
6. Результати опитування, проведені ЗРЦ СЕ ГД НАН України.

*Наталія Лохман, д.е.н., доцент,
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг*

КОМПЛЕМЕНТАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТА ІНВЕСТИЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ ПІДПРИЄМСТВА

Формування та реалізація інноваційно-інвестиційної політики виступає складним завданням для підприємства і його вирішення залежить від багатьох факторів, серед яких головне місце належить інвестиційній стратегії підприємства.

Існують протилежні думки щодо залежності інноваційної стратегії від інвестиційної та навпаки. Так, ряд авторів вважають, що інноваційна стратегія є складовою інвестиційної стратегії, тобто інвестиційна стратегія є першочерговою по відношенню до інноваційної у стратегічній ієрархії; інша група авторів навпаки вважають пріоритетною саме інноваційну стратегію, в рамках якої має розроблятися і реалізовуватися інвестиційна стратегія. Ми згодні з думкою Пріб К.А. [6, с.82], який вважає, що інвестиційна стратегія тісно взаємопов'язана з усіма стратегіями підприємства, проте особливо міцним цей зв'язок є для інноваційної стратегії, адже окремі питання в цих стратегіях взаємо узгоджуються, тобто

розробка інвестиційної стратегії відіграє значну роль у забезпеченні ефективного розвитку підприємства, в тому числі інноваційного [2, с.365].

Інвестування в цілому розглядається як процес, тобто складний комплекс робіт, який включає такі основні фази: визначення об'єкта інвестування, залучення фінансових коштів, здійснення контролю за їх використанням [1, с. 220]. З цим процесом пов'язані три основні чинники: час, ризик і величина очікуваного прибутку [7]. Під інвестиційною стратегією розуміють процес формування взаємопов'язаних довгострокових цілей інвестиційної діяльності та вибір найбільш сприятливих шляхів їх досягнення [5].

Питанням сутності поняття «інвестиційна стратегія» та визначенням ролі даної стратегії для сучасних підприємств присвячена робота Лойко Б.Б. та Бордюк І.Б., також цими авторами проаналізовано місце інвестиційної стратегії в «стратегічному наборі підприємства» та вказано на її взаємозв'язок з іншими видами стратегій [2]. К.В. Ореховою досліджено сучасні підходи щодо визначення поняття "інвестиційна стратегія"; визначено, що інвестиційна стратегія підприємства – це системне поняття, яке повністю відображає особливості інвестиційної діяльності, та спрямоване на її розвиток як в короткостроковій, так і довгостроковій перспективах; з'ясовано основні ознаки та види інвестиційних стратегій підприємства [4, с.14].

Існує два види інвестиційної стратегії. Активна інвестиційна стратегія передбачає здатність одного інвестора передбачати поведінку ринку та інших інвесторів й визначати такі цінні папери та класи активів, які у короткий термін забезпечать високу доходність. Мета активного управління – створити умови отримання високої ефективності інвестування. Пасивна інвестиційна стратегія може застосовуватись як щодо вибору цінних паперів, так і щодо розподілу активів. Пасивне управління по відношенню до розподілу активів означає наявність пропорцій в інвестиційному портфелі, які ґрунтуються на ступенях доходності та ризику, незалежно від прогнозованої поведінки ринку цінних паперів [5].

Розробка інвестиційної стратегії відіграє значну роль у забезпеченні ефективного розвитку підприємства, в тому числі інноваційного.

На думку Некрасової Л.А. та Моніч О.В., інвестиції та інновації стають основним елементом управління на підприємстві. Нові ідеї, прогресивні технології та організаційні рішення визначають успіх підприємницької діяльності, забезпечують виживання і фінансову стабільність підприємств. Тому важливого значення набуває система управління інноваційно- інвестиційної діяльністю підприємства, орієнтоване на довготривалу перспективу та стратегічний успіх [3, с.204].

Отже, проблема визначення та узгодження інноваційної та інвестиційної стратегій сьогодні є невід'ємною частиною стратегічного розвитку підприємства, тому останнім часом дослідженню проблем визначення інноваційних та інвестиційних стратегій підприємства приділено багато уваги з боку вітчизняних та зарубіжних науковців.

Список використаних джерел:

1. Бланк І. О., Гуляєва Н. М. Інвестиційний менеджмент: підручник. Київ: КНТЕУ, 2003. 398 с.
2. Лойко В.В., Бродюк І.В. Інвестиційна стратегія в системі стратегічного набору підприємства. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. № 6. С. 363–365.
3. Некрасова Л.А., Моніч О.В. Процес формування інноваційно-інвестиційної стратегії підприємства та його проблеми. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2014. Вип. 5. С. 204–207.
4. Орехова К.В. Формування інвестиційної стратегії підприємства. Інвестиції: практика та досвід. 2014. № 21. С. 14–17.
5. ешко А.В., Назаренко А.В. Інвестиційна стратегія управління компанією. Державне будівництво. 2007. № 1 (2).

6. Приб К.А. Інвестиційна складова управління розвитком підприємства. Інтелект XXI. 2015. № 1. С. 77–85.
7. Хаустова К.М. Інвестиційно-інноваційна стратегія підприємства та підходи до її класифікації. Фінансовий простір. 2015. № 4 (20). С. 183 – 187.

*Оксана Марченко, студентка 5 курсу
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, м. Миколаїв
Науковий керівник: Гавриленко Н. В., к.е.н., доцент*

ОБЛІКОВІ НЮАНСИ ВИТРАТ НА ОСВОЄННЯ НОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

Прийнявши прогресивне рішення освоїти новий вид продукції, виробниче підприємство зазвичай стикається з низкою доволі нетипових для звичайної господарської діяльності операцій, які, безумовно, потрібно правильно відобразити в бухгалтерському та податковому обліку. Тому наразі ми розглянемо особливості їх обліку та оподаткування. Перш, аніж розпочати виробництво нового виду продукції, він повинен пройти підготовчий етап, у ході якого приймається остаточне рішення про випуск нової продукції.

Схема формування витрат на створення об'єктів права інтелектуальної власності підприємством в разі проведення науково-дослідних і дослідно- конструкторських робіт матиме вигляд, поданий нами на рис. 1.

Щодо податкового обліку податку на прибуток, то в обліку із цього податку витрати на дослідження та проведення рекламних заходів відображаються за правилами бухгалтерського обліку. Щодо ПДВ, то в тому випадку, якщо для проведення дослідницьких або рекламних заходів придбавалися матеріали або послуги в платників податків, то підприємство відображає податковий кредит на підставі зареєстрованої в ЄРПН податкової накладної.

Певні особливості також має облік витрат на розробку нового виду продукції. Так, згідно із пунктом 4 П(С)БО 8, розробкою вважається застосування підприємством результатів досліджень та інших знань для планування та проектування нових, або значно вдосконалених матеріалів, пристосувань, продуктів, процесів, систем або послуг до початку їх серійного виробництва або використання[1].

Слід звернути увагу на те, що якщо підприємство має власні ресурси, тобто певну матеріальну, інтелектуальну базу для проведення розробок, то воно проводить їх самотужки. Однак, якщо у підприємства такої можливості немає, тоді для цієї мети залучається стороння організація. Щодо витрат на розробку НА, то вони акумулюються на субрахунку 154 «Придбання (створення) нематеріальних активів». Первісною вартістю самостійно створеного активу є всі понесені прямі витрати відповідно до пункту 17 П(С)БО 8 [1]. А після введення їх в господарський оборот, що оформляється актом типової форми № НА-1, затвердженої Наказом № 732, нематеріальні активи відбиваються в обліку на 124 субрахунку, як права на об'єкти промислової власності [2].

В тому випадку, якщо розробка не відповідає критеріям, які встановлені пунктом 7 П(С)БО 8, то понесені витрати визнаються витратами того періоду, упродовж якого вони були здійснені[1]. А в бухгалтерському обліку всі затрати на розробку, проектування та конструювання нового виробу відображаються проведеннями: Д-т 941-К-т 20, 22, 63, 65, 66[3-7].

*VII Всеукраїнська науково-практична конференція
«Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин:
виклики глобалізації та регіональні аспекти»*

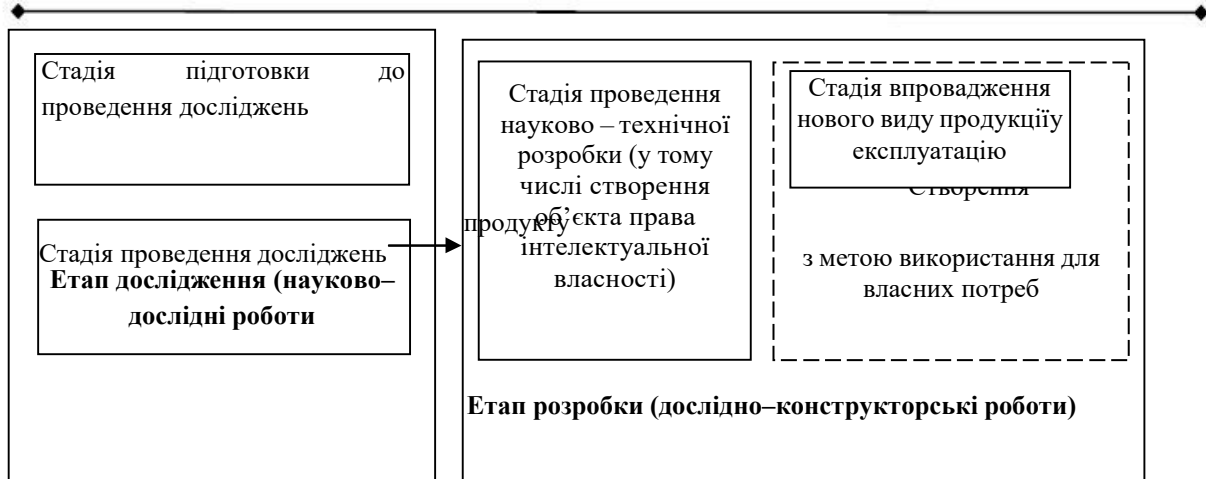

Рис. 1. Етапи формування витрат на створення нового виду продукції на промислових підприємствах

В податковому обліку податку на прибуток, якщо результати розробки враховуються як нематеріальні активи, тоді платники, які не повинні коригувати фінансовий результат до оподаткування, ведуть облік із податку на прибуток за правилами бухгалтерського обліку. А ось, у господарюючих суб'єктів, які фінансовий результат все ж таки коригують, можуть виникнути тимчасові різниці, які передбачені пунктом 138.1 -138.2 Податкового Кодексу.

Список використаних джерел:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», затв. наказом Міністерства фінансів України №242 від 18.10.99 р. із змінами та доповненнями від 25.09.09 р.
2. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій, затверджений наказом Мінфіну України від 30.11.99 р. №291.
3. Гавриленко, Н. В. Податкові витрати та контроль їх стану в системі обліково-податкового інформаційного простору = A conceptual model of tax accounting taxes under of the tax code / Н. В. Гавриленко, О. В. Грищенко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Вип. 14. – С. 922–927. URI: <http://eir.nuos.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6297>.
4. Гавриленко, Н. В. Постановка обліку на вітчизняних малих і середніх підприємствах: організаційно-управлінський аспект = Introduction of accounting at small and medium enterprises in Ukrainian: organizational and managerial aspects / Н. В. Гавриленко, О. В. Грищенко // Development strategy of science and education : Collection of scientific articles. – Fidelite editions: Namur, Belgique, 2017. – Р. 179–182. URI: <http://eir.nuos.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6302>.
5. Буга, Н. Ю. До и после 1 апреля 2011 года: бухгалтерский и налоговый учет / Н. Буга, Н. В. Гавриленко // Бізнес Інформ. – 2011. – № 10. – С. 103–106. URI: <http://eir.nuos.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6299/>.
6. Гавриленко, Н. В. Податкова система: курс лекцій : навч. посібник / Н. В. Гавриленко. – Львів : Новий світ – 2000, 2006. – 267 с. URI: <http://eir.nuos.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6336>.
7. Козицька, Н. Управлінський облік та внутрішньогосподарський контроль виробничих процесів = Management Accounting and Internal Economic Monitoring of Production Processes / Н. Козицька, Н. Гавриленко // Cambridge Journal of Education and Science. – Cambridge University Press, 2015. – № 2 (14), Vol. V. – С. 321–328. URI: <http://eir.nuos.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6300>

*Ольга Нестор, к.е.н. науковий співробітник відділу регіональної фінансової політики
Державна установа «Інститут регіональних досліджень
ім. М. І. Долишнього НАН України», м. Львів*

НАЙВАЖЛИВІШІ ЕЛЕМЕНТИ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ В ЄВРОПІ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Трьома найважливішими елементами економічної кризи в Європі 1947 року були: низький рівень виробництва, інфляція та нездатність оплатити терміново необхідний імпорт з інших частин світу, особливо зі Сполучених Штатів.

На початку 1947 року промислове виробництво в Німеччині становило лише 27 відсотків довоєнного обсягу, в Австрії, Італії та Греції ще не досягло двох третин рівня 1938 року і все ще було нижче довоєнного рівня у Франції та Нідерландах [1; 2]. Урожайність сільського господарства в більшості районів ще не досягала 80% довоєнного обсягу. Але вимоги зросли, оскільки населення зросло приблизно на 8 відсотків між 1937 і 1947 роками і продовжувало зростати [3]. Продуктивність праці, або ж виробіток на людину-годину залишалася набагато нижчою довоєнного рівня. Зростання виробництва після війни в деяких країнах було досягнуто лише за рахунок збільшення чисельності робочої сили та кількості відпрацьованих годин.

Причинами зниження продуктивності праці можна назвати:

- недоїдання. У 1947 році споживання продуктів харчування в Західній Європі становило лише близько 80 % від довоєнного, і приблизно дві третини від середнього споживання у Сполучених Штатах. У деяких країнах рівень був ще нижчим.

- тривала перерва в підготовці кваліфікованих робітників для промисловості мирного часу. Крім того, значна частина робочої сили Європи була дислокована через війну, багато робітників були вбиті або стали інвалідами, а інші не змогли поновитися на своїй колишній роботі. Небагато регіонів змогли встигнути за технологічним прогресом у сільському господарстві та промисловості.

- руйнування та моральний знос обладнання. Заміна та належне обслуговування, неможливе з 1940 по 1945 рік, були лише частково забезпечені після війни через UNRRA¹ та іншу допомогу. Майже кожна країна Західної Європи гостро потребувала широкомасштабної інвестиційної програми, що значно перевищувала б її можливості із започаткування або підтримки такої програми без сторонньої допомоги. Додаткові труднощі спричиняв дефіцит основних матеріалів, частково зумовлений втратою Східної Європи як джерела постачання. Дефіцит вугілля та сталі, який був особливо гострим, був певною мірою пов'язаний із тривалою затримкою переведення німецької економіки на мирне виробництво. Нестача вугілля загострилася під час суворої зими 1946-1947 рр.; багато видів діяльності довелося скоротити через скорочення запасів палива. Дефіцит вугілля існував до 1947 року; талий сніг затопив шахти, а тривала літня посуха зменшила постачання гідроелектроенергії, спричинивши додаткову потребу у альтернативних джерелах енергії. Особливо сильно посуха вплинула на виробництво продуктів харчування. Урожайність злаків у Франції впала на 30 відсотків у рік із найгіршою урожайністю за всю історію, а виробництво в кількох інших країнах впало значно нижче рівня попереднього року.

Другою важливою проблемою була інфляція, що створила соціальні проблеми та ускладнила зростання сільськогосподарського та промислового виробництва.

Третьою важливою проблемою була платіжна. Продовольство, сировину та обладнання для відновлення виробничих можливостей можна було отримати з Нового Світу, якщо мати

¹ Адміністрація ООН з питань допомоги та реабілітації - the UN Relief and Rehabilitation Administration (UNRRA)

чим за них заплатити. Але валютні резерви Європи були майже вичерпані, і вона не могла отримати нові залишки за рахунок збільшення експорту. Довоєнна модель міжнародних розрахунків зникла [4]. Заощадження, включно зі значними заборгованими прибутками від інвестицій за кордоном, були в основному знищені війною. Уже описані умови обмежували здатність виробляти те, що було необхідно для внутрішнього споживання та для експорту, який міг би отримати іноземну валюту. Експорт був ще більше обмежений через збільшення торговельних бар'єрів у Європі, тарифних стін в інших частинах світу та конкуренції з боку країн за межами Європи, особливо Сполучених Штатів.

Протягом 1946 і 1947 років Західна Європа фінансувала імпорт в доларах на суму приблизно 14 мільярдів доларів за рахунок позик і грантів, а також за рахунок використання своїх власних валютних резервів, що скорочувалися [5]. Але враховуючи те, що допомога UNRRA повинна була завершитися в середині 1947 року, пост-UNRRA допомога вичерпувалася, а надходження від позик вже були значною мірою спожиті, Європа повинна була знайти додаткові великі джерела обміну долара або ж скоротити імпорт до рівня, який можна було оплатити.

Теоретично країни Західної Європи могли б збалансувати рахунки шляхом повного скорочення імпорту. Але соціальні та політичні наслідки таких дій були неприпустимими. Економічні труднощі, навіть більші, ніж у воєнні роки, охопили б континент, рівень життя знизився б до нового мінімуму, спричинивши голод у багатьох регіонах [4]. Такі умови призвели б до появи нових диктатур і прискореного розширення комуністичного контролю, що загрожувало б усьому вільному світові.

Багато з цих економічних труднощів можна було вирішити лише за допомогою урядових заходів. У тих країнах, де уряди були стабільними, була можливі ефективніші фіскальна та торгова політики. І навпаки, що хиткішим було становище уряду, то менше він був здатний або схильний приймати непопулярні заходи, які могли б бути необхідними для економічного відновлення.

Список використаних джерел:

1. ECA's Third Report to Congress. Washington. 1949. с. 126.
2. Federal Reserve Bulletin. Washington. Nov. 1954. с. 1193.
3. U.N. World Economic Report. New York. 1948. с. 220.
4. Bayard Price H.. The Marshall Plan and Its Meaning. Cornell University Press. 1955. 424 с.
5. Second Report of the OEEC. Paris. 1950. с. 21

Юлія Нікольчук, к.е.н., доцент

Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут, м. Хмельницький

ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Необхідність посилення конкурентних позицій вітчизняного бізнесу та економіки країни, підвищення стійкості до впливів кризових явищ за умов глобалізаційних та інтеграційних процесів спонукають до пошуку нових ефективних механізмів управління фінансами підприємств, що спрямовані на забезпечення їхнього ефективного розвитку і здатності своєчасно й адекватно реагувати на динамічні зміни зовнішнього середовища.

Студіювання наукових джерел дозволяє трактувати фінансовий менеджмент як комплексну систему принципів і методів розвитку і реалізації управлінських рішень, спрямованих на формування, розподіл та використання фінансових ресурсів підприємства та організації його грошей потоків з метою досягнення оперативного-тактичних та стратегічних цілей. Отже, фінансовий менеджмент розглядається як управління фінансами підприємства.

Зазначимо, що фінансовий менеджмент слід розглядати як комплексну систему, адже будь-яке управлінське рішення стосується всіх аспектів діяльності підприємства і може викликати необхідність змін у багатьох її сферах функціонування.

Мета управління фінансами підприємств визначена у забезпеченні джерелами фінансування, пошуку внутрішніх і зовнішніх короткострокових і довгострокових джерел фінансування, виборі найбільш оптимального їх поєднання, і забезпеченні ефективного використання фінансових ресурсів для досягнення стратегічних і тактичних цілей підприємства. Звичайно, значна частина зусиль фінансових менеджерів спрямована на формування оптимальної структури капіталу підприємства та забезпечення максимально ефективного використання фінансових ресурсів підприємства, але при цьому жодним чином не відображено інтереси власників підприємства [1].

Під час активної фази військової агресії, яка має місце на території України, фінансовий менеджмент доцільно розглядати насамперед в антикризовому аспекті, коли коло задач змінюється з ціллю забезпечення фінансової рівноваги підприємства й успішного продовження його діяльності.

На відміну від «звичайного» антикризового фінансового менеджменту, в теперішніх умовах з'явилася необхідність урахування нетипових випадкових зовнішніх негативних факторів, таких, як втрата або пошкодження основних фондів, вимушене переміщення працівників, втрата ринків збуту, зміни валютних курсів, переривання ланцюжків постачання, та зміни законодавства, що можуть мати вплив на можливість ведення бізнесу з певними суб'єктами, та інших. З іншого боку, уряди України і країн-партнерів мають розуміння необхідності забезпечення функціонування економіки в умовах військового стану й намагаються створювати додаткові можливості для бізнесів, що продовжують функціонування попри виклики.

Для підприємців створений розділ Інтернет-порталу «ДІА» [2], де пропонуються програми для релокейту підприємств з зон бойових дій, є доступ до грантових програм, платформа для координації постачальників та підприємств та інше. Також, «Офісом з розвитку підприємництва та експорту» [3] було запущено оперативну платформу для українських експортерів, є грантові програми і від урядів інших країн, наприклад, США [4].

В Україні наявна велика кількість внутрішньо переміщених осіб, які шукають віддалену роботу або готові спробувати себе у роботі на новому місці. Це відкриває можливості з оптимізації витрат при правильному підході і врахуванні видатків на оренду приміщень, логістику, винагороду праці та інших.

Таким чином, фінансовий менеджмент в умовах викликів сьогодення має здебільшого антикризовий характер. Серед особливостей можна відзначити наявність серйозних слабопрогнозованих й неконтрольованих зовнішніх ризиків та появу нових можливостей, пов'язаних зі зміною структури попиту, демографії, грантових програм від міжнародних організацій та уряду України та рішень ЄС, що покращують можливості збуту продукції.

Фінансовий менеджмент за таких умов повинен враховувати ризики та нові можливості, бути гнучким й оперативно реагувати на ситуацію, що постійно змінюється, маючи заздалегідь пророблені варіанти для можливих альтернативних ліній її розвитку.

Війна – це не час для зупинки діяльності, а той складний трамплін, який доводиться долати, аби трансформуватися, вивести підприємство на новий рівень, заявити про себе на закордонних ринках й отримати неоціненний досвід завдяки вдалій співпраці зі стратегічними партнерами.

Список використаних джерел:

1. Олійник О.В., Морозова Г.С. Фінансовий менеджмент: навч. посібник/ ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Х., 2020. 248 с.
2. Державний інтернет-портал «ДІА». URL: <https://business.diia.gov.ua/wartime> (дата звернення 23.11.2022).

3. Державний інтернет-портал «Офіс з розвитку підприємництва та експорту». URL: https://export.gov.ua/business_during_war (дата звернення 23.11.2022).
4. Портал GOLocal. URL: <https://golocal-ukraine.com/grants-for-business/> (дата звернення 23.11.2022).

*Ольга Островська, студентка 4-го курсу
Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту, м. Хмельницький
Науковий керівник: Лопатовська О.О., викладач кафедри фінансів, обліку та аудиту*

ПЛАНУВАННЯ ТА АНАЛІЗ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ ЇХ ОПТИМІЗАЦІЇ

В умовах війни, яка спричинила кризу на промисловому ринку України, збільшення цін на енергоносії, порушення логістики, підвищення рівня інфляції, а отже, як результат, пригнічення внутрішній попиту, підтримувати стабільний фінансовий стан підприємства неможливо без грамотного фінансового менеджменту, зокрема без ефективного управління витратами підприємства.

Управління витратами слід розглядати як сукупність чітко виражених процесів, яким характерні взаємозв'язки та безперервність здійснення [1]. Процес, з якого розпочинається та неможливе управління витратами – планування. Планування є основою для прийняття управлінських рішень, адже за допомогою планування конкретизуються прогнози, визначаються конкретні шляхи та методи досягнення основної цілі підприємства – одержання прибутку [3]. Також планування надає змогу точно та ефективно використовувати наявні ресурси підприємства, що є головним критерієм в плануванні витрат. Плани витрат розробляються як в короткостроковому та і в довгостроковому періодах. Короткотермінові плани – це річні кошториси, базою для складання яких служить система норм та нормативів витрачання ресурсів.

Короткостроковий період – це період часу, коли потужності фірми залишаються незмінними, але обсяг виробництва може бути змінений шляхом застосування більшої або меншої кількості живої праці, сировини, палива, енергії. Основними цілями кошторисів є визначення оптимальних розмірів фінансування виробництва, прогнозування необхідності в оборотних засобах, забезпечення випуску додаткової кількості продукції з рахунок зменшення собівартості одиниці продукції.

Довгостроковий період – це період часу, достатньо тривалий для того, щоб змінити кількість всіх зайнятих ресурсів, в тому числі і виробничі потужності. Довгострокове планування представлено у вигляді довгострокових планів-прогнозів, що розробляються на період 10-25 років. Ступінь деталізації таких планів є найменшою, завданням яких є вибір адекватної діяльності підприємства на підставі аналізу шансів та ризиків, прогнозу майбутнього економічного середовища, який в умовах війни скласти вкрай важко. Тому обираючи той чи інший курс дій на тривалий період необхідно розуміти, які ризики можуть спричинити можливі зміни зовнішнього середовища та бути готовими до них.

В систему управління витратами також включають такі функції як організація, координація, активізація та облік і аналіз їх витрат (рис.1).

Основним завданням організації є визначення місця витрат, центрів виникнення витрат та центрів відповідальності за їх дотриманням. Виділення таких центрів дає змогу згрупувати витрати за кожним підрозділом для групування витрат за їх призначенням, видом продукції, напрямком, що дозволить в подальшому отримати повну та достовірну інформацію для здійснення контролю, аналізу та управління.

Координація витрат передбачає виявлення відхилень між запланованою та плановою нормою витрат, що в свою чергу дозволяє швидко ліквідувати їх.

Рис.1. Функції управління витратами

Активізація означає стимулювання усіх учасників процесу (як матеріальними, так і моральними факторами) до підтримання плану витрат.

Метою обліку витрат є забезпечення інформації для проведення калькулювання, контроль за показниками собівартості, що в свою чергу дозволяє приймати правильні господарські рішення.

В умовах конкуренції здобувають перемогу лише ті підприємства, які націлені на покращення якості управління та аналізу витрат, за допомогою якого можна оцінити досягнуті результати оптимізації витрат, ефективність використання всіх ресурсів підприємства, виявити резерви зниження витрат, а також забезпечити центри витрат необхідною аналітичною інформацією щодо управління формування витрат [2].

Істотні резерви скорочення витрат – скорочення витрат від браку. Саме дослідження причин браку за допомогою аналізу дають можливість ліквідувати його, а отже уникнути додаткових витрат. Аналіз та оцінка виробничі можливості підприємства, спонукає до модернізації обладнання, належної організації праці, автоматизацію обраного підприємством виду діяльності.

Тож можна дійти висновку, що головною умовою оптимізації витрат підприємства задля забезпечення його фінансової стійкості під впливом зовнішнього економічного середовища є ефективне управління витратами.

Список використаних джерел:

1. Давидович І.Є. Управління витратами: Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 320 с.
2. Сорокіна Л.В. Діагностика й регулювання стрибків економічного розвитку підприємств, Економіка та управління підприємствами. Актуальні проблеми економіки. 2007. № 2. С. 93-100.
3. Фролов С.М. Планування витрат діяльності підприємства // С.М. Фролов Г.М. Колісник Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2014. Вип. 6 (110). С. 159-171.

*Андріанна Ріпич, магістр 1 року навчання
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Варцаба В.І., д.е.н., професор*

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

В сучасному світі успішність, конкурентоспроможність та висока прибутковість підприємств значною мірою все більше залежать не тільки від економічних показників, а й від соціальних, таких як соціальний захист працівників, контроль якості товарів, збереження природи та енергозберігаючі технології. Саме тому соціальна відповідальність бізнесу (СВБ) є однією з бізнес-концепцій, які визначають сучасний формат підприємництва. В Україні СВБ тільки починає формуватися, тому необхідно якнайшвидше впроваджувати її принципи в життя різних структур, адже однією з наших цілей є вступ до Європейського Союзу.

23 червня 2022 року, лідери 27 країн-членів ЄС ухвалили рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС. У післявоєнний період, євроінтеграція надасть значні можливості для розвитку усіх секторів економіки. Однак, від України в умовах членства в ЄС вимагатимуться значні зусилля: достатній ресурсний потенціал, державна підтримка, дотримання високих стандартів якості, справедлива та рівна конкуренція, висока інвестиційна привабливість, впровадження інновацій, а також високий рівень СВБ.

СВБ має на меті дотримуватись прав людини, діяти відповідно до вимог законодавства, підтримувати ділову та корпоративну етику, захищати навколишнє середовище, співпрацювати з усіма зацікавленими сторонами, дотримуватись міжнародних норм поведінки [2]. Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) створює імідж підприємства та є одним з засобів підвищення його прибутковості, який забезпечує розвиток у економічній, соціальній і екологічній сферах [1].

В Європі значну частину повноважень у сфері КСВ бере на себе держава. Щодо України, то недовіра до державних установ, зумовлена низьким рівнем виконання соціальних функцій, призвела до того, що тільки 11,8% підприємств згодні повністю співпрацювати з державою при вирішенні соціальних проблем. Однак, попри неготовність кооперації бізнесу і держави, 25% підприємств самостійно здійснюють заходи соціальної відповідальності [4].

У 2020 році в Україні схвалено Концепцію державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року, де закладено основні напрямки розвитку СВБ.

Однак, повномасштабна війна в Україні, яка розпочалася в лютому 2022 року внесла свої корективи. Через військові дії співвідношення доходів і витрат дещо змінилося, але завдяки громадянській позиції власників та працівників витрати на соціальну відповідальність тільки збільшилися.

В основному, СВБ підтримував державу, Збройні Сили України та своїх працівників. За результатами опитування компанії Factum Group Ukraine з початком війни близько 67% українських підприємств переглянули свої бюджети і додали соціальну відповідальність як окремий пункт [5].

Найбільше допомагають під час війни підприємства, що працюють у таких сферах (Рис.1).

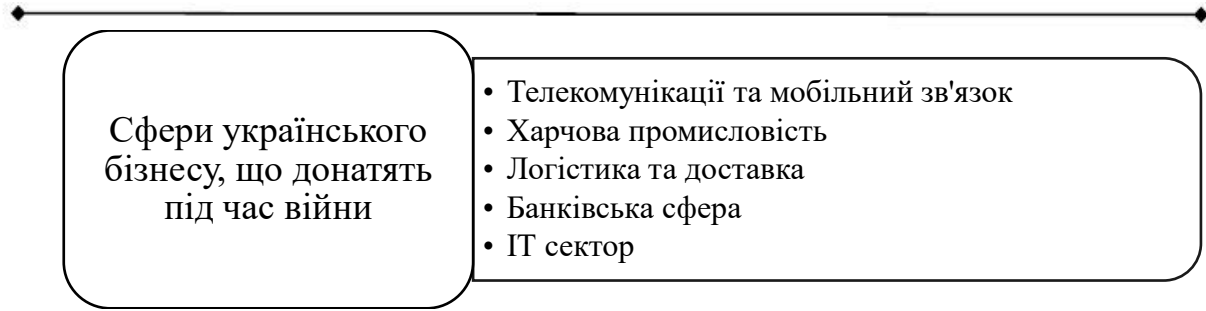

Рис. 1. Український бізнес, який допомагає під час війни [5]

Виходячи із вищевказаного, у післявоєнний період українські підприємства можуть стати ще більш соціально відповідальними та підвищити свою конкурентоспроможність на світовому ринку.

Для того, щоб покращити рівень СВБ в Україні потрібно зменшити рівень корупції, підвищити економічну свободу підприємств, підтримувати ініціативи, які привертають увагу громадськості до соціальних проблем, створювати програми захисту вразливих верств населення, вводити в практику обов'язкове медичне страхування працівників та інше [2].

Важливим аспектом є формування заздалегідь розробленої стратегії відповідальності бізнесу – плану дій, який має виконати місію соціально-орієнтованого підприємства, цілі якого розраховані на довгострокову перспективу розвитку і соціальний внесок в країну [3].

Список використаних джерел:

1. Беззубко Л.В. Сприяння сталому розвитку на засадах корпоративної соціальної відповідальності. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (31 травня 2022 року, м. Харків) «Міжнародні економічні відносини. Сталий розвиток України в умовах глобалізації та європейської економічної інтеграції: проблеми, перспективи, ефективність. Фенікс-2022». Харків, 2022. С.33-35.
2. Букреєва Д.С., Денисенко К.В. Соціальна відповідальність бізнесу як основа забезпечення ділової активності підприємств: євроінтеграційний аспект. Економіка та суспільство. 2022. №38.
3. Даценко А.О. Соціальна відповідальність як складова стратегії розвитку бізнесу на підприємствах України. Сучасні тенденції розвитку економіки та держави: матеріали V Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції : 28–29 квітня 2020 р. ЧДТУ, 2020. С. 7-9.
4. Олійниченко О.М. Умови реалізації соціальної відповідальності в Україні. Проблеми управління та економіки підприємств в сучасних умовах: Матеріали XIV Міжнарод. наук.-практ. конф., Київ, 22-23 травня 2018 р. НУХТ, 2018. С. 89-90.
5. Соціальна відповідальність бізнесу в умовах війни. URL: <https://cases.media/en/news/socialna-vidpovidalnist-biznesu-v-umovakh-viini>

*Анастасія Хміль студентка 2 курсу
Вінницький національний аграрного університет, м. Вінниця
Наукови керівник: Тимошенко Є.А. асистентка кафедри права*

РОЛЬ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ПЕРІОД ВІЙНИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ

Все це ставить під загрозу можливість надійного та довготривалого закріплення успіхів Збройних сил України на фронтах нинішньої війни. Адже загальновідомим є той факт, що без надійного економічного тилу досягати військових перемог доволі складно, а забезпечити

стійке повоєнне зростання – фактично неможливо. Тому сьогодні вітчизняна економіка дедалі очевидніше стає одним з пріоритетних фронтів, який визначатиме як подальший перебіг військових дій, так і спроможність нашої [1].

Так, протягом першого місяця війни лише 17% великих підприємств продовжували працювати без будь-яких обмежень (ще 30% змогли перейти на роботу в онлайн, а решта або не працювали зовсім, або призупинили діяльність якщо не до мирних, то принаймні до спокійніших часів) [2].

Більше 10% орних земель країни виявились не доступними для проведення посівної кампанії, що суттєво вдарило як по експортному потенціалу країни, так і по наповнюваності державного бюджету. І якщо фермери відносно швидко призвичаїлися до важких умов і знаходять варіанти зберігання, транспортування необхідних ресурсів та забезпечують інші важливі речі, щоб посівна відбувалася, то менш гнучким агрохолдингам складніше адаптуватися до нових реалій [3].

Станом на початок квітня понад 50% українців втратили роботу. Насамперед це стосується працівників великих старопромислових підприємств, розташованих у південно-східному регіоні України [4].

Загальні втрати від транспортної блокади, зокрема морських торговельних портів (які забезпечували до 65% міжнародної торгівлі України, передусім за рахунок металургійної та аграрної продукції) становитимуть орієнтовно 3-5 млрд доларів щомісяця (і це без урахування пошкодження об'єктів інфраструктури внаслідок системних бомбардувань) [5].

Враховуючи зазначене уряд в екстреному порядку запровадив низку важливих регуляторних новацій, покликаних зменшити фіскальне навантаження на бізнес та стимулювати розвиток малого підприємництва. Зокрема, було дозволено переходити на третю групу спрощеної системи оподаткування платникам податку із оборотом до 10 млрд грн із необмеженою кількістю працівників. Платники за новими правилами «спрощенки» мають сплачувати 2-відсотковий податок із доходу замість податку на прибуток і ПДВ. Розширено перелік операцій, щодо яких платник єдиного податку третьої групи звільнятиметься від податкового обов'язку з ПДВ. Збільшено період, протягом якого платник податків може без застосування санкцій не виконувати податкового обов'язку, якщо у нього немає відповідної можливості. Відбулась певна лібералізація митного законодавства, зокрема частково скасовано обов'язкові платежі при імпорті товарів та автомобілів [6].

Водночас, зменшення рівня бюджетного фінансування ЗВО в Україні має супроводжуватися суттєвим зростанням їх академічної свободи. Це означає фактичне перекидання відповідальності за якість навчання, викладання та дослідження з держави (яка зберігається ще з радянських часів) на університети. Паралельно з академічною свободою має відбуватися і посилення фінансової автономії ЗВО. Їх повна автономність і самоврядність – це не лише шлях до оптимізації бюджетних видатків на вищу освіту, але і пріоритетний напрям формування якісних вітчизняних університетів та суттєвого підвищення кваліфікованості кадрів, які ними випускаються [7].

Завершальною ланкою пропонованої концепції реформування вітчизняної економіки в умовах військового стану та з огляду на пріоритети її повоєнного розвитку є зміна цілей структурної економічної політики держави. Тобто, замість існуючої практики державної підтримки бюджетоформуючих та експортоорієнтованих галузей (а саме вони визначають сировинний характер української економіки, до того ж ринки, на яких працюють підприємства цих галузей в Україні, є значною мірою картелізованими), уряд має стимулювати розвиток малого бізнесу, одночасно заохочуючи самозайнятих осіб і підприємців інвестувати у стартапи та реалізацію інноваційних проєктів. Експерти з цього приводу відзначають: «Після закінчення війни можливостей для будь-якого бізнесу буде багато. Дуже важливо, щоб наша держава мала орієнтир на розвиток країни через підтримку

малого бізнесу, бо якщо фокус буде, як завжди, на великі корпорації та монополістів, повернути сюди біженців, що вже перетнули наш кордон, буде вкрай важко».[8] .

Таким чином, слід констатувати, що повоєнний економічний бум в Україні можливий лише в тому разі, якщо заходи економічної політики держави реалізовуватимуться в руслі чіткої та послідовної стратегії, спрямованої на дерегуляцію економіки та створення сприятливого інвестиційного клімату. Основним пріоритетом такої стратегії має стати зміна бюджетних орієнтирів держави. Тобто, замість переобтяження державного бюджету різного роду соціальними програмами, основний акцент має бути зроблений на фінансуванні оборонних програм та розбудові військово-промислового комплексу, включаючи створення сучасної системи територіальної оборони. Бюджетне фінансування слід спрямовувати на гарантування населенню базових медичних (соціальна медицина) та освітніх (шкільна освіта) послуг, а також на підтримку закладів культури (музеї, бібліотеки, театри тощо).

Натомість вирішення переважної більшості соціальних проблем мешканців нашої держави має відбуватися в основному за рахунок стимулювання їх самозайнятості, включаючи зменшення податкового навантаження на працю, та впровадження дієвого механізму громадських робіт. Це створить передумови для зростання доходів громадян, зменшення рівня їх безробіття та працевлаштування в легальному секторі економіки, який дає змогу отримати значно вищий рівень соціальних гарантій ніж у тіньовому секторі.

Список високристаних джерел:

1. Борщевський В. Економічний індивідуалізм дасть опір тоталітаризму сусіда. *День*. Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ekonomika/ekonomichniy-individualizm-dast-opir-totalitarizmu-susida>.
2. Самаєва Ю. Як працює тил. *Дзеркало тижня*. 2022. 31 березня. Режим доступу: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/jak-pratsjuje-til.html>.
3. Через бойові дії неможливо провести посівну на 3,5 млн гектарів сільгоспземель. *Agravery*. Режим доступу: <https://agravery.com/uk/posts/show/cerez-bojovidi-nemozливо-provesti-posivnu-na-35-mln-gektariv-silgospzemel>.
4. Максимов В. Стало відомо, скільки українців втратили роботу через війну. *Today. Ua*. Режим доступу: <https://ukraine.today.ua/ru/stalo-yzvestno-skolko-ukrayntsev-poteryaly-rabotu-yz-za-vojny>.
5. Даценко В. Транспортна блокада Росії. *Light*. *Дзеркало тижня*. 2022. 8 квітня. Режим доступу: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/transportna-blokada-rosiji-light.html>.
6. Реун А. Податково-митна реформа 2.0. *Дзеркало тижня*. Режим доступу: <https://zn.ua/ukr/business/podatkovo-mitna-reforma-20.html>.
7. Квіт С. Усе має змінитися: десять кроків з реформування вищої освіти після війни. *Дзеркало тижня*. 2022. 31 березня. Режим доступу: <https://zn.ua/ukr/science/use-maje-zminitisja-desjat-krokv-z-reformuvannja-vishchoji-osviti-pislja-vijni.html>.
8. Болтян О. Як працювати підприємцю, якщо навколо війна? *Дзеркало тижня*. 2022. 22 березня. Режим доступу: <https://zn.ua/ukr/business/jak-pratsjuvati-pidprijetstvu-jakshcho-navkolo-vijna.html>.

*Любомир Цугорка, магістр 1 курсу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород
Науковий керівник: Варцаба В.І., д.е.н., професор*

КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТА ЇЇ СКЛАДОВІ

Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) — це відповідальність підприємства як за прямий так і опосередкований вплив на економічну, екологічну та соціальні системи, в які

воно власне вбудоване. На жаль, КСВ в Україні не набула широкого поширення, що пояснюється тим, що історія розвитку українського бізнесу відрізняється від західної та має свої особливості.

Однак, міжнародна практика свідчить, що підприємство, яке впроваджує та розвиває КСВ отримує значні переваги в своїй діяльності. Взаємозв'язок між соціально відповідальним підприємством та фінансовою ефективністю підприємств висвітлено в Таблиці 1.

Основними напрямками КСВ на підприємстві є:

- отримання репутації надійного підприємства, яке відповідально відноситься до соціальних та екологічних проблем;
- налагодження тісних та довгострокових відносин зі споживачами, працівниками, постачальниками та іншими діловими партнерами;
- орієнтація на споживача, лідерство у якості, сервісному обслуговуванні;
- новаторство, безперервне удосконалення, прискорення розробки високоякісних товарів чи надання послуг та їх просування на міжнародний ринок;
- формування кваліфікованих та мотивованих трудових кадрів націлених на високу продуктивність робочої сили.

Розрізняють дві складові КСВ - у внутрішньому та зовнішньому середовищах.

До внутрішньої соціальної відповідальності відносять [1]:

- ✓ турбота про соціальну захищеність працівників;
- ✓ професійний розвиток та навчання працівників;
- ✓ безпека та гігієна праці;
- ✓ мотиваційні схеми оплати;
- ✓ створення умов відпочинку та дозвілля;
- ✓ підтримка внутрішніх комунікацій;
- ✓ участь працівників в прийнятті управлінських рішень;
- ✓ допомога працівникам у кризових ситуаціях;
- ✓ залучення та утримання працівників.

Складові зовнішньої соціальної відповідальності [1]:

- ✓ добросовісна ділова практика;
- ✓ інформаційна відкритість;
- ✓ посилена відповідальність перед клієнтами за надані продукти та послуги, шляхом їх приведення до найвищих стандартів якості;
- ✓ запровадження соціально значимих продуктів та послуг;
- ✓ просвітницька діяльність, взаємодія з місцевою громадою та владою;
- ✓ охорона довкілля;
- ✓ економне споживання природних та енергоресурсів;
- ✓ повторне використання та утилізація відходів;
- ✓ організація екологічно безпечних транспортних перевезень;
- ✓ акції по озелененню та прибиранню території;
- ✓ відповідальність у рекламно-маркетинговому просуванні своїх продуктів та послуг;
- ✓ благодійність, довгострокові соціальні інвестиції.

Таблиця 1

Основні теоретичні підходи, що відображають взаємозв'язок між соціальною відповідальністю та фінансовою ефективністю підприємств [2]

<i>Теоретичний підхід</i>	<i>Основні положення</i>
Теорія стейкхолдерів, (соціального впливу; інституційна/ресурсна теорія)	Зростання рівня соціальної відповідальності асоціюється із зростанням фінансової ефективності, оскільки дозволяє збалансувати цілі і задовольнити вимоги численних зацікавлених осіб, що мають вплив на підприємство
Сигнальна /репутаційна теорія	Високий рівень СВ забезпечує для підприємства репутацію, що для широкого кола інвесторів у середньостроковій перспективі може виступати відносною гарантією захищеності інвестицій і частково вирішує проблему інформаційної асиметрії
Теорія (не)достатності ресурсів	Вибудовує причинно-наслідковий зв'язок між соціальною відповідальністю і фінансовою ефективністю, припускаючи, що підвищення рівня соціальної відповідальності обумовлене наявністю вільних грошових ресурсів, які менеджмент може витратити на різні проекти
Теорія опортунізму менеджменту	У разі високої фінансової результативності діяльності підприємства, менеджери схильні до згорання соціальних проектів. У разі погіршення фінансового стану, соціальні витрати можуть маскувати прорахунки менеджменту
Теорія синергетичної дії	Передбачається що корпоративна соціальна практика і фінансова ефективність утворюють замкнутий цикл взаємного впливу, який постійно відтворюється. Ця теорія є привабливою для моделювання оскільки включає елементи різних гіпотез

Це далеко не весь перелік можливих напрямів внутрішньої КСВ, але їх реалізація дасть змогу зробити підприємство соціально відповідальним усередині підприємства, а в поєднанні з напрямками зовнішньої КСВ забезпечить задоволення інтересів усіх зацікавлених сторін, довгострокову конкурентоспроможність підприємства та високий рівень ділової репутації.

Список використаних джерел:

1. Олійник О.О. Соціальна відповідальність: Навч. посіб.-Рівне :НУВГП, 2016.-222 с.
2. Охріменко О.О., Іванова Т.В. Соціальна відповідальність. – Навч. посіб. – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут». – 2015. –180 с.
3. Корпоративна соціальна відповідальність: опорний конспект лекцій – Дніпропетровськ, Дніпропетровська державна фінансова академія, 2012. – 151 с.

СЕКЦІЯ 4
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ФІНАНСОВОГО
РИНКУ В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ

*Віра Варцаба, д.е.н., професор,
завідувачка кафедри фінансів і банківської справи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна*

ПОТОЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ БАНКІВ
В УМОВАХ ВПЛИВУ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ

Незважаючи на бойові дії та складну економічну ситуацію, банківська система України, вже третій місяць поспіль фіксує прибуток. Як свідчить статистика НБУ, чистий прибуток після оподаткування платоспроможних банківських установ в січні-вересні 2022 року становила 7,4 млрд гривень, порівняно з 51,4 млрд гривень за відповідний період 2021 року [2].

За даними регулятора, доходи банків за січень-вересень поточного року становили 255,08 млрд гривень, тоді як витрати - 247,71 млрд гривень. При цьому банки сформували значні обсяги резервів під очікувані збитки через наслідки війни. Відрахування до резервів виросли у 13 разів порівняно з січнем-вереснем 2021 року і досягли майже 99 млрд гривень. Щоправда, це вплинуло на зниження рентабельності капіталу банків, яка знизилася з 32,1% минулого року до 4,3% у січні-вересні 2022р. [2].

Аналіз свідчить, що зростання відсоткового доходу сповільнилося з 35% до 26% у річному обчисленні, комісійний дохід скоротився на 16% в порівнянні зі зростанням на 28% у відповідному періоді минулого року. а чистий операційний прибуток відрахувань до резервів виріс на 78% [2].

Серед основних причин скорочення показників фахівці НБУ називають кредитні канікули на початку війни та скорочення попиту на банківські послуги. Проте операційний прибуток зростає паралельно з адаптацією сектора до нових умов.

За словами Голови НБУ Андрія Пишного, підтримка банківським сектором операційного прибутку під час війни є свідченням того, що бізнес-моделі банків орієнтовані на отримання прибутку з урахуванням зваженого підходу до ризиків [2].

Загалом банківська система наростила профіцит ліквідності, реакція банків на зміну ключової ставки сповільнилася: для подальшого підвищення ставок за депозитами банкам-лідерам бракує стимулів.

Обсяг ліквідних активів у банках рекордно високий. Станом на 1 листопада 2022 року частка високоякісних ліквідних активах (ВЛА) у чистих активах банків складає 47,7%, показник коефіцієнта покриття ліквідністю за всіма валютами (LCR_{ВВ}) складає 260%, а в іноземній валюті (LCR_{ІВ}) – 258% [1].

Щодо інших аспектів діяльності українських банків, то на 1 листопада 2022 року можна констатувати наступне [1]:

♣ Припливи коштів населення після весняного піку сповільнилися та спостерігаються лише в обмеженого кола банків. Відображення кредитного ризику та формування резервів продовжується, проте в окремих сегментах досить повільно, зокрема для валютних кредитів – це підтверджує доцільність проведення оцінки якості активів.

♣ Відновлення комісійних доходів, зростання процентних доходів, висока операційна ефективність створюють для більшості банків запас міцності для подальшого відновлення капіталу.

♣ Операційно збитковими є переважно ті ж банки, що не мали життєздатної бізнес-моделі напередодні війни.

♣ Банки швидко відновлюють роботу у звільнених регіонах, проте в загальному банківська мережа скорочується. За рік кількість відділень банків скоротилася на 1247 або на 18%. Прагнучи скоротити витрати та оптимізувати мережу, банки зменшили кількість відділень перш за все в південних та східних областях.

♣ Вартість депозитів та кредитів зросла. Протягом III кварталу 2022 р. найштрімкіше дорожчали тримісячні депозити населення, через низький попит на довгі депозити премія за строковість мінімальна. Середньозважені ставки за новими гривневими залученнями від населення та бізнесу майже вирівнялися – 8.9% та 8.8% відповідно, конкуренція за кошти бізнесу активніше штовхала корпоративні ставки вгору. Ставка за споживчими кредитами із завершенням кредитних канікул повернулася до минулорічного рівня, корпоративні кредити продовжили дорожчати перш за все через кредитні ризики.

У складних кризових умовах НБУ вжив широкий спектр дієвих заходів стабілізації, в чому допоміг і досвід коронакризи: зокрема, для банків це послаблення регуляторних та операційних вимог, монетарні заходи та стабілізація валютного ринку, а для позичальників – сприяння реструктуризаціям, заборона штрафів/пені. На час війни запроваджено повне гарантування вкладів фізичних осіб. Нині НБУ працює над новими вимогами у світлі процесу набуття Україною членства в ЄС.

Отже, як бачимо банківська система зберігає стабільність під час військових дій завдяки злагодженій роботі комерційних банків та Національного банку України.

Список використаних джерел:

1. Матеріали семінару для викладачів ЗВО України «Тенденції фінансового сектору та регуляторні кроки для зменшення впливу кризи на сектор в умовах війни» Київ (дистанційно), 24 листопада 2022 року <https://bank.gov.ua/ua/news/all/tendentsiyi-finansovogo-sektoru-ta-regulyarni-kroki-dlya-zmenschennya-vplivu-krizi-na-sektor-v-umovah-viyni>
2. Офіційний сайт Національного банку України <https://bank.gov.ua/>

***Вікторія Вороніна**, к.е.н., доцент
Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава*

ІННОВАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ ТРУДОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю оптимізації роботи підприємств України за рахунок управління їх трудовим потенціалом з врахуванням інноваційної складової. Адже, в умовах воєнного та післявоєнного стану в Україні, становлення ринкових відносин та глобального інноваційного розвитку зарубіжних країн, соціально-економічний розвиток підприємств всіх галузей національного господарства неможливий без розвитку науки і техніки, впровадження інноваційних механізмів управління, модернізації та удосконалення виробництва, підвищення рівня інтелектуального потенціалу працівників. Очевидним є те, що успіх економічного та інноваційного розвитку країни та регіонів неможливий без формування найважливішого стратегічного ресурсу – інноваційно-орієнтованого персоналу, здатного гнучко реагувати на зміни, що відбуваються у зовнішньому середовищі та схильного до інноваційного мислення. Основною причиною недостатньо високого рівня розвитку інноваційного трудового потенціалу, як показує практика, є неефективна система управління процесами його формування та розвитку, а також нездатність та невідповідність трудового персоналу працювати в сучасних умовах.

При визначенні сутності та показників оцінки рівня та ефективності використання трудового потенціалу необхідно, на нашу думку, виділити такі положення: 1) Сутність трудового потенціалу визначається показником та методами оцінки його рівня; 2) Трудовий потенціал є елементом виробничого потенціалу; 3) Виділяти три рівні оцінки трудового

потенціалу: потенціал людини; потенціал підприємства (галузі); потенціал товариства (регіону); 4) Рівень трудового потенціалу має визначатися наступними факторами: професійною підготовкою, фізичним здоров'ям, соціально-демографічним складом населення, його інтелектуально-культурним рівнем; мотивацією праці, суспільною напруженістю праці та ін. По суті, якісну оцінку можна звести до виявлення факторів продуктивної сили праці (інтенсивні чинники); 5) Трудовий потенціал має сприйматися як громадська соціально-економічна категорія (трудовий менталітет); 6) В результаті виробничого використання потенційний рівень праці має перетворюватися на реальний його рівень.

Трудовий потенціал підприємства як система завжди більше суми складових її частин – індивідуальних трудових потенціалів окремих працівників [1]. Вже саме об'єднання працівників у єдиний та планомірно організований процес праці породжує ефект колективної праці, який перевищує суму сил працівників, які діють індивідуально. Таким чином, якщо сукупність фізичних та духовних здібностей людини є основою трудового потенціалу особистості, то продуктивна сила, що виникає завдяки спільній діяльності різних індивідів становить основу трудового потенціалу колективу підприємства. При цьому необхідно враховувати, що трудові колективи мають різні потенціали в залежності від територіального розташування підприємства, галузевої приналежності, розмірів виробництва, статево-вікової структури та ін. Крім того, кожне підприємство має свої особливості формування колективу, трудові традиції, взаємини між працівниками [2].

Заходи щодо підвищення продуктивності праці персоналу з урахуванням нестабільності економічного та політичного стану країни, необхідно, на нашу думку, проводити за наступними методами (табл. 1):

Таблиця 1

Зведена характеристика заходів щодо підвищення продуктивності праці

Заходи	Характеристика заходів
Помірна ротация персоналу	Проведення перехресного навчання дозволить працівникам: 1) отримувати нові знання та навички; 2) вивчити технологічні процеси; 3) краще розібратися у діяльності структурного підрозділу, а також бізнес-процесів, які в ньому відбуваються
Планомірне проведення тематичних форумів із працівниками підприємства	Проведення форумів з актуальної проблематики дозволить: 1) відповідати на запитання; 2) оперативно вирішувати питання, що виникають; 3) пропонувати шляхи вирішення виробничих ситуацій; 4) налагоджувати неформальні зв'язки, це дозволить сформувати лояльність та прихильність працівників до підприємства
Проведення відкритих семінарів працівниками різних структурних підрозділів	Проведення коротких відкритих семінарів, підготовлених працівниками того чи іншого відділу підприємства з метою ознайомлення інших працівників з основними характеристиками їхньої роботи, процесами, які виконуються регулярно. Це сприятиме розумінню причин можливих дестабілізуючих процесів
Проведення взаємного навчання	Доцільно використовувати взаємне навчання персоналу у випадках, коли працівники виконують схожі завдання, проте є необхідність освоєння нових знань у технологічних процесах
Тимчасовий взаємообмін фахівцями	Взаємообмін дозволить вивчати помилки при впровадженні нововведень, щоб уникнути їх у майбутньому, а також переймати досвід підприємств, що працюють у цій же галузі

Отже, інноваційні можливості підприємства та його інноваційний потенціал – це ядро розвитку всього потенціалу підприємства. Тому для успішної інноваційної діяльності та всебічного соціально-економічного розвитку підприємств будь-якої галузі вітчизняної економіки необхідні певні умови, за яких інноваційний потенціал мав би використовуватися максимально ефективно. Це вимагає від підприємств постійного оновлення та трансформації,

здатності до сприйняття і впровадження інновацій, підвищення ефективності інноваційних процесів. В сукупності вищезазначене сприятиме досягненню мети та реалізації комплексу стратегічних цілей підприємства.

Список використаних джерел:

1. Зось-Кіор М. В., Семенюта М. В. Система оцінки персоналу підприємства в конкурентних умовах ведення бізнесу. Ефективна економіка. 2020. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7648>. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.2.7
2. Маркіна І. А., Вороніна В. Л., Філатова К. Є. Менеджмент персоналу в умовах стійкого інноваційного розвитку підприємства. Підприємництво та інновації. 2021. № 17. С. 39-42. URL: <http://ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/420>

*Вікторія Вудвуд, к.е.н., доцент,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ, м. Чернівці*

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Коли Росія почала повномасштабне вторгнення в Україну, цей період став для всіх шоком, страховий ринок – не виняток. Утім, таке потрясіння доволі швидко минуло, і страховики продовжили свою роботу. У нагоді компаніям також став ковідний досвід – більшість процесів як внутрішніх, так і з обслуговування клієнтів уже були налаштовані на дистанційний режим.

Водночас страхові компанії зіткнулися з серйозними викликами. У зв'язку з переміщеннями, тимчасовим захопленням територій, фізичним знищенням об'єктів нерухомості скорочується кількість центрів обслуговування клієнтів страховиків. Проблемними є організація врегулювання страхових випадків у регіонах, де ведуться бойові дії, проведення оглядів транспортних засобів, отримання та належне оформлення оригіналів документів для подання страховику з метою отримання страхової виплати, виклик поліції на місце ДТП.

Крім того, за опитуванням страховиків, проведеного Національним банком України, 42% страховиків мають проблеми з повним та своєчасним поданням звітності. 25 страховиків, на які припадає 10,5% страхового ринку, зазначають про проблеми з виконанням нормативів. Із них сім найбільших за обсягами діяльності (8,9% ринку) мали проблеми з дотриманням нормативів і до війни, у 2021 році [1].

Зміни у складі учасників страхового ринку (страховиків) України у 2022 році наведено у табл.1.

Як видно, за даними табл.1, станом на 01.09.2022 в Державному реєстрі фінансових установ (ДРФУ) обліковувалося 140 страховиків, з них 13 - компанії зі страхування життя. Усі страховики в ДРФУ є ліцензіатами.

У січні-лютому 2022 року з ДРФУ виключені 10 страховиків-неліцензіатів, які були зареєстровані в зоні ООС та АР Крим, а також 1 страховик – після анулювання йому ліцензій (як захід впливу). З початку військової агресії страховий ринок зменшився на 5 учасників сегменту non-life: 3 страховики – після анулювання ліцензій (як захід впливу); 1 страховик – після анулювання ліцензій за заявою; 1 страховик, який був у січні 2022 року включений до ДРФУ, проте так і не отримав жодної ліцензії на здійснення страхової діяльності. Станом на 22.09.2022 у 3 страховиків тимчасово зупинено ліцензії на здійснення страхової діяльності, 1 страховику анульовано ліцензії.

Таблиця 1

Зміни у складі учасників страхового ринку (страховиків) України у 2022 році

Кількість страховиків у ДРФУ	01.01.2022		01.03.2022		відхилення		01.09.2022		відхилення	
	ДРФУ	Ліцензії	ДРФУ	Ліцензії	ДРФУ	Ліцензії	ДРФУ	Ліцензії	ДРФУ	Ліцензії
Всього, з них:	156	144	145	142	-11	-2	140	140	-2	-2
non-life	143	131	132	129	-11	-2	127	127	-5	-2
life	13	13	13	13	-	-	13	13	-	-

Джерело: складено автором за даними [2]

Водночас компанії повідомляють про значне зниження надходжень страхових платежів, фіксуються обмеження в діяльності компаній, пов'язані зі складнощами організації зв'язку та роботи персоналу, ускладненим доступом до офісів та оригіналів документів. Усе це ускладнює здійснення страхових виплат, особливо внаслідок смерті осіб, застрахованих на окупованих територіях. Динаміка страхових премій та страхових виплат страхових компаній України за I-IV кв. 2021 року та I-II кв. 2022р. наведена в табл.2.

Таблиця 2

Динаміка страхових премій та страхових виплат страхових компаній України за I-IV кв. 2021 року та I-II кв. 2022р., млрд..грн.

Обсяг	I кв.2021р.	II кв.2021р.	III кв.2021р.	IV кв.2021р.	I кв.2022р.	II кв.2022р.
Страхові премії, всього	4,8	17,8	13,5	13,0	9,7	8,1
З них:						
non-life	22,1	15,5	12,0	11,3	8,4	7,1
life	2,7	2,3	1,5	1,7	1,3	1,0
Страхові виплати, всього	8,8	6,0	4,8	4,9	3,2	2,8
З них:						
non-life	8,4	5,6	4,6	4,7	3,0	2,6
life	0,4	0,4	0,2	0,2	0,2	0,2

Джерело: складено автором за даними [2]

За даними табл.2 видно, що загальні підписані премії у I півріччі 2022 року у порівнянні з I півріччям 2021 року скоротилися майже на третину (-28%) і склали 17,8 млрд. грн. – при цьому скорочення обсягів у більшій мірі мало місце у сегменті non-life (-29%), обсяги страхових премій зі страхування життя скоротилися удвічі менше (-15%).

Обсяги сплачених страхових виплат/відшкодувань у I півріччі цього року також співмірно впали у сегменті non-life (-32%). На зменшення обсягів страхових відшкодувань вплинуло зниження частоти заявлених випадків з ОСЦПВ, КАСКО. Рівень виплат склав 34% та не змінився. Динаміка показників за останні 4 квартали свідчать про те, що найбільший спад обсягів діяльності припав на кінець I кварталу 2022 року. У II кварталі падіння продовжилось, але воно було менш стрімким – страховики змогли організувати та налагодити роботу в умовах воєнного стану.

Директор Департаменту нагляду за ринком небанківських фінансових послуг НБУ Ольга Максимчук стверджує, що, незважаючи на війну, ринок страхування продовжує працювати. Національний банк докладатиме усіх зусиль, аби ця тенденція зберігалася й надалі. Перш за все, шляхом здійснення постійного діалогу з учасниками ринку та оперативного реагування на його потреби [1].

Таким чином, можна засвідчити, що усі страхові компанії потерпають від військових дій на території України. Суттєво знизилася обсяги продажів, особливо через роздрібні канали, є

багато запитів від клієнтів на відтермінування чергових платежів та розірвання договорів страхування. Однак, ринок страхування продовжує працювати. Більшість страховиків організували свою роботу, здійснивши евакуацію співробітників у безпечніші регіони, забезпечивши віддалену роботу персоналу, збереження технічних засобів та баз даних.

Список використаних джерел:

1. Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України
URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pid-chas-diyi-voyennogo-stanu-rinok-strahuvannya-prodovjuje-pratsyuvati--rezultati-opituvannya>(дата звернення: 10.10.2022).
2. «Форіншурер» — он-лайн-журнал URL: <https://forinsurer.com/theme/33> (дата звернення: 10.10.2022).

Олег Гагарін, магістрант

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

Науковий керівник: Тимчак М.В., к.е.н, доцент

СИСТЕМА ТА СТРАТЕГІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Розвиток страхового ринку України на сьогоднішній день є недостатньо високим для забезпечення надійного захисту суб'єктів ринку від впливу зовнішніх та внутрішніх загроз і небезпек.

Забезпечення фінансової безпеки як страхового ринку, так і власне страховиків, є взаємопов'язаними і взаємообумовленими. Підтримка достатнього рівня забезпеченості фінансовими ресурсами потреб страхових компаній, що є умовою підтримки платоспроможності і фінансової стійкості страховика та його можливості відповідати за прийняті на себе зобов'язання, формує у складі інших факторів належний рівень безпеки страхового ринку [1]. А також навпаки, страхові компанії зможуть забезпечити належний рівень захисту від небезпек та загроз працюючи в стабільних умовах їх зовнішнього середовища.

Перед керівниками страхових компаній постає питання забезпечення достатнього рівня безпеки їх організації, що може бути реалізована за допомогою певної системи.

Система забезпечення фінансової безпеки страхової компанії представляє собою комплекс взаємозалежних елементів, а саме: суб'єкт, об'єкт системи, фінансові інтереси суб'єктів системи, функції, принципи та методи управління, критерії оцінки рівня фінансової безпеки, індикатори, що використовуються для моніторингу стану системи та контролю її функціонування. [2].

Основним суб'єктом виступатиме страхова компанія, а об'єктом - діяльність компанії, що включає страхову, фінансову, інвестиційну діяльність, а також кінцевий результат діяльності [1].

Головними функціями, які реалізовуватимуться в процесі функціонування системи є: планування і прогнозування, організація і регулювання, моніторинг, контроль досягнутих результатів. Формування системи фінансової безпеки повинно ґрунтуватися на дотриманні певних вихідних положень або принципів, а саме системність, інтегрованість, узгодженість, відповідальність, економічна доцільність, збалансованість, адаптивність [4].

Пріоритетними фінансовими інтересами для страхової компанії, з огляду на специфіку її діяльності, є: отримання позитивного фінансового результату своєї діяльності, його оптимізація на довгострокову перспективу; забезпечення фінансової стійкості, платоспроможності, стабільності та безпеки; максимізація ринкової вартості страхової компанії. Суб'єкти системи забезпечення фінансової безпеки страхової компанії здійснюють вплив на об'єкт за допомогою певних методів управління, використовуючи які страхова

компанія спроможна залишатися фінансово стійкою, виконувати свої зобов'язання, тобто не піддаватися впливу потенційних і реально існуючих загроз, небезпек і ризиків у конкретних економічних умовах [5]. Контроль рівня фінансової безпеки передбачає його своєчасне здійснення у відповідності до стратегічних цілей компанії та принципів системи забезпечення. Моніторинг здійснюється з метою комплексної оцінки стану фінансової безпеки з використанням індикаторів рівня безпеки.

За допомогою правильно організованої роботи системи забезпечення фінансової безпеки, що є невід'ємною складовою загальної системи управління, можна досягнути стабільного функціонування страхової компанії.

Система фінансової безпеки страхових компаній має формуватися на стратегічному рівні з урахуванням необхідності розвитку компанії.

Стратегії розвитку страхової установи мають бути такі:

1) Стратегія стійкості та фінансової безпеки страхової компанії. При цьому така стійкість є постійно змінною, адже страхова компанія існує на ринку, інші учасники якого обумовлюють зміну його станів, тому навіть забезпечення досягнутого вимагатиме заходів пристосувань до змін.

2) Стратегія розширення страхової компанії (освоєння нових продуктів, вихід на нові ринки, розширення клієнтської бази, диверсифікація страхового портфеля).

Комплекс конкурентних стратегій страхового ринку макро- та макрорівнів включає стратегію її фінансової безпеки.

Список використаних джерел:

1. Ачкасова С. А. Теоретичні аспекти визначення сутності фінансової безпеки страхової компанії / С. А. Ачкасова, О. В. Клімчук // Молодий вчений. – 2016. – № 5. – С. 4-8.
2. Єрмошенко А. М. Механізм забезпечення фінансової безпеки страхових організацій: Автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01 / Анастасія Миколаївна Єрмошенко ; [Київ. нац. торгов.-екон. у-т]. – Київ, 2006. – 20 с.
3. Колєватова А. В. Основні пріоритетні напрями та механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства [Електронний ресурс] / А. В. Колєватова // Ефективна економіка. – 2016. – № 10. – Режим доступу – <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5186>
4. Рєвєк І. О. Структура та функціональне призначення механізму управління економічною безпекою страхових компаній / І. О. Рєвєк, Л. В. Омєльчук // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна. – Львів : ДУВС, 2017. – Вип. 1. – С. 128–137.
5. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення : моногр. / Т. Г. Васильців, В. І. Волошин, О. Р. Бойкевич, В. В. Каркавчук ; за ред. Т. Г. Васильціва. – Львів : Ліга-Прєс, 2012. – 386 с

Олексій Горбатюк, студент 4 курсу

*Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут, м. Хмельницький
Науковий керівник: Нікольчук Ю. М., к.е.н., доцент*

РОЛЬ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ В УПРАВЛІННІ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ БАНКУ

Депозитна політика банку є складним явищем, для визначення сутності якого не можна підходити однозначно. У теорії банківської справи розуміння поняття формування депозитної політики банку складалося в процесі його створення і розвитку. Однак у вітчизняній і закордонній науковій літературі загально визначення не існує.

У теоретичному аспекті депозитна політика являє собою концепцію організації депозитних відносин, постановку завдань в області залучення ресурсів, а також проведення практичних заходів для її реалізації [1].

Депозитна політика може розроблятися як на рівні держави (на макрорівні), так і на рівні окремого банку (на мікрорівні).

Депозитна політика на рівні держави здійснюється через НБУ і являє собою сукупність заходів, які здійснюються центральним банком і спрямовані на регламентування правил оформлення депозитів (вкладів) у банках, а також у небанківських грошово-кредитних установах.

Розглядаючи сутність депозитної політики банку, розглянуто такі питання, як:

- суб'єкти депозитної політики;
- об'єкти депозитної політики;
- принципи її формування;
- межі депозитної політики.

Існує декілька критеріїв оптимальності депозитної політики [2]:

- зв'язок депозитних, кредитних та інших операцій банку між собою для підтримки його стабільності, надійності, фінансової стійкості;
- диверсифікація ресурсів банку з метою мінімізації ризику;
- сегментування депозитного портфеля (за клієнтами, послугами, ринками);
- диференційований підхід до різних груп клієнтів;
- конкурентоспроможність банківських депозитних продуктів тощо.

Банку важливо розробляти депозитну політику насамперед тому, що це дає можливість регулювати, управляти, раціонально організовувати взаємини між банком і його клієнтами щодо зворотного руху коштів. У процесі розробки депозитної політики комерційного банку слід враховувати рівень розвитку суспільства, банківської системи держави і конкретного банку [2].

Залежно від схильності банку до ризику виділяють такі типи депозитної політики [3]:

- консервативний тип (спрямований на здійснення банком вкладних операцій, орієнтованих на захист банку від ризику ліквідності, при цьому ставки за депозитами нижчі за середньо ринкові);
- поміркований тип (характеризує типові умови її здійснення відповідно до загальноприйнятих банківською практикою і орієнтується на середньо ринкові процентні ставки);
- агресивний тип (за пріоритетну меті ставить максимізацію залучення за рахунок підвищення процентних ставок за депозитами).

Виходячи із специфіки депозитної політики основною метою її здійснення, на думку більшості дослідників, є залучення як можна більшого обсягу депозитних ресурсів за найнижчою ціною. Досягнення цієї мети фактично сприятиме створення необхідних передумов і для досягнення основної мети діяльності будь-якого банку – одержання максимального прибутку.

Варто зазначити, що немає єдиної депозитної політики для всіх банків. Кожен банк визначає свою власну депозитну політику з огляду на економічну, політичну, соціальну ситуацію в регіоні своєї діяльності. Якщо банк не має депозитної політики, або має депозитну політику невисокої якості, або не зміг довести її основні положення до відома конкретних виконавців, ставлячи тим самим під сумнів можливість її реалізації, значно підвищується сукупний ризик його діяльності [2].

Депозитна політика складає основу всієї роботи банку з залучення ресурсів у відповідності з загальною стратегією його діяльності. Стратегія і тактика тісно взаємопов'язані, тому що тактика є засобом втілення в життя стратегії. Тому, оптимальне поєднання цих двох підходів дозволяє банкам реалізовувати свій головний інтерес у світі

бізнесу, метою якого є прибутковість та сприяння економічному зростанню. Але, депозитна стратегія і тактика тісно пов'язуються у відповідності з тією ж внутрішньою логікою, яка об'єднує такі фундаментальні для банківської діяльності поняття, як ресурсний продукт, ресурсна операція та ресурсна послуга.

Список використаних джерел:

1. Азаренкова, Г.М. Управління фінансовими ресурсами банку: монографія. К.: УБС НБУ, 2012. 179 с.
2. Ісаєва, М.В. Формування напрямів удосконалення управління депозитними операціями банку на основі побудови «дерева цілей». URL. <http://www.sworld.com.ua/konfer29/1282.pdf> (дата звернення: 20.11.2022).
3. Коваленко М.О. Депозитна політика банків України та її вплив на ефективність залучення депозитних ресурсів. Економіка і наука. 2017. № 2. С. 39-44.

Ігор Грубінка, к.е.н., викладач

Яна Лященко, студентка 3 курсу

ВСП «Мукачівський фаховий коледж НУБіП України», м. Мукачево

ФОРМУВАННЯ ДЕПОЗИТНОЇ СТАВКИ БАНКУ

Міжнародна банківська практика розглядає депозити набагато ширше – як всі можливі види і форми внесення грошових коштів на рахунки банку. Суму депозиту, на яку згідно з умовами депозитної угоди нараховуються відсотки.

Об'єктом депозитних операцій є внески, які на певний час залучаються на депозитні рахунки в банк. Це кошти, передані на умовах, визначених двосторонньою угодою.

Важливе значення мають міжбанківські депозити, які надаються в межах кореспондентських відносин між банками. Часто міжбанківські депозити відіграють роль інструмента налагодження більш тісних і довірливих кореспондентських відносин між банками. Іноді банки використовують у своїй діяльності т. зв. гарантійні депозити. Вони відкриваються на вимогу банку-кредитора у випадку, коли у нього існують сумніви щодо знецінення активів, або є ризик неплатоспроможності клієнта-позичальника.

Ефективне управління депозитними операціями передбачає розширення мережі та видів депозитних рахунків, задоволення потреб клієнтів в найрізноманітніших банківських послугах, забезпечення гарантій вкладень через систему страхування депозитів тощо. Режим функціонування депозитних рахунків у банку має відповідати потребам максимального спрощення порядку проведення депозитних операцій.

Створюються умови для оптимального ресурсного регулювання в комерційних банках. Вміле маневрування ресурсами – важливий показник професіоналізму банківського персоналу.

Залучення грошових коштів на депозити в банк втрачає будь-який сенс, якщо немає надійних каналів їх наступного прибуткового розміщення.

Надійна та ефективна система гарантування вкладів створює умови для захисту інтересів вкладників на випадок неплатоспроможності чи банкрутства банку, зменшення ризику кризи банківської системи внаслідок втрати ліквідності через масове зняття депозитів, підвищення ефективності управління грошово-кредитною сферою економіки внаслідок збільшення обсягу депозитів.

Гарантією успішного управління депозитними операціями є взаємовигідні відносини між банком і клієнтом. Щоб збільшити депозитні залучення, банк повинен ретельно і постійно вивчати інтереси і запити вкладників. Важливо, щоб банк надавав вкладникам найзручніші форми депозитного обслуговування, які б зводили до мінімуму витрати ним часу.

Глобально на процентні ставки впливають два фактори — облікова ставка НБУ і необхідність банку в ресурсній базі.

Так, з початку року НБУ поступово знижує розмір облікової ставки, що слугує серйозним фактором для зниження процентних ставок по депозитам. Разом з тим, банки нарощують обсяги споживчого кредитування і мають великі плани на кредитування середнього та малого бізнесу, що в свою чергу вимагає залучення нових гривневих ресурсів і компенсує вектор зниження розміру процентних ставок.

Розмір депозитної ставки — це фактично показник надійності банку, так як завищені відсотки за вкладами пропонують в першу чергу ті банки, які мають потребу в додатковій ліквідності. Великі банки, які дотримуються зваженої і консервативної політики, зберігають ставки на середньоринковому рівні.

Вміле використання досвіду західної банківської практики з урахуванням специфіки вітчизняної економіки і ментальності населення має суттєве значення для поліпшення роботи комерційних банків в Україні.

Список використаних джерел:

1. Бонд Р., Куценко О., Лозицька Н. Фінансова грамотність та обізнаність в Україні
2. Розвиток банківської системи України як основа реалізації стратегії економічного зростання: Монографія / За ред. д. е. н., проф. О. В. Дзюблюка. — Тернопіль: ТНЕУ, 2010. — 384 с.

*Аліна Доманчук, викладач
ВСП Житомирський торговельно-економічний коледж ДТЕУ
аспірант ДУ «Житомирська політехніка», м. Житомир
Науковий керівник: Виговська Н.Г., д.е.н., професор*

КЛІЄНТООРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ СТРАХОВИКА

Прагнення страховими компаніями до якісного обслуговування клієнтів є обов'язковою умовою, але сучасні тенденції доводять, що цього вже недостатньо, адже власники полісів розраховують на швидке та комплексне обслуговування. Проблема якості обслуговування клієнтів починається з онлайн спілкування страхувальників між собою. Тобто клієнти страхових компаній використовують електронну пошту, текстові повідомлення відгуків на онлайн платформах та цілий ряд нових каналів та форматів для обміну інформацією про компанію. Крім того, якщо страхувальники не задоволені роботою страхової компанії, вони використовують соціальні мережі, щоб висловити свою точку зору. Ця практика увійшла на ринок послуг та стосується багатьох сфер, у тому числі всіх галузей фінансових послуг. Однак, у страховій галузі невдоволення досить прогресивне явище, його легко висловити, адже після настання страхового випадку клієнти очікують негайної точності та оперативності, зокрема у виплаті страхового відшкодування.

Ми дослідили фактори, що впливають на рішення страхувальників вибрати/ відмовитися від послуг за допомогою міжнародної платформи-опитувальника Cargemini. Найвагоміші фактори ми відобразили на рисунку 1. Серед усіх пріоритетних факторів, що впливають на рішення переважає система відгуків про компанію. Проте, варто зазначити, що специфіка страхування передбачає, що певні страхові випадки викликають раптове зростання претензій та збільшення очікувань клієнтів. Коли такі страхові події відбуваються у великому масштабі, вони, як правило, відстежуються засобами масової інформації та регулюючими органами, що посилює тиск на страхову компанію. Саме тому виникає необхідність створення динамічного підходу до клієнтоорієнтованості, який буде гнучким та зможе постійно адаптуватися змінного середовища на страховому ринку.

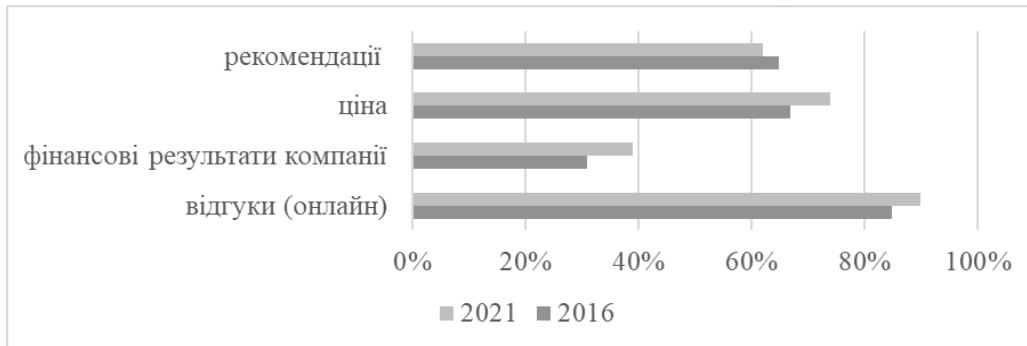

Рис.1. Фактори, що впливають на рішення страхувальників вибрати/ відмовитися від послуг страхової компанії (non-life) у порівнянні 2016р. та 2021р.

*створено автором за допомогою даних платформи <https://www.cargemini.com>

Аналізуючи поняття «клієнтоорієнтованість», варто зазначити, що клієнтоорієнтованість, виходячи з самої назви, – це орієнтація на клієнта, з метою краще зрозуміти його потреби і задовольнити їх. Страхувальник (клієнт), його інтереси, передбачення та задоволення його очікувань – головна умова розвитку страхового бізнесу. Застосування клієнтоорієнтованого підходу є одним із найефективніших інструментів сучасного корпоративного управління, складовою якого є управління фінансами. Клієнторієнтованість полягає в поступовому переході від фокусування на масового споживача страхових послуг до зосередження всіх управлінських дій на індивідуальному споживачеві. В умовах ринкової економіки клієнтоорієнтованість стає провідною парадигмою ведення бізнесу – це пояснюється тим, що унікальні конкурентні переваги досить складно започатковувати за рахунок нових технологій, розширення асортименту, підвищення ефективності основної діяльності, зниження цін. Всі наведені переваги можуть легко інтерпретувати компанії-конкуренти у своїй діяльності, проте ставлення до страхувальника, як клієнта, скопіювати найскладніше. Коли страхова компанія сформована так, щоб створювати максимальну цінність для страхувальника, генеруються особливі компетенції для задоволення потреб клієнтів страхувальників. Таким чином, клієнтоорієнтований підхід досліджує страхувальників, як основний ресурс страхової компанії, що забезпечує її прибутковість, ефективність діяльності та конкурентоспроможність.

Клієнторієнтований підхід може також бути визначений як набір поведінкових індикаторів страхової компанії з концентрацією на страховому інтересі страхувальника та його потребах з метою залучення клієнта та утримання страхувальника в довгостроковій перспективі, а також здійсненні тривалої співпраці у розрізі систем лояльності запропонованих страховиком та постійного придбання страхових продуктів страхувальником. Клієнтоорієнтований підхід страхової компанії передбачає низку переваг для системи управління фінансами, адже сприяє покращенню фінансового стану компанії. Зниження витрат компанії забезпечується шляхом індивідуального вивчення споживачів страхових послуг, переваг та вигоди, які вони приносять страховій компанії, де ціллю є утримання найбільш фінансово потужних страхувальників, виявлення та робота з потенційними клієнтами компанії. Дотримання балансу інтересів самої страхової компанії та її клієнта відбувається за рахунок вивчення конкурентних переваг та поведінки конкурентів у різних ситуаціях. У такому випадку компанія може адаптувати свої продукти відповідно до потреб споживача, використовуючи систему управління фінансами у межах клієнтоорієнтованого підходу.

Список використаних джерел:

1. Офіційна платформа Cargemini. Режим доступу: <https://www.cargemini.com>

*Антоніна Жидик, магістрант
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Заславська О. І., к.е.н., доцент*

ОЦІНКА ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ БАНКУ

У системі управління фінансовими ризиками банку однією із фундаментальних складових є оцінювання ризиків, результати якого лежать в основі прийняття управлінських рішень щодо їх уникнення та мінімізації. Для оцінки банківських ризиків використовують такі моделі та інструменти, які враховують специфіку і характер діяльності банку, бізнес-потреби та обсяг операцій, профіль ризиків та наявність відповідної інформаційної системи, кваліфікацію і досвід персоналу. Сучасні моделі оцінювання банківських ризиків будують із використанням статистичних методів, аналітичних методів, методів експертної оцінки та аналогій [1].

Основні показники оцінки фінансових ризиків банку, методика розрахунку та рекомендовані значення визначено на основі узагальнення теоретичних напрацювань та досвіду банківської практики. Оцінювання фінансових ризиків АТ КБ «Приватбанк» здійснено на основі коефіцієнтного аналізу шляхом розрахунку показників фінансового стану банку, показників GAP-аналізу та показників обов'язкових економічних нормативів (табл. 1).

Показники кредитного ризику Приватбанку у 2016-2020рр. характеризувалися такими значеннями:

- коефіцієнти дохідності кредитного портфеля та надійності банку знаходилися у межах норми;
- коефіцієнт активності залучення коштів у кредитний портфель, при нормативному значенні 55-90 %, становив 18,5 %;
- коефіцієнт ефективності управління кредитним портфелем мав від'ємні значення за винятком останнього року періоду;
- показник рівня проблемних кредитів при нормі <5 % становив 82,5 %;
- коефіцієнти кредитного ризику протягом усього періоду не досягали нормативних значень, перебуваючи у ризиковій зоні.

Отже, в аналізованому періоді Приватбанк мав високий рівень кредитного ризику, що пояснюється великою часткою проблемної заборгованості.

Показники ризику ліквідності Приватбанку засвідчили наступне :

- показник миттєвої ліквідності та коефіцієнт відношення високоліквідних активів до робочих активів перевищували рекомендоване значення, що свідчить про достатній рівень ліквідності банку і низький рівень ризику;
- коефіцієнт ризику незбалансованої ліквідності був суттєво нижчим за нормативне значення, що вказує на невисокий рівень ризику ліквідності;
- показники обов'язкових економічних нормативів ліквідності (Н6 та LCR) протягом аналізованого періоду перевищували нормативні значення;
- показники коефіцієнта гепу протягом останніх чотирьох років були більші за 1, що вимагало відповідного коригування відсоткових ставок.

Показники процентного ризику Приватбанку мали позитивну динаміку:

- показники відсоткового спреду, рівня чистої процентної маржі та рентабельності активів зростали, що свідчить про належний рівень управління процентними ризиками;
- коефіцієнт гепу зростав, що вказує про надлишок загальної ліквідності і можливість управляти процентними ризиками.

**Динаміка показників ефективності управління
фінансовими ризиками АТ КБ «ПриватБанк» у 2016-2020 рр. ***

Показник	2016	2017	2018	2019	2020	Норматив
Рівень проблемних кредитів, %	90,60	85,53	83,72	80,72	76,88	< 5
Ризик кредитного портфеля, %	85,69	83,84	82,83	79,89	76,36	зменшення
Дохідність кредитного портфеля, %	13,76	10,32	10,53	11,43	14,42	> 1
Коефіцієнт ефективності управління кредитним портфелем	- 0,04	- 0,03	- 0,08	-0,07	0,09	збільшення
Коефіцієнт кредитних ризиків	1,06	1,02	1,01	1,01	1,00	< 1
Коефіцієнт активності залучення коштів у кредитний портфель, %	15,82	16,66	20,33	23,33	16,68	5-90
Крос-коефіцієнт	4,72	6,08	4,91	4,28	5,99	≥ 3
Показник миттєвої ліквідності, %	64,91	31,66	24,91	35,12	25,56	> 20
Коефіцієнт відношення високоліквідних до робочих активів	46,78	39,75	35,30	43,53	47,56	≥ 20
Коефіцієнт визначення незбалансованої ліквідності	18,05	18,07	21,70	24,74	17,59	≤ 100
Норматив короткострокової ліквідності (Н6)	94,39	97,54	98,74	100,41	92,92	≥ 60
Коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами (LCR _{вв})	–	–	–	268,26	278,23	≥ 100
Коефіцієнт покриття ліквідністю за іноземними валютами (LCR _{ів})	–	–	–	307,71	218,18	≥ 100
Середньозважена відсоткова ставка за наданими кредитами, %	26,0	28,0	29,0	28,0	26,5	–
Середньозважена відсоткова ставка за депозитами, %	18,0	14,0	13,0	13,5	8,5	–
Відсотковий спред, в.п.	8	14	16	14,5	19,5	збільшення
Ефективність операцій з процентними коштами	1,12	1,38	2,27	2,39	2,81	> 1
Рівень процентної маржі, %	1,11	2,41	6,02	6,34	5,64	≥ 5
Рентабельність активів, %	-98,04	0,15	4,60	10,50	7,02	> 1
Коефіцієнт гепу	0,77	1,02	1,07	1,14	1,12	–
Норматив довгої відкритої валютної позиції Л13-1	–	174,2	173,9	233,4	92,7	≤ 15
Норматив короткої відкритої валютної позиції Л13-2	–	35,7	0,0	1,3	3,7	≤ 15

*Джерело: розраховано автором на основі даних [2]

Показники валютного ризику Приватбанку були неоднозначними:

- норматив валютної позиції Л13-1 при рекомендованому значенні ≤ 15 змінився із 174,2 до 92,7, що вказує на значні валютні ризики;
- норматив валютної позиції Л13-2 знаходився у межах норми (≤ 15).

Аналіз системи управління фінансовими ризиками Приватбанку довів, що вона базується на ризик-орієнтованому підході, що дозволяє утримувати достатній запас міцності для подолання кризових явищ та забезпечення фінансової стійкості.

Список використаних джерел:

1. Єпіфанов А. Управління ризиками банків: монографія. Суми: ДВНЗ «УБС НБУ». 2012. 283 с.
2. Офіційний сайт АТ КБ «ПриватБанк». URL: <http://privatbank.ua>. (дата звернення 20.10.2022 р.)

*Катерина Івлюшкіна, магістрант
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Заславська О. І., к.е.н., доцент*

СУЧАСНИЙ СТАН ТА НЕОБХІДНІСТЬ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ (НА ПРИКЛАДІ АТ КБ «ПРИВАТБАНК»)

Іпотечне кредитування є універсальним інститутом, який одержав значне поширення у країнах із ринковою економікою. Створення ефективної системи, заснованої на ринкових засадах придбання житла на вільному від монополії ринку за рахунок власних коштів та довгострокових іпотечних кредитів є головною метою розвитку вітчизняної житлової сфери, а водночас і пожвавлення економіки країни.

Сутність іпотечного кредиту слід розглядати з позицій його підсистем – кредиту та іпотеки. Тобто під поняттям «іпотечний кредит» варто розуміти наступне: «це – особлива форма кредиту, пов'язана з виникненням економічно-правових відносин між кредитором і позичальником з приводу руху позикових коштів, які надаються на довгостроковій основі під забезпечення нерухомим майном» [1].

У сфері роздрібного банківського бізнесу України лідером є АТ КБ «ПриватБанк», тому ми дослідили показники його роботи саме у цій сфері, акцентуючи увагу на іпотечному кредитуванні. На рис. 1 представлено діаграму щодо обсягів та частки іпотечних кредитів банку у складі його кредитного портфеля у динаміці за останні п'ять років.

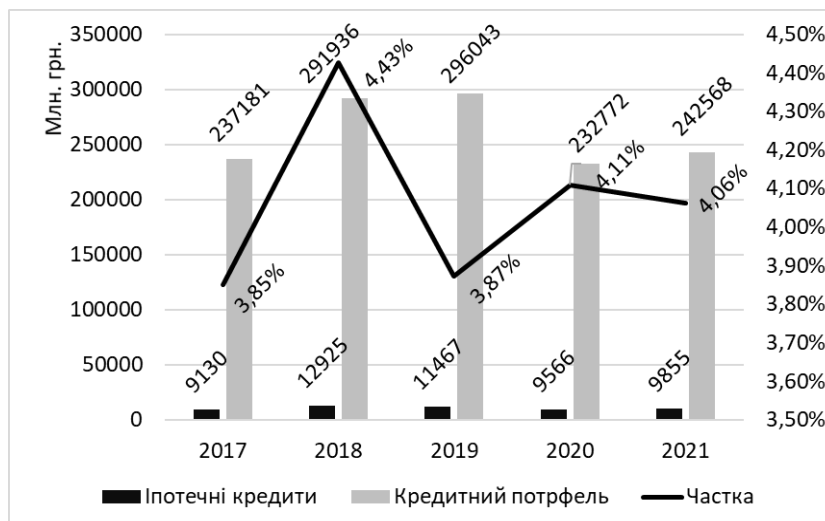

Рис. 1. Обсяг та частка іпотечних кредитів, наданих фізичним особам, у кредитному портфелі АТ «ПриватБанк» у 2017-2021 рр. [4]

На рис. 1 можемо простежити подібну тенденцію щодо обсягів кредитного портфеля та іпотечного кредитування в АТ КБ «ПриватБанк». Так, у роки зростання одного показника відбувалося збільшення обсягів іншого. Відповідно частка іпотечних кредитів зберігалася на рівні 4 %. Хоча доля цих позик є невеликою, зауважимо, що схожа ситуація спостерігається й у інших установах. Наприклад, частка іпотечного кредитування в АТ «Ощадбанк» складає 3,5 %, у АБ «Укргазбанк» – 3,1 %. Загалом по банківській системі України частка роздрібного іпотечного кредитування не перевищує 3 % [2; 3; 5]. Такі результати пов'язані з довгостроковістю кредитування, споживчими настроями населення та ціновими умовами отримання позики, які негативно впливають на попит на іпотеку. Крім того, комерційні банки намагаються видавати нові позики більш стримано, ретельно вивчаючи кредитоспроможність потенційних позичальників, адже іпотечні кредити з-поміж усіх інших

найчастіше стають об'єктами реструктуризації через проблеми боржників із їхнім погашенням.

Незважаючи на ситуацію, що склалася, все ж важливою місією банків України нині є розвиток іпотечного кредитування, адже воно сприяє формуванню конкурентоспроможної економіки, її стабілізації та модернізації, зниження інфляційних процесів та суспільної соціальної напруженості внаслідок підвищення доступності житла для більшої частини населення, стимулювання будівництва та суміжних з ним галузей економіки, стабілізації стану фінансового та банківського секторів, а також активізації інвестиційних процесів на ринку капіталів.

Список використаних джерел:

1. Завидівська О. І. Сутність, роль і функції іпотеки та іпотечного кредитування в забезпеченні розвитку національної економіки. Регіональна економіка. 2011. № 3. С. 114-121.
2. Офіційний сайт АБ «Укргазбанк». URL: <https://www.ukrgasbank.com>
3. Офіційний сайт АТ «Ощадбанк». URL: <https://www.oschadbank.ua>
4. Офіційний сайт АТ КБ «Приватбанк». URL: <https://privatbank.ua>
5. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua>

Тетяна Кваша, зав. відділу

Олена Паладченко, зав. сектору

ДНУ «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації», м. Київ

ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ ЗА ПРІОРИТЕТНИМИ НАПРЯМАМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Трансфер технологій є однією з ключових складових реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, який згідно із Законом України "Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій" передбачає передачу технології, створеної за результатами науково-технічної діяльності. Дослідження результатів трансферу технологій у 2021 р. здійснено в межах зазначеного Закону шляхом моніторингу, проведеного на основі відомостей головних розпорядників бюджетних коштів щодо трансферу створених за бюджетні кошти технологій підприємствами, науковими установами, організаціями та закладами вищої освіти за стратегічними пріоритетами, затвердженими Законом України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні".

Результати моніторингу трансферу технологій за стратегічними пріоритетними напрямами інноваційної діяльності свідчать:

- У 2021 р. трансфер технологій здійснено на договірній основі шляхом передання 1028 технологій, у 2020 р. – шляхом придбання однієї та передання 1298 технологій. Від передання технологій за всіма стратегічними пріоритетами обсяг надходжень становив 255260,86 тис. грн, що на 13,1% більше порівняно з 2020 р., з яких найбільшу частку (як і в 2020 р.) отримано за стратегічним пріоритетом 4 "Технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу" (80,2%), за яким передано також і найбільшу частку технологій (62,8%); найменшу частку надходжень (0,1%) отримано за стратегічним пріоритетом 2 "Освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки", за яким передано і найменшу частку технологій (0,1%). Найбільшу частку обсягів надходжень, як і в 2020 р., отримано НААН – 77,8%, найменшу – НАН (0,9%). Другу позицію, як і в 2020р., займає МОН з часткою 21,3%. Зростання обсягів надходжень порівняно з 2020 р. мали два розпорядники – МОН та НААН.

- Промисловим підприємствам двома розпорядниками коштів передано 540 технологій або 52,5%, з яких переважну більшість МОН – 511 або 94,6%, НАН – усі 29 або 5,4% технологій. НААН промисловим підприємствам, як і в попередні два роки, технології не передавалися. Частка технологій, переданих промисловим підприємствам, у 2021 р. зросла на 2,5 в. п. порівняно з 2020 роком.

- Передання технологій у 2021 р. (як і в 2020 р. та 2019 р.), здійснювалося на внутрішньому ринку (850 од. або 82,7% – за всіма стратегічними пріоритетами) та на зовнішньому (178 або 17,3%) – за трьома (4-м, 5-м та 7-м) стратегічними напрямками. На внутрішньому ринку передання технологій здійснено трьома розпорядниками бюджетних коштів, з яких найбільше – НААН (50,4% за 4-м стратегічним пріоритетом, найменше – НАН (3,4% – за 3-м, 4-м та 5-м пріоритетами); МОН передано 46,2% технологій – за всіма стратегічними пріоритетами. На зовнішньому ринку всі 178 технологій передано МОН – за 4-м, 5-м та 7-м стратегічними пріоритетами, з яких переважна частка (97,8%) – за стратегічним пріоритетом 5 (сфера медицини).

- На внутрішньому ринку (як і в 2020 р.) передавалися технології, нові для України (440 од. або 51,8%) за всіма стратегічними пріоритетами, з яких переважна більшість (82,3% – за 1-м (27,3%) та 4-м (55,0%) пріоритетами; на зовнішньому ринку – принципово нові технології майже всі (177 або 99,4%) передавалися за трьома (4-м, 5-м та 7-м) стратегічними пріоритетами, з яких найбільше (174 од. або 98,3%) – за 5-м пріоритетом (2020 р. – 30 од. або 73,2%). Це свідчить про недостатньо високу конкурентоспроможність технологій у сферах енергетики (1-й пріоритет), транспорту (2-й пріоритет), нових матеріалів (3-й пріоритет) та природного середовища (6-й пріоритет) для їх передання на зовнішньому ринку. При цьому принципово нові технології у сфері медицини (5-й пріоритет) демонструють зростання попиту на зовнішньому ринку завдяки підвищенню конкурентоспроможності.

- Передання технологій на внутрішньому ринку здійснено за трьома видами договорів: "ліцензій, ліцензійних договорів на використання винаходів, промислових зразків, корисних моделей" (19,2%), "ноу-хау, угоди на придбання (передання) технологій" (32,6%) та переважна частка (48,2%) – за іншими видами договорів (переважно, господарськими). На зовнішньому ринку в 2021 р. передання технологій відбулося також за тими ж трьома видами договорів, що і на внутрішньому, з яких майже всі (98,9%) – за видом "ноу-хау, угоди на придбання (передання) технологій" та по 1 технології – за видами "ліцензій, ліцензійних договорів на використання винаходів, промислових зразків, корисних моделей" та іншими видами договорів (переважно, господарськими).

Отже, для активізації трансферу технологій найбільш сприятливими та ефективними на внутрішньому ринку були господарські договори та "ноу-хау, угоди на придбання технологій", на зовнішньому – "ноу-хау, угоди на придбання (передання) технологій".

- На внутрішньому ринку в 2021 р. порівняно з 2020 р. відбулося зменшення кількості переданих технологій (на 32,4%), при цьому збільшився обсяг отриманих коштів (на 10,8%) та середня вартість однієї технології (на 63,9%). На зовнішньому ринку збільшилися: кількість переданих технологій (у 4,3 разу), обсяги отриманих від передання коштів (у 3,2 разу) та частки у загальних обсягах (на 1,9 в. п.), водночас зменшилася середня вартість однієї технології (на 26,1%).

У 2021 р. відбулася активізація трансферу технологій за пріоритетними напрямками інноваційної діяльності завдяки зростанню попиту та підвищенню конкурентоспроможності на інноваційний продукт, що призвело до суттєвого збільшення кількості переданих технологій на зовнішньому ринку та обсягів отриманих від передання надходжень на обох ринках.

*Ірина Котелюк, магістрант
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Заславська О. І., к.е.н., доцент*

ПРОЦЕС ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У КОМЕРЦІЙНИХ БАНКАХ

На процес кредитування впливають численні фактори ризику, здатні викликати умови, за яких можливе неповернення позики в обумовлений строк. Тому аналіз кредитоспроможності клієнтів є важливим та необхідним етапом у процесі винесення рішення про надання кредиту. Особливо актуальним це питання є в умовах зниження рівня доходів населення та невизначеної економічної ситуації у майбутньому.

Процедура оцінки та аналізу кредитоспроможності позичальників у вітчизняних комерційних банках регламентується Постановою НБУ № 351 від 30.06.2016 р. «Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями». Так, згідно з нормами чинного законодавства щоразу при наданні кредиту банки повинні певний відсоток від обсягу позики резервувати на своєму кореспондентському рахунку у центральному банку. Залежно від оцінки кредитоспроможності позичальника цей відсоток буде різним за кожним наданим кредитом. Для його визначення у банку проводять розрахунок так званого коефіцієнта ймовірності дефолту боржника – це «компонент розрахунку розміру кредитного ризику, що відображає ймовірність припинення виконання боржником своїх зобов'язань» [1]. Для визначення цього коефіцієнта проводять аналіз фінансового стану фізичних осіб, який, здійснюється на основі дослідження кількісних та якісних показників (рис. 1).

Під сукупним чистим доходом розуміють заробітну плату, пенсію, стипендію, соціальну допомогу, дивіденди, проценти, орендну плату та інші види доходів, які отримує потенційний позичальник на регулярній основі.

Сукупним обсягом боргового навантаження є сума платежів фізичної особи, що підлягають сплаті відповідно до умов кредитного договору.

Що стосується накопичень на рахунках у банку, то це може бути інформація про залишки та рух грошових коштів на поточному чи депозитному рахунках клієнта і надається особою за бажанням задля демонстрації свого належного фінансового становища.

Серед коефіцієнтів поточної платоспроможності здійснюється аналіз співвідношень обсягу боргу за кредитом до вартості об'єкта кредитування, а також щомісячних витрат позичальника на обслуговування боргу до обсягу його щомісячних доходів. Оптимальні значення цих показників встановлюються індивідуально, враховуючи вид кредиту, форму його надання, строк, мету, забезпеченість тощо.

Варто зауважити, що при визначенні кредитоспроможності позичальника за кількісними параметрами до уваги беруть виключно інформацію, підтверджену відповідними документами (довідками про доходи, виписками з рахунків тощо).

Якісні показники характеризують умови життя клієнта, які є невимірні: наявність рухомого та нерухомого майна у власності, стабільна робота, сімейний стан, вік боржника, кредитна історія (за наявності). Зазначена інформація також оцінюється на підставі відповідних підтверджуючих документів, засвідчених нотаріально (паспорт, свідоцтво про шлюб, свідоцтво про право власності тощо) [1]. Оптимальні значення всіх вищеперелічених показників зазначаються банками у власних внутрішніх положеннях, розроблених на базі діючих норм законодавства України.

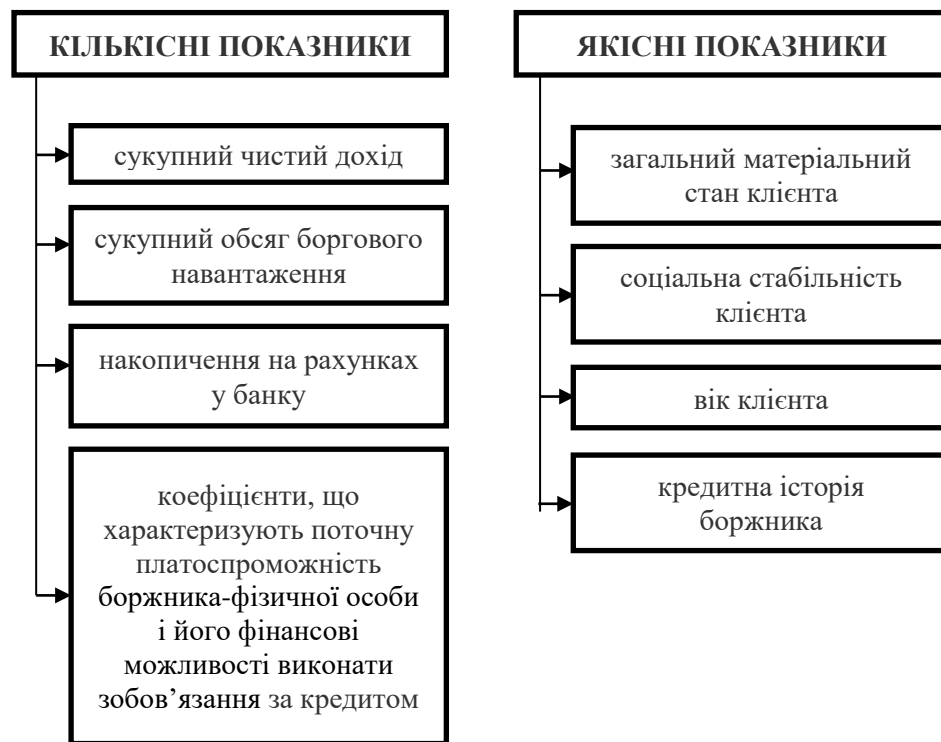

Рис. 1. Показники оцінки кредитоспроможності позичальника-фізичної особи при надання споживчого кредиту*

*Джерело: побудовано на основі [1].

Зауважимо, що дослідження кредитоспроможності позичальника проводиться банком не лише перед прийняттям рішення про надання кредиту, але й періодично у процесі погашення виданої позики, але не рідше ніж один раз на рік. Після оцінки кількісних та якісних показників визначається клас позичальника: високий (Клас 1), добрий (Клас 2), задовільний (Клас 3), незадовільний (Клас 4), критичний (Клас 5).

Загалом аналіз кредитоспроможності фізичних осіб лежить в основі оцінки кредитних ризиків при наданні споживчих кредитів. Тому його вдосконалення є ключовим завданням банків під час організації кредитного процесу.

Список використаних джерел:

1. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями. Постанова НБУ № 351 від 30.06.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text> (дата звернення 25.10.2022 р.)

Тетяна Лека, аспірант

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ

АНДЕРРАЙТИНГ В СТРАХУВАННІ ЯК БІЗНЕС-ПРОЦЕС

В сучасних умовах андеррайтинг набуває все більшої значущості в діяльності страхових компаній. Бізнес-напрямок застосування андеррайтингу є доволі широкими, а саме:

- планування цільових показників операційної діяльності з урахуванням структурних, якісних і змістовних характеристик страхового портфеля, стійкості клієнтської бази ат ін.;
- здійснення та розширення продуктової політики через проведення маркетингових досліджень, формування асортиментної палітри та продукування нових страхових продуктів, підтримання конкурентоспроможності на заданому рівні та ін.;

- формування умов страхування нестандартних ризиків, зокрема забезпечення додаткового перестрахового захисту, формулювання умов страхування таких ризиків;
- участь у врегулюванні збитків на основі аналізування ризиків у діючій системі андеррайтингу задля врахування слабких сторін у майбутньому.

Влучно зазначають українські науковці Н. Ткаченко та О. Водолазська, що при управлінні андеррайтингом необхідним є аналізування андеррайтингового циклу, тобто «циклічних змін – андеррайтингового результату страховика (співвідношення чистого прибутку або збитку від страхової діяльності до обсягу валових страхових премій), із урахуванням фази андеррайтингового циклу страхового ринку» [1, С. 51-52].

Комплексне представлення сутності андеррайтингу в страхуванні як бізнес-процесу подане на рисунку 1.

Рис. 1. Комплексне представлення сутності андеррайтингу в страхуванні як бізнес-процесу

Сьогодні в своїй практичній діяльності страховики, як правило, використовують сформовану індивідуалізовану процедуру андеррайтингу, зважаючи на комплексність розуміння андеррайтингу та специфічність його класифікаційних підходів. Дійсно в страхуванні можна виділити багато видового представлення андеррайтингу.

Зупинимо увагу на найбільш значимих видах андеррайтингу:

- зовнішній андеррайтинг – це андеррайтинг на початковій стадії відбору ризику та його кваліфікування; при цьому акумулювання та узагальнення масиву інформації щодо ризику, який приймається на страхування, спрямовується страховику для прийняття обґрунтованого андеррайтерського рішення;

- фінансовий андеррайтинг передбачає аналізування та оцінювання фінансових звітів та іншої фінансової документації з метою оцінки якості управління, ідентифікування наявних

резервів підвищення ефективності діяльності та здатності до виконання страховиком фінансових зобов'язань;

- професійний андеррайтинг включає в себе методики та підходи з оцінки страхового ризику з урахуванням професії застрахованого, ймовірності реалізації страхового випадку саме з урахуванням його професійної складової;

- масовий андеррайтинг – це андеррайтинг процесу прийняття ризиків на страхування, за яким аналізування та оцінювання демографічних складових відбувається в цілому для певної групи (за статтю, віком, рівнем смертності, тощо);

- експериментальний андеррайтинг – це андеррайтинг, що характеризується обережністю ухвалення рішення щодо прийняття певних видів ризиків на страхування, зазвичай мова йде про неприйнятні до страхового утримання ризику відповідно до встановленого регламенту та андеррайтингової політики;

- андеррайтинг на основі готівкового обігу, – за якого використовуються специфічні методи оцінки та акумулювання страхових премій, що сприяють підвищенню зацікавленості в надходженні страхової премії, зокрема й за рахунок зниження цін на страхові продукти;

- андеррайтингу по класу страхувань – андеррайтинг, за яким процес прийняття ризиків на страхування здійснюється відповідно до класової належності того чи іншого виду страхування. При цьому, страховик може відхилити пропозиції з огляду, наприклад, економічної недоцільності такого страхування або відсутності сервісної інфраструктури для обслуговування договору;

5) андеррайтинг по страхувальнику – вид андеррайтинга, в рамках якого кожний потенційний страхувальник розглядається страховиком окремо з урахуванням всіх вигід і ризиків від прийняття такого клієнта на страхування.

Список використаних джерел:

1. Ткаченко Н., Водолазська О. Гармонічний аналіз коливань андеррайтингового результату страховика. Вісник ТНЕУ. №4, 2015. С.50–64.

*Степан Лукачина, аспірант 1-го року навчання
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород,
Науковий керівник: Варцаба В.І., д.е.н., професор*

ШЛЯХИ РОЗШИРЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТАМИ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Ринок електронної комерції знаходиться на стадії інтенсивного зростання, водночас всередині ринку спостерігається й інтенсивне зростання внутрішньої конкуренції. Для того, щоб зберегти свої позиції на ринку, здатність до сталого функціонування й розвитку підприємства електронної комерції змушені безперервно удосконалювати свою систему управління впроваджуючи інноваційні управлінські рішення, застосування яких має в свою чергу зосереджуватися на таких векторах розвитку управління підприємствами електронної комерції, як:

- адаптація до зовнішніх змін;
- автоматизація бізнес-процесів;
- персоналізація;
- оптимізація способів обробки інформації;
- оптимізація логістичних шляхів.

В межах вище зазначених напрямків розвитку управління, можна виділити більш конкретні, потенційні шляхи розширення управління підприємства електронної комерції:

1) Спрямування акценту щодо пропозиції товарів на конкретні цільові групи. В межах цього напрямку доцільно розробити нову стратегію маркетингу, здійснювати розсилки покупцям, які цікавляться конкретними типами товарами, за допомогою наявних відомостей про користувача (місцезнаходження, поведінка, тощо), намагатися персоналізувати веб-ресурси підприємства до уподобань покупців. Важливим елементом для впровадження персоналізації буде використання систем управління відносинами з клієнтами, які дадуть змогу зберігати та обробляти дані про покупців для майбутньої інтеграції із ними [1, с. 115–120].

2) Розвиток системи управління підприємствами електронної комерції повинен бути спрямований на вдосконалення логістичних процесів. На сьогоднішній час вузьким місцем в сфері електронної комерції є доставка, яка займає певний проміжок часу, що негативно впливає на очікування покупців. Таким чином, оптимізація маршрутів перевезень, розміщення складів в різних куточках ринку діяльності, використання сучасних методів доставок дадуть змогу забезпечити терміни доставки товару в найкоротші строки [2, с. 40–45].

3) Досить важливим шляхом до розвитку системи управління підприємствами електронної комерції є оптимізація способів взаємодії із споживачами. Одним із способів оптимізації може слугувати впровадження різного роду віртуальних помічників, які засновані на штучному інтелекті, готові надати відповідь на питання чи знайти те, що саме потрібно споживачу. Іншим способом може слугувати покрокові інструкції по взаємодії для користувачів - це можуть бути коротенькі відео чи інтерактивні презентації.

4) Управління статистичними даними, щодо поведінки покупців, щодо обсягу реалізації продукції, щодо тенденцій – це насамперед можливість реалізувати ефективну сегментацію та персоналізацію пропозиції. Тому підприємство повинне намагатися впровадити автоматизовану, яка заснована на штучному інтелекті систему, що в кінці дасть змогу забезпечити конкурентоспроможність на ринку. Також не слід забувати про “розумне” використання даних, що дасть змогу забезпечити конфіденційність та високу безпеку [3].

Отже, аналіз способів підвищення ефективності управління підприємствами електронної комерції показав, що ключовим фактором зростання продажів і отримання даними підприємствами додаткових прибутків від реалізації продукції є автоматизація діяльності та процесів. Активне використання інструментів підтримки, доступних на ринку, наприклад, на основі штучного інтелекту, є дуже важливим для електронної комерції.

Список використаних джерел:

1. Тардаскіна, Т. М. Електронна комерція [Текст]: навч. посібник / Т. М. Тардаскіна, Є. М. Стрельчук, Ю. В. Терешко. – Одеса: ОНАЗ ім. О.С. Попова, 2011. – 244 с.
2. Comberg S., Velamuri V. K. The introduction of a competing business model: the case of eBay. *International Journal of Technology Management*. 2017. Vol. 73. Issue 1–3. P. 39–64.
3. The Next Level of Personalization in Retail / BCG [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bcg.com/publications/2019/next-level-personalization-retail.aspx>

*Вікторія Мінкович, старший викладач
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород*

ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ В УКРАЇНІ: ОГЛЯД СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ

В контексті подій сьогодні набуває особливої актуальності дослідження розвитку фінансової інклюзії в Україні, а одночасно, як безумовно взаємопов'язаний процес, і підвищення рівня фінансової грамотності громадян. Адже питання фінансового добробуту населення, доступності якісних фінансових послуг для всіх громадян в рівній мірі, наявності відповідного рівня знань для їх ефективного використання, залучення населення до

фінансового сектору держави справді виявилися значимими в період війни, коли значна частина мешканців змушена була не заплановано та не очікувано швидко змінити місце свого проживання. Тобто фінансово підготуватися до такого розвитку подій часу не було, а вирішувати певні фінансові питання люди змушені навіть в такі кризові часи. І в таких умовах в кращій ситуації були і є ті громадяни, які грамотно та ефективно вміють приймати власні фінансові рішення, звикли заощаджувати та сформували власну фінансову подушку безпеки.

В такий період варто відмітити все те, що вже було зроблено державою для підвищення фінансової грамотності населення та забезпечення зростання рівня фінансової інклюзивності в Україні. Саме доступність фінансових послуг для абсолютно всіх верств населення в рівній мірі без будь-якої дискримінації і являє собою поняття «фінансова інклюзія». Своєю чергою даному процесу посприяло й те, що попередні два роки світової пандемії COVID-19 відобразилися на розвитку фінансового ринку певним чином в позитивному форматі, так як значно прискорився процес діджиталізації у фінансовій сфері, зростає кількість Fintech-компаній та значно розширився асортимент їх послуг. А для вітчизняних споживачів фінансових послуг це не перешкода, а навпаки. Адже, ще у 2019 році MasterCard Digitalization Trust Survey провів дослідження, за результатами якого, українці надзвичайно відкриті до інновацій, випереджаючи при цьому низку європейських країн: 87% українців віддають перевагу оплаті смартфоном, а 58% громадян уже користувалися платіжними застосунками, що є одним із найвищих показників у Європі. І як зазначає О. Петрівський [1] ці вражаючі цифри досягнуті всього за кілька років. Що свідчить про те, що у нас досить високий потенціал сприйняття новітніх фінансових технологій за умови, що вони будуть зручними і цікавими споживачам. І як наслідок поширення новітніх фінансових технологій, збільшення рівня фінансової інклюзії та фінансової грамотності серед громадян.

На початку 2021 року НБУ затвердив Стратегію розвитку фінансового сектору України до 2025 року [2], яка визначає п'ять стратегічних напрямів: фінансова стабільність, макроекономічний розвиток, фінансова інклюзія, розвиток фінансових ринків та інноваційний розвиток. Так, стратегічний напрям 3 «Фінансова інклюзія» передбачає: підвищення доступності та рівня користування фінансовими послугами (стимулювання розвитку платіжної інфраструктури для здійснення безготівкових операцій, у тому числі у сільській місцевості та у віддалених територіях; створення умов для розвитку віддалених каналів продажу фінансових послуг, у тому числі відкриття рахунків дистанційним способом); посилення захисту прав споживачів фінансових послуг; підвищення рівня фінансової грамотності населення (проведення інформаційно-освітніх заходів для різних цільових аудиторій; розробка рамок компетентностей з фінансової грамотності). За підсумками 2021 року 85% заходів дорожньої карти реалізації документа виконано або виконується згідно із затвердженим графіком [2].

Відродно, що навіть в умовах воєнного стану в Україні цей процес не зупиняється. Так, Національний банк створив та 2 серпня 2022 року презентував Центр фінансових знань «ТАЛАН» [4]. Основна мета даного електронного ресурсу – формування й розвиток спільноти педагогів-тренерів із фінансової грамотності в Україні. Адже за даними звіту [3] рівень фінансової грамотності українців перебуває на позначці 12,3 бала із 21 можливого. Запуск такого інформаційного майданчика сприятиме підвищенню фінансової обізнаності українців, посиленню кваліфікації педагогів у сфері фінансової грамотності, залученню педагогів, дітей та молоді до заходів НБУ та ширшому розповсюдженню навчальних матеріалів із фінансової грамотності. В свою чергу покращення фінансової грамотності населення країни сприяє [4]:

✓ зростанню користування фінансовими послугами. Фінансово обізнане населення розуміється на видах фінансових установ, знає, які види фінансових послуг доречні за різних життєвих обставин;

✓ збільшенню дистанційного споживання фінансових послуг. Таке користування фінансовими послугами, особливо цифровими, дозволяє підвищити ефективність управління особистими фінансами.

✓ поінформованості споживачів про свої права, способи їхнього захисту; здатності відрізнити шахрайські чи маніпулятивні фінансові продукти. Фінансово грамотне населення добре усвідомлює коло обов'язків, що набуваються при укладанні договорів з фінансовими установами.

✓ зростанню фінансової інклюзії через промотування користування фінансовими послугами самими споживачами. Обізнані споживачі – найкращі амбасадори фінансових продуктів для інших потенційних споживачів.

Отже, фінансова грамотність і фінансова інклюзія є взаємодоповнюючими поняттями. Фінансова система не може ефективно функціонувати, якщо населення не користуватиметься фінансовими послугами. І ця теза справедлива і для заощаджень, і для кредитування, і для інвестування. Звісно, що користувачі фінансовими послугами мають бути фінансово грамотними, оскільки тільки в цьому разі фінансова система функціонуватиме стабільно [3].

Таким чином, можна зробити висновок, що якщо в країні забезпечити фінансову інклюзивність та підвищити обізнаність громадян щодо фінансових продуктів і рівень їх довіри до фінансових установ, то розвиток фінансового ринку загалом та Fintech-компаній зокрема при цьому буде значною мірою сприяти підвищенню доходів населення та їх добробуту.

Список використаних джерел:

1. Петрівський О. Фінансова грамотність українців: бути чи не бути [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://thepage.ua/ua/experts/finansova-gramotnist-ukrayinciv-buti-chi-ne-buti>.
2. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/about/develop-strategy>.
3. Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні у 2021 році. Звіт за результатами дослідження. Для DAI Global LLC, Проекту USAID «Трансформація фінансового сектору». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Research_Financial_Literacy_Inclusion_Welfare_2021.pdf?v=4.
4. Центр фінансових знань «ТАЛАН» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://talan.bank.gov.ua/fingramotnist>.

*Анастасія Німчук, здобувач першого (бакалаврського) рівня освіти
Факультет податкової справи, обліку та аудиту, група ОББ-21-4с
Державний податковий університет, м. Ірпінь
Науковий керівник: Скорик М.О., к. е. н., доцент*

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ СУБ'ЄКТІВ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ У ВОЄННИЙ ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС

Державний фінансовий контроль, з одного боку, виконує одну з функцій державного управління, є інструментом державного регулювання економіки; з іншого боку, він відображає в процесі розподілу, перерозподілу і використання частини вартості ВВП рух фінансових ресурсів, яке реалізується через контрольню-ревізійну і експертно-аналітичну діяльність органів і агентів державного фінансового контролю.

Суб'єктами державного фінансового контролю виступають державні органи та органи місцевого самоврядування. Реалізують державний фінансовий контроль через здійснення:

- державного фінансового аудиту;
- перевірки державних закупівель;
- інспектування (ревізії);
- моніторингу закупівель.

Головним органом у системі органів державного фінансового контролю є Державна аудиторська служба України. Держаудитслужба є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України і який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю [4].

Основними завданнями органів виконавчої влади у воєнний час є:

- надання адміністративних послуг;
- здійснення державного нагляду (контролю);
- управління об'єктами державної власності;
- внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної політики для реалізації поставлених цілей [5].

З початку війни в Україні стало зрозуміло, що відстоювання суверенітету нашої країни триває на декількох фронтах і один з них інформаційний. Відтак потрібно подбати про внутрішню комунікацію в органі, її якість, достовірність та змістовність. Для службових осіб, в тому числі і суб'єктів державного фінансового контролю є створені поради щодо інформаційного забезпечення та організації роботи.

На період до припинення чи скасування воєнного стану перевірки Державною аудиторською службою щодо виконання місцевих бюджетів не проводяться, а розпочаті перевірки зупиняються. Документальні перевірки дотримання вимог митної справи не розпочинаються та зупиняються. В свою чергу, Державна казначейська служба забезпечує розрахунково-касове обслуговування місцевих бюджетів та складення звітності про виконання місцевих бюджетів із застосуванням електронних носіїв під час обміну інформацією [2].

Держава надає відповідні гарантії для службових осіб суб'єктів державного фінансового контролю шляхом страхування їх від нещасних випадків або смерті під час виконання службових обов'язків, компенсації збитків, завданих майну службової особи, надання одноразової допомоги у разі втрати працездатності, яка пов'язана з виконанням службових обов'язків тощо [3].

В післявоєнний час серед основних цілей державний фінансовий контроль передбачатиме:

- контроль за повнотою і своєчасністю формування та виконання бюджету;
- контроль за дотриманням законодавчих і нормативних правових актів, стандартів і правил формування, розподілу і використання державних та місцевих фінансових коштів;
- контроль за економічною обґрунтованістю, правомірним, цільовим і ефективним використанням державних і місцевих фінансових ресурсів [1];
- контроль за виконанням міжнародних фінансових зобов'язань України, станом державного внутрішнього і зовнішнього боргу;
- протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і незаконному викликом за кордон українського капіталу.

Таким чином, ДФК у даний час покликаний забезпечити національну безпеку країни шляхом захисту фінансових інтересів держави, недопущення нецільового та незаконного використання державних ресурсів при проведенні єдиної фінансової політики. Суб'єкти державного фінансового контролю повинні реалізовувати контроль за грошовим обігом у країні, динамікою державного боргу, надходженнями коштів, діяльністю по залученню і

використанню фінансових ресурсів, розпорядженням державним майном та безперервним контролем за виконанням бюджетів.

Список використаних джерел:

1. Особливості державного фінансового контролю в забезпеченні національної безпеки України. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/4_2018/100.pdf
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2022 року № 252. Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-formuvannya-ta-vikonannya-miscevih-byudzhetiv-u-period-voennogo-stanu-252>
3. Про державний фінансовий контроль. Закон України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF1K400A?an=3>
4. Проект Закону України «Про основні засади діяльності органів державного фінансового контролю». Від 02.12.2020. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/1327>
5. Суб'єкти державного фінансового контролю України в умовах Євроінтеграції. URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/3_2019/34.pdf

*Світлана Остап, старший викладач
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород*

ДЕПОЗИТНА ПОЛІТИКА КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ ТА ШЛЯХИ ЇЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Мобілізація тимчасово вільних фінансових ресурсів суб'єктів господарювання і населення з подальшою трансформацією їх у кредитно-інвестиційний процес є одним з основних завдань банківської системи. Передумовою для його виконання стає формування надійної та стабільної ресурсної бази банків шляхом реалізації ефективної депозитної політики.

Першочерговим завданням комерційних банків є залучення ресурсів, необхідних для їх прибуткового функціонування. Банківські установи саме завдяки залученим ресурсам можуть здійснювати свої активні операції та послуги, за які отримують дохід та мають можливість стабільно та конкурентоспроможливо розвиватись. Тому питання ефективного й збалансованого формування ресурсної бази, необхідної для забезпечення надійності, стабільності та прибутковості банківської діяльності, залишається завжди актуальним. Нагадаємо, тенденція щодо зменшення обсягу строкових вкладів населення в українських банках спостерігається починаючи з 2014 року [9]. Особливо актуальною дана проблематика стає в сучасних умовах функціонування вітчизняної банківської системи, коли в країні триває війна, яка викликала значне падіння ВВП та зниження доходів населення, що суттєво вплине на розмір та якість структури депозитного портфеля банківського сектору України.

Переважаючою складовою залучених банківських ресурсів є депозити, тому для кожного комерційного банку є необхідною розробка заходів щодо регулювання та оптимізації його відносин з клієнтами з приводу залучення грошових коштів на депозитні рахунки. Рациональне управління процесом залучення цих зобов'язань вимагає формування та реалізації депозитної політики.

Вивченню теоретичних та методологічних засад розробки виконання депозитної політики комерційних банків присвячено низку публікацій як зарубіжних, так і вітчизняних вчених. Серед українських дослідників, зокрема, можна відзначити наукові дослідження Т.Андрушківа, О.В.Васюренка, А.П.Вожжова, В.Є.Волохатої, Н.П.Дребот, І.М.Мельникової, В.Кириленка, Н.О.Кожель, С.А.Кучеренко, Н.Сушко.

Банківська депозитна політика є складним економічним поняттям, тому не дивлячись на існування значної кількості наукових розробок, серед вітчизняних науковців та банкірів не

існує єдиного підходу до розуміння її сутності, особливостей формування, механізму реалізації й перспектив розвитку в українських комерційних банках в сучасних реаліях.

Зокрема, В.Є.Волохата[3,с.40] під депозитною політикою банку пропонує розуміти систему управлінських рішень, програму дій або документ, що містить напрямки діяльності банку в галузі проведення депозитних операцій.

У своїх дослідженнях Т.Андрушків[1,с.4] розглядає депозитну політику як стратегію і тактику щодо залучення коштів вкладників та інших кредиторів і визначення найефективніших їх комбінацій.

М.В.Олексенко[8,с. 167] трактує депозитну політику як комплекс заходів з формування депозитного портфеля, а також багатоманітні форми та методи щодо реалізації на ринку депозитних вкладів.

Найбільш ґрунтовним, на нашу думку, є визначення поняття «депозитна політика» І. М.Мельникової[7,с.41], під якою розуміється комплекс заходів щодо формування асортименту високоякісних депозитних послуг, різноманітних форм та методів залучення коштів з метою забезпечення стійкості та надійності депозитної бази для забезпечення конкурентних переваг комерційного банку на фінансовому ринку. При цьому автором акцентується на необхідності завоювання банківською установою конкурентних позицій на грошово-кредитному ринку, оскільки конкурентна боротьба за потенційні депозитні кошти триває не тільки серед банків, а й серед інших фінансових інститутів(пенсійних фондів, страхових, інвестиційних компаній, кредитних спілок тощо).

Головною метою депозитної політики є залучення якомога більшого обсягу грошових коштів за найбільш низькою ціною, що створює необхідні передумови для досягнення основної мети діяльності кожного комерційного банку – отримання максимального прибутку.

Виходячи зі стратегії та цілей власного розвитку, кожен комерційний банк розробляє власну депозитну політику. При цьому важливим є забезпечення достатньої кількості депозитних ресурсів для здійснення активних операцій, насамперед кредитних, розширення спектру послуг із залучення ресурсів та покращання роботи з клієнтами з високою якістю обслуговування.

Кожен комерційний банк розробляє депозитну політику, враховуючи стратегію та напрями власної діяльності, а також мету й джерела залучення грошових коштів та очікуваний результат від поповнення депозитних ресурсів.

У процес розробки механізму депозитної політики задіяні різні структурні підрозділи, зокрема відділи менеджменту, маркетингу, обліково-операційний та депозитний відділи. Депозитна політика якісно розроблена передбачає встановлення детально обміркованих параметрів депозитних продуктів, які мають максимально задовільнити різні цільові потреби клієнтів шляхом розробки й впровадження модифікацій окремих депозитів.

Основним документом, який регламентує процес залучення банками депозитних ресурсів, є меморандум про депозитну політику, що містить стратегічний план банку, аналіз, структуру, стан і динаміку ресурсної бази.

Щоб досягти високої ефективності депозитної політики слід приділяти значну увагу банківському менеджменту. Запорукою успішної реалізації депозитної політики є її комплексна узгодженість із загальним менеджментом банку. Кожен комерційний банк включає в механізм банківського менеджменту розробку і реалізацію своєї депозитної політики, що виступає складовою банківського менеджменту та включає комплекс заходів із формування депозитного портфеля банку [4].

Головна ціль впровадження системи депозитного менеджменту – організація депозитної діяльності, спрямованої на оптимізацію ресурсної бази банку та підвищення ефективності функціонування з врахуванням стратегічних цілей і завдань.

В сучасних умовах при розробці депозитної політики комерційні банки повинні враховувати параметри конкуренції на ринку депозитних послуг, зокрема сильні сторони банків- лідерів, а також банків – конкурентів. Інструментом, який дозволить показникам діяльності банку на ринку депозитних послуг бути краще конкурентів, є бенчмаркінг.

У загальному розумінні бенчмаркінг – це перманентний, безперервний процес порівняння товарів(робіт, послуг), виробничих процесів, методів та інших параметрів досліджуваних фінансових та нефінансових структур з аналогічними об'єктами інших структур [2;6]. Головна мета бенчмаркінгу полягає у виявленні негативних відхилень у значеннях порівнюваних показників, встановленні причин таких відхилень та розробці відповідних пропозицій щодо їх усунення.

Бенчмаркінг депозитної політики – це не тільки співставлення депозитних показників із показниками інших банків, а й вивчення та застосування успішного досвіду розробки та впровадження банків – конкурентів.

Отже, використання бенчмаркінгу в системі управління депозитною базою банку дозволить визначити переваги і недоліки здійснення депозитної діяльності порівняно з конкуруючими банками, провести ретельний аналіз параметрів депозитної політики банку, вчасно реагувати на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища.

Зважаючи на євроінтеграційний вектор розвитку вітчизняної банківської системи та посилення кризового стану в економіці, сучасна депозитна політика банків потребує суттєвої модифікації з метою відновлення довіри клієнтів та запобіганню посилення фінансової кризи. Основними напрямками модернізації повинні стати:

1. Відновлення довіри вкладників до банків:

- формування бездоганної ділової репутації банку;
- забезпечення фінансової стійкості та надійності банку;
- підвищення комунікабельності та кваліфікованості персоналу;
- постійний моніторинг інтересів і запитів вкладників;
- підвищення рівня сервісу обслуговування клієнтів.

2. Модернізація депозитної політики:

- постійний аналіз ринку депозитних ресурсів та адаптації до умов його функціонування;
- формування банками адекватної процентної політики;
- розширення спектру депозитних послуг шляхом широкого використання інноваційних інструментів залучення вкладів;
- врахування інтересів певного сегмента споживачів, на який орієнтується банківська установа.

3. Підвищення зацікавленості у розміщенні коштів на вкладних рахунках:

- комплексне обслуговування клієнтів шляхом надання додаткових послуг за вкладами;
- запровадження сучасних форм ведення депозитних рахунків, зокрема в онлайн – режимі;
- розроблення програм лояльності;
- переорієнтація депозитної політики на нові джерела ресурсів.

4. Активізація застосування банками неціновим методів залучення ресурсів:

- використання інноваційних маркетингових методів розповсюдження реклами;
- модернізація обслуговування;
- корпоративна соціальна відповідальність;
- підвищення кадрового забезпечення.

5. Удосконалення системи захисту банківських вкладів.

Отже, депозитна політика є невід'ємною складовою механізму банківського менеджменту та ефективність її реалізації забезпечується дотриманням таких принципів: зв'язок депозитних та кредитних операцій; диверсифікація банківських ресурсів із метою мінімізації ризику; сегментування депозитного портфелю за клієнтами, послугами та ринками; диференційований підхід до різних груп клієнтів; конкурентоспроможність банківських

депозитних продуктів; забезпечення стійкості депозитної бази та конкурентні переваги на фінансовому ринку[5].

Список використаних джерел

1. Андрушків Т. Депозитна політика комерційного банку та напрями її вдосконалення / Т. Андрушків// Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 2012.- Випуск 17.- С.3-14
2. Бихова О. М. Класифікація видів бенчмаркінгу в системі управління банками / О. М. Бихова// Економіка розвитку.- 2014.-№ 3. – С. 15-18.
3. Волохата В.Є. Роль депозитної політики в управлінні ресурсами банку / В. Є. Волохата// Вісник НТУ «ЧП». – 2012. – № 58(964).- С. 38-46.
4. Дмитрієва О. А. Оптимізація депозитної діяльності комерційного банку/ О. А. Дмитрієва // Фінанси України.- 2010.- № 5.- С. 138-144
5. Коваленко О.В. Депозитна політика банків та її вплив на ефективність залучення депозитних ресурсів / О. Коваленко // Інвестиції: практика та досвід.- 2017. - № 2. – С. 39-44.
6. Крамарчук С. Визначення сутності поняття бенчмаркінгу / С. Крамарчук, Н. Лубкей // Галицький економічний вісник.- 2013. - № 4. – С.229-234.
7. Мельникова І. М. Маркетингові аспекти формування депозитної бази комерційного банку / І. М. Мельникова // Банківська справа. – 2005. - № 3. – С. 40-43.
8. Олексенко М.В. Депозитна політика комерційних банків України на сучасному етапі / М. В. Олексенко // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2011. - № 4 (16).- С. 166-171
9. Офіційний сайт Національного банку України URL: <http://bank.gov.ua>.

Юлія Перегінець, студентка 1 курсу

*ВСП «Буриштинський енергетичний фаховий коледж ІФНТУНГ», м. Буриштин
Науковий керівник: Ковальський Т.А., викладач економічних дисциплін*

ОСОБЛИВОСТІ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Попри масштабну військову агресію та обстріли всієї території країни з окупацією міст та сіл, фінансова система України є інституційно спроможною, забезпечуючи безперерйну грошову підтримку фінансового ринку. Починаючи від 24 лютого, Національний Банк України здійснив кілька важливих кроків необхідних як для спрощення умов роботи банків в умовах війни, так і для подальшої їх спроможності кредитувати. А саме:

- комерційним банкам було запропоноване бланкове рефінансування для підтримки ліквідності та компенсації можливих втрат від відтоку коштів населення. НБУ як кредитор останньої інстанції підтримав кредитами рефінансування 47 банків, збільшивши кредитний портфель на 30 млрд грн. На даний час відплив коштів мінімізовано, ліквідність банків збережено і вона не викликає занепокоєнь [2].

- внесено зміни до законодавства, що виключають застосування банками заходів впливу на клієнтів за порушення ними кредитних зобов'язань та послаблюють вимоги щодо регулювання банківського капіталу. Мета даних змін - полегшити ситуацію для клієнтів-позичальників на час війни а також, підтримати міцність банківської системи [1].

В даний час, відновлення кредитування відбувається за рахунок: активізації системи державних гарантій; програм уряду щодо компенсації процентних витрат; надання кредитів на пільгових умовах; запровадження кредитних канікул; пролонгації кредитів; зменшення вимог щодо формування резервів комерційними банками; послаблення економічних нормативів капіталу [1].

Головний акцент роботи банківської системи, зокрема роботи Національного Банку України - це підтримка економіки. Зараз недостатньо лише забезпечувати безперерйність

платежів та збереження грошей на рахунках. Економіка потребує кредитів — це пальне для економічного механізму держави. У сучасних реаліях кредитування переважно здійснюється із підтримкою державних програм, зокрема розширення програми "Доступні кредити 5-7-9". Банки продовжують кредитування на пільгових умовах стратегічно важливих секторів економіки: оборонний сектор, АПК, промисловість, виробництво медичних товарів тощо. Попит на такі кредити значний. За час воєнного стану український бізнес отримав понад 57 млрд грн доступних кредитів за державною програмою "5-7-9" [3].

Головний регулятор фінансової системи постійно моніторить кредитні відносини суб'єктів господарювання, громадян та органів державної влади, що сприяє чіткій координації та ефективній реалізації кредитної політики. Національний банк України та вітчизняні банки працюють зараз як одна команда. Підтримка ліквідності, адаптація регуляторних норм до поточної ситуації у секторі, діалог з усіх важливих питань — все це допомагає банкам під час війни.

З урахуванням форс-мажорних обставин, у банківській системі вистачило ліквідності витримати потужний неочікуваний удар. Стабільність банківської системи виступила складовою інституційної спроможності держави, що є запорукою нашої перемоги над ворогом.

Список використаних джерел:

1. У Мінфіні розповіли, що відбувається з кредитуванням бізнесу під час війни. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/u-minfini-rozpovili-shcho-vidbuvayetsya-z-kredituvanniam-biznesu-pid-chas-viyini-12007818.html> (дата звернення: 20.11.2022).
2. Як працює банківська система України в умовах війни. URL: <https://mind.ua/openmind/20239949-yak-pracyue-bankivska-sistema-ukrayini-v-umovah-vijni> (дата звернення: 20.11.2022).
3. Як НБУ підтримує кредитування під час війни. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/31/684979/> (дата звернення: 20.11.2022).

Вікторія Рудевська, д.е.н., доцент,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

Ірина Боярко, д.е.н., професор,

Європейська школа бізнесу Міжнародного європейського університету, м. Київ

РОЗВИТОК КЛАСИФІКАЦІЇ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ БАНКІВ З ПОЗИЦІЇ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ БІЗНЕС-АРХІТЕКТУРИ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ

Слід відмітити, що бізнес-модель будь-якого суб'єкта господарювання, у тому числі банку, - це сукупність уявлень про його діяльність, цілісні багатомірні бізнес-погляди, що сповідаються відповідною організацією, їх взаємозв'язок із стратегіями, продуктами, політикою, ініціативами та зацікавленими сторонами. У такому сенсі бізнес-модель банку розглядається як певна «модель ділової активності». Поряд з цим, на мезорівні бізнес-модель банку трансформується у бізнес-архітектуру банківського сектору. Остання є важливим чинником у забезпеченні як фінансової стабільності, так і потенціалу до сталого розвитку та економічного розвитку загалом. Саме синергетична взаємодія бізнес-моделей банків формує характеристику впливу банківського сектору загалом на розвиток національної економіки.

Метою авторського розвитку класифікації банків за їхніми бізнес-моделями є поділ усієї сукупності банків у банківському секторі на види за визначеними ознаками, що дозволить в подальшому виокремити чинники впливу на зміну бізнес-моделей банків, врахувати недоліки програшних бізнес-моделей банків (які можуть призвести до ліквідації банку), а

також з'ясувати особливості існуючого взаємозв'язку між діяльністю банків (за визначеними бізнес-моделями) та економічним зростанням країни.

Пропонуємо виокремлення таких класифікаційних ознак:

1) за історичними передумовами та розвитком інституційного середовища: банки з державною часткою, з приватним вітчизняним капіталом, з іноземним капіталом;

2) за впливом банків на соціально-економічні процеси в державі та вектор економічного зростання: банки з позицією відповідальної корпорації, із середньою мірою впливу, з мінімальним рівнем впливу, які займають спостережницьку позицію;

3) за впровадженням інновацій та інформаційних технологій: банки з найвищим рівнем упровадження інновацій; з середнім рівнем упровадження інновацій; з мінімальним рівнем упровадження інновацій;

4) за асортиментом банківських продуктів та послуг: фінансові екосистеми, орієнтовані на роздрібний сегмент, орієнтовані на корпоративний бізнес.

Зміст виокремлених бізнес-моделей банків та їх особливостей впливу на економічне зростання представлено у табл. 1.

Таблиця 1

Класифікація банків для характеристики впливу бізнес-архітектури банківського сектору на економічне зростання

Різновид бізнес-моделі банку	Функціональний зміст банку з відповідною бізнес-моделлю	Характеристика впливу на економічне зростання національної економіки
1	2	3
банки з державною часткою	банківські установи, у яких держава (прямо чи опосередковано) володіє часткою власності у статутному капіталі	Виявляється через різний вихідних потенціал виділених видів банків для реалізації бізнес-стратегій розвитку, відмінності в якому пов'язані із можливостями та обмеженнями, які накладає на вибір стратегічних альтернатив та засобів їх реалізації той або інший вид капіталу й структура джерел фінансування діяльності банків. Формування бізнес-архітектури з превалюванням частки банків з приватним вітчизняним капіталом сприяє ефективному використанню всіх каналів трансмісійного механізму для стимулювання економічного зростання
банки з приватним вітчизняним капіталом	банківські установи, у яких кінцевим власником виступає (виступають) приватний вітчизняний інвестор (інвестори)	
банки з іноземним капіталом	банківські установи, у яких кінцевим власником статутного капіталу виступає іноземний банк або фінансова група	
банки з позицією відповідальної корпорації	банки, бізнес-модель яких орієнтована на забезпечення високого рівня фінансової стійкості і які беруть участь у реалізації важливих соціальних ініціатив	Відповідний розподіл банків відображає характер й рівень впливу бізнес-архітектури та економічне зростання. Переважання у бізнес-архітектурі банківського сектору економіки банків, які займають позицію відповідальної корпорації та які мають середню міру впливу свідчить про створені у банківському секторі умови та можливості для забезпечення економічного зростання. І навпаки, превалювання банків із мінімальним рівнем впливу та таких, які займають спостережницьку позицію, перетворює бізнес-архітектуру банківського сектору на фактор гальмування економічного зростання
банки із середньою мірою впливу	банки з достатнім рівнем фінансової стійкості та помірним впливом на реалізацію вектору економічного зростання, а також не такими активними проявами соціальної відповідальності, як у банків попереднього виду	
банки з мінімальним рівнем впливу	банки з середнім рівнем фінансової стійкості та незначним впливом на реалізацію вектору економічного зростання, а також найменше відношення до соціальної відповідальності	

**VII Всеукраїнська науково-практична конференція
«Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин:
виклики глобалізації та регіональні аспекти»**

банки, які займають спостережницьку позицію	банки із задовільним рівнем фінансової стійкості, які мають опосередковане відношення до соціальної відповідальності та реалізації вектору економічного зростання країни	
банки з найвищим рівнем упровадження інновацій	банки створюють тенденції у світі впровадження передових технологій у фінансово-кредитній сфері	Чим вище присутність у бізнес-архітектурі банківського сектору банків з вищим рівнем упровадження інновацій, тим кращі умови створюються в економіці для стимулювання економічного зростання
банки з середнім рівнем упровадження інновацій	банки намагаються дотримуватися світових нововведень та намагаються впроваджувати світові інновації у фінансово-кредитній сфері	
банки з мінімальним рівнем упровадження інновацій	банки не ставлять за мету у своїх бізнес-моделях слідувати за впровадженням інноваційних технологій	
банки, як фінансові екосистеми	банки орієнтуються на створення таких умов для клієнтів, які дозволяють забезпечити оптимальний набір послуг – організація роботи банку за принципом «єдиного вікна»	Відповідний розподіл банків визначає напрям впливу бізнес-архітектури та економічне зростання, тобто джерело його генерування – попит чи пропозиція, споживання чи інвестування. Превалювання банків, орієнтованих на роздрібний сегмент, як правило, зумовлює вплив бізнес-архітектури банківського сектору через вектор регулювання попиту й споживання; орієнтованих на співпрацю з юридичними особами – пропозиції та інвестицій; функціонуючих на моделі фінансової екосистеми – через комплексну дію факторів
банки орієнтовані на роздрібний сегмент	у своїх бізнес-моделях банки орієнтуються на залучення фінансових ресурсів домогосподарств	
банки орієнтовані на корпоративний бізнес	бізнес-моделі даних банків сконцентровані на співпрацю з юридичними особами	

Джерело: розробка авторів.

Ураховуючи вище зазначене, можемо зробити висновок, що саме бізнес-модель банку виступає базисом для забезпечення подальшого ефективного функціонування фінансово-кредитної установи. За таких умов важливе значення має розробка такої класифікації банків за їхніми бізнес-моделями, яка б дозволяла системно та комплексно підійти до обґрунтування вибору банком бізнес-моделі, що дасть змогу простежити причино-наслідкові зв'язки між діяльністю фінансово-кредитних установ та їхнім впливом на реалізацію вектору економічного зростання країни.

***Наталія Ткаченко**, доктор економічних наук, професор
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ*

ІМІДЖЕВІСТЬ СТРАХОВИКА – ВАЖЛИВИЙ МАРКЕР РОЗВИТКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В сучасних умовах особливої важливості набувають питання адекватного розвитку страхових компаній, їх адаптування до воєнних реалій та забезпечення виконання притаманного їм функціоналу – захисту майнових інтересів населення та суб'єктів господарювання. За цих умов проблематика іміджу здійснює все більший вплив на фінансово-економічне становище в компанії, оскільки будь-які негативні інформаційні

повідомлення можуть сприйматися як маркер неплатоспроможності страховика та втрати ним сталих позицій на ринку.

Звичайно інформаційна відкритість та позитивний імідж є передумовою прийняття рішення страхувальником щодо співпраці з конкретною страховою компанією. Коло стейкхолдерів є досить широким, і для кожного з них іміджевість має свою значимість. Які складові загальної іміджевості страхової компанії можна виділити? Так, суспільна практика дозволяє виділити такі (рис. 1).

Розглянемо наведено на рисунку 1 елементи:

- клієнтський імідж формується у свідомості потенційних страхувальників і перестраховиків через позитивне сприйняття тієї чи іншої страхової компанії. Клієнтський імідж є первинним, оскільки саме клієнти є джерелом фінансових потоків через сплату страхових та перестрахових премій;
- діловий імідж виражається через репутацію страхової компанії в професійному середовищі страховиків і перестраховиків, інших фінансових установ, суб'єктів бізнесу та державних інституцій;
- внутрішній імідж формується через якість роботи персоналу страхової компанії, насамперед, фронт-офісу та страхових агентів, які безпосередньо контактують з клієнтами і є так званим «обличчям страховика»;
- рейтинговий імідж, іншими словами це позиційність страхової компанії для регулятора, інших державних інституцій, саморегулювальних організацій, рейтингових структур та ін.;
- цифровий імідж проявляється через здатність страховика швидко адаптуватися до мінливих умов ринку та запитів клієнтів в умовах цифрової економіки та діджиталізованості значної кількості бізнес-процесів.

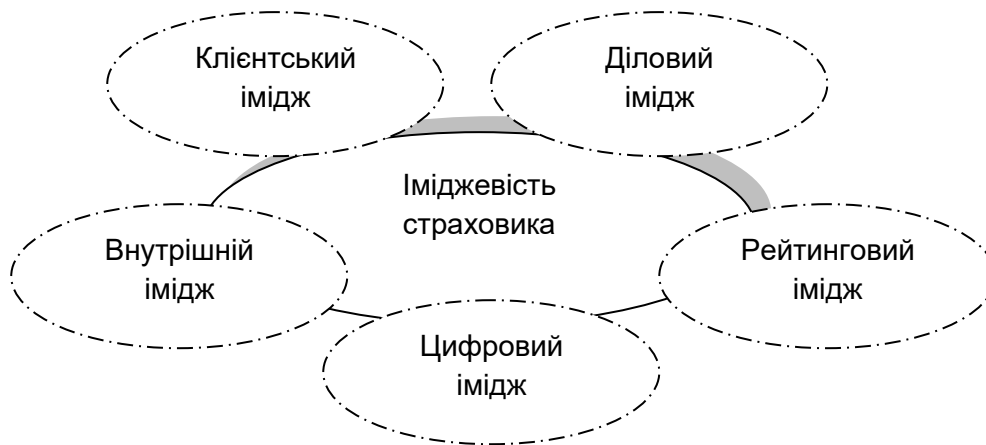

Рис. 1. Ключові складові загальної іміджевості страховика

Джерело: побудовано автором

Варто зазначити, що всі перелічені складові загальної іміджевості страхової компанії є тісно пов'язаними між собою, і зміни однієї складової ланцюговою реакцією впливатимуть й на інші. Тому загальна іміджевість страховика в умовах турбулентності соціально-економічних процесів повинна постійно аналізуватися, критично оцінюватися та коригуватися з метою адаптування до постійних змін зовнішнього середовища.

Тому конче необхідним є активізація впровадження інноваційних рішень задля підвищення ефективності діяльності страхових компаній та максимізації доходів. При цьому, наявність та утримання лояльності у наявної клієнтської бази є ключовою конкурентною перевагою, запорукою ефективності страхового бізнесу та іміджу компанії.

В умовах діджиталізації як страхового ринку, так і окремих бізнес-процесів, виділимо основні напрямки забезпечення та підтримання клієнтського іміджу окремого страховика:

- вдосконалення страхових продуктів з огляду формування унікальної продуктової гами та реінжиніринг бізнес-процесів, насамперед пов'язаних із комунікацією із клієнтами;
- розвиток комунікаційної складової, насамперед із клієнтами, через використання сучасного інструментарію та інформаційних технологій;
- продукування пакетів страхових продуктів на основі врахування індивідуальних запитів клієнтів та з урахуванням сформованих їхніх профілів;
- розвиток новітніх каналів реклами та продажу страхових продуктів, зокрема в режимі он-лайн;
- забезпечення високої якості обслуговування клієнтів страхових компаній задля формування позитивного іміджу страховика;
- створення мікросайтів для вузької цільової групи клієнтів із використанням соціальних мереж, блогів, тощо;
- впровадження телекомунікаційних технологій у практиці діяльності страхових компаній;
- вдосконалення існуючих та впровадження новітніх інноваційно-інформаційних технологій з метою ефективного управління бек- та фронт-офісами страхових компаній, забезпечення хмарного зберігання та накопичення інформаційних ресурсів та використання новітніх інтернет-технологій.

Дійсно сьогодні ще потребує дослідження можливостей імплементування в практику діяльності страховиків новітнього маркетингового інструментарію, зокрема побудованого на використанні сучасних інформаційних технологій. В даному разі особливий наголос варто зробити на наданні цифрових послуг. При цьому, що ринок цифрових послуг все більш стає платформою комунікації зі споживачами, де розгортається конкурентна боротьба за доступ до клієнтів. тому проблематика іміджевості є наразі важливим маркером розвитку страховика в сучасних умовах.

*Олександр Ткаченко, аспірант кафедри фінансових ринків і технологій
Державний податковий університет, м. Ірпінь*

ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ OPEN BANKING В УКРАЇНІ

Ще до війни Україна поступово рухалася до впровадження концепції open banking, тобто відкритого банкінгу. За її розвитку відбувається максимальне проникнення різноманітних фінансових сервісів у різні бізнес-проекти, функціонал та продуктові компоненти. І навіть за сучасних воєнних умов ця робота не припиняється.

В найширшому розумінні відкритий банкінг являє собою систему, в якій через технологію відкритих API продукуються нові фінтех-продукти та корисні сервіси для клієнтів. Open Banking надає можливість фінтех-компаніям співпрацювати з банками у різних напрямках та отримувати доступ до банківських даних клієнтів за згодою всіх сторін, в першу чергу – самих клієнтів.

За впровадження open banking розширюються можливості для банків, оскільки через використання платіжного інструментарію різних банків можливим є здійснення операцій та користування різними сервісами на платформі одного застосунку. В рамках концепції open banking ключовим ризиком для банків буде питання безпеки передачі даних. Але, без сумніву – це логічний процес, що є новим еволюційним етапом розвитку фінансів.

Зарубіжна практика свідчить про активність розвитку open banking. Найвідомішими фінтех-гравцями, що скористалися перевагами Open Banking, є Klarna (її платформа забезпечує доступ до тисяч банків через єдиний API) та Revolut, відомий Лондонський цифровий необанк Revolut. До речі, лондонський фінтех вважають найкращим не лише в Європі, а й у багатьох інших країнах світу. Компанія Revolut (експертна оцінка \$33 млрд.) являє собою «універсальний супермаркет» для задоволення різних фінансових потреб

споживачів від інвестування в традиційні акції до криптовалют та дорогоцінних металів. В останній час у Європі необанк Revolut посідає перші щабелі у секторі недорогих онлайн-фінансових послуг. Клієнтська база за аналітичними даними складає близько 18 млн осіб, при чому демонструє позитивний тренд швидкого зростання [1].

Передумовами реалізації open banking є (рис. 1).

До питання технологічної готовності в Україні. За експертними судженнями поки що не всі банки готові до впровадження відкритих API, тобто потрібна ще серйозна робота з розробки стандартів чи процедур відкритих API, та створення відповідної архітектури через адаптування внутрішніх бізнес-процесів банків та інших учасників ринку. І це звичайно уповільнює процес розвитку open banking.

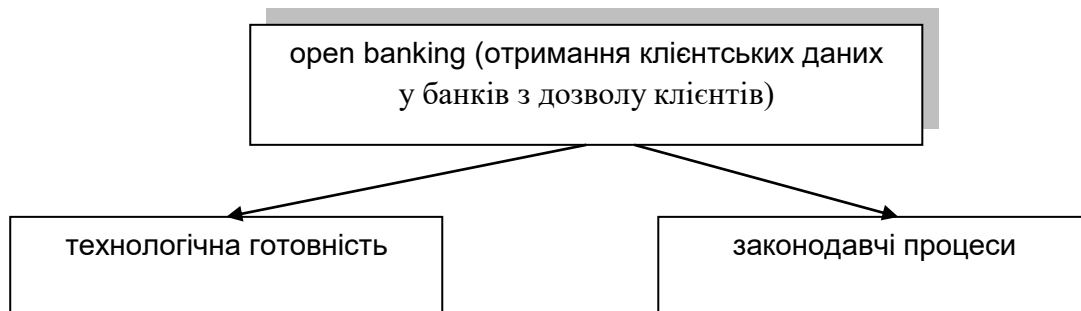

Рис. 1. Передумовами реалізації open banking в Україні

Джерело: побудовано автором

Що ж відбувається в Україні, зокрема на законодавчому підґрунті? Відкритий банкінг – реальність сьогодення. Так, 01 серпня 2022 року набув чинності Закон України «Про платіжні послуги». До того ж відповідно до затвердженої Національним банком України Стратегії розвитку фінтеху в Україні до 2025 року сформовано напрямки імплементації та запуску окремих його позицій. Отже, за три роки – з 1 серпня 2025-го – почне діяти розділ про відкритий банкінг.

В наукових колах точаться дискусії щодо оперативності формування законодавчих процесів у частині створення належного підґрунтя захисту персональних даних, PSD2 тощо. Але позитивним моментом є те, що позиція Національного банку України є орієнтована на пришвидшення цього процесу.

Для клієнтів можливим стане управління фінансами на одній платформі через спрощення користування банківськими сервісами, з'являться нові проекти та продукти, продукуватиметься доступ до широкого спектру пропозицій.

Концепція open banking сприятиме підвищенню конкурентоспроможності банків. При цьому, останні зосередять увагу на постачанні своїх основних сервісів – ідентифікація клієнтів та комплаєнс. До переваг застосування цієї концепції можна віднести також:

- розробка інноваційних технологій через розширення співпраці між банками та фінтех компаніями;
- побудова нових бізнес-моделей в діяльності учасників фінансового ринку;
- концентрування все більшої уваги на клієнтоорієнтованості;
- трансформування фінансового сектору в цифровий формат.

Це сприяє створенню інноваційних фінансових рішень, продуктів та послуг, кінцевим бенефіціаром яких стане клієнт, тобто кінцевий споживач.

Таким чином, можна стверджувати, що open banking сприятиме розвитку технологій у банківництві та активізації конкурентної боротьби, а також створює рівні умови для всіх учасників фінансового ринку.

Список використаних джерел:

1. Найкращі цифрові банки в Європі: рейтинг 2022. URL: <https://psm7.com/uk/mobilnye-banki/luchshie-cifrovye-banki-v-evrope-rejting-2022.html>.
2. Закон України «Про платіжні послуги» № 1591-IX 30 червня 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

*Олександр Турок, магістрант
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Бутурлакiна Т.О., к.е.н., доцент*

**СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ БАНКІВ**

Сучасний стан економіки України вимагає суттєвої перебудови діяльності банківського сектору відповідно до нових макроекономічних умов. В особливому світлі постає проблема формування ресурсної бази, яка б могла забезпечити рентабельність та стабільність функціонування банків у складних воєнно-політичних та соціально-економічних умовах.

З огляду на зовнішнє та внутрішнє середовища роботи банків позитивний розвиток може отримати низка стратегічних підходів щодо підвищення ефективності управління банківськими ресурсами:

1. Стратегія проникнення на ринок, яка базується на тому, що банк освоює вже сформований ринок і пропонує клієнтам такі ж товари і послуги, що і його конкуренти. Подібна стратегія характерна для України через стрімке зростання кількості новостворених комерційних банків у перші роки становлення банківської системи і їх прагнення проникати на вже сформовані ринки. Така стратегія має місце в умовах зростання ринку або при недостатній насиченості цільового ринку тими чи іншими послугами. Дотримуючись такої стратегії, слід бути готовим до посилення конкуренції на фінансовому ринку.

2. Стратегія розширення ринку передбачає залучення ресурсів, а також збут банківських продуктів і послуг, але не за рахунок проникнення на вже існуючі ринки, а завдяки пошуку та створенню нових ринків і сегментів.

3. Стратегія розробки нових послуг реалізується шляхом створення банками принципово нових або модифікування вже існуючих послуг та їх пропозиції на наявних ринках. Ця стратегія використовується в умовах панування нецінової конкуренції.

4. Стратегія диверсифікації передбачає прагнення виходу банків на нові для них ринки шляхом введення у свій асортимент нових видів послуг. Саме така стратегія привела до універсалізації банківської діяльності.

5. Інтеграційна стратегія має на меті створення спільно з іншими суб'єктами ринку нових фінансових послуг або модернізацію вже існуючих. У межах цієї стратегії можуть виникати банківські синдикати, створені під реалізацію конкретної програми чи задля кредитування великого проекту, що сприятиме збільшенню ресурсного потенціалу [2].

Варто також зазначити, що стратегія банку у сфері формування ресурсів тісно пов'язано із загальною стратегією банку та його завданнями щодо визначення позицій банку на ринку банківських ресурсів (рис. 1).

Таким чином, за умов сьогодення банкам важливо виробити довгострокові цілі, визначити способи їх досягнення, тобто розробити стратегію і тактику забезпечення новими ресурсами, що дозволить збільшити ресурсну базу і уникнути низки хронічних проблем банківської діяльності. Нові цілі ставлять завдання вироблення нової стратегії, а тактика визначає методи та прийоми для оптимального вирішення кожної конкретної ситуації. При цьому основною стратегічною метою діяльності банку у сфері забезпечення ресурсами є нарощування ресурсного потенціалу

Рис. 1. Формування стратегії банку на ринку банківських ресурсів*

*Джерело: [1]

Список використаних джерел:

1. Єфремова Н. Ф., Чічкань О. І. Побудова стратегії управління ресурсним потенціалом банку в системі діагностики його оптимального обсягу та структури. Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 18. С.27-33.
2. Новікова Т. Сучасні підходи до формування маркетингової стратегії розвитку банківської системи України в умовах глобалізації та євроінтеграції. Вісник університету банківської справи НБУ. 2017. № 2 (17). С.152–156.

*Оксана Ходирєва, асистент кафедри економіки бізнесу
і міжнародних економічних відносин
Олександр Космін, студент 5 курсу*

Національний технічний університет «Харківський Політехнічний інститут», м. Харків

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ BOOLEAN SEARCH ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ РЕКРУТИНГУ СПЕЦІАЛІСТІВ В МЕРЕЖІ ЛІДКЕДІН

ІТ-галузь в Україні наразі є чи не єдиною, яка переживає бурхливий розвиток. Так у 2021 році її зростання становило 36%, а кількість працюючих у ній збільшилось на 17% і становило 285 тис. осіб [1]. Навіть у 2022 році під час війни ця галузь єдина демонструє зростаючі показники [4]. Ключовим фактором успіху української ІТ-сфери є рівень компетентності та інтелектуального потенціалу її працівників. Саме тому на її ринку праці існує висока конкуренція між компаніями-роботодавцями, що змагаються за потрібних ним фахівців з конкретним досвідом та навичками. В даній ситуації на перший план виходить проблема удосконалення рекрутингу, як процесу що дозволяє задовільнити зростаючий попит на робочу силу[2,3,5].

Одним з основних джерел пошуку IT-спеціалістів на сьогодні є професійна мережа LinkedIn. Щоб спростити процес пошуку та скоротити вибірку з кандидатів, що надає мережа, LinkedIn дозволяє використовувати технологію Boolean Search. Boolean search -це методологія логічної побудови запиту, яка використовується для розширення, звуження чи уточнення результатів пошуку. Вона дозволяє створити складний запит для більш вузького пошуку кандидатів.

Логічні оператори пошуку мають бути написані виключно у верхньому регістрі. До основних операторів у LinkedIn відносять наступні:

- NOT – використовується для виключення слова або словосполучення з результатів пошуку. Пишеться безпосередньо перед словом. Цей оператор звужує результати пошуку.
- OR – вводиться між двом шуканими словами, щоб отримати результат, що містить будь-яке із вказаних слів. Цей оператор розширює результати пошуку.
- AND – застосування цього оператора між шуканими словами дає змогу отримати результат, що містить обидва слова. Цей оператор звужує і уточнює результати пошуку.
- Пошук із використанням лапок – словосполучення, що береться в лапки, шукається повністю. Це спрощує пошук посади, що складається з кількох слів. Лапки при пошуку використовуються лише прямі, не друкарські.
- Пошук із використанням круглих дужок – використовується для формування складних пошукових запитів. Система розглядає словосполучення, як запит, який потрібно розв'язати окремо, а потім у зв'язку з іншими частинами пошуку.

Оскільки потужний інтелектуальний потенціал є ключовим фактором успіху українських IT-компаній, то фахівці з підбору кадрів мають обов'язково застосовувати один з ключових принципів управління людськими ресурсами «put right person in the right position». Через майже повний перехід пошуку кандидатів в онлайн джерела, змінюються та оптимізуються технології пошуку. Таким чином, використання Boolean Search дозволяє рекрутерам удосконалити та уточнити безпосередньо процес підбору кандидатів та покращити його якісні показники.

Список використаних джерел:

1. Асоціація "IT Ukraine" - Результати національного дослідження IT-індустрії. Асоціація "IT Ukraine" - Головна. URL: <https://itukraine.org.ua/results-of-a-national-study-of-the-it-industry.html> (дата звернення: 19.11.2022).
2. Вовк Н., Мутовкіна Н. Онлайн-рекрутинг як сучасний елемент підбору персоналу в it-компанії. Інформація, комунікація, суспільство 2022 : Матеріали 11-ї Міжнар. наук. конф., м. Львів, 19–21 трав. 2022 р. Львів, 2022. С. 207.
3. Кобеля З. Особливості IT-рекрутингу на сучасному ринку праці. Економіка та держава. 2022. № 2. С. 114–118.
4. IT– єдина сфера, яка показала зростання під час війни – Федоров. Інформаційне агентство Українські Національні Новини (УНН). Всі онлайн новини дня в Україні за сьогодні - найсвіжіші, останні, головні. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1984872-it-yedina-sfera-yaka-pokazala-zrostannya-pid-chas-viyni-fedorov> (дата звернення: 19.11.2022).
5. Khodyrieva O. Optimization of the recruitment process as a necessary condition for the development of the organization. Управління змінами та інновації. 2022. No. 3. P. 11–14.

СЕКЦІЯ 5
РОЛЬ ТА АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ТА МИТНОЇ
ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Володимир Гурба, магістрант
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Сочка К. А., к.е.н., доцент

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

За останні роки економіка України зазнала вкрай руйнівних змін як від пандемії COVID-19, так, з лютого 2022 року, від військового вторгнення РФ. Наслідками на даний момент є знищення великої кількості стратегічно важливих підприємств, зниження рівня зайнятості населення, зменшення обсягів товарообороту як на внутрішньому ринку, так і на міжнародних, потужні рівні валютної та цінової інфляції, зменшення доходів державного бюджету та збільшення видатків на військову та соціальну сфери – відповідно ріст дефіциту бюджету, окремо збільшення смертності населення у результаті військових дій на територіях населених пунктів та великі матеріальні втрати від знищення комунальних потужностей.

Зменшення товарообороту на зовнішніх ринках призводить до зниження рівня надходжень коштів до державного бюджету від справляння митних платежів.

Митні платежі – це податки, що справляються під час переміщення або у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон України та контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи [2]. Митний кодекс України наводить перелік митних платежів, до якого входять: мито, акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції), податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів (продукції)[3].

Важливе значення для збільшення ефективності функціонування механізму системи управління митних платежів є здійснення моніторингу, тобто постійного спостереження щодо їх справляння з метою встановлення відповідності певним вимогам та прогнозам на майбутнє.

Для оцінки впливу воєнного стану на рівень митних платежів, отриманих Державною Митною Службою України, доцільно порівняти показники перших трьох кварталів 2022 року з показниками перших трьох кварталів 2021 року. Доцільність порівняння з показниками 2021 року аргументується тим, що з початку даного року знімалися основні протиепідемічні обмеження і, відповідно, економіка починала відновлюватися після коронавірусної кризи.

Як видно з даних таблиці 1, за перші три квартали 2022 року рівень митних платежів знизився на 39,1 % до рівня перших трьох кварталів 2021 року з 349,6 млрд. грн. до 213,2 млрд. грн. Платежі від справляння акцизного податку із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) мають найбільший ступінь зниження – 52,5% з 58,7 млрд. грн. за перші три квартали у 2021 році до 27,9 млрд. грн. за перші три квартали у 2022 році. Настільки сильне зниження рівня надходжень, у першу чергу, пов'язане із безмитним оформленням автомобілів, яке було введено урядом у період з 1 квітня 2022 року по 1 липня 2022 року. Зменшення рівня надходження коштів від справляння мита склало 46,1%, з 26,7 млрд. грн. за перші три квартали 2021 року до 14,4 млрд. грн. за перші три квартали 2022 року. Розмір отриманого ПДВ від ввезених на митну територію України товарів має найменший ступінь зниження – 35,3%, з 264,2 млрд. грн. за перших трьох кварталів 2021 року до 170,9 млрд. грн. за перші три квартали у 2022 році.

Порівняння динаміки розмірів митних платежів, отриманих Державною Митною Службою, у перші три квартали 2021-2022 рр., млрд. грн.

Назва	1 квартал		2 квартал		3 квартал		Разом	
	2021	2022	2021	2022	2021	2022	2021	2022
Мито	8,1	6	8,7	0,5	9,9	7,9	26,7	14,4
Акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції)	16,2	10,5	19,5	9,7	23	7,7	58,7	27,9
Податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів (продукції)	77,1	69,5	84,7	28,6	102,4	67,4	264,2	170,9
Разом	101,4	86	112,9	38,8	135,3	83	349,6	213,2

Джерело: складено автором на основі [4].

Звичайно, що припинення роботи Одеського порту, а після його відновлення, значне зменшення навантаження через небажання суб'єктів економіки провадити діяльність у місцях підвищеного воєнного ризику, зменшення кількості імпортоорієнтованих підприємств, зменшення купівельної спроможності внутрішнього споживача до імпортних товарів через нестабільність валютних курсів мають значну вагу в зниженні розмірів отриманих коштів від справляння митних платежів.

У подальшому можна прогнозувати продовження тенденції до зниження рівнів митних платежів через дестабілізацію роботи електричних мереж та нестабільне енергопостачання, що призведе до зниження ділової активності суб'єктів зовнішньо-економічної діяльності, зниження купівельної спроможності внутрішнього споживача через стрімку цінову інфляцію – як наслідок зменшення попиту на імпортні товари.

Отже, для отримання кращого стабілізаційного ефекту у секторі зовнішньо-економічної діяльності, відновлення рівня надходжень коштів від справляння митних платежів, урівноваження ситуації на внутрішньому ринку потрібно вжити ряд заходів: максимальне спрощення митних процедур шляхом їх повного провадження в електронному вигляді на всіх етапах, впровадженням гнучкої системи оподаткування для імпортних товарів першої необхідності та введення додаткових квот на експорт загальноживаних товарів додатково до тих, що заборонені до експорту, окремо вести мінімальний валютний збір на елітні імпортні товари.

Список використаних джерел

1. Крупка М. І., Грін О. В., Замасло О. Т., Кміть В. М., Крупка І. М., Микуляк О. В., Паславська Р. Ю., Петрик М. І., Приймак І. І., Ткачик Л. П., Рубаха М. В. Митна справа: підручник. Львів: ЛНУ, 2017. 571 с.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
3. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
4. Міністерство фінансів України. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://mof.gov.ua/uk>.

*Юлія Горбова, студентка 2 курсу
ДВНЗ «Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів
Науковий керівник: Корицька О.І., к.е.н., асистент*

ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНИХ ГАЛУЗЕЙ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

У світлі останніх подій розвиток експортного сектору є необхідною умовою для підтримання економіки України. Саме тому питання збільшення потенціалу розвитку експортних галузей є особливо актуальним на сьогодні. На жаль, широкий потенціал сфери надання послуг в Україні не використовується сповна, що могло б забезпечити нові джерела надходження іноземної валюти в країну. Яскравим прикладом цього може слугувати ІТ галузь, яка останній час розвивається досить швидкими темпами і є прибутковою, проте не задіяна в експортному потенціалі країни настільки, наскільки це дозволяють можливості. Отже, в Україні є декілька варіантів покращення ситуації в експортному секторі, використовуючи сповна наявний потенціал вітчизняних експортних галузей.

На сьогодні близько 2/3 міжнародного товарообігу за вартістю припадає на готову продукцію і лише 1/3 — на сировинні товари. У структурі українського експорту, навпаки, переважає сировина і продукти низького рівня переробки. Тому стає особливо актуальною проблема розвитку і диверсифікації експортного потенціалу країни. Особливістю експортоорієнтованих галузей України є їх високий рівень залежності від кон'юнктурних коливань на світових ринках. В попередні роки обсяг експорту з України нарощувався за рахунок сприятливої кон'юнктури світових ринків та постійного зростання цін у першу чергу на чорні та кольорові метали, продовольчі товари (зерно, насіння соняшника), окремі види продукції машинобудування (верстати, транспортні засоби).

За даними Державної служби статистики у 2019 році експорт склав 63,7 млрд дол., у 2020 р. - 49,2 млрд. дол., а у 2021 – 68,24 млрд. дол. За 2021 рік порівняно з 2020 роком експорт збільшився на 38,4%. Експорт товарів з України за березень-червень 2022 року знизився на 48% порівняно з аналогічним періодом минулого року. Експорт відновлюється значно слабше ніж імпорт, місяць до місяця зростання становить 4 - 11 % (квітень - червень), у річному вираженні експорт товарів далі падає.

Війна та різка переорієнтація на транспортування залізницею призвели до хаосу на логістичних маршрутах. Через черги та зриви в роботі експортери не можуть повністю використати навіть наявну пропускну здатність. Українська інфраструктура вже 8 місяців існує в умовах часткової окупації та постійних обстрілів ворога. Експорт через морські порти за останні 3 місяці покращився завдяки “Зерновій угоді”, проте все ж залишається не надійним способом транспортування через постійні погрози Росії. Торгівля з РФ та Білоруссю припинилася, а можливості для диверсифікації – обмежені. У першу чергу від цього страждає торгівля, яка забезпечує країну енергоресурсами та іноземною валютою. Очевидно, що логістика залишається головною проблемою на даний момент; нам потрібно створити і налагодити абсолютно нові ланцюги поставок.

Для України характерні низькі показники експорту високотехнологічних товарів та послуг, адже наша економіка більше сфокусована на експорт сировинних товарів. Це віддзеркалює недосконалу структуру конкурентних переваг української економіки. Вона базується передусім на цінових факторах та порівняльних перевагах у вартості природних ресурсів та робочої сили. При цьому не використовуються належним чином наявні високотехнологічні можливості окремих галузей промисловості. Саме подальший розвиток цих галузей може позитивно вплинути на обсяг експорту і покращити економічну репутацію України на міжнародному ринку. Зробити це можливо за допомогою державної підтримки, зокрема фінансової. На даний час спрогнозувати подальшу ситуацію на міжнародному ринку є досить важким завданням. Постійні зміни у політичних і, відповідно, торгово-економічних

відносинах ускладнюють процес прогнозування майбутніх економічних тенденцій. Отже, найбільшу частку в експорті України займають галузі гірничо-металургійного комплексу та агропромислового комплексу. Проте, через обставини, які виникли в результаті війни Росії проти України, ці дві галузі не можуть забезпечувати довоєнний рівень обсягу товарів на експорт. Зокрема через те, що найбільші поклади, як і самі металургійні підприємства, зосереджені на сході України, де зараз ведуться активні бойові дії. Аграрний сектор теж несе збитки через втрату значної посівної території, незаконне вивезення продукції за межі країни та заблокування портів, через які транспортувався здебільшого весь сільськогосподарський товар. Тобто найближчим часом потенціал цих галузей невеликий, хоча й можливий, залежно від подальших політичних подій та рішень відповідних державних органів. Щодо експорту енергетичних ресурсів, то через часті удари по енергетичній структурі України та перебої з електропостачанням, було прийнято рішення про припинення експортування електроенергії з 11 жовтня.

Отже, можна зробити висновок, що задля забезпечення в майбутньому найбільш економічно вигідних результатів потрібно приділити більше уваги високотехнологічним галузям та їх розвитку. А також зробити більший фокус на експорті послуг, зокрема і в галузі ІТ. Адже останнім часом в Україні сфера послуг почала розвиватись ще більшими темпами, що має безперечно позитивний вплив і на економіку країни загалом. За підтримки держави та міжнародних організацій, а також інвесторів з усього світу провідні галузі України зможуть перейти на вищий економічний рівень, осучаснивши технології виробництва, тим самим удосконаливши свою продукцію, щоб мати змогу конкурувати з іншими високорозвиненими державами на міжнародному ринку.

Список використаних джерел:

1. Державна митна служба України. (customs.gov.ua)
2. Державна служба статистики України. (ukrstat.gov.ua)
3. Мельник Т.М. Експортний потенціал України: методологія оцінки та аналіз. 2008. Ст. 241-244

*Аліна Козуб, магістрант
Яна Попфалуші, магістрант*

*ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Пітюлич М. М., д.е.н., професор*

**ОСОБЛИВОСТІ МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ**

Тривалий час Україна протистоїть збройній повномасштабній агресії з боку росії. Протягом всього періоду дії воєнного стану громадяни країн усього світу, уряди, благодійні організації, підприємства різного масштабу спрямовують свої зусилля на допомогу біженцям, громадянам нашої держави та Збройним силам України. Однак у процесі ввезення гуманітарної допомоги на митну територію України виникає багато питань з правильністю її оформлення.

Гуманітарна допомога – це безоплатна цільова адресна допомога у грошовій чи натуральній формі (безповоротна фінансова допомога, роботи, послуги, добровільні пожертвування товарів, продуктів тощо), що надається вітчизняними або іноземними донорами у зв'язку з виникненням надзвичайної ситуації (збройний конфлікт, стихійне лихо, техногенна катастрофа тощо) [6].

У 1999 р. було ухвалено Закон України «Про гуманітарну допомогу», і за роки функціонування цього закону Україна отримала великий обсяг гуманітарної допомоги. На жаль, немає узагальнених цифр стосовно обсягів допомоги, зокрема, через те, що вона

надається різного роду та різними суб'єктами, тож немає уніфікованого обліку. За мірило можна взяти щорічні дані Управління ООН з координації гуманітарних справ (ОСНА) (рис. 1).

З даних таблиці бачимо, що найбільше значення обсягів гуманітарної допомоги припадає на 2020 рік – 122 млн. дол., що пояснюється ввезенням лікарських засобів у зв'язку з пандемією COVID-19. Обґрунтовано можна вважати, що найбільший обсяг надходжень гуманітарної допомоги буде у 2022 році, що пов'язано з введенням військового стану в Україні.

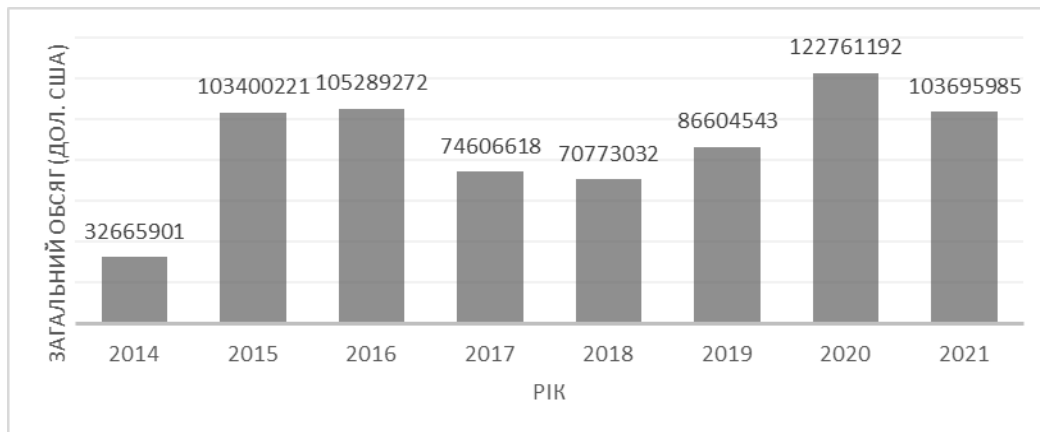

Рис. 1 Загальний обсяг наданої Україні гуманітарної допомоги протягом 2014-2021 рр. в дол.США (за даними ООН) [7]

Слід зазначити, що з початком повномасштабного вторгнення агресора 24 лютого 2022 року обсяг надання гуманітарної допомоги Україні значно збільшився. За даними Координаційного штабу з гуманітарних та соціальних питань, за перші 50 днів війни було отримано майже 924 млн дол. США благодійної допомоги для України від громадян і корпорацій із різних куточків світу, а також до України було ввезено 270 тис. тонн гуманітарної допомоги [4]. За 5 місяців поточного року, враховуючи військовий стан, найбільша частина допомоги надійшла з країн ЄС, серед яких на першому місці – Німеччина (36% всієї допомоги), далі – США (17%), Польща (11%), Нідерланди (8%) та інші країни [5]. Проте ці дані не є остаточними, і в процесі військових дій ця структура буде змінюватись. Серед основних товарів гуманітарної допомоги наданої країнами-донорами можна виокремити: готові текстильні вироби (одяг, взуття та ін.), меблі, постільні речі, матраци, медичні засоби, збірні будівельні конструкції.

Основні обсяги гуманітарної допомоги надходять через митниці Західних областей. Так, через митні пости Закарпатської митниці в Україну надійшло понад 120 тисяч тонн гуманітарних вантажів в основному з Італії, Словаччини, Німеччини, Угорщини та Чехії [1].

З метою спрощення процесу ввезення гуманітарної допомоги, урядом України було прийнято ряд змін до діючої нормативно-правової бази, зокрема:

1. Раніше гуманітарну допомогу контролювало Міністерство соціальної політики, а наразі це завдання делеговано різним органам влади та консультативно-дорадчими органам у межах відведеної компетенції [2].

2. Встановлено спрощений порядок митного оформлення – рішення Міністерства соціальної політики України не потрібне, також не застосовуються заходи нетарифного регулювання ЗЕД до більшості допомоги [1].

3. Гуманітарна допомога визнається за декларативним принципом без прийняття рішення Міністерства соціальної політики України, державною адміністрацією [2].

4. Обов'язок реєстрації в Єдиному реєстрі отримувачів гуманітарної допомоги для отримання статусу отримувача не реалізується [1].

5. Розширення категорій товарів, які визнаються гуманітарною допомогою: у т. ч. окремі спеціальні засоби індивідуального захисту та паливні матеріали, товари військового призначення. Визначено, що такі товари, як паливо, нафта тощо визнаються гуманітарною допомогою та безоплатно передаються на потреби ЗСУ та військовим. На бензин, дизельне паливо, скраплений газ встановлено ставку акцизу 0% та зменшено розмір ПДВ [3].

6. Митне оформлення гуманітарної допомоги відбувається за місцем перетину кордону України шляхом подання спеціально розробленої форми Декларації для гуманітарних товарів, що формується на кожну окрему вантажівку і подається в паперовій чи електронній формі. Декларування проводиться особою, яка перевозить товар (наприклад, водієм або уповноваженою особою), при цьому дозволи від отримувача не потрібні, що скорочує витрати на оформлення договорів та пошуки митного брокера [2].

Можна стверджувати, що запровадження чисельних змін у законодавстві суттєво полегшили процедуру ввезення гуманітарної допомоги в Україну. Завдяки спрощенню процедур для постачальників та отримувачів гуманітарної допомоги та самовідданій роботі працівників митниць, логістичних складів, перевізників, люди, які постраждали від воєнних дій, швидше отримують необхідне.

Список використаних джерел:

1. Єдиний веб-портал виконавчої влади України / Новини. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/za-chotiri-dobi-na-teritoriyu-ukrayini-bulo-vvezeno-bilshe-18-tisyach-tonn-gumanitarnoyi-dopomogi>
2. Механізм надання державою гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/07/Mehanizmy-nadannya-derzhavnoyu-gumanitarnoyi-dopomogy-v-umovah-voynnogo-stanu.pdf>
3. Накліцький Д., Герасимчук Є. Митне оформлення товарів на період воєнного стану: ключові новації для бізнесу. URL: https://biz.ligazakon.net/news/210518_mitne-oformlennya-tovarv-na-perod-vonnogo-stanu-klyuchov-novats-dlya-bznesu
4. Національна тристороння соціально-економічна Рада / Гуманітарна допомога держави. URL: <http://www.ntser.gov.ua/ntser-profspilku/zayavu-ta-iniciativu/1657>
5. Офіційний веб-портал парламенту України / Текстові публікації. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/224488.html>
6. Про гуманітарну допомогу: Закон України від 22.10.1999р. №1192-XIV: станом на 16.06.2022р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text>
7. Управління ООН з координації гуманітарних справ (ОСНА) / Ukraine. URL: <https://fts.unocha.org/appeals/475/summary>

*Владислав Лесюк, аспірант кафедри
економіки та міжнародних економічних відносин,
Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава
Науковий керівник: Макаренко П. М., д. е. н., професор*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ЧАСТИНА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

На сьогодні аграрний сектор залишається одним із головних напрямів зовнішньоекономічної діяльності України. Для національної економіки важливим є забезпечення ефективної та конкурентоспроможної діяльності аграрних підприємств для збільшення доходів не лише підприємств, але і національної економіки. Тільки послідовна зовнішньоекономічна політика держави здатна допомогти аграрним підприємствам не лише збільшити доходи, проте і зайняти нові позиції на світовому аграрному ринку.

В Україні є усі сприятливі умови для розвитку та функціонування аграрного сектору, який здатний забезпечити внутрішнє споживання екологічно чистої та якісної, продукції АПК, а також нарощувати її постачання на світові ринки в країні ЄС. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС дала можливість аграрним підприємствам адаптуватися до ринкового середовища [1].

Конкурентоспроможність аграрного підприємства є головною ознакою, яка характеризує наявність та розвиток підприємством сукупності матеріальних і фінансових можливостей, які обумовлюють його здатність до ефективної роботи на ринках продажу своєї продукції. Вона акумулює сукупність внутрішніх і зовнішніх чинників, які відображають відповідність підприємства вимогам конкурентного середовища та його потенційні можливості при зміні ринкової кон'юнктури, а також здатності аграрного підприємства оперативно реагувати та пристосовуватися до чинників змінного зовнішнього середовища [2, с. 10 – 11].

Запорукою успішності господарюючого суб'єкта в конкурентній боротьбі та у прийнятті відповідних управлінських рішень виступає підтримка і розвиток ключових джерел формування конкурентних переваг, які враховують прибутковість і ефективність функціонування підприємства, перспективну продуктивність його інноваційних перетворень і адекватну ринкову віддачу. Ефективні управлінські рішення неможливі без добре налагодженої планово-аналітичної роботи, яка містить у собі комплексний аналіз діяльності підприємства з використанням розробленої системи показників і оцінкою їх впливу на приріст рівня конкурентоспроможності [3, с. 9 – 10].

Угода про асоціацію між Україною та ЄС пропонує аграрним підприємствам значно збільшити свій прибуток, ефективно розвивати свою підприємницьку діяльність та стати більш пізнавальними за межами країни. Однак не всі підприємства України мають змогу використати цю можливість, адже причиною цього є малообізнаність з європейськими програмами та мала кількість фахівців, які можуть надати певну необхідну інформацію, щодо каналів збуту продукції, їх доставку. Головна проблема експорту сільськогосподарської продукції пов'язана, в першу чергу, із досить високими вимогами законодавства ЄС щодо показників безпеки та якості продукції. Експортуючи сільськогосподарську продукцію, аграрними підприємствами повинні бути дотриманні санітарні та фітосанітарні заходи, які гарантують, що споживачам постачається безпечна та якісна продукція [1].

Формування конкурентоспроможності аграрного підприємства має здійснюватися шляхом створення системи агротехнічних і техніко-технологічних заходів виробництва аграрної продукції та її збуту, упровадження новітніх технологій переробки, зберігання і реалізації аграрної продукції, упровадження проектів щодо відтворення і поліпшення ґрунтів сільськогосподарського призначення [5, с. 104 – 105].

Основними причинами уповільнення розвитку аграрних підприємств є: інфраструктурне відставання в розвитку вітчизняного аграрного ринку у порівнянні з іншими товарними ринками, деформація економічних інтересів та негармонійний характер розподілу доходів між функціональними групами підприємств учасників ринку, відсутність розвинутих каналів збуту продукції аграрних підприємств, непрозорість ціноутворення фактично на всіх стадіях ринкового розподілу продукції [4, с. 44].

Таким чином, зовнішньоекономічна політика України має опиратися на підвищення рівня конкурентоспроможності аграрних підприємств як запоруки використання наявних можливостей та послідовного розвитку національної економіки. Приведення аграрного виробництва в Україні до міжнародних норм можливе лише за безпосереднього впливу з боку держави. В національній економіці мають бути створені такі умови для діяльності аграрних підприємств за яких буде можливим забезпечення підвищення якості сільськогосподарської продукції та відповідне збільшення доходів виробників.

Список використаних джерел

1. Доцюк С. О. Сучасні аспекти зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств України. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 39. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-21> (дата звернення: 20.11.2022).
2. Сітковська А. О. Сучасні підходи до оцінювання конкурентоспроможності аграрних підприємств. *Агросвіт*. 2013. № 5. С.10 – 13.
3. Сітковська А. О. Формування механізму управління конкурентоспроможністю аграрного підприємства. *Агросвіт*. 2016. № 18. С. 9 – 13.
4. Орел В. М., Таран Н. В. Інструменти ринкової адаптації систем управління конкурентоспроможністю продукції аграрних підприємств. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2017. № 1. С. 40 – 50.
5. Ржепішевська В. В., Ключко Н. С. Логістичні засади забезпечення конкурентоспроможності підприємств сільського господарства. *Фінансовий простір*. 2018. № 2 (30). С. 101 – 111.

*Валерія Огородник, к.е.н., доцент
Вікторія Ацбергер, магістрант
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород*

МИТНА ПОЛІТИКА ЯК ФОРМА РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

На всіх історичних етапах розвитку держави зовнішньоекономічна діяльність впливала та впливає на вирішення економічних проблем на різних рівнях

Зараз немає практично жодної галузі в промислово розвинутих країнах, що не була б втягнута в сферу зовнішньоекономічної діяльності.

Держава в особі органів публічного адміністрування здійснює за допомогою визначених нормативно-правовими актами методів цілеспрямоване упорядкування та регулювання ЗЕД. Слід зазначити, що це відбувається без прямого керівництва державою зовнішньоторговельними відносинами.

Історично першою формою державного регулювання зовнішньої торгівлі є державна митна політика. Згідно з Митним кодексом України, – це система принципів та напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтересів і забезпечення митної безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до світової економіки [2].

На думку багатьох експертів, правильно вибудована митна політика є проявом успішної зовнішньоекономічної діяльності держави.

О. Гребельника вважає, що митна політика це провадження зовнішньої та внутрішньої економічної політики країни, що ґрунтується на виборі оптимальної моделі взаємовідносин зі світовою системою господарювання: протекціонізмом, вільною торгівлею, або гармонійне їхнє поєднання [1, с. 23].

Практично у всіх країнах світу державними органами здійснюється регулювання ЗЕД через митну політику.

Спрямованість цілей митної політики на захист ринку товарів і на стимулювання розвитку національної економіки обумовлює її тісний зв'язок з внутрішньою політикою держави. Як складова частина зовнішньої політики держави, митна політика покликана реалізовувати зовнішньоекономічні інтереси держави, щоб не лише захищати національну економіку від розвалу, але і сприяти проведенню її структурної перебудови з метою пожвавлення, оздоровлення і подальшого підйому [3].

Отже, державна політика у сфері державної митної справи є засобом забезпечення інтересів держави та національної економіки.

Формування митної політики передбачає необхідність врахування двох важливих (і протилежних за змістом) підходів (форм) її формування: протекціонізм і *фрітрейдерство*.

Про протекціонізм і фрітрейдерство, їх співвідношення у державній політиці написані стоси робіт - від робіт класиків політичної економії та їх попередників до популярних навчальних посібників. Але актуальність цих категорій не втрачає свою актуальність вже кілька століть. Щобільше, сьогодні, теорія і практика співвідношення протекціонізму та фрітрейдерства набуває підвищеної актуальності.

Сам термін протекціонізм (від лат. *Protektio* - заступництво, захист) означає систему заходів державної політики, спрямовану на захист внутрішньої економіки від іноземної конкуренції, преференції вітчизняному капіталу за його участь в міжнародній торгівлі.

Що стосується фрітрейдерства (від англ. *freetrade* - вільна торгівля), то його визначають як політику, в основі якої лежить свобода торгівлі.

Свобода вибору, свобода підприємництва, свобода торгівлі — найвищі цінності людського буття. Як абстрактні суспільні категорії вони безперечні. Однак, не слід нехтувати застереженнями стародавніх мислителів, сформульованих ними у питаннях *Cui bono?*, *Cui prodest?* У чий інтересах? Кому вигідно?

Мало того, сьогодні важливість відповідей на ці питання зачіпають інтереси сотень країн світу, мільярди людей. Тому і в минулі часи, і сьогодні, ідеї вільної торгівлі ставилися і ставляться під сумнів.

Слід зазначити, що геоекономічна реальність, і з нею погляди на протекціонізм і фрітрейдерство змінюються, а в окремі періоди досить інтенсивно.

Для опису сучасного стану міжнародних відносин використовуються такі терміни як поляризація, ізоляція, непередбачуваність нових загроз і ризиків в умовах турбулентності світового ринку. Знову дискутуються питання національного прагматизму та глобалізму, закритості та транспарентності міжнародних торговельних та інших відносин, нових явищ у використанні політики протекціонізму та фрітрейдерства.

При реалізації фрітрейдерської чи протекціоністської політики, держава може використати у своїх інтересах різноманітні пограничні зовнішньоторговельні режими: національний режим, режим найбільшого сприяння, преференційний режим, режим не дискримінації у торгівлі.

У сучасному світі зовнішньоторговельна політика держав являє собою поєднання обох протилежностей, що оптимізується залежно від обставин.

Список використаних джерел:

1. Гребельник О. Митна справа : підручник 4-те вид., оновл. та доповн. : Центр учбової літератури. 2014. 472 с.
2. Митний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2012, № 44-45, № 46-47, № 48, ст.552. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
3. Науменко В. П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні / В. П. Науменко, Л.В.Пашко, В. А.Русков. - Київ, - 2004. - 420 с.

Михайло Пітюлич, д.е.н., професор,
Валерія Мисько, магістрант

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна

ОСОБЛИВОСТІ МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ТОВАРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасний етап розвитку української державності пов'язаний з трансформацією національної економіки під впливом військових дій. Внаслідок військової агресії РФ в Україні сформувались умови, коли, з однієї сторони, кількість суб'єктів підприємницької діяльності, а відповідно і вітчизняних товаровиробників суттєво скоротилася, що спровокувало дефіцит певних видів товарів і продовольства, а також їх здорожчання. З іншого боку, багато іноземних контрагентів не виконують своїх умов щодо продажів товарів в Україну через нестабільність соціально-економічної ситуації в Україні. Наслідком таких процесів стало те, що в Україні різко скоротилися обсяги зовнішньоторговельних операцій, а також зазнали змін їх склад і структура, де основу почала формувати гуманітарна допомога.

Згідно з офіційними даними Державної митної служби України, у зв'язку з агресією РФ, лише у березні 2022 року експорт українських товарів скоротився вдвічі (2 654 млн. дол. США), імпорт – більш, ніж втричі (1 754 млн. дол. США), порівняно з даними за лютий 2022 року (5 426 млн. дол. США та 6 191 млн. дол. США відповідно) [3]. Тому вважаємо актуальним висвітлення превентивних заходів, здійснених державою у міжнародній торгівлі, покликаних запобігти виникненню дисбалансів на українському споживчому ринку та забезпечити задоволення потреб, які диктують воєнні умови.

Насамперед слід звернути увагу, що держава з введенням воєнного стану чи не в першу чергу спробувала врегулювати питання щодо ввезення найбільш необхідних для життєзабезпечення та оборони країни товарів. Так, відповідно до Постанови Кабміну №174 [2], яку було прийнято 1 березня 2022 року, пропуск через митний кордон та порядок митного оформлення гуманітарної допомоги в Україні від донорів (юридичних та фізичних осіб) було максимально спрощено, адже пропуск гуманітарної допомоги здійснюється за місцем перетину митного кордону України на підставі декларації, заповненої особою, що перевозить товар, та без застосування заходів нетарифного регулювання ЗЕД. Наслідком цього стало скорочення тривалості митного оформлення гуманітарних вантажів митними інспекторами, так за інформацією Комітету Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів, загальний обсяг гуманітарної допомоги, що надійшла в Україну за січень-травень 2022 року, становить 3,9 тисяч тонн. Надходження гуманітарної допомоги для України було оформлено на адресу 180 благодійних фондів та організацій від 29 країн-донорів [4].

Відносно імпорту товарів і послуг, то на період воєнного стану разом із стандартним способом проходження митного контролю запроваджується спрощений спосіб, згідно з яким митний контроль та митне оформлення товарів, які ввозяться на митну територію України через пункти пропуску державного кордону України, здійснюється без справляння митних платежів шляхом подання декларантом митному органу попередньої митної декларації без проведення митного огляду, без застосування фітосанітарного контролю, заходів нетарифного регулювання ЗЕД (крім державного експортного контролю) безпосередньо у пунктах пропуску на митниці [6].

Аналізуючи окремі показники спеціальної митної статистики ДМСУ, можна зазначити, що протягом перших місяців повномасштабного вторгнення відбулось зниження рівня оформлення митних декларацій та інших митних документів на кордонах країни. Так, кількість оформлених митних декларацій форми МД-2 за січень-вересень 2022 року становила 2 650,6 тис. шт., що у порівнянні з аналогічним періодом 2021 року менше на

29,2%. Зовсім протилежною є динаміка щодо обсягів поставок товарів, зокрема транспортних засобів, так, загальна вага пропущених товарів на кордонах з країнами ЄС у січні-вересні 2022 року становила 44,38 млн. тонн, що на 7,58 млн. тонн більше за аналогічний період попереднього року, тим часом транспортних засобів було переміщено 5,61 млн. од. (у січні-вересні 2021 року – 4,63 млн. од.) [3].

Причиною такого зростання показників стало впровадження повної лібералізації щодо ввезення транспортних засобів громадянами. 5 квітня 2022 року набув чинності Закон України № 2142-IX [1], згідно з яким на період дії воєнного стану на території України звільняються від оподаткування ввезим митом, ПДВ та акцизним податком операції з ввезення фізичними особами на митну територію України легкових автомобілів, кузовів до них, причепів та напівпричепів, мотоциклів, транспортних засобів, призначених для перевезення 10 осіб і більше, транспортних засобів для перевезення вантажів у митному режимі імпорту. Мета закону – прискорити завезення автомобілів, придбаних на потреби ЗСУ, медиків і волонтерів, які допомагають армії, а також для тих, хто втратив свій транспорт внаслідок російської агресії. Втім, багато громадян скористалося даними змінами з іншими цілями, так, з 9 квітня по 19 травня в Україну завезли майже 100 тис. автомобілів, серед них велику частку зайняли автомобілі преміум-класу, які не були метою введення «нульового мита». Таким чином, 1 липня 2022 року даний закон втратив чинність.

При оформленні товарів на експорт також відбулися значні зміни, серед них оформлення T1UA (транзитної декларації по території ЄС) через нову комп'ютеризовану систему транзиту – NCTS, відповідно до якої для доставки вантажів з однієї країни до іншої подається єдиний транзитний документ: від митниці відправлення до митниці призначення. Це прискорює проходження митних формальностей на кордоні, зменшує витрати для підприємств, а головне забезпечує підвищення безпеки перетину державного кордону в умовах воєнного стану. В системі зареєструвалися понад 1100 трейдерів, тобто, навіть, незважаючи на війну, суб'єкти ЗЕД почали активно користуватися системою на національному рівні, так, 1 жовтня 2022 року було оформлено першу транзитну декларацію на виїзд з України, за якою вантаж вирушив через Польщу до ФРН [5].

Підсумовуючи можна зазначити, що держава з свого боку створила більш ліберальні умови щодо ведення зовнішньоторговельної діяльності, а також операцій із ввезенням гуманітарної допомоги. У свою чергу, митні органи в умовах воєнного стану працюють в посиленому режимі, адже повинні забезпечити якомога швидший процес митного оформлення вантажів, включаючи гуманітарну допомогу. Все вище відмічене повинно активізувати зовнішньоекономічну діяльність вітчизняних суб'єктів, а відповідно створити позитивний мультиплікаційний ефект в соціально-економічному розвитку нашої країни.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану» від 24.03.2022 № 2142-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20>
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану» від 01.03.2022 № 174. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/174-2022-п>
3. Офіційний вебсайт Державної митної служби України / Статистика та реєстри. URL: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri>
4. Офіційний вебпортал парламенту України / Текстові публікації. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/224488.html>
5. «Маленький вступ» до ЄС: перші результати дії «митного безвізу» для України / Вебсайт Укрінформ // Економіка. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3588240-malenkij-vstup-do-es-persi-rezultati-dii-mitnogo-bezvizu-dla-ukraini.html>

6. Спрощений митний контроль та митне оформлення товарів – офіційне роз'яснення / Вебсайт Європейської Бізнес Асоціації. 2022. URL: <https://eba.com.ua/sproshhenyj-mytnyj-kontrol-ta-mytno-oformlennya-tovariv-ofitsijne-roz-yasnennya/>

*Олександра Сабадош, магістрант
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Чубарь О.Г. к.е.н., доцент*

ДІЯЛЬНІСТЬ МИТНИХ ОРГАНІВ У СФЕРІ ПРОТИДІІ ПОРУШЕННЯМ МИТНИХ ПРАВИЛ

У ринковій економіці держава має широкий спектр інститутів для застосування організаційних та економічних механізмів для захисту своїх національних стратегічних пріоритетів. Одним із таких інститутів є митні органи, метою яких є забезпечення економічної стабільності та національних інтересів України. У своїй діяльності митні органи керуються принципом вибірковості в процесі митного контролю, зазвичай обмежуючись формами митного контролю, які є обов'язковими та достатніми для забезпечення регулювання митного законодавства [4].

Успішність діяльності митних органів із забезпечення економічної безпеки залежить від ряду факторів, важливим з яких є ефективне управління цими органами. Грамотна і послідовна реалізація управлінських рішень у життя неможлива без оцінки ефективності діяльності митних органів, яка дозволяє визначити, наскільки вдало вони обрали напрямок своєї роботи та оцінити результати.

В умовах поглиблення та прискорення процесу євроінтеграції особливого значення набуло попередження та виявлення митних правопорушень [1]. Адже порушення митних правил негативно позначається на економічних інтересах нашої країни, що, в свою чергу, впливає на рівень життя людей.

Територіальне розташування України, проходження по ній торговельних шляхів, що пролягають з півночі на південь і зі сходу на захід, приваблює не лише іноземних партнерів, а й так званих прибічників нелегального бізнесу.

Порушення митних правил є специфічним видом протиправної діяльності, що здійснюється у зовнішньоекономічних операціях, у зв'язку з чим вирішення проблеми підвищення ефективності боротьби з ними полягає в комплексному використанні можливостей митних органів зацікавлених держав [1].

Одним із напрямів діяльності, в якому може проявлятися велика кількість порушень, що завдають шкоди національній економіці, є зовнішньоекономічний напрям.

У зв'язку з економічними та фінансовими наслідками торгівлі контрабандою та контрафактною продукцією виникає необхідність контролю товарів, що переміщуються через митний кордон України [3]. Результатом протиправної діяльності є скорочення податкових надходжень від міжнародної торгівлі та міжнародних операцій, зменшення митних платежів у доходній частині бюджету, придушення розвитку легального виробництва, тимчасове зупинення процесів створення нових виробничих потужностей та залучення у господарський обіг якісної продукції національного виробництва, а також інші фактори, що гальмують розвиток національної економіки країни.

Основними економічними заходами боротьби з порушеннями митного законодавства є оптимізація податкового законодавства в частині оподаткування імпорту товарів (імпортне мито, податок на додану вартість та акцизи на імпорт) та встановлення відповідних податкових умов для розвитку вітчизняних товаровиробників (податок на прибуток підприємств, інші податки), а також спрощення процедур митного контролю, оскільки ефективність діяльності митних органів у сфері боротьби з митними правопорушеннями

залежить саме від належної організації митного контролю з метою забезпечення того, щоб державні органи, підприємства та їх посадові особи, а також громадяни, дотримувались митних правил переміщення транспортних засобів, товарів та інших предметів через митний кордон України для захисту економічних інтересів країни.

Основними напрямками вдосконалення адміністративно-правової протидії порушенням митних правил є: а) інституційна реорганізація; б) організаційні заходи; в) ефективна взаємодія між суб'єктами ЗЕД, між українськими митними органами та органами країн ЄС; г) подолання прогалин і колізій у чинному законодавстві[2].

У зв'язку з високими вимогами до якості та ефективності діяльності митних органів та необхідністю дотримання міжнародної практики ведення торговельних операцій виникає потреба у подальшому вдосконаленні фінансових послуг органів, що забезпечують митну безпеку. Важливість покращання роботи цієї структури також викликана намірами України щодо асоціативного членства в ЄС та створення зони вільної торгівлі.

Список використаних джерел:

1. Додін Є. В. Правоохоронна функція митних органів. Митна справа. 2009. № 6. С. 76–84.
2. Лисенко О. М. Методологія виявлення та припинення порушень митного законодавства. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2013. № 6. С. 125–128.
3. Соломенко Г. В. Адміністративно-правові засади боротьби з порушеннями митних правил: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь, 2017. 20 с.
4. Сучасна парадигма фіскальної політики України в умовах формування суспільства сталого розвитку : монографія / А. І. Крисоватий, Т. Я. Маршалок, Л. П. Амбрик [та ін.] ; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. А. І. Крисоватого. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. С. 50–58.

Еріка Тюк, магістрант

*ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна
Науковий керівник: Пітюлич М.М., д.е.н., професор*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ КВОТ І ЛІЦЕНЗІЙ ПРИ РЕГУЛЮВАННІ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ В УКРАЇНІ

У період сучасних глобалізаційних процесів, розвитку й удосконалення системи законодавства, збільшення обсягів товаропотоків відбуваються чималі зміни у сфері світової зовнішньої політики.

Починаючи від 2013-2014 років, Україна як держава, що прагне змін та істотних удосконалень, різко змінила вектор своїх зовнішньополітичних пріоритетів від пострадянського простору до більш особливого – європейського. Відповідне рішення сприяло початку економічному та політичному співробітництву України з провідними країнами-членами Європейського союзу (надалі – ЄС), пошуку численних перспектив, досвіду для власного розвитку і зміцнення країни на світовій арені.

Одним із важливих напрямків процесу євроінтеграції постали умови удосконалення системи зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД) України, зокрема вступ та виконання основних вимог торговельно-економічних угод з ЄС, таких як Світова організація торгівлі (далі – СОТ), Поглиблена і всеохопна зона вільної торгівлі (надалі – ПВЗВТ). Серед ключових засобів регулювання зовнішньої торгівлі, що дедалі більше набуває актуального значення являється система квотування та ліцензування експортно-імпорتنних операцій, що належать до складу кількісних інструментів нетарифного регулювання.

Особливості функціонування системи встановлення квот та ліцензій в Україні підпадають під дію Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 року №959-ХІІ. Так, враховуючи статтю 16 вищенаведеного закону, ліцензування зовнішньоторговельних операцій передбачає сукупність чітко визначених дій центрального органу виконавчої влади щодо надання відповідного дозволу суб'єкту ЗЕД на здійснення зовнішньоторговельних операцій [4]. Таким виконавчим органом в Україні є Міністерство економічного розвитку і торгівлі.

Ліцензування ЗЕД може бути самостійним інструментом державного регулювання, або ж виступати складовою частиною квотування. Система квотування зовнішньоторговельних операцій передбачає кількісне чи вартісне обмеження експортно-імпортних операцій на певний проміжок часу [2, с.277]. Такі обмеження на зовнішньоторговельні операції визначаються відповідно до зобов'язань України у рамках СОТ, ПВЗВТ. Відповідно до двосторонніх домовленостей, квоти є додатковим елементом лібералізації торгівлі [1].

Як відомо, Україна має неабиякий потенціал у агропромисловій сфері, успішність та розвиток якого залежить від обсягу встановлення квот та ліцензій, зокрема, можливості їх отримання на товари, що відіграють критично важливу роль для економіки торговельних партнерів.

Так, задля формування раціональної структури експорту та імпорту окремих видів товарів, уряд України затвердив перелік товарів, що підпадають під систему встановлення квот та ліцензій. Серед них: овес та просо, цукор, жито, сіль, золото та срібло, м'ясо курей свійських та великої рогатої худоби та інші [3]. Варто зазначити, що на один вид товару може встановлюватися лише один вид ліцензії та квот.

Серед актуальних проблем встановлення та застосування квот та ліцензій переважають:

1. Відсутність чіткого механізму встановлення квот та ліцензій на товарні групи, що підпадають під потребу державного регулювання.
2. Наявність чималої корупційної системи.
3. Невідповідність чинного законодавства. Мається на увазі застарілість Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» № 959-ХІІ від 16.04.1991 року, що неодноразово піддавався змінам.
4. Складність та тривалість процедур отримання ліцензій та встановлення квот та інші.

Вирішення всіх наявних проблем є доволі складним завданням уряду країни, то ж пропонується:

1. Прийняти новий закон про зовнішньоекономічну діяльність, що сприятиме розвитку сучасних тенденцій регулювання зовнішньої торгівлі. Новий закон має забезпечити відповідність його положень до чинних умов ЄС, СОТ, ПВЗВТ.
2. Спростити процедури та формальності щодо отримання експортно-імпортних ліцензій та квот. Пропонується удосконалювати електронну систему бази даних, що сприятиме уникненню корупційних дій, тим самим, унеможливлючи особисті контакти із заявником та працівниками виконавчого органу.
3. Зменшити кількість міжнародних торговельних операцій, що підлягають ліцензуванню експорту та імпорту та переглянути і скоротити перелік товарних груп, які підлягають регулюванню чи обмеженню на експорт-імпорт. Зменшити термін розгляду відповідних заяв.
4. Застосовувати на практиці методи адміністрування квот експорту-імпорту відповідно до методик СОТ. До прикладу: «хто перший прийшов, той перший обслуговується», проведення аукціону квот чи безоплатна передача прав на квоту.

Список використаних джерел:

1. Волошин Р. В. Актуальні проблеми квотного регулювання торгівлі агропродовольчими товарами між Україною та ЄС / Р.В. Волошин // Ефективна економіка. - № 8. - 2017. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5731>.

2. Митна справа : підручник / за ред. д-ра екон. наук, проф. М. І. Крупки ; [М. І. Крупка, О. В. Грін, О. Т. Замасло та ін.]. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. – 572 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://econom.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/10/Mytna-sprava.pdf>.
3. Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2022 рік [Електронний ресурс] / Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 року № 1424 зі змінами. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1424-2021-%D0%BF#Text>.
4. Про зовнішньоекономічну діяльність [Електронний ресурс] / Закон України від 16.04.1991 року № 959-ХІІ зі змінами. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>.

*Ольга Чакій, к.е.н., доцент
Микола Куцак, магістрант*

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

ДЖЕРЕЛА НЕТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Весь комплекс взаємодоповнюючих тарифних і нетарифних заходів, що постійно змінюються крізь призму безперервного розвитку виробничих сил та інтересів виробників і споживачів, його міжнародно-правових і національних регулятивних режимів, становить механізм регулювання зовнішньої торгівлі. Сьогодні спрощення формальностей і процедур міжнародної торгівлі повсюдне[1].

Водночас практика довела, що багато країн активно використовують заходи нетарифного контролю, особливо неявні протекціоністські заходи, у своїй зовнішньоекономічній політиці. Зауважимо, що їх застосування має тенденцію до розширення та їх кількість збільшується разом із логічним процесом зменшення ролі мита як інструменту торговельної політики. За таких обставин все щезає практичним значенням дослідження джерела нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності з правової точки зору.

Слід зазначити, що у вітчизняних і зарубіжних теоріях немає єдиної думки щодо комплексного виділення визнаного нетарифного регулювання, відсутня єдина класифікація їх інструментів. Так, на глобальному рівні міжнародні організації (Секретаріат ГАТТ/СОТ, ЮНКТАД, Міжнародна торговельна палата, Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Всесвітня митна організація тощо), проте офіційного визначення цього поняття не існує [3].

Відповідно до класифікації інструментів нетарифного регулювання, розробленої СОТ, можна виділити, зокрема, такі категорії: державне втручання в економіку; характеристики митних та адміністративних процедур; стандарти та інші спеціальні вимоги до товарів; специфічні торговельні бар'єри, та імпорتنі податки і збори[4].

Розглядаючи заходи нетарифного регулювання у площині національної правової регламентації, Митний кодекс України розкриває вказане поняття через не пов'язані із застосуванням мита до товарів, що переміщуються через митний кордон України, встановлені відповідно до закону заборони та/або обмеження, спрямовані на захист внутрішнього ринку, громадського порядку та безпеки, суспільної моралі, на охорону здоров'я та життя людей і тварин, охорону навколишнього природного середовища, захист прав споживачів товарів, що ввозяться в Україну, а також на охорону національної культурної та історичної спадщини.

Наукова доктрина наводить класифікацію заходів нетарифного регулювання на економічні (особливі види мита, різні податки та збори, заходи валютного регулювання) та

адміністративні (ембарго, ліцензування, квотування, монополістичні заходи, використання з протекціоністською метою стандартів і технічних норм, додаткових документів та процедур) [5].

Отже, аналізуючи надані нормативно закріплені та науково досліджені класифікації заходів нетарифного зовнішньоекономічної діяльності, ми можемо припустити, що джерелами нетарифного як способами зовнішнього вираження є нормативно-правовий акт (прикладом виступає Податковий кодекс України, Митний кодекс України) як симбіотична реалізація економічно-адміністративного заходу; індивідуальний акт (видача ліцензій, квот суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності тощо); міжнародно-правовий договір (дво- та багатосторонні угоди між державами); правовий звичай (правила Інкотермс, розроблені МТП), а також судова практика Міжнародного комерційного арбітражу.

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 44–45, № 46–47, № 48. Ст. 552.
2. Стеблянюк М. Д. Зарубіжний досвід визначення поняття нетарифного регулювання. Вісник Академії митної служби України. Сер.: Економіка. 2012. № 1. С. 108-113.
3. Щербатюк Н. В. Класифікація заходів нетарифного регулювання. Часопис Київського університету права. 2012. № 2. С. 111–116.
4. Шевчук С. В. Нетарифне регулювання як важливий механізм забезпечення митних інтересів держави. Економіка та держава, № 3, 2019, С. 71–77.
5. Classification of Non-Tariff Measures. February 2016 Version. Division on International Trade in Goods and Services, and Commodities. United Nations Conference on Trade and Development. Geneva, 2013. 48 p. Ч

*Ольга Чакій, к. е. н., доцент
Роберт Мартин, магістрант*

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

РОЛЬ І МІСЦЕ МИТНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В СИСТЕМІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРІОРИТЕТІВ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ

В умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів митне оподаткування є одним з основних фінансових інструментів регулювання розвитку та реалізації податкової політики. Від реалізації пріоритетів розвитку податкової політики залежить добробут національної економіки.

За законодавством України через митний кордон України дозволено переміщувати будь-які товари, крім тих, що визначені законодавством як заборонені. Усі операції переміщення товарів через митний кордон України підлягають митному контролю та митному оформленню.

Процедури та операції митного контролю та митного оформлення мають уніфікований (загальний) характер. За своєю суттю та змістом ці операції не відрізняються за країнами і не залежать від країни експорту чи країни імпорту. Виняток становлять транспортні засоби комерційного призначення, що використовуються для переміщення товарів та/або пасажирів через митний кордон України. В цьому випадку ці транспортні засоби можуть тимчасово ввозитися на митну територію України і з них не справляються митні платежі та не застосовуються заходи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності [1, Стаття 189].

Митне оподаткування є одним з інструментів регулювання зовнішньоторговельної, митної та податкової політики держави. Саме митні платежі становлять основу економічних методів регулювання митної, податкової та зовнішньоекономічної діяльності держави.

Сутність та зміст митного оподаткування найкраще проявляється при дослідженні функцій митних платежів. Загалом функції митних платежів є похідними від функцій податків, тому несуть те саме навантаження і зміст у їх розумінні. До основних функцій, які є спільними належать:

- фіскальна функція;
- розподільча функція;
- регулююча функція;
- контрольна функція.

За рахунок митного оподаткування відбувається наповнення Державного бюджету України. Платежі та збори в рамках митного оподаткування є непрямими податками, які виконують фіскальну функцію.

Обсяг надходження до Державного бюджету України від митних платежів та зборів залежить від правильності їх нарахування, що здійснюється митними органами.

Зокрема в п.27 ст.4. Митного кодексу України [1] встановлено, що митні платежі, це:

а) мито - це вид непрямого оподаткування, яке пов'язане із зовнішньоекономічною діяльністю, тобто це є податок з переміщення товарів при експорті, імпорті, транзиті; [2]

б) акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) - це непрямий податок на високорентабельні та монопольні товари, що включається у ціну продукції (алкогольні напої, тютюн, легкові автомобілі, нафтопродукти та електроенергія). Він зазвичай приносить значні прибутки від продажу високорентабельних і дефіцитних товарів. Також завдяки йому держава може контролювати виробництво і реалізацію підакцизних товарів, збільшуючи чи зменшуючи ставку податку на них, і цим самим впливати на попит і пропозицію, яка виникає на ринку [4, с. 211].

в) податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів (продукції). Податок на додану вартість (далі – ПДВ) – непрямий податок, що належить до категорії універсальних акцизів, тобто характеризується широкою базою та єдиною ставкою оподаткування. ПДВ є основним бюджетоутворюючим податком. На сучасному етапі його частка в структурі податкових надходжень Державного бюджету України складає близько 50% [3, с. 26].

В таблиці 1. наведено надходження митних платежів до Державного бюджету України у 2019-2021 роках.

Аналіз таблиці 1. засвідчує, доволі значну питому вагу ПДВ у доходній частині державного бюджету, тобто за рахунок ПДВ покривається приблизно половина доходів.

Зокрема, протягом 2019-2021 років питома вага ПДВ становила 38,26% у 2019 році; 37,6% у 2020 році; та 41,7% у 2021 році. Питома вага митних платежів у Державному бюджеті змінювалась з 32,3% (у 2019 році), до 28,5% (у 2020 році) та 23,5% (у 2021 році). При найскромніших оцінках за рахунок акцизного податку покривається понад 10% доходів Державного бюджету України. Зокрема, протягом 2019-2021 років питома вага акцизного податку становила 13,85% у 2019 році; 14,4% у 2020 році; та 14% у 2021 році.

Загалом трапляються випадки порушення правил переміщення товарів через митний кордон України. Прикладами таких порушень є кілька способів:

1. ввезення поза пунктами пропуску митного кордону України;
2. приховування підакцизних товарів;
3. підроблення марок акцизного податку (в основному це стосується тютюнових виробів і алкогольних напоїв);
4. здійснення "псевдоекспорту" підакцизних товарів, вироблених в Україні (з метою несплати податку та їх "тіньової" реалізації).

*VII Всеукраїнська науково-практична конференція
«Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин:
виклики глобалізації та регіональні аспекти»*

Тому завданнями митних органів є не тільки оформлення, розрахунок та стягнення митних платежів, а ще і контроль за переміщенням товарів, повнотою та своєчасністю стягнення митних платежів.

Таблиця

Надходження митних платежів до Державного бюджету України у 2019-2021 роках,

млн.грн

№	Показник	рік		
		2019	2020	2021
1	Всього доходів до державного бюджету без урахування міжбюджетних трансфертів	989 619,9	1 065 368,9	1 284 320,3
2	Податкові надходження	1 070 321,8	1 136 687,2	1 453 804,1
2.1.	Митні платежі	319 849, 4	304 574,0	301 233,0
2.2.	Акцизний податок з ввезених на територію України підакцизних товарів	53 460,8	57 846,8	79 592,8
2.3.	ПДВ із імпортованих на територію України підакцизних товарів	289 760,4	274 113,5	380 714,4
3	Питома вага митних платежів у Державному бюджеті, %	32,3	28,5	23,5
4	Питома вага ПДВ у Державному бюджеті, %	38,26	37,6	41,7
5	Питома вага акцизного податку у Державному бюджеті, %	13,85	14,4	14,0

Джерело: складено автором за даними [6]

Основне призначення митного оподаткування полягає у забезпеченні вирішення двоєдиного завдання. З одного боку, потрібно встановити оптимальний розмір митних податків, які не стримуватимуть, а стимулюватимуть розвиток торговельних відносин, а з іншого боку потрібно забезпечити такий розмір надходжень від митних платежів, який наповнить Державний бюджет. Тому потреба в митних платежах визначається з урахуванням пріоритетів розвитку податкової політики держави та вирішенням соціально-економічних завдань, які постають перед нею.

Для реалізації пріоритетів розвитку податкової політики, необхідно здійснювати комплекс стимулюючих заходів, які передбачають:

- зниження податкового тиску;
- стимулювання зовнішньоторговельної діяльності;
- зменшення масштабів ухилення від сплати митних платежів;
- цифровізація процесу адміністрування податків;
- діджиталізація митних процедур: оформлення, супровід тощо;

Отже, держава через систему реалізації пріоритетів розвитку податкової політики може впливати на ефективність і стабільність економічно-соціального розвитку держави. Адже забезпечення ефективного та цільового надходження та використання коштів отриманих від митного оподаткування забезпечить зростання добробуту населення.

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17?find=1&text=%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F#Text>
2. Інвестиції: практика та досвід [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2015/15.pdf.
3. Безверхий К. Особливості обліку і звітності за податком на додану вартість в контексті законодавчих інновацій / К. Безверхий // Бухгалтерський облік і аудит. – 2015. – №1. – С. 26-33.

4. Мединська Т. В. Особливості застосування акцизу в Україні та деяких країнах світу / Т. В. Мединська, Р. Ю. Слюсар // Науковий вісник НЛТУ України: збірник науково-технічних праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.02. – С. 207-212.
5. Сластьоненко О. О. Митні платежі як важливе / О. О. Сластьоненко // Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). 2019. Вип. 15. С. 127-133.
6. Офіційні дані Міністерства фінансів України <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik>
7. Податкова політика в системі регулювання економікою. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://readbookz.com/book/115/3023.html>

*Анастасія Щубер, магістрант
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Чубарь О.Г., к.е.н., доцент*

РОЛЬ МИТНОГО ТАРИФУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В умовах посилення інтеграційних процесів України в світову господарську систему незмінно зростає значення державного регулювання зовнішньоторговельної діяльності, що разом з міждержавними угодами являється одним із інструментів регулювання міжнародної торгівлі. У зв'язку з цим зростає роль митно-тарифного та податкового регулювання, які в сьогоденнішніх реаліях є чи не найголовнішими джерелами поповнення доходної частини державного бюджету.

Основним елементом методу митно-тарифного регулювання є митний тариф, який як активний інструмент державного регулювання ЗЕД має всебічне застосування, охоплюючи, за деякими оцінками, близько 2/3 зовнішньоторговельного товарообігу розвинутих країн [2, с. 305]. Збільшуючи ціну імпортного та/або експортного товару, він тим самим впливає на обсяг та структуру зовнішньої торгівлі. За характером дії митний тариф належить до економічних (тарифних) регуляторів. В залежності від контексту та умов застосування останній може трактуватися за трьома підходами. По-перше, митний тариф репрезентують як сукупність митних ставок по відношенню до товарів і послуг, що імпортуються або експортуються, і який зведено відносно діючої класифікації товарів ЗЕД. З іншого боку його слід розглядати як окрему митну ставку, яку сплачує суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності при експорті/імпорті товарів і послуг. За такого змістовного навантаження поняття митного тарифу відповідає сутності мита і є практично рівнозначним. І, насамкінець, його можна розглядати як інструмент торгової політики та державного регулювання внутрішнього ринку країни за умови його взаємодії зі світовим ринком [4, с. 110].

Як правило, митний тариф застосовується на рівні окремої держави, проте у окремих випадках, зокрема при об'єднанні декількох держав у певне торговельно-економічне угруповання та створення при цьому свого митного союзу, митний тариф стає загальним для всіх країн-членів інструментом зовнішньоторговельного регулювання. Прикладом митного союзу, який об'єднав усі країни, що беруть участь, у єдину митну територію з єдиним митним тарифом, є Європейське економічне співтовариство.

Митні тарифи будуються відповідно до діючих товарних класифікаторів, що містять перелік товарів, які поділяються за відповідною схемою. Найбільш вживаним прикладом такої класифікації на сьогодні є Гармонізована система опису та кодування товарів, паралельно з якою використовуються й інші класифікатори, зокрема, Брюссельська митна номенклатура, Стандартна міжнародна торгова класифікація ООН тощо.

Зазвичай митні тарифи в залежності від їх розмірів поділяють на три групи – група максимальних мит (застосовуються до тих країн, з якими немає торгових договорів та угод),

група мінімальних мит (застосовується до товарів тих країн, з якими діють торговельні договори або угоди, що передбачають взаємне надання режиму найбільшого сприяння) та група преференційних мит (застосовуються при імпорті товарів із країн, що розвиваються, до високорозвинених країн).

Митний тариф України являє собою перелік ставок загальнодержавного податку - ввізного мита на товари, що ввозяться на митну територію України і систематизовані згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД), складеною на основі Гармонізованої системи опису та кодування товарів [3]. Порядок формування та застосування митного тарифу в Україні встановлено Законом України «Про митний тариф України» 04.06.2020 № 674-ІХ.

В Україні тарифне регулювання ЗЕД завжди відгравало значну роль, де особливе місце відводилося імпортному тарифу. Пояснюється це тим, що в умовах ринкового господарювання саме митний тариф найкраще виконує роль механізму пристосування вітчизняної економіки до світового ринку. На відміну від кількісних обмежень митний тариф не перериває зв'язок між світовим ринком та національною економікою, оскільки є єдиним гнучким економічним регулятором ввезення конкретних товарів.

Проте до сьогодні роль мита недооцінена, оскільки існує необхідність його розгляду як невід'ємної частини єдиної податкової системи, тобто слід розглядати митні платежі у тісному взаємозв'язку з внутрішніми податками, забезпечуючи оптимізацію рівня структури податків загалом. Так, якщо на митні платежі припадає в середньому третина всіх доходів Державного бюджету України, то на мито припадає всього біля 2-4 відсотків в різні роки, а це досить низький показник, враховуючи, що на ПДВ та акциз припадає решта.

Тут слід відмітити й іншу значимість митного тарифу, оскільки його фіскальну ефективність не можна оцінювати тільки через розмір надходжень до бюджету. Від величини митних тарифів опосередковано залежать інші доходні джерела держави. Так, високі імпортні мита можуть стати суттєвою перешкодою для подальшої інтеграції вітчизняної економіки в європейський і світовий простір, що відповідно може «пригальмувати» наші євро асоціаційні тенденції. Відповідно їх зниження може призвести до зростання обсягів вітчизняного експорту, а відповідно це дасть стимул вітчизняним товаровиробникам, що в кінцевому результаті мало б відобразитись на обсягах надходжень до бюджету від інших податків. Зниження імпортних мит веде до падіння внутрішніх цін та непрямого зростання платоспроможності населення, що нарощує обсяги товарообігу та також збільшує надходження податків до бюджету. Проте тут не слід забувати і про взяті на себе Україною зобов'язання щодо лібералізації ставок мита у зв'язку із підписанням Угоди про асоціацію між Україною і Європейським Союзом. Тому стверджувати, що ми можемо керуватися лише власними бажаннями щодо встановлення митних ставок, є не зовсім правильним. Внаслідок підписання вище зазначеної Угоди Україна взяла на себе зобов'язання протягом визначеного періоду часу скасувати вивізні мито. Проте можна сміло констатувати, що таке скасування здатне негативно вплинути на вітчизняну економіку, оскільки, насамперед, ми втратимо кількомільйонні недоотримання до Державного бюджету, а з іншого боку неконтрольоване і безмитне вивезення товарів та ресурсів з України може привести до появи їх дефіциту, який можна буде замінити лише за рахунок імпорту. Тобто буде замкнуте коло із великою кількістю проблем. Тому можна стверджувати, що встановлення вивізних мит на важливі для національної економіки товари та сировину, на обмежені природні ресурси є необхідною умовою розвитку вітчизняної економіки та внутрішнього ринку взагалі [1, с. 165].

На наш погляд, вдосконалення митно-тарифного регулювання зовнішньої торгівлі має включати в себе заходи щодо оптимізації ставок митного тарифу, а також слід звернути увагу на використанні пільгових умов ведення зовнішньоекономічної діяльності для окремих суб'єктів, наприклад, розширяти тарифну номенклатуру товарів і послуг, надавати різного роду преференції відносно експорту/імпорту визначених груп товарів тощо, що в кінцевому

результаті мало б захистити інтереси як громадян і суб'єктів підприємництва, так і загальнонаціональні інтереси України.

Список використаних джерел:

1. Батанова Л.О., Кухарук І.О. Проблемні аспекти застосування мита в Україні. LEX PORTUS. № 2 (10). 2018. С. 158-168.
2. Покровская В.В. Организация и регулирование внешнеэкономической деятельности : учебник. М., 1999. 456 с.
3. Про митний тариф України: Закон України від 04.06.2020 № 674-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/674-20#Text>.
4. Руководство по модернизации таможенной службы / под ред. Люка де Вульфа, Хосе Б. Сокола; пер. с англ. – М.: Изд-о «Весь мир», 2007. – 328 с.

*Катерина Щур, студентка 3 курсу, ФММ
Наталія Черненко., к.е.н., доцент каф. МЕ,
КПІ ім. Ігоря Сікорського, м. Київ*

ВПЛИВ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ НА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНУ ПОЛІТИКУ ДЕРЖАВИ

Через напад Російської Федерації у лютому 2022р., Україна зазнала великих збитків у всіх сферах економіки, в тому числі і зовнішньоекономічна політика держави. В сучасних умовах під зовнішньоекономічною політикою розуміють – систему заходів, які має провадити держава у сфері експорту та імпорту, митного регулювання, торговельних обмежень, залучення іноземних інвестицій, зарубіжного інвестування, зовнішніх позик, здійснення спільних економічних проектів відповідно до інтересів країни [2]. Введення з 24.02.2022 року в Україні військового стану спричинило появу багатьох заборон, які вплинули на економіку та політику держави негативно або навіть руйнівно, а саме: сповільнення бізнес-діяльності та соціально-економічного розвитку; занепад, руйнування, знищення виробництв у всіх сферах господарства країни; значні зміни в демографії (високий рівень еміграції, різке та значне підвищення рівня смертності, зниження продуктивності та якості праці).

За рік до початку військового вторгнення в Україну (в 2021 році порівняно з 2020 роком) імпорт товарів збільшився на 34%, експорт – на 38,4%. Найбільше товарів за 2021 р. Україна експортувала до Китаю (на 12,7% більше), Польщі (на 59,7% більше) та Туреччини (на 70,0% більше). Найбільше товарів за 2021 рік Україна імпортувала з Китаю (на 31,9% більше, ніж за 2020 рік); Німеччини (на 17,7% більше) та Російської Федерації (на 33,9% більше)[1]. Станом на 10.2022р. сальдо експортно-імпортової діяльності в Україні склало (-31,6)млн.дол. Через масові руйнування інфраструктури України у 2022 р, неможливість виробляти товари та надавати послуги, втрату частини врожаю, все це призвело до появи «критичного імпорту». Перелік товарів, що увійшли до цього поняття, був затверджений після 24 лютого 2022 р. урядом України та постійно змінюється по теперішній час.

Варто зазначити, що військові дії в країні привели до закриття деяких митних кордонів, наприклад з Білорусією та Російською Федерацією, не дивлячись на те, що остання, була одним із головних партнерів України. Однак, цей момент носить і позитивний характер, тому що Україна вже декілька років поступово переходила до значного партнерства з ЄС. Євроінтеграція є головним і незмінним зовнішньополітичним пріоритетом України. Угода про асоціацію визначає якісно новий формат відносин між Україною та ЄС і слугує стратегічним орієнтиром системних соціально-економічних реформ в Україні.

Закриття повітряного простору, у перший день війни, який забезпечував великий відсоток перевезень вантажу та людей негативно відобразився на логістиці країни, тому що транспортні мережі та послуги відіграють ключову роль у поліпшенні суспільного

життя. Також дешевим та традиційним транспортом для експорту був водний. Проте через блокування Чорного моря ворогом, Україна майже втратила можливість користуватися даним транспортом (в наявності залишилися тільки, порти м.Одеси та порти на Дунаї – Рені, Ізмаїл та “Усть-Дунайськ”). Дорожнє сполучення країни отримало значне пошкодження та руйнування. Через зазначені проблеми, з березня 2022 р. експорт країни скоротився вдвічі, а імпорт – більш, ніж втричі [4]. Влітку 2022 р. Україна та ЄС уклали угоду про «транспортний безвіз» – для вільного переміщення товарів, послуг, капіталів, регуляторного наближення, спрямованого на поступове входження економіки України до спільного ринку ЄС.

Притік інвестицій значно зменшився з лютого 2022р. Приватні іноземні інвестори (ПІІ) мають побоювання вкладати кошти в галузі, де постійно є ризик руйнувань та обстрілів. На думку авторів, після перемоги України, значно зросте рівень залучення ПІІ. Вже майже рік, багато країн Світу допомагає та підтримує Україну, тому інвесторам, у майбутньому, буде вигідно інвестувати свої кошти у відновлення інфраструктури та відбудовування певних галузей, підприємств. Україна, перебуваючи у стані військових дій, витрачає багато зусиль на підтримку та функціонування критичної інфраструктури, життєздатності громадян, армії та військових. Саме тому, НБУ врегулював роботу банківської системи під час воєнного стану (постанова від 24.02.2022 №18) [3]: суттєво обмежив транскордонні перекази валютних цінностей з України; для купівлі валюти зафіксував офіційний курс гривні до іноземних валют; зменшив граничні строки розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів. В свою чергу, Рада ЄС 24 травня 2022р. ухвалила «Регламент» на рік призупинити [3]: ввізні мита на товари, в тому числі промислові та с/г товари; тарифні квоти на товари українського походження; системи вхідних цін на українські фрукти та овочі; антидемпінгові та спеціальні заходи. США та Канада також під'єдналися до деяких скасування в митній політиці (скасування мита у розмірі 25% на сталеву продукцію).

Отже, через військову агресію Україна отримала колосальних збитків в кожній сфері та галузі господарювання, кардинально змінилась зовнішньоекономічна політика держави. Щоб підтримувати свою життєздатність та перемогти, держава повинна постійно слідкувати за економічною ситуацією та вводити нові правила та обмеження, шукати підтримки та допомоги у країн-партнерів. Напрямок Євроінтеграції, після перемоги, має стати головним і незмінним зовнішньополітичним пріоритетом України, а подальша розбудова та поглиблення взаємовідносин між Україною та ЄС має будуватися на принципах політичної асоціації та економічної інтеграції.

Список використаних джерел:

1. Економічна правда. Експорт та імпорт України збільшився на третину [Електронний ресурс] / Економічна правда // Економічна правда. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/02/15/682382/> (дата звернення: 13.11.2022).
2. ЗЕД України: суть, мета і принципи державного регулювання. реферат [Електронний ресурс] // Освіта.UA. – Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/reports/international-relations/19399/> (дата звернення: 13.11.2022).
3. Зміни у сфері ЗЕД під час війни: від валютних обмежень до зміни процесу декларування товарів | БУХГАЛТЕР.UA [Електронний ресурс] / <https://buh.ligazakon.net/> // БУХГАЛТЕР.UA - сайт для бухгалтерів | Новини бухгалтерського та податкового обліку. – Режим доступу: https://buh.ligazakon.net/aktualno/12777_zmni-u-sfer-zed-pd-chas-vyni-vid-valyutnikh-obmezhen-do-zmni-protsesu-deklaruvannya-tovariv (дата звернення: 13.11.2022).
4. Що відбувається зі ЗЕД під час війни: дані від Мінекономіки [Електронний ресурс] // «Дебет-Кредит» - Бухгалтерські новини. – Режим доступу: <https://news.dtki.ua/state/zed/75646-shho-vidbuvajetsya-zi-zed-pid-cas-viini-dani-vid-minekonomiki> (дата звернення: 13.11.2022).

СЕКЦІЯ 6
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОЦІНОЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
У ВОЄННИЙ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Ірина Ганечко, к.е.н., доцент
Анна Зюзько, студентка 4 курсу
ДВНЗ «Державний торговельно-економічний університет», м. Київ

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ОЦІНОЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

За час повномасштабного вторгнення рф в Україну значних втрат зазнали вітчизняні підприємства. В першу чергу, втрати пов'язані із реальними збитками: пошкодженням/знищенням власного рухомого та нерухомого майна, майна посередників на складах тощо. Окрім реальних (фізичних) збитків, деякі компанії зазнали моральної шкоди: пониження ділової репутації, зниження довіри, розголошення комерційної таємниці. Ще одним видом шкоди, яка нанесена бізнесу під час війни - це упущена вигода від припинення господарської діяльності або недоотримання прибутку.

В таких умовах зростає роль оціночної діяльності, оскільки виникає потреба обґрунтування вартості втрат. Актуальним питанням є розробка та впровадження методики оцінки збитків за зруйноване майно підприємств внаслідок військової агресії рф, наразі проєкт даної методики проходить громадське обговорення [1].

На нашу думку, доцільним є використання кращих методик міжнародного досвіду оцінки втрат та збитків постраждалої сторони. Упущена вигода є суттєвішим видом шкоди, ніж понесені збитки внаслідок пошкодження майна, і це стосується значної кількості постраждалих від воєнних дій компаній. Відшкодування таких втрат можна розглядати в якості потенційного чинника відновлення та розвитку бізнесу в довгостроковій перспективі, тому оцінка упущеної вигоди підприємств під час воєнного стану є одним із найбільш важливих завдань професійної оціночної спільноти.

Ознаками наявності упущеної вигоди є: зменшення обсягів реалізації продукції та послуг; зменшення доходу (виручки); збільшення загальних витрат та наявність надлишкових (волонтерська діяльність за власні кошти, конфіскація активів на потреби ЗСУ тощо). В основі оцінки упущеної вигоди лежить принцип «якщо б», тобто, що було б, якщо б не подія, яка спричинила збитки. Виходячи з цього принципу оцінювач визначає (фіксує):

- по-перше, період втрати доходу (час дії воєнного стану з додаванням трьох місяців, які є перехідним періодом для відновлення діяльності;
- по-друге, прибуток підприємства за умови відсутності збройної агресії;
- по-третє, фактичний прибуток після початку збройної агресії. Далі розраховується упущена вигода шляхом визначення різниці між прибутком за нормальних умов функціонування та фактичним його обсягом після повномасштабного вторгнення. Сума упущеної вигоди дисконтується помісячно до дати оцінки. Для подання позовів у міжнародних юрисдикціях величина упущеної вигоди конвертується в іноземну валюту [2].

Для того, щоб розробити стратегію отримання компенсації, власнику бізнесу необхідно звернутися до оцінювача та правоохоронних органів. Ретельну фіксацію усіх елементів упущеної вигоди юристи рекомендують здійснювати власникам самостійно [3].

Для подальшого відродження України та економічної підтримки вітчизняних суб'єктів господарювання необхідні відповідні ресурси, які повинні бути поповнені за рахунок заарештованого майна рф на території України, міжнародних заарештованих резервів рф, майна осіб під санкціями.

Європейська інтеграція України передбачає використання Європейських стандартів оцінки та стандартів, розроблених Королівським інститутом дипломованих оцінювачів. Впровадження в практику оціночної діяльності таких стандартів дозволить більш надійно захищати та відстоювати інтереси українського бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Міністерство економіки України: сайт. Проект спільного наказу Міністерства економіки України та Фонду державного майна України «Про затвердження Методики визначення шкоди та обсягу збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації, а також упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності». 04.08.2022. URL: <https://www.me.gov.ua> (дата звернення 08.10.2022).
2. The Guide to Damages in International Arbitration: Global Arbitration Review. Fourth Edition. Editor John A. Trenor. 2021. 469 p. URL: <https://www.nera.com/content/dam/nera/publications/2021/Damages%20in%20Financial%20Services%20Arbitration.pdf>
3. Савчук В. Відшкодування бізнесу упущеної вигоди, завданої внаслідок військової агресії рф. Аптека.ua. № 8/9 (1329/1330). 2022. URL: <https://www.apteka.ua/article/634020>

*Дар'я Дамчук, студентка 4 курсу
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ
Науковий керівник: Ганечко І.Г., к.е.н., доцент*

ОЦІНКА МАЙНА ПРИ ПРИМУСОВОМУ ВИЛУЧЕННІ ТА ВІДЧУЖЕННІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку з військовою агресією з боку РФ від 24 лютого 2022 року в Україні введено воєнний стан. Передбачені цим правовим режимом обмеження можуть стосуватись безпосередньо суб'єктів господарської діяльності [1] та громадян. Дія правового режиму передбачає можливість обмеження деяких прав, зокрема, права власності на майно, яке може стати об'єктом уваги держави і вилучено у законного власника для потреб країни. Законом України «Про правовий режим воєнного стану» [2] передбачено, що військоове командування разом із військовими адміністраціями в умовах правового режиму воєнного стану мають право:

- вилучати майно державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави;
- примусово відчужувати майно, що перебуває у приватній або комунальній власності [3]. При цьому, законодавство не визначає, які саме види майна можуть бути примусово відчужені, проте фахівці юридичної сфери зазначають, що це мають бути індивідуально визначені активи: рухоме (автотранспортні засоби, обладнання) і нерухоме майно (будівлі, споруди тощо).

Різницю між вилученням і відчуженням майна можна продемонструвати за допомогою таблиці 1.

Оскільки відчуження майна в умовах воєнного стану здійснюється з попереднім або з наступним повним відшкодуванням його вартості, примусовому відчуженню майна має обов'язково передувати його оцінка й визначення ринкової вартості. До акту про примусове відчуження майна додається документ, який містить висновок про вартість майна на дату його оцінки. Оцінка повинна здійснюватися професійними оцінювачами, які під час проведення оцінки керуються Національним стандартом № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» [5].

Відмінності між вилученням і відчуженням майна

Критерії порівняння	Вид реквізиції майна в умовах військового стану	
	вилучення	відчуження
компенсація	немає	попередня або наступна
статус майна до реквізиції	державна власність	приватна або комунальна власність
правове регулювання	п. 2 ст. 1 Закону № 4765	п. 1 ст. 1 Закону № 4765 та ч. 2 ст. 353 ЦКУ

* Джерело: сформовано автором на основі [3-4]

Відповідно до нього висновок про вартість майна має містити наступну інформацію: відомості про виконавця звіту про оцінку майна; назву об'єкта оцінки та його коротку характеристику; мету і дату оцінки; вид вартості, що визначався; використані методичні підходи; величину вартості, отриману в результаті оцінки. У разі потреби оцінювач має право відобразити у висновку свої припущення та застереження щодо використання результатів оцінки. Проте у випадку неможливості залучити до оцінки майна суб'єктів оціночної діяльності (суб'єктів господарювання) така оцінка проводиться органами державної влади або органами місцевого самоврядування за погодженням із власником майна. У разі відмови або відсутності власника майна зазначені органи мають право проводити таку оцінку самостійно [6]. Дана норма несе певні ризики для власника майна, адже є вірогідність не отримати справедливую компенсацію за ринковими цінами, оскільки вона можлива у національній валюті протягом п'яти років після закінчення воєнного стану. Яким буде курс гривні на той час – передбачити неможливо.

Отже, у разі примусового відчуження майна обов'язковим є проведення процедури його оцінки, що здійснюється шляхом залучення сертифікованих експертів оцінювачів, адже ринкова вартість майна, яке вилучається надалі стане основою для розрахунку розміру грошового відшкодування правовласника. Дізнатися ринкову вартість будь-якого об'єкта, що вилучається, можна тільки здійснивши оцінку, яка є письмовим підтвердженням реальної вартості майна, що вилучається. Війна вимагає величезних фінансових та майнових ресурсів, тому такі процедури є вимушеними та повинні сприяти забезпеченню Збройних Сил України необхідним майном. Важливо, щоб після війни ефективно запрацював компенсаторний механізм та були враховані не тільки інтереси держави, але і права власників, вилучення майна яких було здійснено.

Список використаних джерел:

1. GOLAW: сайт. Відчуження майна під час війни: інструкція для бізнесу. URL: <https://golaw.ua/ua/insights/publication/vidchuzhennya-majna-pid-chas-vijni-instrukczija-dlya-biznesu/> (дата звернення: 11.10.2022).
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>
3. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Закон України від від 17.05.2012 р. № 4765-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17>
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15>
5. Про затвердження Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав»: Постанова від 10.09.2003 р. №1440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF>
6. Українська Гельсінська спілка з прав людини: сайт. Порядок примусового відчуження та вилучення майна в умовах військового стану. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/poriadok-prymusovoho-vidchuzhennia-ta-vyluchennia-majna-v-umovakh-viyskovoho-stanu/> (дата звернення: 11.10.2022).

*Ксенія Черненко, к.е.н., доцент
Полтавський державний аграрний університет*

ОЦІНОЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ВОЄННИЙ ЧАС В УКРАЇНІ

Оцінка майна— експертиза, що має на меті встановлення грошової вартості майна. Встановлення ціни на будь-яке майно шляхом експертизи. Таку оцінку, в основному, здійснюють для податкової служби, страхових розрахунків чи операцій з нерухомістю. Експерт, що надає послуги з оцінки майна, має назву «оцінювач». Для такого виду діяльності потрібно мати ліцензію [1].

Фонд державного майна України (далі – Фонд) враховуючи звернення саморегульованих організацій оцінювачів, а також суб'єктів оціночної діяльності, надає роз'яснення щодо застосування положень Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» (далі – Закон) в частині порядку проведення оцінки майна при його примусовому відчуженні в умовах воєнного стану [2].

Відповідно до частини першої статті 8 Закону оцінка майна, що підлягає примусовому відчуженню, проводиться у порядку, встановленому законодавством про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність.

Частиною другою статті 8 Закону передбачено, що у разі неможливості залучити до оцінки майна суб'єктів оціночної діяльності – суб'єктів господарювання така оцінка проводиться суб'єктами оціночної діяльності – органами державної влади або органами місцевого самоврядування за погодженням із власником майна. У разі відмови або відсутності власника майна зазначені органи мають право проводити таку оцінку самостійно.

Законом України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» (далі – Закон про оцінку) визначено, що суб'єктами оціночної діяльності є:

- суб'єкти господарювання – зареєстровані в установленому законодавством порядку фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, а також юридичні особи незалежно від їх організаційно-правової форми та форми власності, які здійснюють господарську діяльність, у складі яких працює хоча б один оцінювач, та які отримали сертифікат суб'єкта оціночної діяльності відповідно до Закону;
- органи державної влади та органи місцевого самоврядування, які отримали повноваження на здійснення оціночної діяльності в процесі виконання функцій з управління та розпорядження державним майном та (або) майном, що є у комунальній власності, та у складі яких працюють оцінювачі.

Згідно із статтею 3 Закону про оцінку оцінка майна, що проведена суб'єктом оціночної діяльності – суб'єктом господарювання вважається незалежною оцінкою майна.

З огляду на норму статті 8 Закону та норми Закону про оцінку в процесі примусового відчуження майна в умовах правового режиму воєнного стану оцінка такого майна здійснюється, в першу чергу, шляхом проведення незалежної оцінки майна, яка забезпечується суб'єктом оціночної діяльності – суб'єктом господарювання. Оцінка зазначеного майна суб'єктами оціночної діяльності – органами державної влади або органами місцевого самоврядування здійснюється виключно у випадку неможливості залучення до оцінки майна суб'єктів оціночної діяльності – суб'єктів господарювання.

Слід зазначити, що методичне регулювання оцінки майна здійснюється у відповідних нормативно-правових актах з оцінки майна: положеннях (національних стандартах) оцінки майна, що затверджуються Кабінетом Міністрів України, методиках та інших нормативно-правових актах, які розробляються з урахуванням вимог положень (національних стандартів) і затверджуються Кабінетом Міністрів України або Фондом державного майна України.

При цьому звертаємо увагу, що під час проведення оцінки майна, що підлягає примусовому відчуженню, економічний (зовнішній) знос, який згідно із Національним стандартом № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 № 1440, є зносом, що зумовлений впливом соціально-економічних, екологічних та інших факторів на об'єкт оцінки, не застосовується.

Також Фонд повідомляє, що згідно із статтею 5 Закону України «Про Фонд державного майна України» Фонд уповноважений здійснювати професійну оціночну діяльність у процесі приватизації та оренди державного майна, яка згідно із частиною першою статті 4 Закону про оцінку полягає, зокрема, в практичному забезпеченні проведення оцінки майна, розгляді та підготовці висновків щодо вартості майна.

З огляду на зазначене Фонд та його регіональні відділення є суб'єктом оціночної діяльності – органом державної влади, а суб'єктом оціночної діяльності – органом місцевого самоврядування – органи місцевого самоврядування, які отримали повноваження на здійснення оціночної діяльності в процесі виконання функцій з управління та розпорядження майном, що є у комунальній власності, та у складі яких працюють оцінювачі.

Список використаних джерел:

1. Вікіпедія. URL:
https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D1%86%D1%96%D0%BD%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%BC%D0%B0%D0%B9%D0%BD%D0%B0
2. Батова Ольга в.о. голови ФДМУ. Роз'яснення ФДМУ щодо оцінки майна в умовах воєнного стану. Оцінка та судова експертиза. Професійна оцінка автомобільного транспорту. URL:
<https://www.aexpert.in.ua/%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0-%D0%BC%D0%B0%D0%B9%D0%BD%D0%B0-%D0%BF%D1%80%D0%B8-%D0%B2%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%BC%D1%83-%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%96/>

*Неля Юськів, студентка 4 курсу
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ
Науковий керівник: Ганечко І. Г., к.е.н., доцент*

ОСОБЛИВОСТІ ГРОШОВОЇ ОЦІНКИ ЗЕМЕЛЬ УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Земля є основою здійснення господарської та іншої діяльності, це найважливіший засіб виробництва в сільському та лісовому господарствах.

Важливим економічним важелем регулювання земельних відносин є дані грошової оцінки земель [1]. Оцінка землі є доволі трудомісткою частиною державного земельного кадастру, вона необхідна, в першу чергу, для визначення цінності земель у складі природних ресурсів та вартості окремих земельних ділянок, а по-друге, для визначення розміру плати за землю.

Виділяють нормативну та експертну грошову оцінку земель. Експертна грошова оцінка земельних ділянок використовується при здійсненні цивільно-правових угод щодо земельних ділянок та прав на них, її здійснюють суб'єкти оціночної діяльності у сфері оцінки земель [2]. Експертна грошова оцінка проводиться для визначення ринкової вартості землі, що можливе лише за умови вільного володіння нею, використання та розпорядження, за відсутності будь-яких адміністративних обмежень з боку держави.

Нормативна грошова оцінка земельних ділянок – це капіталізований рентний дохід із земельної ділянки, визначений за встановленими і затвердженими нормативами [3]. Основною функцією грошової оцінки землі є регулювання земельних відносин: визначення розміру земельного податку, державного податку на корисні копалини, успадкування та

дарування, оренди земельних ділянок державної та спільної власності, визначення розміру відшкодування збитків та збитки під час придбання землі тощо [4].

За період дії воєнного стану законодавство, що регулює земельні відносини, неодноразово було змінено, але деякі введені обмеження вже зазнали послаблення, також було створено нове регулювання. Закон України № 2145-IX від 24.03.2022 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» урегулює більшість питань щодо використання земель для виробництва сільськогосподарської продукції та розміщення відповідної виробничої інфраструктури. Держгеокадастр впровадив функціонал, щодо автоматичного формування програмним забезпеченням Державного земельного кадастру витягу із технічної документації з нормативної грошової оцінки земельних ділянок сільськогосподарського призначення (за межами населених пунктів) в електронній формі [5].

Аналіз усереднених показників нормативної грошової оцінки земель на одиницю площі для земель сільськогосподарського призначення станом на 1 травня 2022 року показав, що найменший показники нормативної грошової оцінки земель в Житомирській області – 21411 грн/га, а найбільший показник має Черкаська область – 33646 грн/га [6]. Така ціна встановлюється передусім через родючість та якість земель, так в центральній частині України показники набагато краща, аніж на півночі.

Набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 1 липня 2022 р. № 753 «Про внесення змін до Методики нормативної грошової оцінки земельних ділянок», в якій йдеться про те, що витяг про нормативну грошову оцінку земельних ділянок оформляється і видається автоматично в електронній формі з використанням програмного забезпечення Державного земельного кадастру. Цією постановою було змінено форму самого витягу, вона передбачає підтвердження дійсності такого витягу шляхом нанесення відповідного QR-коду.

Закони, які набули чинності щодо земельних відносин та нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення полегшують роботу приватним особа та підприємствам, що дозволяє економіці працювати на користь державі та пришвидшує перемогу. Введені спрощення та обмеження щодо регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану спрямовані на надання пріоритету публічним інтересам над приватними. На наш погляд, в умовах війни такі дії держави є цілком обґрунтованими.

Список використаних джерел:

1. Дехтяренко Ю.Ф., Лихогруд М.Г., Манцевич Ю.М., Палеха Ю.М. Методичні основи грошової оцінки земель в Україні: навчальний посібник. К.: Профі, 2007. 624 с
2. Урядовий портал. Витяг про оцінювачів земельних ділянок URL: <https://www.kmu.gov.ua/service/vityag-pro-otsinyuvachiv-zemelnikh-dilyanok> (Дата звернення: 10.10.2022)
3. Про оцінку земель: Закон України від 11 грудня 2003 року № 1378-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-15#Text> (Дата звернення: 10.10.2022).
4. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств. Підручник. 2-ге вид. К.: КНЕУ, 2002. 624 с.
5. Agravery. Запрацював новий функціонал Держгеокадастру, який дає автоматичне формування витягу про НГО землі. 27.07.2022. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/zapracuvav-novij-funkcional-derzgeokadastru-akij-dae-avtomatichne-formuvanna-vitagu-pro-ngo-zemli> (Дата звернення: 10.10.2022)
6. Про затвердження усереднених показників нормативної грошової оцінки земель: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України № 376 від 24.06.2022 р. URL: <https://document.vobu.ua/doc/14039> (Дата звернення: 11.10.2022)